

Doktori (PhD) értekezés

Bács Zoltán György

2019

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM

Hadtudományi Doktori Iskola

Bács Zoltán György:

A terrorizmus Latin-Amerikában:

sajátosságok és perspektívák

Doktori (PhD) értekezés

Témavezetők:

Dr. habil. Sente-Varga Mónika

Dr. Kasznár Attila

.....

Budapest, 2019

Tartalomjegyzék

Tartalom

Képek, ábrák és táblázatok jegyzéke	5
Bevezetés	7
A terrorizmusról	7
Latin-Amerikáról	11
A disszertáció céljai	15
A disszertáció módszertana	17
A disszertáció forrásai	18
A disszertáció szerkezete	19
1. LATIN-AMERIKA EGYEDI JELLEGE	23
A terrorizmus jellemző tendenciái: a kettéválás, az állami terrorizmus és a terrorizmus exportja	24
A műveleti területek összehasonlító vizsgálata	25
A műveleti területről általában	25
A műveleti terület jellemzői városon kívül	25
A város, és a városi gerillák	27
Gerilla harcmodor városi körülmények között	28
Jellemző elkövetési módok	29
Miért nincsenek független, egyszemélyi elkövetők, alias valódi „magányos farkasok” Latin-Amerikában?	30
A latin-amerikai gyökerű terrorizmus földrajzi keretei. Műveleti terület egy harmadik ország területén	36
Atipikus terrorcselekmények Latin-Amerikában	37
A jelenkor sajátosságai	43
A modern állami terrorizmus megjelenése	44
Elkövetési minták, eszközök, helyszínek	45
A terrorizmus exportja	49
A terrorizmus egyes latin-amerikai ideológiai támaszai	50
Függetlenségi gondolat	52
Az Amerika-ellenesség, mint ideológiai alap	54
Két ideológiai véglet Latin-Amerikában: Mariátegui és a populizmus	57
A populizmus: sajátos, helyi válasz a nemzetközi kihívásokra	60
Latin-Amerika külön úton: a lázadó egyház és a felszabadítás teológiája	67

A „lázas” utójelensége: a deradikalizáció	70
2. KÜLFÖLDI TERRORSZERVEZETEK JELENLÉTE ÉS TEVÉKENYSÉGE LATIN-AMERIKÁBAN.....	72
Szervezeti szintű jelenlét Latin-Amerikában	73
A Hezbollah pénzügyi-logisztikai háttere	83
A terrorfinanszírozás és folyamatábrája	85
Miért nem számottevő más közel- és közép-keleti terrorszervezetek jelenléte Latin-Amerikában?	92
3. A TERRORSZERVEZETEK ÉS NARKÓKARTELEK KAPCSOLATA	97
Latin-Amerika + kábítószer = kokain? Bevezetés a szubkontinens kábító- és tudatmódosító szereinek világába	97
A kábítószer-előállítás és -kereskedelem matematikai háttere	106
Kokain az internetről.....	106
A kokain, illetve a kábítószerek újabb térhódításának jellegzetességei	110
Magyarország a kábítószer-továbbítás útvonalán. Néhány következtetés	111
Kábítószerek Latin-Amerikában	114
A latin-amerikai szubkontinens legelterjedtebb kábító- és tudatmódosító hatású szereit (Kis latin-amerikai drogkalauz).....	114
A jelenkor leggyakoribb kábítószerei és jellemzőik	122
Latin-Amerika országai a XXI. század nemzetközi terrorizmusában. Országok, szervezetek, szervezett bűnözői csoportok	128
Az állami szintű korrupció és a kábítószerüzletben érdekelt szervezetek kapcsolatának néhány példája.....	128
Az illegális nemzetközi kábítószer-forgalmazásban érintett néhány ország	133
4. TERRORSZERVEZETEK ÉS BŰNÖZŐI SZINDIKÁTUSOK.....	168
Kolumbia	168
Mexikó	169
Peru	175
5. VÉGKÖVETKEZTETÉSEK, ZÁRÓGONDOLATOK	177
Milyen lehet a terrorizmus XXI. századi Latin-Amerikában?	177
Geopolitikai aktualitások: a visszatérés kizárható	177
Idegen elkövetési minták megjelenése, elterjedése: valószínűtlen	180
Lassú behatolású terjeszkedés, hatalomközeli pozíciók kialakítása: folyamatban.....	180
Kábítószerüzlet és terrorfinanszírozás: terjedőben	182
A nemzetközi terrorizmus paradigmaváltása és annak lehetséges következménye Latin-Amerika számára.....	184
Irodalomjegyzék.....	190

Képek, ábrák és táblázatok jegyzéke

- 1: Az izraeli nagykövetség elleni bombamerénylet emlékműve, az épület falmaradványai Buenos Airesben (fénykép) 40. o.
- 2: A terrorfinanszírozás folyamata (ábra) 88. o.
- 3: A fogyasztásra alkalmas kokain ára (táblázat) 105. o.
- 4: Argentína, Mexikó és Peru, valamint Venezuela korrupciós indexe 1995-2018 között (táblázat) 131. o.
- 5: A Manuel-akció résztvevői, ország és létszám szerint (táblázat) 141. o.
- 6: A latin-amerikai baloldali terrorszervezetek finanszírozásának folyamata (ábra) 144. o.
- 7: A kábítószer-szállítás légi útvonala Nicaraguából a Bahamákon át Floridába, az Egyesült Államokba (ábra) 152. o.
- 8: A legfontosabb, kutatási és kitermelési joggal rendelkező cégek az Orinoco nehézolaj-övezetben (ábra) 160. o.
- 9: A Teherán – Damaszkusz – Caracas légijáraton, gyakran venezuelai útlevéllel utazó terrorizmussal kapcsolatba hozható személyek listája (fénykép) 164. o.
- 10: A mexikói kábítószerüzlettel foglalkozó szervezetek tevékenységi területei (ábra) 172. o.
- 11: A legnagyobb mexikói bűnszervezetek által ellenőrzött területek 2017-ben (ábra) 173. o.
- 12: Timbiqui, Cauca. A 2011 februárjában, Kolumbiában elfogott tengeralattjáró (fénykép) 186. o.
- 13: Kínai páncélozott lopakodó hajó (fénykép) 187. o.
- 14: A kábítószer-csempész tengeralattjárók főbb útvonalai (ábra) 188. o.

Köszönetnyilvánítás

Bevezetés

A terrorizmusról

A terror, mint érdekérvényesítési eszköz, több ezer éves múltra tekinthet vissza, egészen az ősközösségi társadalomig. Később, terroristák voltak a bibliai idők zelótái, a belőlük kivált szikáriusok, az indiai thugok, a Nizari ismailita asszaszinok, az oroszországi narodovolci, és más csoportok. A terrorizmus, mint az ezek a csoportok által, céljaik elérése érdekében követett stratégiai cselekvési irány, politikailag erősen motivált, de ideológiailag nem egyértelműen meghatározható jelenség. A politikai motivációról, a kifejezetten politikai célú erőszak-alkalmazásról, a terrornak, mint eszköznek a politikai érdekérvényesítésben betöltött szerepéről Kaiser Ferenc és Tálás Péter tanulmányában olvasható tömör összefoglalás: „A terrorizmus a szervezett politikai erőszak egyik formája. A politikai erőszak más formáihoz hasonlóan végigkíséri az emberiség történelmét attól a pillanattól kezdve, hogy amikor az emberi közösségek politikai egységekbe szerveződtek.”¹

A terrorizmusnak, mint jelenségnek komplexitása miatt több tucat meghatározása is létezik. Boda József szerint: „Ha elfogadjuk azt a tényt, hogy a terrorizmus nem több és nem kevesebb, mint egy erőszakos, kíméletlen technikája a megfélemlítésnek, akkor nem ütközünk bele sem erkölcsi megfontolásokba, sem szociálpolitikai ideológiákba.”² Más, gyakorlatiasabb meghatározást Benjamin Netanjahu vetett papírra: „A terrorizmus a polgárokon gyakorolt, szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani.”³

A terrorizmus meghatározásának állandó eleme a szélsőségesen brutális, válogatás nélküli, minél több emberélet kioltását célzó erőszak az ártatlan, az elkövetőkkel semmilyen kapcsolatban nem álló, tehát ellenségnek nem tekinthető személyek gyakorlatilag véletlenszerű csoportjával szemben, megfélemlítési és propaganda céllal. A terrorcselekmény elkövetése egy üzenet, melynek célja épp a

¹ „Terrorism is a form of organised political violence. Like other forms of political violence, it accompanied the history of mankind from the moment on when human communities became organised into political entities.” Kaiser Ferenc; Tálás Péter, „Political Violence and Terrorism,” *Defence Review* 144, no. 1. (2016): 22.

² Boda József, „A terrorizmus rövid története és az ellene való fellépés lehetőségei,” *Rendvédelem-történeti füzetek* 13, no. 16 (2017): 46.

³ Netanjahu, Benjamin, *Harc a terrorizmus ellen* (Alexandra Kiadó, 1995), 20.

megfélemlítésen keresztül elfogadtatni az célcsoporttal, vagyis a támadást elszenvedő társadalommal, a terroristák céljait, filozófiáját, ideológiáját, álláspontját. Ha elolvassuk a Magyar Értelmező Kéziszótár 1978-ban kiadott kötetében szereplő meghatározást a „terror” kifejezésre, akkor ezt találjuk: „erőszakos, kíméletlen módszer, eljárás. /Pol. Rémuralom, gyilkosságok, merényletek, mint a politikai harc eszköze.” „Terrorizmus: Rémuralom, terror.”⁴ Ha összehasonlítjuk a negyven évvel ezelőtti, kissé politikai felhanggal is rendelkező meghatározást a mai aktuális definícióval, láthatjuk, hogyan terjedt el az eltelt időszak nemzetközi konfliktus-történetének egyik megkerülhetetlen összetevője, hogyan vált a terrorellenes fellépés a stratégiai politikai gondolkodás állandó részévé az általános emberi értékeket valló és követő társadalmakban, hogyan vált a terrorizmus gyűjtőfogalommá, mely egyes területeken, vagy néhány területen egyszerre jelentkezik taktikájában és műveleti területében különböző, de stratégiai céljaiban azonos módon veszélyezteteti mindazt, amit az emberiség évezredek alatt elért.

A politikai terrorizmus

Milyen területeken jelentkezhet a terrorizmus? Az alap a történelemből és a napi hírekből, és az előbb már említett tanulmányokból is ismert politikai terrorizmus. Az előbb már tisztáztuk, hogy a terrorizmus minden esetben politikailag motivált, tehát végcélját tekintve politikai célokat tűz maga elé. Jelen esetben tehát nem a célokról van szó, hanem arról, hogy a politikai célokat milyen területen, adott esetben a politika területén kívánja elérni. Politikai terrorizmus az, amikor egy terrorszervezet, vagy csoport a politikai döntéshozókra való közvetett, vagy közvetlen nyomásgyakorlással, a hatalom birtokosaira, illetve gyakorlóira, esetleg a választók nagy csoportjára nézve életveszélyes helyzet kialakításával, vagy ezzel való fenyegetéssel kívánnak az adott ország életében alapvető politikai változásokat elérni.

Az állami terrorizmus

Vitathatatlan, hogy az államiság egyik jellemzője és a hatalom megtartásának, az ország integritásának és belső rendjének fenntartásához szükséges egyik eszköze az

⁴ O. Nagy Gábor; Juhász József; Szőke István, szerk., *Magyar Értelmező Kéziszótár* (Akadémiai Kiadó, 1978), 1366.

állami erőszakmonopólium. Az, hogy az erőszakmonopólium az állam és polgárainak harmónikus politiaki, gazdasági, kulturális és társadalmi fejlődéséhez szükséges körülmények biztosítására szolgáló eszköz, vagy a hatalomgyakorlók szűk, privilegizált körének uralmát erőszakos úton, a demokratikus elveket és gyakorlatot sutba dobva szolgáló fegyver, az államhatalom gyakorlásának tényleges és nem deklaratív demokratikus volta határozza meg. Az erőszakmonopólium terroreszközként való alkalmazása a hatalom erőszakos megőrzése és koncentrációja érdekében a politikai változásokban érdekelt választói tömegekkel, de akár egyes csoportokkal szemben is maga az állami terrorizmus.⁵

A vallási és a vallásos terrorizmus

Ránézésre alig érzékelhető a különbség, ám a posztmodern terrorizmus egyik legvitatottabb formája és területe alapos magyarázatot igényel, hiszen bármilyen egyoldalú, a történelmi-kulturális kontextusból kiragadott, leegyszerűsített szemlélet ezen a területen különösen alkalmas szélsőséges, megalapozatlan, féligazságokra épülő nézetek kialakítására, terjesztésére, a vallási szembenállás és intolerancia felszítására, a radikalizáció elősegítésére és egy, vagy több vallási kisebbség elleni erőszakcselekmények, valós terrorcselekmények előidézésére. Hol akkor a különbség? Nézetem szerint vallási terrorról akkor beszélhetünk, amikor egy kultikus szertartásokat rendszeresen alkalmazó, azok alkalmazását kötelezően, adott rendszerbe foglalva, sajátos eszme és fogalomkört, nyelvezetet használó, azonos szellemiségű és erkölcsi- kulturális értékrendű közösség – nem állami szereplő – saját filozófiai rendszerét földrajzilag is meghatározható keretek között egyedüli, kizárólagos eszmerendszerré kívánja tenni, más, eltérő filozófiájú, vagy vallási-kulturális csoportok alárendelésével, hitéleti rendszerének megsemmisítésével, illetve az ilyen csoportba tartozók megfélemlítésével, esetleg fizikai megsemmisítésével, tisztán ideológiai alapon.

A másik eset, a vallásos terrorizmus esete. Ebben az esetben az államiság ismérveit saját uralama alatt kialakító, hagyományos értelemben vett agresszív politikai célú területszerzést megvalósító, strukturált szervezet által irányított erőszakcselekmények

⁵ Lásd a téma átfogó elemzéséhez: Kaiser Ferenc; Tálas Péter, „Political Violence and Terrorism,” *Defence Review* 144, no. 1. (2016): 22–39. továbbá Kaiser Ferenc; Tálas Péter, „Politikai erőszakformák,” *Nemzet és Biztonság*, 4, no. 5-6 (2012): 133–156.

végrehajtásáról, az ahhoz szükséges logisztikai, pénzügyi háttér és emberanyag megszerzéséről és célirányos felhasználásáról van szó. A szervezetben, a szervezet tevékenységében a vallási tanok egyetemes, összefüggő rendszeréből tendenciózusan kiszakított, a szervezetet vezető csoport toborzási, propaganda és hatalomgyakorlási érdekeit szolgáló részletek, mint az egyetemleges vallás koherens posztulátumai kerülnek – manipulatív céllal – említésre, idézésre. A vallásos terrorizmusban, mint kategóriában könnyen felismerhetők a jelenkori, az iszlám vallást eszközül használó, terrorizmus jellegzetességei.

Tömegpusztító fegyverekkel, vagy ilyen hatású eszközökkel végrehajtott terrorizmus

A terrorizmusnak ezt a fajtáját másként még bio-, és chemoterrorizmusnak is szokták nevezni. Ezzel szorosan összefügg az ilyen eszközök hatására épülő, környezeti terrorizmus, vagy öko-terrorizmus. Ez a terrorizmusnak egy újabb, rendkívül veszélyes, még széles körben nem alkalmazott formája. Az alkalmazás elterjesztésére már voltak kísérletek, akár biológiai struktúrák – baktérium-törzsek, gombák –, akár több komponensű vegyi harcanyagok alkalmazásával. Ahhoz, hogy a veszély mértékét helyesen felmérjük, újra kell definiálni a felhasználható fegyverek és hordozóeszközök körét, azt ki kell tejeszteni nem csupán az olyan eszközökre is, amelyek látszólag spontán módon képesek tömegpusztító hatást elérni. Ezzel és a terrorizmus elkövetési eszközeinek, módszereinek fejlődésével kapcsolatban egyre sürgetőbb a tömegpusztító fegyverek el nem terjesztésével foglalkozó védelmi, politikai, társadalmi tevékenység terror-megelőzési, illetve terrorelhárítási lehetőségeinek kiaknázása.

Az úgy nevezett öko-terrorizmus sajátos részét képezik a környezetvédelmi mozgalmak aktivistái által a környezetkárosító tevékenységet folytató ipari és gazdasági létesítmények ellen elkövetett terrorcselekmények, amelyek célja nem a hatalmon lévő kormány megdöntése, vagy átfogó politikai változások kikényszerítése, hanem a kormányzati ágazati politika megváltoztatása az általuk propagált környezetvédelmi szempontoknak megfelelően, illetve a környezetkárosító tevékenység leállítására.

Új, saját fejlesztésű technikai eszközök a terrorizmus szolgálatában

A terrorizmus további fejlődési irányainak számbavétele során egyre gyakrabban tűnik fel egy furcsa, látszólag idegen hangzású szóösszetétel, a kiberterrorizmus. Ez gyakorlatilag nem más, mint a korszerű számítástechnikai eszközök, tényleges és virtuális hálózatok alkalmazása terrorszervezet által, földrajzilag indifferens helyről vezérelve, saját fejlesztésű, vagy az illegális szoftverpiacon beszerzett programok, alkalmazások futtatásával, azzal a céllal, hogy gazdasági, pénzügyi, infrastrukturális, közszolgáltatási és más rendszerek szándékos károsításával, illetve felhasználásával érjenek el számukra kedvező hatást, jussanak képességek, eszközök, illetve anyagi, vagy nem materiális javak birtokába, stratégiai céljaik elérése érdekében. Ez a formája a terrorizmusnak különösen veszélyes, hiszen a felderíthetősége nehéz, nagy emberi, anyagi és technikai erőforrásokat igényel. Mivel a terrorszervezetek számára a különböző hardver és szoftverfejlesztésekhez, vagy a megvásárlásukhoz szükséges pénzügyi háttér könnyen biztosítható, továbbá a logisztikai-műszaki háttérük is megvan, a közeljövőben lehetőségessé válhat számukra a mesterséges intelligencián alapuló eszközök kidolgozása és bevetése – más, különböző elektromágneses rezgéseken alapuló, technikai eszközök mellett.

Ugyan az elmúlt évtizedekben a terrorizmus klasszikus formájában kevésbé érintette Latin-Amerikát, a jelenség jellegéből adódóan azonban imminens módon jelen van a szubkontinensen is. A következőkben vizsgáljuk meg, hogy a terrorizmus általános jellemzői mennyiben érvényesek a tengerentúlon, illetve milyen egyedi jellegzetességeket lehet ott felfedezni.

Latin-Amerikáról

Latin-Amerika a második világháború befejezése óta időről-időre a közérdeklődés homlokterébe kerül. Az okok különbözőek: függenek a szubkontinensnek a világpolitikában játszott szerepének változásától, az államok egymás közötti viszonyától, az egyes országok belső, politikai, gazdasági, védelmi, szociális és kulturális helyzetétől, a mindenkori kormányzatok nemzeti fejlesztési elképzeléseitől, a nemzetközi együttműködés lehetőségeitől és a lehetséges partnerországoktól. A szubkontinens folyamatosan meglévő megoldatlan problémái mellett a változások új

gondokat is kitermelnek. Az érintett térségre irányuló nemzetközi politikai, gazdasági és média-figyelem attól függ, hogy a felmerülő kihívások mennyire érintik a globális folyamatokat és erőviszonyokat, esetleg a regionális egyensúlyt.⁶

Latin-Amerikában a Kolumbusz előtti kor törzsi társadalmainak életében – ahogy más kontinenseken is – az erőszak alkalmazása a mindennapok része volt. A gyarmatosítás és a gyarmati rendszer fenntartása során az erőszak – az állami terrorizmus prototípusa – általánosan elterjedt, nem egyszer népcsoportok, törzsek szinte teljes kiirtásához vezetett, ami ellen a katolikus egyház sem emelt lényegi kifogást. Az őshonos törzsek részéről érkező válasz – nevezhetnénk az első aszimmetrikus válasznak is – kegyetlenségében nem maradt el a gyarmatosítók módszereitől.

A XIX. századi felszabadító háborúk során a jórészt Spanyolországban, néhányan a hadseregben képzést, tudást és tapasztalatot szerzett, de már a gyarmatokon született, gyakran nemes, vagy vagyonos családból származó vezetők (Simón Bolívar, Bernardo O'Higgins, José de San Martín, José Artigas) olyan seregeket vezettek a reguláris spanyol királyi egységek ellen, amelyeknek gerincét a kreol nemesség és a vezetésük alatt álló paraszti lakosság alkották. Ennek következményei voltak az általuk alkalmazott, sajátos harci formákra és magának a fegyveres küzdelemnek a társadalmi megítélésére is. A fegyveres erőszak alkalmazásának lehetősége a társadalmi tudat szilárd részévé vált és az is maradt.

Ezt a helyzetet csak tovább bonyolította és újabb fegyveres összeütközésekhez vezetett a szubkontinens néhány országának terjeszkedési szándéka, illetve az Egyesült Államok egyre növekvő politikai, gazdasági és katonai szerepvállalása Latin-Amerikában, továbbá a volt gyarmattartók – Nagy-Britannia, Hollandia, Portugália és Spanyolország – gazdasági és politikai pozícióinak megőrzése érdekében kifejtett, tengerentúli tevékenysége.

A térség országainak aszimmetrikus gazdasági fejlődése, a poszt feudális birtokviszonyok túlélése az egyes társadalmakon belül, a második világháborút követő társadalmi és politikai-gazdasági változások, a globális erőviszonyok átrendeződésének hatása Latin-Amerika több országában megerősítette a népi, paraszti

⁶ Magyarországon megjelent Latin-Amerika monográfiák: Wittman Tibor, *Latin-Amerika története* (Gondolat, 1971) és Anderle Ádám, *Latin-Amerika története* (Pannonica, 1998). Külföldi munkák közül kiemelendő: Skidmore, Thomas E.; Smith, Peter H.; Green, James N., *Modern Latin America* (Oxford University Press, 2018, 9. kiadás).

mozgalmakat, illetve az ezeket összefogó szervezeteket, ami a politikai befolyás növekedését eredményezte. A politikai érdekérvényesítés, illetve az uralkodó rétegek ellenállása óhatatlanul fegyverhasználathoz, a fegyveres erőszak lokális megnyilvánulásaihoz vezetett.

A második világháborút megelőzően, a 30-as években, leginkább Peruban voltak jelei annak, hogy a szubkontinenst is megértették a marxista forradalomelmélet tanai, illetve az oroszországi proletárforradalom és a kínai agrárforradalom eredményei. Az ott használt módszerek átvétele és alkalmazása a latin-amerikai társadalmi és gazdasági-politikai változások kikényszerítésére az egyes országok baloldali mozgalmi és szervezetei számára alapkérdés azonban csak a második világháború után lett. Rövidesen elkülönültek egymástól a marxista-leninista proletárforradalmi módszerek alkalmazását lehetségesnek ítéelő, nagyobb létszámú ipari munkássággal rendelkező, fejlettebb, illetve az agrárium nagysága és birtokviszonyai miatt inkább a Mao Ce-tung által kidolgozott partizánháború-elméletet követni szándékozó szervezetek. Az 1950-es évektől kezdve ez magával hozta az akkor már egymással politikai téren konfrontálódó Szovjetunió vezette csoport és a Kínai Népköztársaság vetélkedését nem csak Latin-Amerika, hanem a mindkét fél által meghódítani kívánt érdekszféra többi országában is. Ennek legjelentősebb momentumai a kubai forradalom győzelme után kialakult helyzet, Guevara forradalom-exportja, az afrikai kísérlet, majd a bolíviai bukás, a chilei forradalom győzelme és a sandinisták hatalomra kerülése Nicaraguában.

Azokban az országokban – azaz a régió államainak többségében –, ahol a baloldali, marxista, vagy maoista csoportok nem tudták megragadni a hatalmat, tovább folytatódott a konfrontatív ideológiára támaszkodó, terrorista módszereket alkalmazó gerilla-háború.⁷ A támaszt a gerilla-hadviseléshez Kuba, Nicaragua, Líbia, a Kínai Népköztársaság és a Szovjetunió biztosította. A bipoláris világrend ütközőzónáiban, így a Közel- és a Közép-Keleten is, de Dél-Kelet Ázsiában is kialakultak, illetve megerősödtek a magukat taktikai, vagy más megfontolásból baloldalinak, illetve

⁷A gerilla-hadviselés és a terrorizmus hasonlóságával és különbözőségével kapcsolatban Tomolya János és Padányi József ezt írják: „Gyakran gondolják, hogy a gerilla-hadviselés és a felkelés a terrorizmus szinonimája. Ennek egyik oka az, hogy a felkelés és a terrorizmus gyakran hasonló célokkal rendelkezik. A fő hasonlóság a terrorizmus és a gerillahadviselés között, hogy mindkettő az aszimmetrikus hadviselés formája; más szóval, mindkettő alattomos támadásokat alkalmaz az erősebb ellenség ellen. Azonban, ha megvizsgáljuk felkelést és gerilla hadviselést, jól behatárolható különbségeket találunk.” Tomolya János; Padányi József: „A terrorizmus és a gerilla-hadviselés azonosságai és különbségei,” *Hadtudomány* 24, no. 1 (2014): 126.

marxistának valló népi mozgalmak, melyek immár új kontinenseken alkalmazták a Latin-Amerikában kidolgozott módszereket, így a terror eszközt is. Ezek a mozgalmak sok szállal és erősen kötődtek a latin-amerikai baloldali kormányzatokhoz, politikai, gazdasági, katonai, kiképzési, logisztikai és pénzügyi támogatást kaptak tőlük. Az 1978-as iráni iszlám forradalom után, a 80-as évek közepétől kezdve Irán is bekapcsolódott a terrorista eszközöket alkalmazó mozgalmak és csoportok támogatásába.

A Szovjetunió által vezetett politikai, gazdasági és katonai együttműködési rendszer felbomlása egyet jelentett a támogatás megszűnésével a terrorszervezetek jelentős része számára. Több olyan ország, amely korábban internacionalista kötelességének tartotta az úgynevezett felszabadító mozgalmak pénzügyi, kiképzési, logisztikai, gazdasági és politikai támogatását, már nem volt abban a helyzetben, hogy a Szovjetuniótól, illetve a világrendszer más országaitól kapott támogatásból a gerilla-mozgalmaknak is juttasson, ezért kapcsolatot építettek ki a különböző kábítószer-kartellekkel. A terrorista szervezetek a munkamegosztás során felügyelték a kartellek kábítószer-termelését, maguk is termelték azt a fennhatóságuk alatt álló területeken, és egyre intenzívebben bekapcsolódtak a nemzetközi kábítószer-gyártásba, kereskedelembe és szállításba. Ebben élén jártak a kolumbiai szervezetek és kartellek, de a jelenség megfigyelhető a terrorizmus által érintett más világrészekén, így a Közel-Keleten, a Közép-Keleten, Afganisztánban, Dél-Kelet Ázsia több országában is.

A terrorizmus elleni nemzetközi fegyveres küzdelem során egyre nyilvánvalóbb az Iszlám Állam, mint terrorizmusra épülő államkezdemény területvesztése és fokozatos visszaszorulása. Ezzel párhuzamosan, a legutóbbi évben nyilvánosságra került adatok szerint ez a terrorszervezet és a terrorizmust támogató más iszlám államok egyre nagyobb érdeklődéssel fordulnak Latin-Amerika felé, fejlesztik a már kiépített ottani kapcsolataikat és bázisaikat. Nyilvánvaló, hogy Latin-Amerika felértékelődése a nemzetközi terrorizmus számára fokozott veszélyt jelent a térségben érdekelt más országok, így az Európai Unió, de Magyarország érdekei számára is.

A politikai eszközökkel támogatott nemzetközi terrorizmus, a nemzetközi szervezett bűnözés, illetve azon belül is a kábítószer-bűnözés kapcsolatának, történelmi és ideológiai gyökereinek és gyakorlati eszköztárának átfogó elemzése szerepet játszhat az ellenük folytatott küzdelem hatékonyságának növelése, továbbá a fegyveres és bűnüldöző szervezetek személyi állományának felkészítése terén. A doktori értekezés

célja az előbbieken ismertetett elemzés elkészítése és közreadása, különös tekintettel Latin-Amerikának a jelenkori terrorizmussal összefüggő szerepére. A célok között fontos helye van a „kontinentális terrorizmus” történelmi, ideológiai háttere bemutatásának, elemzésének, a nemzetközi összefüggések feltárásának, és az ebből több alternatívát is tartalmazó következtetések levonásának. Ezek a konklúziók – a terrorizmus fejlődésének függvényében alkalmazva és továbbfejlesztve – lehetőséget nyújtanak a terrorelhárítási, rendvédelmi, hírszerzési és elhárítási feladatok támogatására.

A disszertáció céljai

Abból kiindulva, hogy a terrorizmussal kapcsolatos általános ismeretek a területtel csak felszínesen, a mindennapi hírforrásokból kritikátlanul tájékozódó személyek számára aligha lépnek túl a sztereotípiákon, illetve a Latin-Amerikával összefüggő tudásanyag is hasonlóan korlátozott, szükségesnek tűnik a szubkontinens kontextusába helyezve vizsgálni a terrorizmus, illetve az azzal összefüggő, ahhoz vezető társadalmi, politikai, gazdasági és társadalom-pszichológiai tényezők egymásra hatását. Mindenek hátterét Latin-Amerika fejlődésének idővonala adja, a prekolumbiánus időktől kezdve napjainkig.

Vajon a terrorizmust hogyan kell értelmezni? Egy terrorizmus van, amelynek az egyes konfliktusövezetek sajátosságainak függvényében változnak a megjelenési formái, eszközei, az abban résztvevő társadalmi erők, illetve azok céljai? Vajon Kaiser Ferenc és Tóth Péter már idézett művében látható táblázat mennyiben alkalmazható Latin-Amerika körülményei között?⁸ Vagy talán a konfliktusövezetek mindegyikében önálló, a többitől elkülönülő, saját megkülönböztető jeleket viselő terrorizmusokkal kell felvennünk a harcot? Szeretném bizonyítani, hogy a latin-amerikai civilizációk társadalmi-történelmi gyökereinek hatása alapvetően meghatározta a terrorizmus latin-amerikai megjelenési formáit és más paramétereit, a globálisan egységesként felfogható terrorizmuson belül.

⁸ Kaiser Ferenc; Tóth Péter: „Politikai erőszakformák,” *Nemzet és Biztonság* 4, no. 5-6 (2012): 133.

Be kívánom mutatni, hogy a világméretű terrorizmus legfontosabb tényezői jelenleg paradigma-váltáson mennek át, amely rendkívül szoros összefüggésben van a terrorszervezetek további tevékenységének perspektíváival, mindenütt, így Latin-Amerikában is. Ezt több ország példájával támasztom alá.

Fel kívánom tárni, hogy a latin-amerikai történelmi államfejlődés során melyek voltak az egyedi jelleg irányába ható tényezők, illetve a nemzetállamok kialakulási sajátosságai mennyiben határozták meg azok helyzetét a terrorizmus jellegzetességeivel összehasonlítva.

Összehasonlító, kritikai elemzéssel vizsgálom a latin-amerikai baloldali forradalmi mozgalmak és terrorszervezetek fejlődési sajátosságait, különös tekintettel a bolsevik forradalomelmélettel való inkompatibilitásra, illetve ennek következményeire a kontinens politikai mozgalmaira.

Az értekezésben foglalkozom a kábítószeres, tudatmódosító, illetve pszichotróp anyagok használatának hagyományaival a szubkontinensen, illetve elemzem ezek sajátosságait, a konfliktusövezetekben, másutt elterjedt szerekkel összehasonlítva. Ehhez felhasználtam az általános szakirodalmon túl régészeti kutatásokról szóló értekezéseket, valamint a régió botanikai atlaszát. Bizonyítani kívánom, hogy a szintetikus szerek latin-amerikai el-nem-terjedésének egyik magyarázata a térségben rendelkezésre álló pszichotróp anyagok, illetve szerek rendkívüli gazdagsága, amelyek alacsony termelési és feldolgozási költségei miatt nem gazdaságos a szintetikus kábítószeres előállítás.

A doktori értekezésben – a már ismert adatok, illetve a közelmúltban megjelent új tények alapján – vizsgálom és taglalom a nemzetközi szervezett bűnözés és a terrorszervezetek együttműködésének sajátos vonásait, ideértve a külföldi terrorszervezetek megjelenését és megtelepedését a Latin-Amerikában. Nagy figyelmet fordítok a terrorfinanszírozás új lehetőségeire és logisztikai eszköztárára, melyben szerepet kapnak a legfejlettebb hajózási, navigációs és vezérlési eszközök.

Az értekezés utolsó részében bemutatom, melyek azok a gazdasági veszélyhelyzeti gócpontok, amelyek esetében tapasztalható a kettős hatalom kialakulása, illetve ahol ennek következtében egy harmadik, kontinens-idegen terrorszervezet komoly

politikai, gazdasági és társadalmi bázisokat építhet ki, kialakítva a területfoglalás sajátos előfeltételeit.

A disszertáció módszertana

A terrorizmus latin-amerikai gyökereinek, ideológiai és kulturális alapjainak, megjelenési formáinak és más jellegzetességeinek kritikai szemléletű bemutatása, feldolgozása és értékelése, illetve a lehetséges perspektívák felvázolása rendkívüli, többszörös kihívás. Egyrészt a több mint fél évezredet átfogó időszak, a kontinens ősi kultúráinak eltérő jellege, az ebből is származó, a mai nap is érzékelhető államfejlődési sajátosságok, politikai és ideológiai tendenciák összevetése összetett, sokdimenziós feladat. Alapvető jelentőségű a források kritikai elemzése, a tények bemutatása az adott időszakra jellemző tényezők és az ezekből levezethető következmények bemutatása. Ehhez szervesen kapcsolódik annak elemzése, hogy az egyes vizsgált időszakok kumulatív hatása hogyan befolyásolta a latin-amerikai folyamatokat általában és specifikusan, továbbá, hogy ezek a specifikus jelenségek hogyan hatottak a kontinentális folyamatok egészére.

Annak érdekében, hogy az adott időszokról rendelkezésre álló adatok alapján a lehető legnagyobb mértékben valószínűsíthető legyen az ott tapasztalt jelenség ok-okozati összefüggés-rendszere, a dinamikus mátrix-elemzés módszerét választottam. Ennek lényege, hogy a jelenségek és események egy-egy mátrix-pontot képeznek, amelyek közvetlenül, vagy áttételesen összefüggenek és hatással vannak egymásra. A többszörös, vagy továbbterjedő hatás jelentősége a jelenségtől távolodóan csökkenhet, vagy módosul, de nem éri el a nullát.

A disszertációban megjelenik a Root Cause Analysis (RCA), vagyis a kiváltóókelemzés, amely alkalmas az olyan alapjelenségek, mint az erőszak alkalmazása, vizsgálatára, illetve okainak feltárására.

Több helyen is alkalmazásra kerül az elemzési munka egyik legelterjedtebb módszere, az összehasonlító, vagy komparatív elemzés. Ez, mint eszköz jelenik meg például José Carlos Mariátegui és Víctor Haya de la Torre munkásságának összehasonlításakor,

vagy a bolsevik forradalomelmélet által hirdetett műveleti terület és a latin-amerikai gerilla-mozgalmak művelet-kiválasztása közötti ideológiai különbségek összevetésekor. Mivel ez az elemzési módszer rendkívül alkalmas nem csupán az összehasonlított tények, folyamatok és jelenségek legjelentősebb különbségeinek szemléltetésére, hanem a finomabb eltérések megjelenítésére is, több más helyen is felhasználtam.

A disszertáció forrásai

Bármely, a tudományterület fejlesztésének szándékával elkészítendő mű esetében a forráskiválasztás és meghatározás alapvető jelentőségű a hipotézis pártatlan és teljeskörű vizsgálata szempontjából. Ebből kiindulva a célirányos és strukturált forráskutatás eredménye az alábbiakban foglalató össze:

A disszertáció forrásai

- eredetük szerint: a) hazai és b) külföldi;
- témájuk szerint: történelemtudomány, hadelmélet, harcászat, terrorelhárítás,
 - o a) csoport esetében: latin-amerikanisztika, pszichológia, filozófia, társadalom-tudományok, terrorelhárítás, kriminalisztika, biológia;
 - o b) csoport esetében: régészet, társadalom-tudományok, latin-amerikanisztika, kriminalisztika, politikai tudományok, harcászati ismeretek;⁹
- forrásuk szerint: tudományos publikációk, tanulmányok, elemzések, értékelések, leváltári, kormányzati, illetve magánarchívumok, egyházi gyűjtemények dokumentumai, mértékadó sajtóforrások, továbbá a világhálón elérhető, hiteles, megbízható forrásokból származó közlemények;
- szerzőik szerint: tudományos kutatók, egyházi személyek, politikai szerepet betöltő személyek, a források témái között megjelölt területek szakértői, szakemberei;

⁹ A felsorolt szakterületek elkülönítése az a) és a b) csoport estében sem volt előzetesen meghatározva, azt a rendelkezésre álló források alakították. Bizonyos átfedésekre minden esetben volt lehetőség, amikor azt a vizsgált témakör megkívánta.

- a források nyelve szerint: magyar, spanyol, angol, francia, portugál, orosz nyelvű dokumentumok, eredeti nyelven, vagy fordításban, esetleg közvetítő nyelven.

A forráskiválasztás során – mint az elvárható – részben az elérhető hazai forrásokat tekintettem át, vettem számításba. Tekintettel arra, hogy az általam kiválasztott témakör egységes, komplex feldolgozása korábban nem történt még meg, a források felkutatása során a témához kapcsolódó határterületeken fellelhető forrásokat is vizsgáltam.

A külföldi források áttekintése során azokat az anyagokat részesítettem előnyben, amelyek elismert, nemzetközi téren, illetve az elméleti és a gyakorlati feladatmegoldásból származó tapasztalatokra támaszkodtak. A források vizsgálata során alapkritérium volt a tudományos hozzáadott érték létrehozásához segítséget nyújtó, új összefüggéseket feltáró adatok megléte.

A disszertációban egyes helyeken felhasználtam a Latin-Amerikában eltöltött évek, illetve a kontinens kutatásával eltöltött évtizedek alatt kialakított személyes kapcsolatokon alapuló orális forrásokat is, továbbá saját helyszíni tapasztalataimat.

Az értekezésben felhasznált idegennyelvű idézetek magyarra fordítását szerzőként magam végeztem.

A disszertáció szerkezete

A disszertáció öt nagy elkülöníthető egységre tagolódik. Valamennyi – a fentebb ismertetett vizsgálati módszerek alkalmazásával – több nézőpontból, számos paraméter figyelembe vételével mutatja be a földrész egyedi fejlődési sajátosságait, azok kialakulásának okait és hatásait. Egy-egy jelenség, fontosabb tényező többször is vizsgálatra kerül, ám minden esetben mások a vizsgálat során felhasznált kritériumok. A többszemponútú elemzések célja viszont mindig ugyanaz: minél szemléletesebben, érthetőbben, az ok-okozati rendszerek és egymásra hatásuk feltárásával bemutatni a vizsgálat tárgyát képező jelenség, esemény helyét és szerepét Latin-Amerika életében, fejlődésében.

A bevezetés, mint első szerkezeti egység szerepe kettős: egyrészt Latin-Amerika fejlődése szempontjából megalapozza a hipotézisben kifejtett vizsgálati célokat és a feltételezett kutatási eredményeket, másrészt olyan mélységben és részletességgel ismerteti a terrorizmust, mint jelenséget, amilyen elégséges ahhoz, hogy a terrorelhárítási területtel napi szinten nem érintkező olvasó is megfelelő ismereteket kapjon ahhoz, hogy a disszertációban leírtakat összefüggéseiben megértse, azokból saját következtetéseket tudjon levonni.

A bevezetést követő második nagy szerkezeti egység, az első fejezet, a földrész egyedi jellegének néhány lényeges elemét vizsgálja. Bemutatja és elemzi a terrorizmus kontinentális jellemzőit, ideértve a műveleti területeket. Tekintettel arra, hogy a jelenkori terrorizmushoz kapcsolódó publikációkban nagy figyelmet kapott és vitákat generált az úgynevezett „magányos farkas” jelensége, a disszertáció egyik szerkezeti eleme éppen ennek a jelenségnek a hiányát és a hiány okait vizsgálja Latin-Amerikában.

A terrorizmus Latin-Amerikában elterjedt ideológiai támaszainak vizsgálata jelentős teret és figyelmet kap a disszertációban. Ennek oka, hogy a politikai hatalom megszerzéséhez vezető út, a szükséges tömegbázis kialakítása, a lehetséges támogatók és szövetségesek megnyerése, illetve a terroristák által meghatározott ellenségkép a terrrorszervezet, vagy csoport ideológiai önmeghatározására vezethető vissza. A terrrorszervezetek és csoportok ideológiai alapjainak tisztázása jelentős mértékben elősegíti az ideológiai konfrontáció elterjedésének és latin-amerikai hatásának megértését a marxista-leninista és a maoista forradalomelmélet egymással folytatott globális vetélkedése tükrében, a hidegháború körülményei között.

Az elvi, filozófiai és kulturális háttér bemutatása Latin-Amerika esetében értelmezhetetlen lenne a katolikus egyház fél évezredes ottani tevékenysége és szerepvállalásának utóbbi fél évszázada bemutatása nélkül. Egy 2012. december 18-i statisztikai táblázat szerint, amelyet a Pew Research Center tett közzé, ezen a földrészén él a világ keresztény hívőinek 24%-a,¹⁰ ami a térség lakosságának 90%-át teszi ki.¹¹ Ugyanez a kutatóközpont egy másik, 2014. november 13-án közzétett

¹⁰ „The Global Religious Landscape,” *Pew Research Center*, 2012.12.18., <https://www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-christians/>. Megtekintve: 2019. július 30.

¹¹ Uo.

tanulmányban, a világ római katolikus vallású hívőinek számához viszonyítva leírja, hogy a hívők 40%-a Latin-Amerikában él.¹² A szubkontinens életében minden korban meghatározó volt a Szentszék és a helyi egyház egymáshoz való viszonya, illetve a helyi folyamatokkal kapcsolatos álláspontjuk, a helyi klérus ellenséges, vagy támogató magatartása a változások tekintetében. Az egyház helyének és szerepének megítélése, annak változása a latin-amerikai őslakosság, a gyarmatosítók, a már a gyarmatokon született kreolok, azon belül is a kreol arisztokrácia és más rétegek körében, továbbá az egyház és képviselőinek politikai és személyes szerepvállalása a helyi, regionális és kontinentális folyamatokban a politikai és társadalmi események láncolatának fontos motivációs bázisát képezi.

A disszertáció második fejezete a terrorizmusnak a latin-amerikai térségben a közelmúltban és napjainkban tapasztalt gyakorlati terrorelhárítási szempontból fontos jellegzetességeivel foglalkozik. Ezek között kap helyet a nem kontinentális gyökerekkel rendelkező terrorszervezetek jelenlétének, illetve távollétének elemzése, a terrorfinanszírozás folyamatának bemutatása.

A terrorizmus és a kábítószerkezeléshez kapcsolódó szervezett bűnözés összefüggései a terrorizmussal nem szakmai szinten foglalkozó társadalmi rétegek számára – eltérő mélységben – ismertek. A harmadik fejezet, szakmai szempontból vizsgálva a kérdést, bemutatja és értékeli, hogy miért más Latin-Amerika viszonya a kábító- és tudatmódosító szerekhez, mennyire részei ezek az anyagok terrorfinanszírozásnak, illetve melyek azok az országok, amelyek politikai vezetése szinte hagyományosan részt vesz a kábítószerkezeléshez kapcsolatos bűncselekményekben, vagy mint haszonélvező a háttérben, vagy mint aktív résztvevője a gyártásnak, továbbításnak, terjesztésnek és kereskedelemnek. Nem elhanyagolható az sem, hogy a szubkontinens marxista-leninista kormányzatai – Kuba és Nicaragua –, illetve az ilyen elveket ideológiai alapként felhasználó terrorszervezetek, a demokratikus kormányok elleni aszimmetrikus harc egyik eszközeként használták és használják a kábítószerkezelést. Ennek bemutatása a harmadik nagyobb szerkezeti egység témája.

A negyedik fejezet, a végkövetkeztetések, zárógondolatok jelentősége és szerepe – a bevezetéshez hasonlóan – kettős. Egyrészt a disszertációban bemutatott körülmények, ok-okozati hatások alapján rámutat arra, hogy a globális terrorizmus lassú, terület-

¹² „Religion in Latin America”, *Pew Research Center*, 2014.11.13., <https://www.pewforum.org/2014/11/13/religion-in-latin-america/#>, Megtekintve: 2019. július 30.

foglalásos behatolása Paraguay után Latin-Amerika több más országában, például Peruban is nagy kockázatot jelent. Van azonban egy másik, rendkívül jelentős szerepet játszó ország – Venezuela – ahol különösen kedvező feltételek alakultak ki egy terrrorszervezet hosszú távú megtelepedésére. Ezek kihasználására a Hezbollah mögött álló Irán már hosszú évek óta aktívan készül, mozgósítva a két fontos kőolajkitermelő ország közötti gazdasági együttműködésben rejlő lehetőségeket is.

A végkövetkeztetések, zárógondolatok másik feladata, hogy a disszertáció írásának időpontjáig terjedően, tehát a latin-amerikai politikai-gazdasági folyamatok egy meghatározott periódusára vonatkoztatva számot adjon arról, hogy a hipotézisben megjelölt kutatási célkitűzéseket sikerült-e a választott módszerrel, a források alapján elérni, sikerült-e létrehozni tudományos hozzáadott értéket, vagyis a szerző és a témavezetők munkája meghozta-e a remélt gyümölcsöket? Az, hogy a disszertáció megállapításai meddig lesznek érvényesek, illetve Latin-Amerikában a fejlődés, ideértve a terrorizmus alakulását is, milyen irányt vesz, a történelem dolga.

1. LATIN-AMERIKA EGYEDI JELLEGE

Miben más a terrorizmus Latin-Amerikában? A különbségek a latin-amerikai terrorizmus és más földrészek terrorizmusa között több területen is tetten érhetők. Az 1960-as és 1970-es években, ha terrorizmusról esett szó, akkor leggyakrabban Latin-Amerikában elkövetett cselekményekről szóltak a hírek. Európát abban az időszakban csak időközönként rázta meg néhány óriási visszhangot kiváltó terrorcselekmény, leggyakrabban emberrablással kezdődő politikai gyilkosság. Ilyen terrorakció volt a Luís Carrero Blanco tengernagy, volt spanyol miniszterelnök elleni pokolgépes merénylet, amelyet az ETA hajtott végre 1973-ban, Hans-Martin Schleier német üzletember elrablása és kivégzése a Bader-Meinhof csoport által 1977-ben, Aldo Moro elrablása és halála, amelyért a Vörös Brigádok vállalták a felelősséget 1978-ban, majd egy igazi kuriózum, James Lee Dozier amerikai tábornok elrablása és fogvatartása 1981-ben. Ez az eset valóban különleges volt, hiszen 42 nap után elrablói szabadon engedték Doziert.¹³

Ha a terrorcselekmények földrajzi helyszíneit az elkövetési időpontokkal és a motivációval összevetjük, úgy tűnhet, hogy a XX. század második felében megjelent politikai terrorizmus Latin-Amerikából indult ki. Ha a terrorizmus történetét szélesebb időhatárok között vizsgáljuk, azt sem szabad elfelejteni, hogy a múlt századi, modern állami terror Oroszországban született, ahol a XVIII. század utáni orosz terjeszkedés áldozatául esett ázsiai, közép-ázsiai és kaukázusi népekkel szemben tanúsított bánásmód és megítélésük nagyban emlékeztetett a gyarmatosítók és a gyarmatok viszonyára. Az állami terrorizmus a Szovjetunióban már nem csak a nem-orosz népek „kordában tartására”, hanem a bolsevik rendszerrel egyet nem értő orosz nemzetiségűek megfélemlítésére és elnyomására irányult. Az állami terrorizmus itt nyert ideológiai alapot és így fejlődött tovább, megvetve lábát és mély gyökereket eresztve a hitleri Németországban és annak csatlós államaiban, majd a II. világháború utáni szovjet megszállási övezetben.

¹³ Az 1972-es müncheni olimpiai játékokon a Fekete Szeptember palesztin terrorszervezet által végrehajtott terrortámadás itt azért nincs megemlítve, mert azt nem európai kötődésű csoport, nem európai politikai okokra visszavezethető motivációra építve hajtotta végre.

Ha meg akarjuk érteni a terrorizmus sajátos jellegét Latin-Amerikában, mélyebben kell tanulmányozni annak háttérét, gyökereit. A szubkontinens esetében, más térségekkel összehasonlítva eltérőek a történelmi, politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális gyökerű motivációs tényezők. Ezen belül meg kell érteni, mi az autokton, illetve a gyarmatosítók által behozott kultúrák szerepe.

A terrorizmus jellemző tendenciái: a kettéválás, az állami terrorizmus és a terrorizmus exportja

A parasztságnak a kritikus társadalmi-politikai és gazdasági eseményekben és folyamatokban játszott szerepéhez sajátos módon kapcsolódó jelenség a terrorizmus két (műveleti) irányra oszlása. A két irány a vidéki és a városi terrorizmus, ami csak látszólag ennyire egyszerű, hiszen a különbségnek ideológiai okai is vannak, amelyek az alkalmazott taktikákra is hatással voltak és vannak. A két irányzat közötti koncepcionális eltérésről az ideológiákat ismertető részben bővebben is szót ejtünk. Nyilvánvaló, hogy az egyes irányzatok az ideológiák mentén eltérő társadalmi bázisra támaszkodnak, és eltérő a vezető-irányító csoport is, ahogy eltérő a műveleti terület, illetve a logisztikai háttér és a harcosok társadalmi háttere is. Ami közös bennük, hogy mindkét irányzat képviselői átmentek a radikalizálódás folyamatán, hiszen

minden társadalomban voltak, vannak és lesznek olyanok, akik számára nem elfogadhatóak a társadalmi fejlődés adott szintjére jellemző politikai, társadalmi, gazdasági struktúrák, vágynak azok gyors, mondhatni radikális, megváltoztatására, esetleg a vágyakozáson túlmenően egyedül, vagy társakkal, igével, vagy karddal, tesznek is valamit a fennálló rend befolyásolására, megváltoztatására. [A tendenciák képviselőinek radikalizációját azonban alapvetően társadalmi helyzetük, gyökereik, továbbá a kialakult erkölcsi értékrendjük és a megtapasztalt élethelyzetek közötti diszharmónia érzékelése és értékelése határozza meg.] Lehetnek közöttük olyanok, akik számára a többgenerációs szegénység, a sajátos szubkultúra valósága, az oktatás és képzés színvonala és perspektívatlansága, a sport, vagy más, esetleg művészeti tevékenység, mint kitörési lehetőség megvalósíthatatlansága, oda vezethet, hogy a drogokban, a bűnözésben, vagy épp a terrorizmusban gondolhatják megtalálni a megoldást.¹⁴

A radikalizációnak ez a fajta gyökere leginkább a vidéki gerillaharcosok radikalizálódási folyamatára jellemző. Ezzel szemben áll, vagy ha a terrorizmust egy társadalmon belüli komplex jelenségként kezeljük, ezt kiegészíti

¹⁴ Bács Zoltán György, „A radikalizáció és a terrorizmus kapcsolata, egyes formái, gondolatok a megelőzés lehetséges perspektíváiról,” *Nemzetbiztonsági Szemle* 5, no. 1 (2017): 8.

„a másik, szintén a jóléti társadalomban, autonóm módon radikalizálódó csoport, (amely) épp az ellenkező társadalmi véglet soraiból kerül ki. Ezek a fiatalok leggyakrabban anyagi, fizikai jólétben élnek, a magasabb társadalmi körök magatartási normáinak megfelelő neveltetésben, képzésben részesülnek, társadalmi érvényesülési perspektíváik megkérdőjelezhetetlenek.”¹⁵

Latin-Amerikában ők alkották a városi gerillák többségét, Argentínában, Uruguayban, de megtalálhatók voltak Nicaraguában, Salvadorban és Guatemalában is.

A műveleti területek összehasonlító vizsgálata

A műveleti területről általában

Vizsgáljuk meg egy kicsit közelebbről a két irányzat által elkövetett cselekmények jellegzetességeit! Elsőnek nézzük meg az egyik alapvető jellegzetességet, a műveleti területet! Aktualitását az adja, hogy az utóbbi néhány évtizedben elkövetett terrorcselekmények szinte kizárólag nagyobb településeken, városokban történtek, míg a terrorizmus korai stádiumában, gyakran a rurális zónák, vidéki települések, logisztikai célpontok, utak, stb. ... voltak a művelet helyszínei, illetve a műveleti területek.

A vizsgálat azért is sajátos, mert a „műveleti terület” definiálása inkább hiányos, mint hézagos. Legtöbbször katonai értelemben, a különleges katonai műveletek végrehajtásához kapcsolódva esik róla szó.¹⁶ A hazai rendvédelmi terminológiában a műveleti területet, mint terrortámadással kapcsolatosan lezárandó helyet csak a 30/2011. (IX. 22.) számú BM rendelet „a rendőrség szolgálati szabályzatáról”¹⁷ érinti. Ezen kívül más, magasabb szintű jogszabályba foglalt meghatározás nem ismeretes.

A műveleti terület jellemzői városon kívül

A múlt században a kontinens országainak agrárius jellege miatt a mezőgazdaságból élő, ám földtulajdonnal csak elvétve rendelkező, a nagy latifundiumok és a jobbára amerikai (USA) mezőgazdasági vállalkozások iparszerű gazdálkodása következtében hátrányos piaci helyzetben lévő tömegek biztosították a vidéki gerilla csoportok

¹⁵ Uo.

¹⁶ Lásd: Forray László, „A Magyar Honvédség különleges műveleti képessége, a katonai erők alkalmazásának keretei között,” *Hadtudományi Szemle* 5, no. 1-2 (2012): 10–28.

¹⁷ 30/2011(IX. 22.) számú BM rendelet „a rendőrség szolgálati szabályzatáról” 7. Biztonsági intézkedések 10§ i) (2) bek. (e)

élőerő-utánpótlását és a potenciális vezetőket.¹⁸ Társadalmi helyzetükből, helyismeretükből és a társadalmi kapcsolataikból adódóan a mezőgazdasági területeken, az ott található településeken, városokban hajtottak végre akciókat, terrorcselekményeket, amelyek eredménye leginkább a termelőeszközökben, az építményekben, illetve a felhalmozott tartalékokban okozott kár volt.¹⁹ Ezek mellett előfordultak halálos áldozatokkal járó, célirányos támadások is a közintézmények, illetve a terület gazdaságában meghatározó szerepet játszó külföldi cégek helyi vezetői, illetve magas beosztású alkalmazottai ellen. Erről a gerilla-harcmodorról foglalkozó, egyik tanulmányában Békés Márton így ír: „a gerilla-harcmodor akkor igazán hatékony, ha gyors taktikai mozgásokat végez, a lakosság támogatja, és erősen szegdelt (hegyes-völgyes, vizekkel és mocsarakkal tarkított) terepen megy végbe.”²⁰

A gerilla csoportok maximálisan kihasználták a terepadottságok kínálta logisztikai hátteret. Kiképző- és raktárbázisaik leggyakrabban az erdős, közúton, katonai szállítóeszközökkel, nehéztechnikával nehezen megközelíthető területeken voltak. A terepadottságok és lakossági kapcsolataik lehetővé tették a diverzifikált beszerzési források leplezését is. Harci taktikájuk a meglepetésszerű, egy, vagy több, viszonylag kis létszámú, ezért nagy mozgékonyságú csoportok által végrehajtott rajtaütésre épült. A felderítés során saját ismereteikre, tapasztalataikra, illetve kapcsolati hálójukra támaszkodhattak.²¹ A rajtaütés után gyors visszavonulás és elrejtőzés következett, úgy hogy a keresésükre és üldözésükre mozgósított erőket is igyekeztek megosztani, megtéveszteni.

Mivel az egyes országokban a gerilla-ellenes harcra a reguláris erők, a katonaság különleges egységeit képezték ki, azok az akkori amerikai ranger-kiképzés sajátosságai miatt nem tudtak eredményesen harcba szállni a gerilla csoportok ellen.

¹⁸ Lásd: Fals Borda, Orlando, „The Significance of Guerrilla Movements in Latin America,” *Cross Currents* 18, no. 4 (1968 ősz): 451–458.

¹⁹ Uo.

²⁰ Békés Márton, „A gerilla-hadviselésről,” *Kommentár* 11, no. 4. (2016): 8. A gerilla-hadviselés történelmi gyökereinek feltárásával, a fejlődés politikai és hadelméleti feldolgozásával több magyar szerző is foglalkozott már. Csak néhányan közülük: Forgács Balázs, „Reglamento de Partidas y Cuadrillas – Az első gerillaszabályzat,” *Hadtudományi Szemle* 10, no. 1 (2017): 23–35. Forgács Balázs, „A néppel az uralkodóért. Az első gerillaelméletek,” *Felderítő Szemle* 15, no. 1 (2016): 21–57. Jobbágy Zoltán, „A háború antropológiája: primitív hadviselés, gerilla hadviselés és a szövetséges összhaderőnemi műveletek sikere,” *Hadtudomány* 25, no. E-szám (2015): 67–78.

²¹ Bővebben: Ranstorp, Magnus, szerk. *Mapping Terrorism Research: State of the Art, Gaps and Future Direction* (Routledge, 2006), 44.

Az amerikai kiképzők a megelőző felderítés során vették számításba a lehetséges együttműködést a lakosság és a terrorelhárító katonák között, de nem fordítottak elégséges figyelmet arra, hogy mélyebben elemezzék a helyi lakosság, a gerilla csoportok és a légénységi állomány jelentős részének szinte azonos társadalmi-gazdasági hátterét. A külföldi kiképzők vietnami tapasztalataikat egy olyan közegben szerezték, ahol a partizánok és az általuk támadott erők legnagyobb része idegen nemzetiségű és eltérő kultúrájú volt.²² Ebből következően Latin-Amerikában a terrorellenes műveleteknek a hatékonysága, amikor mindkét oldalon, a gerillákra vadászó egységekben és a terrorista csoportokban is azonos hátterű személyek, katonák és gerillák csoportjai vettek részt, nem volt épp optimális, hiszen az altisztek és a sorkatonák családjai, illetve a másik oldalon a gerillaharcosok és családjai azonos társadalmi és gazdasági problémákkal küzdöttek.

A város, és a városi gerillák

A városi gerilla és a korábbi népfelkelő közötti különbség Kőszegvári Tibor szerint: „a városi gerilla [...] jelentősen különbözik a korábbi népi felkelő harcostól, mert nem az erdős-hegyes terepen, hanem a városok épületei és rejtőzést lehetővé tevő csatornahálózata, pincéi, és katakombái között készül fel a kitűzött politikai cél: a fennálló hatalom megdöntését, vagy a megszálló idegen erők kiűzését lehetővé tevő gerillaküzdelem megszervezésére és sikeres végrehajtására.”²³ Nyilvánvaló, hogy a városi gerilla háttere is jelentősen eltért vidéki társaiétól.

Érdekes és sajátos magyarázatot ad a vidéki gerillák városivá válására Resperger István, Kiss Álmos Péter és Somkúti Bálint a *Gerillaharc a betondzsungelben* című tanulmányukban. Ezt írják: a „demográfiai változás fokozatosan megfosztja a gerillát természetes társadalmi környezetétől, a vidéki lakosságtól, ahol eddig rejtekhelyet, ellátást és információt kapott, és új embereket tudott toborozni. Ha folytatni akarja harcát a kormány vagy az idegen megszálló ellen, kénytelen követni a vidéki lakosságot a városokba.”²⁴ Valójában – ahogy már szó esett róla –, ezeket a

²² Ezt az ellentmondást volt hivatott feloldani az 1968-tól Nixon által meghirdetett úgynevezett „vietnamizálás”, vagyis az amerikai csapatok tehermentesítése a dél-vietnami erők nagyobb mértékű bevonásával. Lásd még: Nixon-doktrína.

²³ Kőszegvári Tibor, „Gerilla-hadviselés a városokban,” *Hadtudomány* 19, no. 1-2 (2009): 63.

²⁴ Resperger István; Kiss Álmos Péter; Somkúti, Bálint, „Gerillaharc a betondzsungelben,” *Hadtudomány* 23, no. E 1 (2013): 115. Úgy tűnik a tanulmány a társadalmi kényszer-mobilitási tényezőnek a lakosságot a lakóhelyén sujtó szociális, gazdasági és politikai kényszerítő körülményeknél nagyobb jelentőséget tulajdonít. A második jelentős momentum, amit fontos figyelembe venni, hogy a

radikalizálódó csoportokat a városi értelmiségi, esetenként felső középosztálybeli családokból származó, második, vagy többedik generációs értelmiségiek alkották. Iskolázottságuk, olvasottságuk és általános ismereteik messze meghaladták a vidéki gerillaharcosok és vezetőik szintjét, ám társadalmi korlátaik miatt nagyon távol álltak azok problémáinak megértésétől, a paraszti tömegek társadalmi változásokban játszott szerepének átértékelésétől. Elképzeléseik szerint az elnyomást megtestesítő személyek és intézmények kiiktatásával, rombolásával lehet megindítani a forradalmi változásokat, ezért átértékelték a lenini permanens forradalom elméletét és inkább az egyéni terror eszközeit alkalmazták.²⁵

Tekintettel arra, hogy a városi és a vidéki gerillák társadalmi bázisa, tudati és ismereti háttere, alapjaiban eltérő volt, továbbá a társadalmi bázisul szolgáló rétegek nem rendelkeznek közvetlen tapasztalattal a másik helyzetéről, valamint az, hogy a diákság a városi értelmiség egy részét képezte, illuzórikussá teszi Carlos Marighella elméletét, mely szerint „a gerillaharcnak csak akkor lesz döntő szerepe a forradalmi háborúban, ha munkások és parasztok fegyveres szövetsége megszilárdul és azt a diákok is támogatják. E szövetség, mely növekvő tűzerővel rendelkezik, szilárd alapokat teremt a gerillaháborúnak és biztosítja sikerét. A proletárok, parasztság és a középosztály csoportjainak fegyveres szövetsége a győzelem kulcsa.”²⁶

Gerilla harcmodor városi körülmények között

A városi gerillák elsődleges és másodlagos műveleti területe, valamint a művelet végrehajtásának helyszíne is a nagyobb városok, illetve a főváros volt. Itt rendelkeztek a tervezéshez és a végrehajtáshoz szükséges helyismerettel, itt tudtak logisztikai támogatást szerezni, konspiratív lakásokat, raktárakat kialakítani, járműveket, fegyvert és robbanóanyagot, illetve más eszközöket és készleteket beszerezni. Általában gyorsan, összehangolt támadásokat hajtottak végre több kisebb csoport részvételével, majd politikai üzenet hátrahagyása után gyorsan visszavonultak, igyekezve elkerülni a reguláris egységekkel, illetve a rendvédelmi szervekkel való tűzharcot. Támadásaikkal azonban nem csupán politikai üzeneteket akartak eljuttatni a

vidéki területeken a hatalmat birtoklók – bármilyen szervezeti keretek között tevékenykedjenek is – ellenérdekelték a lakosság „elvándorlásában”.

²⁵ Lásd: Oppenheimer, Martin, *The Urban Guerrilla* (Quadrangle, 1969), 188.

²⁶ Marighella, Carlos: *For the Liberation of Brasil. Problems and Principles of Strategy* (Penguin books Ltd, 1971), 49.

lakossághoz, hanem emberrablásokkal, bankrablásokkal, túszejtéssel pénzeszközökhöz is hozzá kívántak jutni, finanszírozandó további terrorakcióikat.²⁷

Mivel cselekményeik városi színtérhez kötődtek, így azok hatása is legfeljebb a városi lakosság számára vált ismertté. A latin-amerikai „város és vidék” közötti rendkívül mélyreható különbségek miatt a városban végbemenő események nem, vagy csak nagyon nagy késéssel, illetve jelentős torzulással juthattak el vidékre, ahol hatásuk – a nyilvánvaló érdekkülönbség miatt is – nem volt jelentős. Ez a jelenség sajátosan bizonyította a lenini forradalomelmélet tarthatatlanságát és alkalmazhatatlanságát a latin-amerikai körülmények és feltételek között.

Jellemző elkövetési módok

Sok tényezőt egybevetve megállapítható, hogy Latin-Amerikára a szervezett, csoportos elkövetés a legjellemzőbb. Nem tapasztaltunk eddig magányos elkövetési módot, illetve az ahhoz az iszlám elvi alapjain kapcsolódó önrobbantásos, akár egy időben különböző helyszínen, akár egymást követően a nagyobb károkozás kiváltása érdekében azonos helyszínen végrehajtott, robbantásos, vagy robbantásos és lőfegyveres merényleteket.²⁸ A gépjárművel,²⁹ vagy egyéb fegyverként alkalmazott eszközzel (kés, konyhai bárd) elkövetett cselekmények sem ismertek Latin-Amerikában. A szubkontinens terrorizmusának elkövetési mintáiról bővebben a jelenkori sajátosságokkal foglalkozó, a nemzetközi terrorizmus elkövetési mintáit is figyelembe vevő részben foglalkozunk.

²⁷ Gál István László, „Új biztonságpolitikai kihívás a XXI. században: a terrorizmus finanszírozása,” *Szakmai Szemle* 8, no. 1 (2012), 5–16.

²⁸ Sommer, Dan, *Terrorist Modus Operandi* (Lulu.com, 2010), 54.

²⁹ Kivételt képez a Moncada ostroma, Santiago de Cubában, 1953. július 26-án, amikor Fidel Castro az általa vezetett gépkocsival a laktanya bejárata mellett álló örök közé hajtott. Ezzel a hibás döntésével hátráltatta többi gépkocsiban érkező támadót a laktanyába való bejutásban, ami lehetőséget adott a személyi állományriadóztatására és a támadás visszaverésére.

Miért nincsenek független, egyszemélyi elkövetők, alias valódi „magányos farkasok” Latin-Amerikában?

A napainkban Európában, a Közel- és Közép-Keleten elkövetett terrorcselekményeket vizsgálva felmerül az a logikus kérdés, miért nincsenek, miért nem voltak „magányos elkövetők” Latin-Amerikában a szubkontinentális terrorizmus „csúcsidőszakában” sem?

Ha megvizsgáljuk, melyek a „magányos farkassá”, mint elkövetői típussá válás premisszái, a következő, a radikalizálódás³⁰ folyamatára is jellemző tényezőket ismerhetjük fel:

1. elkülöníthető, elkülönülő, a társadalmat alkotó más etnikai csoportoktól saját magát megkülönböztető, vagy ezek az etnikai csoportok által is megkülönböztetett etnikum, kultúra, vagy vallás;
2. más etnikai csoportok körében továbbra is saját kulturális és vallási-filozófiai rendszerében élő csoport, mely kultúráját és vallását a társadalmat alkotó kultúrák fölé pozicionálja, azt hirdeti és ennek elismerését a társadalom más csoportjai részéről elvárja, megköveteli, illetve erőszakkal is kész kiharcolni;
3. az elsődleges és a másodlagos demográfiai nyomás, valamint más, etno-kulturális, képzettségi, nyelvi, továbbá egyéni és csoportos magatartásbeli sajátosságok miatt a befogadó társadalom részéről tapasztalt elutasítás miatti frusztráció;
4. az etno-kulturális „enklávében” élő csoport radikalizációját tovább gerjesztő, vallási nézetek alapján erőszakcselekményekre buzdító professzionális manipulátorok jelenléte és aktív közreműködése;
5. a befogadó ország és a származási ország kultúrájának, életminőségének sokszerű inkompatibilitása, ütközése;

³⁰ Lásd bővebben: Bács, 2017, 5–26.

6. ellentét a magát előtérbe állító, mások fölé rendelő etnikai, kulturális és vallási csoport, illetve a befogadó ország történelmi, kulturális, vallási, etikai és erkölcsi normáit betartó, más közösségek között.

Ezek a kritériumok szinte maradéktalanul, egymást kiegészítve jelennek meg az elmúlt években ismertté vált, vagy el is követett terrorcselekmények potenciális vagy tényleges elkövetőinek társadalmi, pszichikai hátterében, leginkább a franciaországi, belgiumi, németországi és nagy-britanniai terrortámadások során. Ha ezeket a tényezőket összehasonlítjuk a latin-amerikai terrorizmus jellemzőivel, a következőket láthatjuk:

1. Latin-Amerikában a marginális társadalmi rétegek között egyaránt megtalálhatók a kreolok és az őshonos kultúrák leszármazottai. Létezik egyfajta elkülönülés, de az szélsőségektől, szegregációtól mentes. Latin-Amerika egyik országában sem merül fel, hogy az adott országban élő őshonos kultúra leszármazottai ne lennének egyenrangúak a gyarmati függetlenségi háborúk után kialakult, új állam más polgáraival. Latin-Amerikában nem létezik az Európára történelmi távlatokba veszően jellemző, etno-kulturális és vallási xenofóbia, tehát nincs ehhez kapcsolható radikalizáló tényező.

2. A XX. században Latin-Amerikában már nem létezett olyan entitás, amely antagonisztikusan elkülönült volna, vagy erőszakos harcot hirdetett volna a földrész országainak többségi társadalma ellen saját vezető szerepe, illetve felsőbbrendűsége elismertetéséért és intézményesítéséért.

3. Latin-Amerika társadalmában, a legnagyobb befogadó országokban, mint Argentína, Brazília, Mexikó, illetve a kisebbekben, mint Chile, Bolívia, Venezuela és Kolumbia, a második világháborút követően érkező menekülthullám nem okozott jelentős társadalmi, gazdasági, kulturális, vallási és más jellegű feszültséget. A bevándorlók többsége a latin-amerikai célországokban már jelenlévő keresztény, vagy zsidó kultúra képviselői voltak, a gazdaságilag aktív népességcsoportba tartoztak, csoportjukra jellemző nemzeti és nemzetiségi kultúrájuk megtartása mellett készek és képesek voltak a befogadó ország kínálta lehetőségekkel élni, aktív szereplőivé és hasznos munkavállalóivá váltak a helyi munkaerő-piacnak, csökkentve az ebben az időszakban mutatkozó munkaerő-hiányt. A befogadó országok földrajzi és gazdaságföldrajzi adottságai miatt nagyobb csoportjaik egymástól távolabb is

letelepedhettek, így csökkent az esélye az új társadalmi-etnikai csoportokon belüli, a kulturális, ideológiai és politikai szembenálláson túlmutató sűrűlódásoknak. A befogadó országok társadalmi örömmel és segítőkészen fogadták az érkezőket, tehát nem éltek át frusztrációt „másságuk” miatt már az érkezésük pillanatától kezdve.³¹

4. Mivel Latin-Amerikában a radikalizációhoz szükséges feltételek és körülmények legtöbbje hiányzik, nincsenek manipulátorok, értelmetlen bármilyen agitáció, melynek célja a társadalom többségi vallása, vagy a társadalom által elfogadott bármely vallás szembeállítása bármilyen csoporttal, amely „etno-kulturális enklávéként” élné meg létét. A szubkontinens őstársadalmainak leszármazottai az azték, az inka, a moche, a guarani és más kultúrák örökösei a XVI. századtól a XVIII. századig tartó, nem éppen békés eszközökkel végrehajtott tömeges evangelizáció, valamint az életkörülmények erőszakos megváltoztatásának következményei és a különböző járványok miatti jelentős népességsökkenés következtében már sem számbelileg, sem lelkileg, sem spirituálisan, sem fizikailag nem voltak és nincsenek abban a helyzetben, hogy bármiféle szembesegülést kezdeményezzenek. Az evangelizáció eredményeként katolizáltak, bár több helyen szimbiotikusan megőrizték a hagyományos politeista kultuszokat is.

A XVIII. század második felének utolsó indián felkelései óta Latin-Amerika legnagyobb részén nem volt és jelenleg sincs törzsi alapon szervezett „felszabadítási” szervezet. Ami említésre méltó, az a mexikói Chiapas szövetségi államban 1993-ban létrejött Zapatista Nemzeti Felszabadító Hadsereg (*Ejército Zapatista de la Liberación Nacional*, EZLN), melynek céljai között egy igazságosabb alkotmány megszövegezése, az egészségügyi ellátás, az oktatás, az őslakosság jogainak elismerése és tiszteletben tartása, valamint földosztás is szerepelnek. Ennek érdekében a nagy létszámú, a nyomor szintjén élő, többségében, de nem kizárólagosan indián, főleg maya csoportok támogatásával fegyveres harcot indítottak 1994. január elsején a szövetségi kormányzat ellen. Kezdeti sikereik mögött népszerű követeléseik

³¹ Meg kell jegyezni, hogy Argentínában előfordult, hogy a bevándorlókkal Európából befutó hajó fedélzetére a partra lépést megelőzően papi személyek léptek, akik az országba letelepedni szándékozók vallási hovatartozása alapján elősegítették, vagy hátráltatták a partra lépést. Akik a feltett kérdésekre nem tudtak a kérdezők számára megfelelő választ adni, gyakran tovább kellett, hogy hajózzanak Uruguayba, vagy Brazíliába, ahol nem volt akadálya a belépésüknek és letelepedésüknek.)

támogatottsága, valamint a központi kormányzat inkább időhúzásra, a szervezet támogatói megosztására, semmint határozott katonai akciókra épített magatartása állt.

Az EZLN tevékenységének lételeme a nemzetközi kommunikáció, mivel költségeik jelentős részét a várt nemzetközi támogatásokból tervezték fedezni. Az elmúlt évek alatt a zapatisták támogatottsága rohamosan csökkent. Ennek háttérében több tényező áll. Például a szövetségi kormányzat által a zapatisták által kialakított önálló igazgatású körzet külső határai mentén elindított segélyprogramok; a mexikói gazdasági helyzet változása; a zapatisták második bevételi forrásának, a területükön megtermelt kávé exportárának a csökkenése – amelyben óriási szerepet játszott az, hogy Mexikó a NAFTA tagja lett –; a nemzetközi támogatottság – mind az erkölcsi-politikai, mind az anyagi-pénzügyi segítség – drasztikus csökkenése. Ezzel párhuzamosan nőtt a korábbi támogatók elszivárgása, menekülése a központi kormányzat által ellenőrzött területekre, és csökkent az EZLN által ellenőrzés alatt tartott térség nagysága.

A kolumbiai Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*, FARC) terrorszervezettel ellentétben az EZLN távol tartotta magát a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményektől, költségeiket nem a kábítószer termelésből, feldolgozásból, csempészésből és kereskedeleméből fedezték. A két szervezet közötti párhuzam csak a saját önigazgatású területek kialakítására, a szociális intézmények ottani működtetésére és az ezeken a területeken élő lakosság alapvetően mezőgazdasági tevékenységére korlátozódik. A két szervezet között nincs hasonlóság sem a területi igazgatás módszereiben, sem a lakosság foglalkoztatásában (kávétermelés versus kábítószer-termelés), sem a szervezetek finanszírozásában, sem harci taktikájukban. Az EZLN kifejezetten globalizáció-ellenes, az őslakosság jogaiért, a szociális védőháló rájuk való kiterjesztéséért és létfeltételeik javításáért kollektív fegyveres harccal, a központi hatalom képviselői elleni terrorral és nem az egyéni terrorizmus eszközeivel harcoló szervezet. Az EZLN motivációjában nincs jelen vallási elem, mivel a támogatói a mexikói vidéki lakosságra jellemzően, szinte kizárólag római katolikus vallásúak. Az EZLN motivációja gyakorlatilag nem más, mint a társadalmi rétegek eltérő részesedése a GDP-ből.³²

³² Duterme, Bernard, "A zapatizmus: egy ma is tartó lázadás," *Eszmélet* 27, no. 105 (2015): 99–114.

Fülöp Ádám, "A neozapatista mozgalom: elmélet és gyakorlat," *Eszmélet* 23, No. 90 (2011): 89–94.

Annak, hogy a latin-amerikai terrorizmusban a magányos elkövetés nem jellemző elkövetési mód, van más, általánosabb magyarázata is. Míg az iszlám a hitért folytatott harcban tanúsított önfeláldozást rendkívül elismerésre méltónak tartja, és a piramisszerűen építkező terrorszervezetek az elkövető családjáról is gondoskodnak, addig Latin-Amerikában a terrorcselekmények elkövetése csoportosan, rajtaütésszerűen történt. Ez logikusan következik a térség kulturális és vallási hagyományaiból, illetve a latin-amerikai terrorizmus ideológiai alapjaiból is.³³

Úgy is lehet fogalmazni, hogy Latin-Amerikában a terrorszervezetek saját, marxista-maoista forradalmi ideológiájuk alapján, a nagyobb társadalmi csoportok, rétegek, osztályok szintjén tapasztalt igazságtalanságokat csoportosan, élcsapatként megvívott harccal kívánják orvosolni. Latin-Amerikában a magányos elkövetővé váláshoz nincs meg a vallási motiváció, tehát a terrorszervezetek létrehozói vallási alapú agitációt nem tudnak folytatni. Habár a római katolikus egyházban és valamennyi keresztény közösségben óriási tisztelet övezi mindazokat, akik a kereszténység, a hit védelmében mártíromságot szenvedtek, de Latin-Amerikában a XX. századi terrorizmus céljai között a hit védelme, terjesztése nem szerepelt. Egyedül a 70-es, 80-as évek argentinai állami terrorizmusának antikommunista megnyilvánulásaiban lehetett valamit felfedezni a keresztény hit védelméből.

A fentiek alapján általában is kimondható, hogy Latin-Amerikára az önálló államok kialakulása, a függetlenség kivívása óta, tehát a XIX. század első évtizedei óta nem volt jellemző a terrorizmus vallási motiváltsága.

5. Ahogy a 3. pontban is említettem, Latin-Amerika esetében a bevándorlás és beilleszkedés folyamata nem váltott ki kulturális sokkot sem a bevándorlók, sem pedig a befogadó társadalmak részéről. A közös vallás rendkívül nagy segítséget nyújtott a beilleszkedés során, hiszen nem volt értékrendi, erkölcsi és etikai különbözőség, amely szembenálláshoz vezetett volna. Épp ellenkezőleg. Argentínában az 1940-es évek

„Zapatista lázadás Mexicóban,” *Munkások Újságja Online*, 2011.10.17, <https://muon.hu/zapatista-lazadas-mexicoban/>. Megtekintve: 2019.07.13.

Timár Katalin, „Mit tanulhatunk a zapatistákról?: Az önszerveződés kérdésének néhány aspektusa,” *Műút* 54, No. 13 (2009): 50–53.

Duterme, Bernard, „A zapatista felkelés tíz éve Chiapasban,” *Eszmélet* 16, no. 62 (2004): 155–161.

Martinez, Aurelio, „Indiánlázaadás, új gerillaharc vagy forradalom?,” *Eszmélet* 6, no. 24 (1994): 188.

³³ Bács Zoltán György, „A latin-amerikai a terrorizmus gyökerei és azok néhány következménye,” *Terror & Elhárítás* 6, no. 1-2 (2017): 114–172.

végén bevándorló evangélikus és református magyaroknak még nem volt saját helyiségük, ezért a vallások közötti tisztelet és együttműködés kiemelkedő példájaként a katolikus közösséggel osztoztak a rendelkezésre álló lehetőségeken. A kulturális hasonlóság lehetővé tette, hogy a bevándorlók nemzeti kultúrájuk megőrzése mellett történelmileg rövid idő alatt a befogadó ország hasznos állampolgáraivá váljanak, és ha a kényszerű migráció következtében a korábbiakhoz viszonyítva csökkent is az életszínvonaluk, az gyorsan elérte a befogadó ország állampolgárainak, illetve az azonos foglalkoztatási kategóriába tartozó alkalmazottaknak az színvonalát. Ha azt vizsgáljuk, hogy a gyerekként bevándorlók, illetve leszármazottaik életszínvonala és életminősége mutatott-e eltérést a hasonló életkori és foglalkoztatási csoportba tartozók életszínvonalával és életminőségével, a válasz negatív. Nem volt számottevő eltérés a felnőtt és a befogadó országban szocializálódott bevándorló gyerekek, illetve a bevándorlók ott született gyerekeinek, továbbá a befogadó társadalom tagjainak mutatói között.

6. A 2. pontban is említettem már, hogy Latin-Amerikában nem alakult ki önmagát bármilyen ismérv, vagy tulajdonság alapján, a befogadó országok társadalmát alkotó csoportokból kizáró és azok fölé helyező, ellenük fellépő csoportosulás. Ennek politikai és jogi lehetőségei is kizártak, hiszen a viszonylag fiatal jogrend kialakítása során, az egyes országok alkotmányának megszövegezésekor az 1800-as évek első felében a leghaladóbb jogforrásokra és hagyományokra támaszkodhattak, ideértve az Egyesült Államok és Franciaország normatív jogi dokumentumait. Az egyenlőség elvének és gyakorlatának kialakításában természetesen óriási szerepet játszott az első alkotmányozók által még megélt gyarmati múlt fájdalmas emléke.³⁴

Mint minden népnek, népcsoportnak, kultúrának és ideológiának, a latin-amerikaiaknak is szüksége volt és szüksége van hősökre. A latin-amerikai hős nem közösséggel szembenálló, esetleg attól elkülönülő, egyénileg frusztrált személy, hanem olyan valaki, aki a közösség egyenjogú és egyenrangú tagja, és éppen a közösséggel kapcsolatos elkötelezettsége és áldozatvállalása miatt emelkedik ki a többiek közül, válik vezetővé, és a vezetettek miatt vállalja akár az áldozat szerepét is.

³⁴ Lásd bővebben: Bács Zoltán György, „Breves reflexiones sobre la diferencia de desarrollo entre los Estados Unidos y América Latina según las Bases y puntos de partida para la organización política de la República Argentina de Juan B. Alberdi”, in: *Constitución, Estado y Sociedad en Iberoamérica (1812-2012)*, szerk. Lilón Domingo; Fischer Ferenc; Deák Máté (Pécsi Tudományegyetem, Ibér-Amerikai Központ, 2013), 89–95.

Ez emeli őt a többiek fölé, teszi példaképpé, ha nem is mindig követendővé. Ez a többséget alkotó közösség iránti odaadás termeli ki a közösségek hőseit, legyenek azok pozitív hősök, vagy negatívak, és akadályozza meg azt, hogy a többségi közösséghez való kötődés nélküli magányos farkasok létjogosultságot szerezzenek Latin-Amerikában.

A latin-amerikai gyökerű terrorizmus földrajzi keretei. Műveleti terület egy harmadik ország területén

Az előbb már utaltunk a latin-amerikai terrorcselekmények műveleti területeinek sajátosságára. Most egy másik jellegzetességet is érdemes kissé behatóbban elemezni. Első hallásra kissé banálisnak tűnhet, hogy a latin-amerikai terrorcsoportok által elkövetett cselekmények műveleti területe nem lépi túl annak az országnak a határait, amelynek fennálló rendje, közigazgatása, illetve az ott hatalmat gyakorló csoport ellen küzdenek. Ennek oka a széles értelemben vett helyi kötődés, a lokális determináltság. Más szavakkal: a gerillamozgalom az adott ország gazdasági-politikai, társadalmi talaján kialakult hatalmi rendszere ellen, annak megváltoztatásáért, a helyi viszonyok és lehetőségek kihasználásával, a helyi eszközök és helyi módszerek alkalmazásával kíván küzdeni. Mivel az ország irányítása a helyi hatalomgyakorlók kezében van – bármennyire is idegen –, értsd: amerikai érdekeket szolgáljanak is – mégsem részei az USA intézményrendszerének, így a fegyveres harc nem folyhatott az ország határain kívüli, amerikai hatalmi gépezet ellen közvetlenül, az Egyesült Államok területén. (Az USA területén végrehajtandó művelethez gyakorlatilag az összes feltétel folyamatosan hiányzott, ezért még csak nem is gondolhattak ilyenre.) Ez a következtetés még Ernesto Guevara bolíviai forradalom-exportáló expedíciója esetén és helytálló. Ebben az esetben egy külső hatalom – Kuba – a bolíviai, vagyis helyi mozgalmak megszervezésével, felfegyverzésével, kiképzésével kívánt volna segítséget nyújtani a helyi diktatúra megdöntéséhez.

A műveleti terület kiterjesztése egy harmadik ország területére a tágabb értelemben vett ideológiai-kulturális (vallási)-politikai indíttatású terrorcselekményekhez köthető. Ebben az esetben a terrorcselekményeket elkövetők nem feltétlenül azonos

nemzetiségűek, vagy állampolgárságúak, nem saját létező kormányzatuk ellen kívánnak terrorcselekményeket elkövetni a saját nemzeti felségterületükön. A közös nevezőjük az azonos ideológiai-kulturális bázis, amely meghatározza politikai céljaikat és eszközeiket. Saját eszmei alapjaikra támaszkodva küzdenek egy egész közösség, ország-csoport és azok értékrendszere ellen a világ más pontjain, ott, ahol számításaik szerint a legnagyobb hatást tudják kelteni, a legnagyobb kárt képesek okozni, a legnagyobb félelmet tudják kelteni. Kezdetben ez szorosan összefüggött a palesztin önrendelkezésért, a nemzeti autonómiáért folytatott küzdelemmel, amely önmagában nem vallási-kulturális alapú, hanem ténylegesen politikai célokért folytatott, aszimmetrikus eszközökkel vívott küzdelem volt, melyben alkalmazták a nyilvánvaló terror eszközeit is. Ennek műveleti területe már több, a térségtől távol található, ám a Közel-Kelet politikai és gazdasági formálódásában érdekelt, a palesztin mozgalommal szembenálló ország területére is kiterjedt. A terrortámadások műveleti területének kiterjesztésében jelentős szerepet játszottak a szocialista országok, illetve a Szovjetunió által a hatvanas évek végétől megvalósított Brezsnyev doktrína, melynek előzményei Alekszandr Selepin nevéhez fűződnek.³⁵

Atipikus terrorcselekmények Latin-Amerikában

A latin-amerikai terrorcselekmények történetében ritka jelenség, ha a más világrészekén egymás ellen küzdő erők éppen Latin-Amerikában ütköznek meg, ott követnek el terrorcselekményt a másik fél, vagy annak vezetője, esetleg érdekeltsége ellen. Három különösen nagy vihart kavaráó, atipikus, mondhatni „kontinens-idegen” terrorcselekményt szeretnék példaként megemlíteni, amikor a cselekmény helyszíne és így a műveleti területe is Latin-Amerikában volt.

³⁵ Selepin javaslatára Hruscsov előterjesztésében a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága elfogadta a baloldali nemzeti felszabadító mozgalmak támogatásának programját. Ebben aktív szerep hárult Fidel Castróra, Ernesto „Che” Guevarára és Ahmed Ben Bellára is. Ezt, a baloldali marxista mozgalmak hatalomátvételét terrortámadások előkészítésével és finanszírozásával, kiképzéssel és más logisztikai és operatív adatok megosztásával segítő, titkos programot egészítette ki a Brezsnyev doktrína, melynek célja a szocialista tábor országaiban esetleg felmerülő, a szovjet érdekeknek ellentmondó törekvések erőszakos, katonai erővel történő megakadályozása volt. Lásd: Andrew, Christopher; Mitrokhin, Vasili, *The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World* (Basic Books, 2006), 432–433, valamint lásd még: „Геополитическая Доктрина Брежнева,” 1996.12.19, <http://www.gromyko.ru/Russian/DA/an2.htm>. Letöltve: 2017. szeptember 20.

Az első ilyen terrorcselekmény a Lev Trockij (Bronstein) ellen politikai okokból elkövetett merénylet volt. Trockij, mint a Vlagyimir Lenin (Uljanov) körül csoportosuló bolsevik vezetők egyik vezető személyisége, az 1905-ös és az 1917-es oroszországi forradalmak egyik vezetője, valamint a Vörös Hadsereg egyik megalapítója és Lenin potenciális utódja, annak 1924-ben bekövetkezett halála után szinte azonnal szembe került a hatalomra törő Joszif Sztálinnal (Dzsugasvili). Sztálin elég gyorsan eltávolította Trockijt nemcsak a hatalom közeléből, de az országból is, aki hosszabb-rövidebb franciaországi és norvégiai tartózkodás után 1936-ban politikai üldözöttként menedéket kért és kapott Mexikóban.

Az első merényletre ellene 1940 májusában került sor, amikor egy félautomata fegyverekkel felfegyverzett kivégzőosztag, melyet David Alfaro Siqueiros, a későbbi ikonikus muralista festő vezetett, szitává lőtte a házat, ahol Trockij, a felesége és unokája lakott. A golyózápor ellenére mindhárman sérülés nélkül túléltek a támadást.

A Moszkva által megbízott helyszíni műveleti irányító Nahum Eitigon, a következő támadáshoz már nem a meglepetésszerű, csoportosan, lőfegyverrel elkövetett merénylet módszerét választotta, hanem a kifinomultabb, ezért hatékonyabb, jobban leplezhető beszivárgást találta kivitelezhetőnek. A cselekményre 1940. augusztus 20-án került sor, amikor a Trockijéknak már korábban a titkárnőjük által férfiismerőseként bemutatott Ramón Mercader a dolgozószobájában több ütést mért egy jégcsákánnyal Trockij fejére.³⁶ Mercadert a helyszínen elfogták, másnapra Trockij a kórházban meghalt. Mercadert 1943-ban 20 év börtönre ítélték, ahonnan 1963-ban szabadult. Szabadulása után a mexikói csehszlovák nagykövetség segítségével először Havannába, majd onnan Moszkvába utazott. A sikeres merényletért még Sztálin előterjesztése alapján kapta meg a „Szovjetunió Hőse” címet, ami a legmagasabb szovjet katonai kitüntetés volt.³⁷ Mercader 1978-ban Havannában halt meg.³⁸

³⁶ Hegedűs Péter, „Sztálin hosszú keze. Trockij likvidálása,” *Élet és Tudomány*, 2015.04.07, 265–267.

³⁷ Megjegyzendő, hogy a Trockij elleni merénylet „főpróbájára” tíz évvel korábban került sor, amikor az OGPU Külföldi műveletek osztályának operatív tisztjei Párizsban elrabolták Alekszandr Pavlovics Kutjepov gyalogsági tábornokot, az emigrációban működő Orosz Össz-katonai Szövetség (POBC, ROVSz) vezetőjét. A tábornoknak nagy mennyiségű morfiumot adtak be, amitől szívrohamot kapott és meghalt. Lásd bővebben: А. И. Колпакиди: Энциклопедия секретных служб России. Транзиткнига 2004.

³⁸ A gyilkosság irodalmi feldolgozása: Semprún, Jorge, *Ramón Mercader második halála* (Európa, 1990).

A második megemléltendő terrorcselekményre nem a volt politikai szövetségesek és fegyvertársak között ellenséges viszony miatt került sor. A Buenos Airesben, 1994. március 17-én az Izraeli Nagykövetség elleni támadás gyökereit a közel-keleti konfliktusban, a történelmileg hosszú idő óta szembenálló felek és az őket támogató háttérsvövetségesek ellentétében lehet megtalálni. A Buenos Aires belvárosában, alig néhány háztömbnyire az Argentin Köztársaság Külügy- és Vallásügyi Minisztériumától, az Arroyo utca 910/916 alatt található Izraeli Nagykövetség elkövetett autós bombatámadásban az öngyilkos merénylő kivételével még 29 fő halt meg és 242 sebesült meg.³⁹

A támadás időzítése professzionális előkészítésre vallott, mivel az délután, 14:45-kor, a nagykövetségi ebédidő végén történt, amikor a konzuli részlegen rövidesen elkezdődött az elkészült okmányok – vízumok, tanúsítványok, anyakönyvi kivonatok, hitelesített okmányok – kiadása. Egy Ford F 100 típusú zárt platójú kis teherautó odahajtott a szűk utcában a nagykövetség földszinti bejáratához, majd a gépkocsi vezetője működésbe hozta a platóra szerelt nagy mennyiségű robbanóanyagot. A robbanás azonnal porig rombolta az egész saroképületet. Rafael (Rafi) Eldad, aki akkor harmadosztályú titkárként szolgált a nagykövetségen, majd később, 2004 és 2009 között nagykövetként vezette a külképviseletet, elmondta: a robbanás idején a második emeleten volt. Kezdetben gázrobbanásra gyanakodtak, de amikor meglátták a teherautó roncsait az épület romjai között, megértették, hogy miért szakadt apró darabokra az épület.⁴⁰ Eldad a robbanás következtében részlegesen elveszítette hallását.

³⁹ Ahren, Raphael, „Argentina, Israelis mark 25 years since attack on Buenos Aires embassy,” *The Times of Israel*, 2017.03.20, <https://www.timesofisrael.com/argentina-israelis-mark-25-years-since-attack-on-buenos-aires-embassy/>. Megtekintve 2019. augusztus 4.

⁴⁰ Rafi Eldaddal személyesen beszéltem 2007-ben a támadás évfordulóján, külszolgálatom alatt.

1: *Az izraeli nagykövetség elleni bombamerénylet emlékműve, az épület falmaradványai Buenos Airesben*

A szerző saját felvétele.

Az eset másik szerencsés túlélője Alexandru Víctor Micula, aki 1992-ben a szomszédos épületben lévő román nagykövetségen dolgozott, majd 2002 és 2007 között Buenos Airesben volt román nagykövet.⁴¹ Ő mesélte, hogy a robbanás hatására a román nagykövetség épületének első emeletén, a nagyköveti irodában lévő több száz kilós pánccélszekrény is kirepült az utcára.

Az eltelt 25 év alatt mind Argentínában, mind Izraelben, mind pedig az Egyesült Államokban lefolytatott vizsgálat bizonyította, hogy a robbanóanyagot az úgynevezett hármass határon,⁴² vagyis Argentína, Brazília és Paraguay határán keresztül 1992 elején

⁴¹ A későbbiekben a budapesti román külképviseletet is vezette egészen 2016-ig. Még Buenos Airesben beszéltem vele az izraeli misszió elleni támadásról.

⁴² A „hármass határt” és a közelében paraguayi oldalon található Ciudad del Este-t, amit korábban a paraguayi katonai diktatúra idején Ciudad Stroessner-nek hívtak, a világ csempész-fővárosának is szokták nevezni. Részletesen, Scheinring, Endre, „A brazil-paraguayi-argentin hármass-határterületen párhuzamosan jelentkező biztonsági kihívások,” *Biztonságpolitika.hu*, 2013.05.06, Paper: 1367864935.

Hussein Mohamad Ibrahim Suleiman, a Hezbollah operatív tisztje, az Islám Dzsihad csoport tagja vitte be Argentínába. 2001-ben Jordániában elfogták, ahol vallomást tett a merényletben játszott szerepéről. Ennek alapján került látókörbe José Salman El Reda Reda kolumbiai állampolgár. Utóbbinak jelentős szerepe lehetett az 1994. július 18-án szintén Buenos Airesben, az Argentínai Zsidó Kölcsönös Segítségnyújtó Szervezet, az AMIA székháza elleni támadásban is.

A nagykövetség elleni támadás okát, a helyszín kiválasztását Carlos Menem akkori argentin államfő sajátosan azzal magyarázta, hogy Argentína felbosszantotta a terrorszervezetet és a mögötte álló Iránt azzal, hogy ő volt az addig egyedüli argentin államfő, aki hivatalos látogatást tett Izraelben, illetve Argentína két hadihajót küldött 1991-ben az Arab-öbölbe a szövetséges műveletek támogatására.⁴³ Az Egyesült Államokban lefolytatott vizsgálat szerint is az Irán támogatását élvező Hezbollah tehető felelőssé a terrorcselekményért.⁴⁴ A globális erőviszonyokat és a terrorcselekmények dinamikáját elemezve inkább az tűnik valószínűbbnek, hogy Menem elnök kissé túlértékelte saját, illetve az argentin külpolitikai globális biztonságpolitikai kérdésekben vállalt szerepét. A célpont kiválasztás műveleti-pszichológiai hátterében inkább az állhat, hogy a Hezbollah számára iráni fedés mellett viszonylag könnyen kivitelezhető volt a támadás Argentínában, ahol a logisztikai háttér, az infrastruktúra, az ország politikai berendezkedése, a hatalomgyakorlás sajátosságai, az országhatár sok pontjának átjárhatósága, az elsődleges és a másodlagos műveleti terület is rendkívül kedvező volt. Az, hogy Argentínában több százezres zsidó közösség él, és az ellene elkövetendő támadás a Hezbollah számára rendkívül nagy hírértéket biztosít, nem tette kétségesse, hogy az elkövetők zöld jelzést kapnak a végrehajtásra.

Az a tény, hogy a Hezbollah a világnak a közel-keleti konfliktustól távol eső részén is képes nagy kárt, súlyos veszteséget okozó cselekményt elkövetni, azt sugallhatta, hogy az izraeli érdekek, értékek sehol sincsenek biztonságban, a terrorszervezet bárhol képes lecsapni, megsemmisíteni, kárt okozni, megfélemlíteni. Vagyis a konfliktus

⁴³ „Ataques Terroristas contra la Embajada de Israel y La Amia. Atentados: Menem admitió vínculos con su política exterior,” *El Clarín*, 2004.03.17, https://www.clarin.com/ediciones-antteriores/atentados-menem-admitio-vinculos-politica-exterior_0_B1VbCspy0Kx.html. Megtekintve: 2017. november 23.

⁴⁴ Gerstein, Josh, „Iran Ruled Responsible for '92 Israeli Embassy Bombing,” *The Sun*, 2008.02.27, <https://www.nysun.com/foreign/iran-ruled-responsible-for-92-israeli-embassy/71936/>. Megtekintve: 2017. november 23.

közvetlen térségére is kiterjesztették, „totalizálták” a harci cselekményeket, igyekezve folyamatos, növekvő nyomást gyakorolni Izraelre. Ezt a szó szoros értelmében vett terrorizálást kívánták megerősíteni, elmélyíteni a másik argentinai zsidó intézmény elleni merénylettel.

Az Argentinai Zsidó Kölcsönös Segítségnyújtó Szervezet, az AMIA Pasteur utca 633 alatti székháza ellen, 1994. július 18-án elkövetett autós bombatámadás úgy vonult be a latin-amerikai terrorizmus történetébe, mint az akkori statisztikák alapján a legtöbb áldozattal járó terrortámadás a kontinensen. A támadást egy Renault Traffic zárt furgonba rejtett, nagy mennyiségű robbanóanyag felrobbantásával követték el, pontosan a szervezet heti első munkanapján, amikor a legtöbb ügyfél az intézményben és annak környékén várakozott. Az áldozatok száma elérte a nyolcvanötöt, míg a sebesülteké meghaladta háromszázat.⁴⁵ A gyanú Iránra és a Hezbollahra terelődött. Az argentin hatóságok 9 éves nyomozás után nyolc iráni prominens személyiség – állami vezetők, magas rangú diplomaták – és a Hezbollah egy libanoni állampolgárságú operatív tisztje, Imad Favez Mugnyiah ellen emeltek vádat.⁴⁶

A vizsgálat során még 2001-ben képbe került még az akkori Buenos Aires-i rendőrfőkapitány⁴⁷ és más hivatalos személyek is, mint akiknek közül lehetett a merénylet előkészítéséhez, ám ezt a szálát a vádemelés során már mellőzték. Emiatt nemzetközi szervek bűnpártolással vádolták meg az argentin kormányt.⁴⁸

A Juan José Galeano vizsgálóbíró által lefolytatott eljárás során munkahipotézisként felmerült, hogy Argentína azért vált célponttá, mert elállt egy megállapodástól, melynek értelmében nukleáris technológiát adott volna át Iránnak. Később Galeanót is megvádolták bűnpártolással.⁴⁹ Az elsőfokú eljárás 2004-ben a vádlottak felmentésével

⁴⁵ „Caso AMIA: los fiscales dicen haber identificado al autor del atentado,” *El Clarín*, 2005.11.10, https://www.clarin.com/ediciones-antteriores/atentado-amia-fiscal-dice-identificado-autor-material_0_SJ7dyDy0Yx.html. Megtekintve: 2017. november 23.

⁴⁶ „Acusan a Irán por el ataque a la AMIA,” *La Nación*, 2006.10.26, <http://www.lanacion.com.ar/852740-acusan-a-iran-por-el-ataque-a-la-amia> *La Nación*. Megtekintve: 2017. november 27. 18:21.

⁴⁷ Kollmann, Raúl; Vales, Laura, „Juan José Ribelli: Un buen muchacho,” *Página 12*, 2001.09.09, <https://www.pagina12.com.ar/2001/01-09/01-09-09/PAG17.HTM>. Megtekintve: 2017. november 27.

⁴⁸ Kollmann, Raúl, „Tres actos en el aniversario,” *Página 12*, 2002.06.25, <https://www.pagina12.com.ar/diario/elpais/1-6717-2002-06-25.html>. Megtekintve: 2017. november 27.

⁴⁹ „Juicio por el encubrimiento del atentado a la AMIA. Alegato de memoria activa,” *Centro de Estudios Legales y Sociales*, 2018.03.19, <https://www.cels.org.ar/web/2018/03/juicio-por-el-encubrimiento-del-atentado-a-la-amia-alegato-de-memoria-activa/>. Megtekintve: 2018. november 27.

zárult, ám azonnal létrehoztak egy különleges vizsgálati egységet Alberto Nisman ügyész vezetésével a merénylet hátterének teljes felgöngyölítésére. A vizsgálat eredményeként újra letartóztatási parancsot bocsátottak ki a korábbi nyolc iráni és egy libanoni állampolgár ellen.

Az évekig tartó vizsgálat során titkos információgyűjtéssel, operatív és technikai eszközök alkalmazásával sikerült új bizonyítékokra szert tenni. 2015. január 19-én Nisman ügyésznek az argentin Kongresszus egyik bizottsága előtt kellett volna az új tényeket bemutatni, ám hajnalban lőtt sebbel holtan találták a város egyik rakpartján. A megindított eljárás a mai napig nem zárta ki és nem is erősítette meg az idegenkezűséget, ami óhatatlanul felveti néhány, azóta is hivatalban lévő, vagy folyamatosan rendkívüli befolyással rendelkező személy érintettségét, illetve az állami terrorizmus lehetséges továbbélését a demokrácia körülményei között Argentínában.

Az 1994-es támadás tervezőjét és műveleti irányítóját, Iman Mugniyaht, aki részt vett 1983-ban Libanonban az amerikai nagykövetség elleni bombamerényletben, 1984-ben a CIA helyi rezidensének elrablásában, valamint a TWA 847 számú járatának eltérítésében 1985-ben, a CIA és az izraeli hírszerzés, a Moszad, 2008-ban egy gépkocsiba rejtett bombával semmisítette meg.⁵⁰

A jelenkor sajátosságai

A jelenkori terrorizmus műveleti területét nem lehet a klasszikus paraméterek alapján valószínűsíteni, behatárolni. Az elkövetési mód, az alkalmazott taktikák fejlődése miatt már csak nehezebben vagy könnyebben leküzdhető célpontok léteznek, illetve a célpontok ellen végrehajtandó támadások lehetséges hírértéke határozza meg a célpontok, célországok „hierarchiáját”. A hírérték meghatározásában van fontos szerepe annak, milyen helyet foglal el az adott célország az iszlám ellenes koalícióban, milyen módon vesz részt az ideológiai-kulturális-politikai alapokra támaszkodó terrorszervezetek és csoportok elleni nemzetközi küzdelemben. Mivel a latin-amerikai

⁵⁰ Goldman, Adam; Nakashima, Ellen, „CIA and Mossad killed senior Hezbollah figure in car bombing”, *The Washington Post*, 2015.01.30, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/cia-and-mossad-killed-senior-hezbollah-figure-in-car-bombing/2015/01/30/ebb88682-968a-11e4-8005-1924ede3e54a_story.html?utm_term=.8194f7335dcd. Megtekintve: 2018. november 27.

terrorizmus nem ideológiai-kulturális-politikai, hanem tisztán politikai-ideológiai alapokra támaszkodott, ezért a műveleti terület kiterjesztése a nemzeti felségterületeken kívüli térségekre, célpontokra nem volt értelmezhető, sem mint cél, sem mint eszköz.⁵¹

A modern állami terrorizmus megjelenése

A modern állami terrorizmus megjelenése Latin-Amerikában az Egyesült Államok gazdasági, politikai és katonai terjeszkedésével vette kezdetét. Amerikai részről a Nyugat meghódítását a Dél meghódítása követte. Ez a folyamat többszörözte meg az egyes országokban lévő belső ellentmondásokat és feszültségeket. A gyarmati sorból való felszabadulás, a függetlenségi háborúk egyik jellegzetessége volt, hogy a gyarmati kreolok, így a kreol arisztokrácia egy része is, még mindig inkább a spanyol Koronához húzott, míg a másik része a nemzeti függetlenség és teljes önállóság, az egyenjogúság és egyenrangúság alapján kívánta kapcsolatait építeni az amerikai kontinens országaival és a világ más térségeivel. Az észak-amerikai államképződmény autentikus politikai és államigazgatási modelljének természetes dinamizmusa messze hatékonyabbnak bizonyult, mint az amerikai kontinens déli részén az új állami függetlenség körülményeihez nagy nehézségek árán adaptált modell. Ez a modell formális parlamentarizmusa ellenére is megőrizte a gyarmati függetlenségi háborúk során kialakított, sajátos hierarchikus struktúrát és koncepcionális elemeket (pl. a vezető szinte korlátlan hatalma, a végrehajtó hatalom feletti gyenge törvényhozási ellenőrzés), és hozzáadta az új, észak-amerikai koncepció egyes, szintén a helyi viszonyokhoz adaptált elemeit, mint például a kétkamarás parlament és a hatalmi ágak elválasztása.

Az új dél-amerikai modell nem felelt meg maradéktalanul az új társadalmak egyes rétegei, leginkább a szinte változatlanul fennmaradt nagybirtokokon élő parasztság, és az új „plebejus” értelmiség, vagyis az új politikai struktúra kedvezményezettjei körén kívül esők által áhított nemzeti fejlődési igényeknek. Míg a parlamentarizmus kedvezményezettjei, az új nemzeti elit, az Egyesült Államokkal való politikai és gazdasági kapcsolatok révén kívánta hatalmát erősíteni, a lehetőségektől távoltartott rétegek inkább az északi dominanciától mentes, egyenrangú, a nemzeti erőforrások saját kiaknázása útján szerették volna az ország saját iparát és mezőgazdaságát

⁵¹ Gus, Martin, *Essentials of Terrorism: Concepts and Controversies* (SAGE Publications, 2016).

fejleszteni. Ez az országon belüli kétpólusú érdekellentét automatikusan hárompólusúvá szélesedett, mivel mélyen érintette az USA gazdasági és politikai érdekeit is. Ennek megfelelően Washington támogatta az érdekeivel azonosuló nemzeti elitet, segítette, hogy hatékonyabban tudjon fellépni az egyre mélyebb és szélesebb észak-amerikai gazdasági, politikai és ehhez kapcsolódó katonai és értékrendi behatolás ellenzőivel szemben. Logikus következményként a nemzeti haladás hívei nemcsak a saját, Washingtonnal szövetséges társadalmi rétegeikkel, de magával az Egyesült Államokkal is szembe kerültek. Ez a hárompólusú konfrontáció tette le az alapját a huszadik századi latin-amerikai terrorizmusnak, ezen belül is az állami terrorizmusnak, mint az amerikai érdekekkel egybefonódó, szűkebb társadalmi csoportok érdekei és hatalma fenntartásának eszköze.

Ugyanakkor megjegyzendő, hogy az állami terrorizmus esetében a műveleti terület több esetben kívül esett a nemzeti felségterületen. Ennek egyik legjobb példája volt, amikor Pinochet közvetlen utasítására a Condor-művelet⁵² keretében a DINA Washingtonban követett el halálos bombamerényletet Orlando Letelier szocialista chilei ellenzéki politikus, az Allende-kormány volt washingtoni nagykövete ellen, továbbá Buenos Airesben Carlos Prats tábornok, az Allende-kormány belügyminisztere és a Chilei Hadsereg Főparancsnoka ellen. Ugyancsak a Manuel Conteras tengernagy által vezetett DINA számlájára volt írható a Bernardo Leighton, Olaszországban élő, volt chilei keresztény-demokrata alelnök ellen elkövetett római merénylet, mely során Leighton két lövést is kapott, de túlélte a merényletet.

Elkövetési minták, eszközök, helyszínek

Az előző bekezdésekben a terrorizmus latin-amerikai sajátosságai közül vizsgáltunk néhányat. A nemzetközi terrorizmussal való egyezések és különbségek pontosabb bemutatása érdekében célszerűnek tűnik rendszerbe foglalva megvizsgálni a különböző terrorcselekmények elkövetési mintáit, példaként mind latin-amerikai, mind a szubkontinensen kívüli eseteket hozva, feltéve, hogy ezek rendelkezésre állnak. Korábban már volt szó arról, miért nincs Latin-Amerikában „magányos farkas”, de tekintettel arra, hogy az elmúlt években, a szaknyelvben és a médiában is elterjedt a

⁵² Lásd McSherry, J. Patrice, *Predatory States: Operation Condor and Covert War in Latin America* (Rowman & Littlefield Publishers Inc, 2005) valamint „4 claves para entender el Plan Cóndor, la empresa de la muerte creada por regímenes militares en Sudamérica,” *BBC Mundo*, 2016.05.27, http://www.bbc.com/mundo/america_latina/2016/05/160524_america_latina_plan_operacion_condor_argentina_uruguay_bolivia_brasil_paraguay_jcps. Megtekintve: 2017. szeptember 20.

„magányos elkövető”, mint meghatározás, fontosnak ítélem a kifejezés mögötti jelenség behatóbb vizsgálatát. A kifejezés alapja, hogy a terrorcselekmény elkövetője, egyedül, látható kísérők és támogatók nélkül, látszólag szervezettől függetlenül hajtja végre a támadást, egyénileg kiválasztott cél ellen, saját úton eljutva a cél közelébe. Gyakori, de a „magányos elkövetői” magatartásnak nem kritériuma, hogy az elkövető a támadás végrehajtása előtt leggyakrabban elektronikus úton, facebookon, vagy más közösségi médiában, közleményben fogad hűséget valamelyik terrorszervezetnek.⁵³

Dr. Hankiss Ágnes kutatásai bizonyították, hogy valójában az előbb említett formában terrortámadást elkövetők sem magányos elkövetők, mivel egy vagy két, velük érintkezésben álló személyen keresztül szoros kapcsolat mutatható ki az elkövetésben érdekelt, annak megvalósításához logisztikai, anyagi, pszichikai felkészítést, továbbá kiképzést nyújtó terrorszervezettel. Ebből logikusan következően a „magányos elkövető” meghatározás nem fedi le a neki tulajdonított fogalomkört, tulajdonságokat. Mi lehet a helyes meghatározás? Úgy tűnik, az egyszemélyi elkövető, mint fogalom, alkalmas lehet az elkövetés és az elkövető egymáshoz való viszonyának meghatározására.

Magát az elkövetés célpontját is elemezni szükséges az elkövetési mód pontosabb bemutatásához. A formális logika alapján feltételezhető, hogy az egyszemélyi elkövető cselekményét egy célpont ellen követi el, ám ez korántsem igaz minden esetben. Amikor a terrortámadás célpontja egy meghatározott személy, vagy meghatározott személyek csoportja, esetleg konkrét objektum, intézmény, az „egy elkövető-egy célpont” elv valóban igaz. Ilyen volt a Jichak Rabin izraeli miniszterelnök ellen egy zsidó szélsőséges által elkövetett merénylet, vagy a Trockij-gyilkosság Mexikóban. A latin-amerikai gyökerű, egy elkövető által végrehajtott merényletek között meg kell említeni a Carlos Castillo Armas, guatemalai elnök elleni merényletet is.

Ez az elv azonnal megdől, amikor egy egész elkövetői csoport hajt végre összehangolt támadást ugyanazon célpont ellen. A célpont ebben az esetben is lehet egy meghatározott személy, meghatározott személyek csoportja, vagy objektum, esetleg

⁵³ A hűségeskü, mint az elkövetői magatartás eleme az úgynevezett „franchise-terrorizmus”, illetve a pókhálószerű szervezési struktúra elterjedésével, gyakorlatilag az Al-Kaida és az Iszlám Állam tevékenységével terjedt el.

intézmény. Ilyen volt például az Anvar Szadat egyiptomi elnök ellen a Muzulmán Testvériség által elkövetett támadás egy díszszemlén. Latin-amerikai példaként említhető Anastacio Somoza volt nicaraguai diktátor ellen az *Ejército Revolucionario del Pueblo* argentin gerillacsoport által Paraguayban elkövetett sikeres merénylet 1980-ban.

De mi van akkor, ha a jelenkori terrorizmusra jellemző módon valójában nincs célpont, csak célfeladat, ami rendkívül egyszerű és egyszerűségében riasztóan embertelen: minél több, az elkövetővel semmilyen viszonyban nem lévő („perben, haragban”), az elkövető által nem ismert, személy fizikai megsemmisítése, súlyos fizikai és lelki sérülések okozása, megfélemlítése, illetve műveleti területen lévő objektumok minél nagyobb mértékű rombolása? Ebben az esetben még három tényezőt szükséges értékelni. Az egyik – az elkövetés eszközét is meghatározó – elkövetői szándék, a másik az elkövetés eszköze, a harmadik pedig az elkövetés helyszíne.

Amennyiben az elkövetőnek nem áll szándékában felvállalni az elkövetés során a helyszínen a mártírorságot, az elkövetés eszközét is úgy választja meg, hogy szerencsés esetben elmenekülhessen és esetleg más helyszínen folytathassa a terrortámadást, vagy új támadást hajthasson végre. Ilyen esetben az elkövetés eszköze kés, konyhai bárd, gépjármű, lőfegyver, kézigránát, vagy más, könnyen elrejtethető és gyorsan használható eszköz. Ezt a helyzetet talán az „egy elkövető – alternatív célfeladat – több helyszín – variálható eszközök” meghatározással lehetne leírni. Ez különösen igaz a Németországban, az egyik vonaton amerikai katonák által lefegyverzett elkövetőre, akinél lőfegyvertől kezdve szűrő-, vágó- ütőfegyverekig mindenféle eszközt találtak.

Abban az esetben, ha az elkövető mártírként kíván nyomot hagyni maga után, inkább az önrobbantást választják, robbanó mellény, vagy más, repeszhatást fokozó eszközzel is ellátott robbanóeszköz működésbe hozásával. Ez a helyzet az „egy elkövető – egy célfeladat – egy helyszín – egy eszköz” kifejezéssel érzékeltethető.

Ha megvizsgáljuk az Afganisztánban és Irakban gyakori elkövetési mintákat, láthatjuk, hogy azokat leggyakrabban nyilvános helyen – intézmények előtt, piacokon – várakozó, vagy tartózkodó csoportok ellen követik el, többnyire robbanóeszközzel, a várakozók közé dobva azt, vagy önrobbantással, gyakran úgy, hogy azonos, vagy a nagyobb áldozati szám miatt egymáshoz nagyon közeli időpontban hozzák működésbe

a robbanóeszközöket. Ebben az esetben „több elkövető – egy célfeladat – párhuzamos helyszín – azonos eszköz” képlettel lehetne leírni a támadás mintáját.

Ha a madridi merényletek mintáját próbáljuk meghatározni, látható, hogy azokat azonos időpontban, különböző közlekedési eszközökön, robbanóeszkővel követték el. Ebben az esetben az elkövetési minta képlete a „több elkövető – egy célfeladat – több helyszín – azonos eszköz” lehet.

Ha megnézzük a 2015-ben a Stade De Francenál, a Bataclannál és egy további helyszínen elkövetett önrobbantásos és lőfegyveres merényleteket, láthatjuk, hogy több, önrobbantásos támadás mellett több elkövető is lőfegyvereket használt. A cselekmény elkövetési mintája az említettek közül a legösszetettebb: „több elkövető – összetett célfeladat – több helyszín – több eszköz”.

A Dabiq 2016-ban olyan célpontok ellen is javasolt támadásokat, mint például szállodák, vagy szórakozóhelyek, ahol a zárt térben végrehajtott robbantás, vagy tűzokozás után, az épület előtt várakozó többi elkövető lőfegyverekből nyitna tüzet a menekülőkre, megtöbbszörözve így az áldozatok számát, ezzel a terrorista szervezetek számára alapvető jelentőségű hírértéket. Ehhez hasonló támadást hajtottak végre már Mumbaiban is, valamint Bir al-Abed városában, a Sínai félszigeten, 2017. november 24-én, amikor a helyi mecsetben elkövetett robbantás után a menekülőkre félautomata fegyverekből is tüzet nyitottak a terroristák.⁵⁴ Az ilyen támadás elkövetési mintáját „több elkövetői csoport – összetett célfeladat – azonos helyszín – kombinált eszközök” képlettel lehet leírni.

A fentiek explicit módon rámutatnak a terrorizmus latin-amerikai megjelenési formájában található, és csak helyi körülményekkel magyarázható sajátosságára. A szubkontinensen az előbb felsorolt elkövetési módok közül – eddig – összesen kettő az, ami nem egyenlő arányban, de detektálható volt. Az első a rendkívül ritka, csak egyes esetekben alkalmazott egyszemélyi elkövetési mód egy célszemély ellen, kézfegyverrel, míg az esetek túlnyomó többségében megfigyelt csoportos elkövetés

⁵⁴ Thüringer Barbara; Tóth Gergely, „Brutális támadás volt egy egyiptomi mecsetben,” *Index*, 2017.11.24, http://index.hu/kulfold/2017/11/24/egyiptom_mecset_tamadas/. Megtekintve: 2017. november 27.

leggyakrabban egy intézmény, vagy személyek egy csoportja ellen irányult, lövészfegyverekkel.

Ami viszont nem jellemző a szubkontinensen alkalmazott terrorista módszerekre, azok a következők:

- az önrobbantásos merénylet intézmények, vagy személyek szervezett, esetleg szervezetlen csoportjai ellen,

- kombinált eszközökkel végrehajtott, csoportos elkövetés egy, vagy több célpont ellen, összehangoltan, azonos, vagy egymást szorosan követő időpontban azonos, vagy eltérő helyszínen. A latin-amerikai módszerek rávilágítanak az ottani terrorszervezetek és a más világrészeken gyökeret vert terroristák közötti felfogásbeli különbségre. Míg a Latin-Amerikában és más területeken végrehajtott terrortámadások stratégiai célja minden esetben a politikai hatalom megszerzése, az ehhez vezető út más és más. A jelenlegi ismeretek szerint a közel- és közép-keleti, ázsiai és afrikai terrorszervezetek céljukat a lakosság megfélemlítése vagy megtörése – jelentős részük fizikai megsemmisítése – árán látják elérhetőnek⁵⁵, Latin-Amerikában a statégiai cél elérését a fennálló közigazgatási rendszer és képviselőinek támadásával, bomlasztásával, a kormányozhatóság és hitelesség aláásával, de nem a lakosság, illetve a tömegek támadásával, kívánták megvalósítani. A tömegek elleni terrorizmus alkalmazásáról rendkívül negatívan írt Ernesto Guevara is, akinek tevékenysége és a gerilla-hadviselésről írott műve meghatározó jelentőségű volt és maradt a latin-amerikai terroristák számára.⁵⁶

A terrorizmus exportja

A terrorizmus exportjának kialakulásában két, egymásból következő, alapvető ideológiai tényező játszott szerepet. Az egyik a lenini forradalom-elméletnek az a felismerése, hogy Marx elméletével szemben a proletárforradalom nem azonnal győz a világ minden országban, hanem lehetséges annak győzelme először egy országban is. Ennek folytatásaként, a proletár világforradalom győzelme érdekében szolidaritást kell vállalni, támogatást kell nyújtani más népek proletárjainak ahhoz, hogy saját országukban is győzelemre vigyék a forradalmat. Ennek eszmei támasza a proletár

⁵⁵ Jelenleg folyamatban van a terrorizmus paradigma-váltása és ebből következően módszereinek diverzifikálódása is.

⁵⁶ Guevara, Ernesto, *Guerra de Guerrillas* (Proyecto Espartaco, 2015) 13.

internacionalizmus. Mivel a lenini forradalom elmélet az 1917-es februári forradalom tanulságai alapján elveti a forradalom békés útját, vagyis a győzelem demokratikus úton való kivívását és ezzel szemben a fegyveres harcot tartja a forradalom egyetlen lehetséges útjának, szükségképpen a más országokban megvívandó forradalom proletár internacionalista támogatása és a fegyveres harc ösztönzése és exportja között nem nehéz az összefüggést felfedezni. Ez a fajta erőszak nem azonos a Marx és Trockij által is elvetett, a fennálló elnyomó hatalmat képviselő egyénekkal szembeni terrorral és nem is azonos a hatalom megtartásáért a korábbi hatalmat gyakorlók elleni „forradalmi erőszakkal”. Ennek az erőszaknak a célja a hatalom megragadása a kisebbség által, fegyverrel, a többség ellen, a fennálló társadalmi, politikai rend aláásása, meggyengítése, irányíthatatlanná tétele és megdöntése. Ez nem más, mint terror, vagyis a forradalom exportja gyakorlatilag egyet jelent a terror exportjával. Ebben nincs különbség a marxista-leninista és a maoista forradalom koncepciója között.

Ha megvizsgáljuk az első világháború után kialakult helyzetet, logikusnak tűnik, hogy a háborúban vesztes országokon végigsöprő forradalmi mozgalmak a szélsőséges terror eszközét alkalmazták. Maga a háború, a háború elvesztése, a háborút elvesztő uralkodó osztályok és hatalmi rend elleni tiltakozás, az oroszországi forradalom, mint kibontakozási lehetőség, minden országban megerősítette az orosz minta alapján szerveződő kommunista pártokat és munkásmozgalmakat. Az egyetlen, ideológiailag és gyakorlatilag is alátámasztott példa alapján, kritikátlanul másolták le a módszereket, így a terror és az erőszak más formáinak alkalmazását is. Ennek következményeit még ma, száz év múltán is érezzük.

A terrorizmus egyes latin-amerikai ideológiai támaszai

Terrorista vagy szabadságharcos? Forradalmár vagy államellenes összeesküvő? A haladás apostola vagy felforgató? Gerilla vagy útonálló? A klasszikus válasz a kérdésre abból indul ki, hogy honnan nézzük? Ha a fennálló rend szempontjából tekintjük, akkor minden eszme és annak minden képviselője, aki nem pusztán ellenérzéssel viseltet a rend intézményeivel és képviselőivel szemben, de cselekvő

módon, parlamenten kívüli eszközökkel igyekszik elérni a rend megváltoztatását, de legalábbis olyan eszméket terjeszt, melyek célul tűzik a kialakult politikai, társadalmi és gazdasági rend és az annak alapját képező társadalmi viszonyok megváltoztatását: terrorista, felforgató, államellenes összeesküvő. Miért? Mert a fennálló rend saját értékítélete szerint önmaga a haladás letéteményese, az általa képviselt koncepció és az azt megvalósító politika a legcélravezetőbb, a társadalom egészének érdekét maradéktalanul szolgáló fejlődési program. Ennek megfelelően az egész társadalomnak nem lehet más célja, mint ennek az irányvonalnak a követése, megvalósítása, és aki ezt kritizálja, vagy elveti és ellene fellép, az az egész társadalommal szemben áll, tehát leküzdendő, felszámolandó, megsemmisítendő. Vészjóslóan ismerős, tipikusan diktatórikus helyzetkép. Antidemokratikus helyzetre – a diktatúrák által általánosan kialakított belső erőviszonyok miatt – klasszikus értelemben vett demokratikus válasz nem adható. A társadalom többsége el van zárva a tényleges politikai – demokratikus – alternatíváktól. Ebben a helyzetben a változás útja az erőszak a fennálló hatalom vezetői és más képviselői, illetve intézményei ellen, vagyis a terrorizmus. Ez a fajta terrorizmus nem feltétlenül forradalmi, hiszen a forradalom politikai és szótári értelemben is „a politikai, illetve társadalmi rendszer megdöntésére irányuló (fegyveres) harc.”⁵⁷ Lehetséges, hogy ún. „palota-forradalomról” (lásd még: puccs, államcsíny) van csak szó, mely a politikai, társadalmi és gazdasági rendet nem érinti, hanem pusztán a kormány, a vezetők leváltásával, új vezetési stílus alkalmazásával kívánja a felgyülemlett problémákat megoldani.

Most nézzük a másik oldalról! A fennálló rendszerrel szembenálló, az ellen harcot indító személy, vagy csoport nem okvetlenül forradalmár a szó „rendszerváltó” értelmében, hiszen nem feltétlenül a társadalmi-gazdasági rendet akarja megváltoztatni, hanem esetleg csak a kormányt akarja felváltani egy másikkal. A harc sajátossága, hogy mindig kisebbségi helyzetből indul. Ennek egyenes következménye, hogy a harcot kezdeményezők szempontjából a kormányzat, illetve a rendszer intézményei és képviselői ellen alkalmazott terror mindig igazolt, igazságos, hiszen ők is abban a meggyőződésben élnek, hogy az ő eszméjük testesíti meg a társadalom többsége számára kívánatos jövőt. Értelmezésükben a terror nem pusztán harci taktika, de kommunikációs eszköz is, mely segít újabb csoportok, tömegek meggyőzésében, „öntudatra ébresztésében”, hogy ők is vállalják a küzdelmet. Az ő szemükben a

⁵⁷ Eöry Vilma, főszerk., *Magyar Értelmező Szótár Diákoknak* (Tinta Könyvkiadó, 2010), 248.

hatalom képviselői a leküzdendő ellenség, és nem ellenfél, ennek minden következményével. De vajon mi a megítélése a hatalom támogatóinak? Ők is megsemmisítendő ellenséges erők, ahogy a diktatúrákban a rendszerellenes mozgalmak támogatói, vagy olyanok, akikkel szemben nincs szükség a terror alkalmazására, ha nem harcolnak az új rend ellen? Vajon mi az, ami a társadalom legszélesebb köreinek érdekeit, a tényleges fejlődést szolgálja? A diktatórikusan szabályozott társadalom, melyben a diktatúrák lényegéből fakadóan egy kisebbségi érdekcsoport az adott körülmények között elérhető fejlődés kedvezményezettje, vagy a többség számára nagyobb felelősséget és ugyanakkor nagyobb lehetőségeket is rejtő elitváltás egy azonos társadalmi-gazdasági rendszeren belül, de nem feltétlenül békés úton, hanem inkább – esetleg csak – korlátozott erőszak alkalmazásával? Vajon egy diktatúra elleni terror a hatalom megragadása után nem válik-e szintén diktatúrává, képes-e átnőni egy demokratikus kormányzásba? Vajon fenntartható-e a fennálló társadalmi-gazdasági rend, vagy feltétlenül szükséges-e a forradalmi változás? Vajon minden forradalom, amit az abban résztvevők forradalomnak neveznek, valódi forradalom? Úgy gondolom, ezekre a kérdésekre csak az egyes politikai célokat támogató ideológiák vizsgálata alapján lehet válaszolni. Célszerű tehát a teljesség igénye nélkül megemlíteni a terrorizmus latin-amerikai kialakulására és működésére legnagyobb hatást gyakorló rendelkező eszmerendszereket.

Függetlenségi gondolat

Latin-Amerikában a spanyol, az angol és a portugál koronát képviselő, hivatalos „kormányzati” gyarmatosítók – civil tisztviselők, a gyarmati adminisztráció képviselői, katonák és papok, vagyis a teljes katolikus egyház,⁵⁸ valamint az általuk foglalkoztatott nem hivatalos fegyveresek – már az őshonos civilizációk meghódításának korai stádiumában, az együttműködést elutasító fejedelmek (a caciquék) hatalmának megtörésével hatékony elnyomó-rendfenntartó és gazdasági „számtartó” rendszert hoztak létre. Az uralkodók és családjaik fizikai megsemmisítése a gyarmati kor hanyatló időszakában, gyakorlatilag a Túpac Amaru II. vezette felkelés után jelent meg. Ez nagyon megnehezítette, illetve teljesen ellehetetlenítette valamennyi őshonos kultúra számára az idegen hatalomtól való megszabadulást, a saját önrendelkezés visszaállítását. A leigázottságból, a gyarmati közigazgatás és

⁵⁸ Az anglikán egyháznak a gyarmatosításban és a gyarmatbirodalom fenntartásában játszott szerepéről lásd részletesen Strong, Rowan, *Anglicanism and the British Empire, c. 1700-1850* (Oxford University Press, 2007).

rendfenntartó-elnyomó rendszer rendkívüli erőszakosságából, adódóan a hagyományokhoz való visszanyúlásra, azok újraélesztésére, a korábbi törzsi hierarchia és privilégiumaik helyreállítására nem volt reális esély. Ilyen feltételek között nem merült, nem merülhetett fel a korábbi állapotok irányítási rendszerén való, saját erőforrásokon és képességeken alapuló túllépés igénye sem. A gyarmatokon a gyarmattartók dominanciájának megszilárdulásával a legtöbb, amire vágyhattak a beszolgáltatási kötelezettségek, az adó terhek csökkentése lehetett, ám ennek sem volt sok esélye.

Ugyan az első nagyobb felkelés a gyarmatosítók és intézményeik ellen csak 1780-ban tört ki a perui alkirályságban, az ezt megelőző két és fél évszázad sem telt nyugodtan. Az Andok-térség, mint a szubkontinens meghódításának, a feltételezett, majd megtalált arany megszerzésének legfontosabb iránya, alapvető jelentőségű volt a hódítók szempontjából, ezért a gyarmatosítás valamennyi technikai módszere, az erőszak, a kifosztás és a hittérítés, itt koncentráltan jelentkezett, annak minden következményével együtt. A területet a kizárólag a spanyolok uralták, míg a térség más részein a portugál, a brit, a holland és a francia korona is jelen volt. A XVIII. század végi, Túpac Amaru II. által vezetett megmozdulások központi gondolata az identitás és ezzel az indián elit megerősítése és a gazdasági terhek, a beszolgáltatások és adók csökkentése, társadalmi, spirituális, vallási alávetettség visszafordítása volt,⁵⁹ remélve, hogy a hódítók önként elhagyják a korábbi inka birodalom és az újjászületés utolsó reményét megtestesítő Vilcabamba területét. Ezek a remények Túpac Amaru II. 1781-es kivégzésével, majd a bennszülött elit fizikai megsemmisítésével foszlottak végleg szét.

Túpac Amaru II. volt az első, aki ugyan még nem vitte végig a gyarmatosítók elleni harcot, ám megteremtette a nemzetté váláshoz szükséges széleskörű, majdnem teljes társadalmi összefogás alapjait. Az, hogy a gyarmatokon élők érdekében felvállalta a fegyveres harcot a monarchia ellen, illetve saját magát tette meg politikai és katonai vezetőnek, továbbá az alkirályság területén élő valamennyi csoport és réteg érdekeit képviselte, ideértve a néger rabszolgákat is, azt jelenti, hogy a gyarmattartóktól való függetlenség eszméje, ami hamarosan anti-kolonializmusként is ismertté válik, már gyökeret vert a területen.

⁵⁹ Anderle Ádám, *Vihar a Sierrában* (Gondolat, 1981), 95–127.

Túpac Amaru II. kezdeményezése, hírneve a XX. századi latin-amerikai terroristaszervezetek között merül fel majd újra, amikor a 60-as, 70-es években Uruguayban Raúl Sendic és José Mujica vezetésével létrejön az MLN-T, a Movimiento de la Liberación Nacional – Tupamaros, illetve Peruban a nyolcvanas évek elején megalakul a Movimiento Revolucionario Túpac Amaru (MRTA).

Ha végignézzük a Túpac Amaru II. vezette felkelés után 30 évvel az 1810-től kibontakozott függetlenségi háborúk és az azt követő 200 év meghatározó eszméit, néhány érdekes felfedezést tehetünk. Folyamatosan, gyakorlatilag töretlenül jelen van a függetlenség elérésének célja, először a spanyol koronától, majd az Egyesült Államoktól, miközben az egyes gyarmatok harcainak eredményeképpen függetlenné váló egyre inkább nemzetállami jelleget öltő országok eljutnak a bolívari kontinentalizmus eszméjétől a nemzetállami elkülönülésig.⁶⁰ Így válik érthetővé, hogy egy kontinensen belül hogy lehet négy kiemelkedő hadvezér – Simón Bolívar, José Artigas, Bernardo O'Higgins és José de San Martín – akiket egyaránt a „Felszabadító” néven emlegetnek; Venezuelában, Uruguayban, Chilében és Argentínában.

Az Amerika-ellenesség, mint ideológiai alap

A nemzetállamok megjelenése természetes módon, az eltérő fejlettségi szint, természeti adottságok, társadalmi összetétel és a függetlenségi háborúk öröksége miatt is, együtt jár az egymás közötti rivalizálással, a regionális, vagy kontinentális vezető szerepért folyó küzdelemmel. Az Egyesült Államok 1823-ban meghirdette a Monroe-doktrínát, majd valamivel több mint két évtizeddel később az USA megvívta első területszerző háborúját Mexikó ellen.⁶¹ Ebben az 1846 és 1848 közötti háborúban

⁶⁰ A függetlenedési folyamatról részletesen, lásd Lilón, Domingo; Dantas da Cruz, Miguel; Sánchez Román, José Antonio; Nagy Marcel; Santosné Blastik Margit; Semsey Viktória; Szilágyi Ágnes Judit, *Latin-Amerika, 1750-1840. A gyarmati rendszer felbomlásától a független államok megalakulásáig* (Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2013), továbbá a 2010-ben Szegeden rendezett tudományos konferencia anyagaiból készült Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás), benne többek között Jancsó Katalin, „Indiánkérdés a független Latin-Amerikában,” 31–44; Pólyi Csaba, „A függetlenedés brazil útja: okok és következmények,” 67–76; Szilágyi Ágnes Judit, „Változatok a függetlenségre: Argentína, Paraguay, Brazília, Uruguay,” 77–86; Horváth Gyula, „Függetlenség Mexikóban és Brazíliában,” 87–98, tanulmányai.

⁶¹ Az sem mellékes, hogy a Monroe doktrína létrejöttének oka abban a korban, amikor azt James Monroe elnök a Kongresszushoz intézett éves üzenetében, 1823. december 2-án meghirdette, még nem az Egyesült Államok területszerző és befolyás növelő politikája volt, hanem az a félelem, amiben az USÁ-val osztozott Nagy-Britannia is, nevezetesen, hogy a korábbi gyarmatosító országok, de különösen Spanyolország, illetve a feltörekvő Oroszország, megpróbálhatják az épp, hogy felszabadult spanyol gyarmatokat saját uralmuk alá hajtani.

szerezte meg Utah, Új-Mexikó és Kalifornia területét, mintegy 2 millió km²-t.⁶² Az a tény, hogy a Monroe-doktrína, vagy Monroe-elv az Egyesült Államok külpolitikai stratégiájának alapelvévé vált és az is maradt, némi változással a mai napig, vagyis már majd' 200 éve, alapvetően meghatározta a szubkontinens különböző társadalmi csoportjaiban megjelenő mozgalmak célját, jellegét, illetve eszközeit és módszereiket.

Sajátos szerepet játszik az Amerika-ellenes beállítottság alakulásában a III. Napóleon francia uralkodó agressziója és Mexikó elleni háborúja 1862 és 1867 között, amivel a mexikói trónra segítette Miksát, Ferenc József öccsét. Ugyan a Monroe-elv alapján az Egyesült Államok jogot formálhatott volna a katonai beavatkozásra, formailag az európai hatalmak gyarmatosítási kísérletének visszaverésére, de az éppen zajló polgárháború (1861-1865) nem tette lehetővé a tényleges beavatkozást. Amikor az osztrák-porosz háború miatt 1867 elején III. Napóleon hirtelen kivonta seregeit Mexikóból, Miksa és a császárság sorsa megpecsételődött. A majdnem kétszeres számbeli fölénybe került, Juárez elnök vezette mexikói csapatok Queretaronál legyőzték Miksa csapatait, foglyul ejtve őt és tábornokait. Az, hogy a mexikói csapatok külföldi segítség nélkül képesek voltak történelmi győzelmet aratni, rendkívüli módon megerősítette a mexikóiak önbizalmát és USA-ellenességét.

Az XIX. század első harmadában a Latin-Amerikán végigsöprő függetlenségi harcok nem érintették Kuba gyarmati helyzetét. 1892. április 10-én a kubai politikus és író, José Martí, New Yorkban bejelentette a Kuba Forradalmi Pártjának (*Partido Revolucionario de Cuba*) megalakulását, azzal a céllal, hogy fegyveres harc útján kivívja a spanyolokkal szemben a sziget függetlenségét. A 2017-es évforduló alkalmából a *Público* spanyol hírportál ezt írta:

Fő célja Kuba függetlenségének elérése volt, de határozottan síkra szállt egész Latin-Amerika tényleges függetlenségéért, az Egyesült Államok hatalmi vágyainak megfékezéséért. Martí figyelmeztetett, hogy nem olyan köztársaságot akar létrehozni, amelyben az emberek gazdagsága lenne jogaik alapja, ahol több joggal rendelkezne az, akinek nagyobb vagyona van.⁶³

⁶² Texas területét már 1835-ben kikiáltotta függetlenségét és az 1836-os velasco-i szerződések után szuverén köztársasággá alakult. Kilenc évvel később, 1845-ben pedig az Egyesült Államok tagállamai közé fogadta Texast.

⁶³ „Su objetivo principal era la independencia de Cuba, pero apostaba decididamente por la independencia efectiva de toda Latinoamérica y por frenar las ansias dominadoras de los Estados Unidos. José Martí advertía de que no crearía una República donde la riqueza de los hombres sea la base de su derecho, y tenga más derecho el que tenga más riqueza.” Forrás: „125 años de la fundación

A fegyveres harc 1895-ben kezdődött. A küzdelemben 1898-ban beavatkozott az Egyesült Államok is, amikor formálisan az amerikai állampolgárok védelme érdekében a Havannai öbölbe küldte a USS Maine csatahajót. A fedélzeten bekövetkezett robbanás ürügyet szolgáltatott a hadüzenetre. Az USA fegyveres erői a Fülöp-szigetektől kezdve Guam szigetén át Kubáig minden ütközetben legyőzték a spanyolokat, és Kubában is kiragadták a remélt győzelmet a kubaiak kezéből. A Puerto-Ricó-i békeszerződésben így vesztette el utolsó gyarmatait Spanyolország, és így lépett a helyébe az Egyesült Államok. Kubában amerikai kontingens maradt, amelynek jelenlétét az 1901-ben elfogadott ún. „Platt módosítás”, vagy „Platt cikkely”, illetve az azt szóról-szóra átvevő 1901. decemberi Kubai Alkotmány törvényesítette. Martí pártjának jelentősége abban áll, hogy először jön vele létre olyan politikai szervezet, amely kifejezetten a fegyveres harc vezetését, a szigetország fegyveres felszabadítását és forradalmi átalakítását tűzte céljául. Megjegyzendő, hogy az 1959-ben győztes, Fidel Castro vezette kubai forradalom után létrejött, folyamatosan egyre inkább és egyre erősebben szovjet befolyás alatt álló rendszer, követve a permanens forradalom lenini eszméjét,⁶⁴ a fegyveres, felszabadító harcban játszott élcsapat José Martí örökségeként dogmatizált szerepét hosszú ideig fenntartotta, sőt, továbbfejlesztette.

Castro olvasatában a permanens forradalom nem a demokratikus forradalomból a szocialista forradalomba való folyamatos átmenetet jelentette, hanem a szocialista forradalom más, az „amerikai imperializmus által elnyomott”, latin-amerikai és afrikai, elsősorban mezőgazdasági jellegű országokba való exportját, ahogy ezt Bolívia, Grenada, Kongó és Angola példája is mutatta. A kubai értelmezésben a forradalom exportja már a 60-as években összefonódott az épp kialakulófélben lévő terrorszervezetek, latin-amerikai és közel-keleti „felszabadítási mozgalmak” támogatásával, illetve a gerilla-hadviselés, mint az aszimmetrikus hadviselés formájának propagálásával, elősegítésével.⁶⁵

del Partido Revolucionario Cubano,” *Público*, 2017.04.10, <http://www.publico.es/politica/125-anos-fundacion-del-partido.html>. Megtekintve: 2017. április 18.

⁶⁴ Lásd: Ленин В. И., *Государство и революция. Полное Собрание Сочинений* (Издательство политической литературы, 33. kötet, 1969).

⁶⁵ Érdekes megfigyelni, hogy az Iszlám Állam tevékenységéhez kapcsolódóan hogyan jelenik meg az aszimmetrikus harcéljárások igénye a terror eszközeivel összekapcsolva. Erről bővebben olvasható: Kovács_Márk Károly: „Gerilla-hadviselés és a terrorizmus kapcsolatrendszere napjainkban,” *Hadtudományi Szemle* 12, no. 1 (2019): 101–116.

Az aszimmetrikus hadviselés az aszimmetrikus kihívásokhoz kapcsolható tevékenység, amikor a végrehajtók – esetenként saját életüket sem kímélve – hajtanak végre katonai akciókat, általában a magasabb technikai színvonalon álló féllel szemben. Az aszimmetrikus kihívások olyan, nem hagyományos vagy nem költséges, ártó szándékú akciók, amelyek kivédésére nem készültek fel megfelelően (terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek bevetése vagy azokkal való fenyegetés és az információs hadviselés). [...] A terrorizmus elleni küzdelem egy sokszorosán átgondolt elmélet alapján álló komplex gyakorlati tevékenységrendszer jelent, amelyben fontos szerep hárul a fegyveres erőkre, a bűnüldöző, felderítő, katasztrófavédelmi, rendvédelmi, stb. szervezetekre. A terrorizmus elleni háború sok tekintetben emlékeztet a partizán-, valamint a gerillaellenes – mai modern kifejezéssel élve, a felkelők elleni – háborúra. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy a partizán- és gerilla-hadviselésben fellelhető emberességi vonások, a hadijog bizonyos elemeinek tiszteletben tartása racionális vonások, de mindezek hiányoznak a terrorcselekmények eltervezőinek és végrehajtóinak eszköztárából. A klasszikus értelemben vett háborúk elmélete csak részben igaz a terrorizmushoz kapcsolódó hadviselési formákra.⁶⁶

A „felszabadító mozgalmaknak” nyújtott kubai támogatás elvének és gyakorlatának kialakítása során Castroék nagy figyelemmel olvasták a Mao Ce-tung által a partizánháborúról és annak a forradalom kivívásában játszott szerepéről írottakat.⁶⁷ A kubai támogatás hatékonyságával kapcsolatban némi szarkazmussal elmondható, hogy ugyan Mao műveit olvasták és alkalmazták, de Szun-ce műveit alighanem figyelmen kívül hagyták. Ugyanis Szun-ce az i.e. 6-5 században ezt írta: „... Ezért azt mondják, hogy a győzelem feltételei megismerhetők, de nem (mindig) lehet kialakítani őket...”⁶⁸ A kubai kormány a fent említett tevékenységét egészen a közelmúltig, még a Szovjetunió felbomlása után is, fenntartotta. Kubának a terrorizmus támogatásában betöltött szerepéről a nemzetközi kábítószer-bűnözéssel való összefonódás kontextusában, a későbbiekben még szó lesz. A fentiek alapján azonosítható az USA-ellenesség, mint a terrorizmus latin-amerikai ideológiai támaszának egyik legjelentősebb verziója, mely eltérő módon, időben és formában, de valamennyi latin-amerikai országra kihatott: a militáns antiimperializmus.

Két ideológiai véglet Latin-Amerikában: Mariátegui és a populizmus

Korábban, a parasztság szerepének átértékelődéséről szólva már említettem José Carlos Mariáteguít, a perui indián származású újságíró-politikust, a latin-amerikai forradalmi ideológiák egyik legismertebb és leginkább elismert megalapozóját. Talán

⁶⁶ Tomolya - Padányi József, 2014, 127.

⁶⁷ Erről már korábban, a Selepin által kezdeményezett és Brezsnyev doktrína néven elhíresült elv kapcsán írtam.

⁶⁸ Szun-ce: *A háború művészete* (Helikon Kiadó, 2015), 17.

nem érdektelen megismerni azokat a körülményeket, amelyek vizsgálata Mariáteguít elvezette a marxizmushoz, illetve annak Latin-Amerikára adaptált forradalmi koncepciójához. Mariátegui nézeteit a „Hét tanulmány a perui valóság magyarázatához” című művében fejti ki.⁶⁹ A kiadáshoz írt előszavában Aníbal Quijano, Mariátegui egyik legjobb ismerője, a „hatalom kolonializmusa” elmélet atyja, így ír a forradalomelmélet fejlődéséről, Mao Ce-tung, Ho Chi-Minh, Fidel Castro, Ernesto (Che) Guevara és Amílcar Cabral szerepéről:

A második világháború óta a legintenzívebb és legnagyobb hatású forradalmi harcok színtere távol esett Európától. Győztesek, vagy elbukottak, de Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában a forradalmi gondolkodás új távlatait nyitották meg, és a marxizmus európai klasszikusainak listája mellé olyan új neveket tettek oda, akiknek gondolatai és cselekedetei nagy teret kapnak a nemzetközi vitákban: Mao, Ho Chi-Minh, Castro, Guevara, Amílcar Cabral, csak hogy a legismertebbeket említsük. Ma a marxista gondolkodást már nem lehet csak európai szemüvegen át vizsgálni.⁷⁰

Mariátegui korában éles elvi-gyakorlati vita bontakozott ki Victor Raúl Haya de la Torre, az Amerikai Forradalmi Népi Szövetség (Alianza Popular Revolucionaria Americana, APRA) álláspontja és a lenini rendszerbe illesztett perui helyzetértékelés között. Haya de la Torre sajátos „dualista” nézete szerint az imperializmust két alapvető vonás különbözteti meg: 1. az, hogy az országban befektetett tőke származása és annak tulajdonosa külföldi, 2. és mivel a kapitalizmus csak ezeken a befektetéseken keresztül jelenik meg ezekben az országokban, ez a fajta kapitalizmus kezdetleges. Ebből következően az imperializmus Lenin állításával szemben a (latin-amerikai) országokban a kapitalizmus első foka, és mint olyan, az első és szükséges haladó lépés a gyarmati időszakból származó hűbéri rendszer ellen.⁷¹ Ez a forradalomelmélet szempontjából az adott időszakban áthidalhatatlan ellentétnek tűnt, mivel mind Haya de la Torre, mind pedig a leninizmusból kiinduló Mariátegui figyelmen kívül hagyta azt a tényezőt, amit mind a kapitalizmus, mind pedig a forradalmi munkás-, vagy agrármozgalmak és az azok nevében működő terrorszervezetek is figyelmen kívül

⁶⁹ Mariátegui, José Carlos, *7 ensayos de interpretación de la realidad peruana* (Biblioteca Ayacucho, 2007).

⁷⁰ „Desde la Segunda Guerra Mundial, las más intensas y decisivas luchas revolucionarias han tenido escenarios distantes de Europa. Triunfantes o derrotadas, aquellas han revelado en Asia, África y América Latina, un nuevo territorio del pensamiento revolucionario, y han colocado, junto a la lista de los “clásicos” europeos del marxismo, los nuevos nombres cuyo pensamiento y acción ocupan hoy gran parte del debate internacional: Mao, Ho Chi-Minh, Castro, Guevara, Amílcar Cabral, para citar sólo a los más ilustres. Hoy el pensamiento marxista no podría ser concebido solamente a través de la retina occidental.” Idézett mű előszava, X. oldal

⁷¹ Lásd: Haya de la Torre, Víctor Raúl, *El anticolonialismo y el Apra* (Amauta, 1972), 18–19.

hagytak. Haya de la Torre a kapitalizmus átnövését az extenzív fejlődési szakaszba, az imperialista terjeszkedés latin-amerikai megindulását csak önmagában vizsgálta és nem helyezte azt bele a kapitalista gazdaság fejlődési tendenciájába. A pillanatnyi állapotot értékelte, és nem vizsgálta az utat, ahogy a kapitalista fejlődés a vizsgált állapotig eljutott, gyakorlatilag kiragadta azt a fejlődés dinamikájából. Abban azonban Haya de la Torrénak teljesen igaza volt, hogy a kapitalista fejlődés akkori, önmagához, az Egyesült Államokban addig bekövetkezett fejlődéséhez viszonyítva a latin-amerikai feltételrendszerben a kapitalista fejlődés elindítójának, a helyi kapitalizmus alapfokának a szerepét töltötte be. Az Egyesült Államokból beáramló tőkeexport, termelési mód; a fejlettebb termelőeszközök és az új, a Latin-Amerikában mély gyökerekkel rendelkező feudális gondolkodásmóddal ellentétes, új szemlélet, mély és egyre újabb ellentéteket szülő változásokat indított el.

A dinamikus szemlélet hiányának másik fajtája viszont Mariátegui gondolataiban jelenik meg.⁷² A lenini forradalomelmélet skolasztikus felfogása, dogmatizálása miatt Mariátegui kezdetben még nem ismerte fel az ellentmondást a kívülről indukált latin-amerikai kapitalista fejlődés és a bolsevik elmélet, valamint a bolsevik elmélet és a latin-amerikai valóság között. A dinamikus szemlélet vagy módszer lehetőséget ad annak a vizsgálatára, illetve megállapítására, hogy az elméletet mennyiben kell a változó, vagy megváltozott körülmények hatására módosuló, helyi gyakorlat alapján megváltoztatni, megreformálni, kiterjeszteni, vagy elvetni. Ha a feudális örökség terhét sok szempontból még mindig hordozó, alapvetően agrárius latin-amerikai társadalmakat és az azokban, elsősorban a mezőgazdaságban foglalkoztatottak körében felhalmozódó ellentmondásokat az európai, leginkább a nagyipari munkásosztály érdekeit felkaroló ideológia szempontjai szerint vizsgáljuk, és az abban megfogalmazott gyakorlati lépéseket akarjuk Latin-Amerika feltételei között megvalósítani, az eredmény csak kudarccal végződhet. Ezt az ellentmondást ismerte fel Mariátegui, amikor túllépve és meghaladva a leninista, bolsevik forradalomelmélet dogmatizációját, a latin-amerikai, ezen belül a perui forradalom feltételeinek elemzésekor az eredeti recept szerint a „konkrét helyzet konkrét elemzéséből” indult

⁷² Anderle Ádám, J. C. Mariátegui és a perui munkásmozgalom az 1920-as években, *Acta Historica* 59 (1976), 57–74.

ki, vagyis nem az európai munkások által megvívandó proletárforradalom kritériumaira alapozta a latin-amerikai forradalmak alapjául szolgáló eszméit.

A populizmus: sajátos, helyi válasz a nemzetközi kihívásokra

A következőkben azt vizsgáljuk, milyen szerepe volt a populizmusnak a latin-amerikai politikai folyamatokban, a radikalizálódásban és sajátos módon a deradikalizálódásban. A populizmus⁷³ olyan jellegzetes latin-amerikai politikai és társadalmi jelenség mely nem más, mint a kontinens válasza a különböző földrajzi helyekről származó, sok szempontból hasonló gazdasági, társadalmi és ideológiai kihívásokra. Ezek a kihívások különböző mértékben és mélységben érintették és érintik az egyes országokat, hiszen azok a gyarmati kortól kezdve a függetlenségi háborúk korán át az önálló politikai, gazdasági, társadalmi, jogi és igazgatási intézményrendszer kiépülésén keresztül nagyon eltérő utat jártak és járnak be. Melyek ezek a kihívások? Társadalmi kihívásnak tekinthető a gyarmati rendszerben gyökerező, de az önállóság korában – vagyis napjainkban is – létező éles társadalmi-gazdasági szegregáció és az ezt kísérő, poszt-feudális mentalitás. Politikai kihívásként említhető az 1823 óta folyamatos amerikai politikai, gazdasági, etikai, erkölcsi, kulturális és katonai terjeszkedéssel szembeni, országonként a saját útját kereső elutasítás. Ennek egyik példája az amerikai imperialista modellre épülő szabadversenyos kapitalizmus helyett az állam politikai beavatkozása és szerepvállalása a gazdasági pénzügyi folyamatokba a XX. század első harmadától az ezredfordulóig, valamint a neoliberalista gazdasági modell elvetése a reformok kifulladásá okozta kudarcélmény után a XXI. század első évtizedében. Másik példa a politikai kihívásra a marxista, maoista, forradalmi erőszakot hirdető nézetekkel szembeni folyamatos küzdelem a kontinens legtöbb és legjelentősebb országaiban, továbbá a populizmus által leginkább érintett országokban – Mexikóban, Brazíliában, de különösen Argentínában – a saját politikai pártok intézményesülése, mely évtizedeken és

⁷³ Anderle Ádám, „El populismo”, in: Salmoral, Lucena M., *Historia de Iberoamérica* (Cátedra, 3. kötet, 1988, 1992), 559–609.

Horváth Gyula, „A politikai populizmus néhány jellemző vonása,” *Acta Scientiarum Socialium* 1, no. 1 (1998): 7–11.

Horváth Gyula, „A populista rendszerek gazdaságpolitikájának néhány vonása (Cárdenas, Perón és Vargas alatt),” *Acta Scientiarum Socialium* 4, no. 9 (2001): 47–72.

Anderle Ádám; Horváth Gyula, *Perón – Che Guevara*. (Pannonica, 2000), 7–160.

politikus-generációkon is átível. Ezt Dömény Zsuzsa a XX. század kilencvenes éveit elemezve így fogalmazta meg:

A hagyományos pártok ideológiája elhalványult azért is, mert a politizálás módja megváltozott, professzionalizálódott. A tömegpártok vezetőit segítő lelkes aktivisták helyét a különböző szakértők, szakértői csoportok vették át, tehát a politika-csinálásban az átlag párttag már nem vesz részt, helyét fizetett szakemberek vették át, ez is egy stáció a pártokhoz kötődés fellazulásának folyamatában. A politika alsóbb szintjei is elkülönülnek ebben a folyamatban, a politikustársadalom autonómmá válik, a közvetlen visszajelzések a párttagoktól, szimpatizánsoktól, választóktól megtörnek, elakadhatnak a szakértői szinten. A következmény a pártrendszer fragmentálódása, a képviseleti demokrácia szövetének foszladozása és tekintélyvesztése.⁷⁴

Ezt csak fokozta és fokozza a rendszer-specifikus, a hűbéri rendszerre is emlékeztető, híres-hírhedt latin-amerikai korrupció.

Habár Dömény Zsuzsa a folyamatot a kilencvenes évek kontextusában vizsgálja, elmondható, hogy az hasonló volt a huszas és harmincas években zajló folyamatokhoz. A populizmus sok évtizedes életben maradása, időközönként, ciklikusan való megerősödése és előtérbe kerülése nem lenne értelmezhető, ha nem helyeznénk a populizmus „pulzálását”, ezeket a megismétlődő hasonló jelenségeket történelmi kontextusba, melynek kereteit a polgári értékrendszeren alapuló kapitalista és az az ellen fegyveres harcot hirdető marxista-leninista-maoista ideológia változó intenzitású, változó helyszínű küzdelme jelentette. A hatalmi pozícióit az első világháború óta erősíteni szándékozó két ország, mint a kialakuló világrend két pólusa alternatíva keresésére ösztönözte a latin-amerikai országokat, melyek számára mindkét pólus közel hasonló veszélyt jelentett, hiszen mind az amerikai modell, mind pedig a szovjet, vagy később a kínai modell inkompatibilis a kontinens országainak gazdasági, politikai, igazgatási, jogi és egyéb sajátosságaival, melyek az egyes országok nemzeti jellegét és hagyományait képviselik. Ezen túlmenően bármiféle „újítás” egyet jelentett volna és egyet jelentene ma is az intézményesült hatalmi elit uralmának korlátozásával, illetve felszámolásával, a jelentős befolyással bíró és irányítási szerepet is betöltő, vertikális és horizontális korrupciós struktúra megszüntetésével.

Erre a kihívásra a latin-amerikai országok, melyek gazdasági potenciáljuk, geostratégiai helyzetük, népességük és földrajzi kiterjedésük miatt is a nagyobb

⁷⁴ Dömény Zsuzsa, „Latin-Amerika: balra át!” *Műhelytanulmányok* 12, no. 2 (2007): 12.

kockázatnak voltak kitéve, mint a világgazdaságban és a nemzetközi erőviszonyokban is kisebb szerepet játszó országok, a populizmust adták válaszul. Ennek jegyében erős szociális védőhálót biztosítottak a lakosságnak, etatista gazdaság- és pénzügypolitikát valósítottak meg, befolyásolták és irányították a piaci folyamatokat, politikailag és katonailag nem kötelezték el magukat egyik pólus mellett sem, de igyekeztek számukra minél nagyobb, esetleg aránytalan gazdasági előnyöket szerezni a gazdasági-pénzügyi kapcsolatokban. Az etatista gazdasági és pénzügyi politika azonban jellegéből következően figyelmen kívül hagyta a nemzetközi gazdaság általános, gyakran autonóm folyamatait és nem számolt a politikailag motivált gazdasági trendekkel sem. Ennek következtében a populista társadalompolitika vívmányainak finanszírozása egyre inkább, ciklikusan meghaladta az országok gazdasági teljesítőképességét, különösen a világgazdaság válságjelenségeinek időszakában, így az felerősödve jelentkezett ezeknek az országoknak a gazdaságában és társadalmában. Erre utalnak a mexikói, a brazil és az argentin gazdaság ciklikus válságjelenségei, melyek kiváltó okául a populista kommunikáció első helyen az országoknak hitelező nemzetközi pénzügyi szervezeteket, illetve más külső körülményeket nevezett meg. A külső fenyegetettség légkörének, illetve a gazdasági és pénzügyi szükségintézkedések fenntartása a latin-amerikai populizmus túlélésének és megújulásának eszköze. Ezek szerepe a radikalizálódásban, illetve a deradikalizálódásban alapvető, attól függően, hogy a populizmustól eltérő megoldást célul tűző csoport, vagy szervezet milyen ideológiai platformon lenne kész ezeket a változásokat megvalósítani.

Feljebb már utaltam rá, hogy a populizmus, mint „harmadik pozíció,”⁷⁵ egyszerre lehetett egységesítő és megosztó irányzat is. Része volt a Latin-Amerikában kialakult baloldali, marxista és maoista forradalmi szervezetek útválasztásában, ahogy az ezekkel ádáz harcot vívó kormányzati és nem hivatalos antimarxista, antikommunista, esetenként fegyveres csoportok identitásának kialakításában. A populizmus hosszú ideig jelentős szerepet játszott a kontinens meghatározó országainak életében, és hatása a mai napig is érezhető különösen Argentínában, ezért a jelenség lehetséges kettős hatását – más, számításba jöhető példák helyett Argentína példáján mutatom be.

⁷⁵ Lásd: Horváth Gyula, *A peronizmus* (magánkiadás, 1996), 61.

Ennek oka, hogy ebben az országban vált a populizmus az ország politikai-ideológiai alaptételévé Juan Domingo Perón hatalomra kerülésével, 1946-ban és maradt fenn justicializmus néven egészen a Perón 1974-ben bekövetkezett haláláig,⁷⁶ illetve az azt követő katonai államcsínyig, amely Perón harmadik feleségének, Isabel Perónnak az uralmát döntötte meg 1976-ban. Perón gazdaság- és társadalompolitikájához köthető, a peronizmusként ismert jelenség, mely a társadalom jelentős rétegeinek, a munkásságnak, az alkalmazottaknak, de a parasztságnak, továbbá a középosztály társadalmi komfortérzetének, életkörülményei nagy mértékű javítása érdekében alkalmazta a néhány bekezdéssel feljebb ismertett gazdasági intézkedéseket és viselte azok politikai következményeit, újszerű, a klasszikus ideológiáktól távolságot tartó módon definiálva önmagát.

A peronizmus rendszeresen ismétlődő pénzügyi válságai miatt már Perón első elnöksége idején, 1946 és 1952 között erős eróziónak indult szavazóbázisa, a peronista populizmus híveinek tábora. Perón második, ki nem töltött elnöki mandátuma alatt, 1953 és 1955 között, a sajátos, se nem jobboldali, se nem kifejezetten baloldali, ám mindkét forrásból merítő társadalomfilozófiára alapozott nacionalista gazdaságpolitika hibás alapkoncepciójának kiigazítása nem történt meg, a pénzügyi krízisjelenségek élesebbé váltak. Sajnálatos módon a Peróntól Perónig terjedő időszakban, vagyis Perón önkéntes száműzetése alatt, 1955 és 1973 között, az egymást váltó, a peronizmust rendeletileg betiltó, változatlanul peronista, populistá módszereket alkalmazó kormányok folyamatosan adósak maradtak az objektív gazdasági törvényszerűségek figyelembe vételével a társadalomfejlesztési célkitűzések tervezése során. Ez elkerülhetetlenül oda vezetett, ahogy azt Dömény Zsuzsa a már említett munkájában is megfogalmazta, hogy

a politikai pártok mind kevésbé feleltek meg választóik elvárásainak. Ezért a választási harcban a politikai mező közepére definiálták magukat a minél több voks megszerzése érdekében, ami tovább gyengítette a tömegek azonosulását pártjuk ideológiájával. Elmosódtak a határvonalak a jobb- és baloldal között is, ez tovább lazította a kötések, a pártok markáns arculatának halványulása a tagok és szimpatizánsok identifikációját gyengítette. A választók és választottak eltávolodása egymástól nemcsak az ígéret be nem tartása miatti csalódások miatt következett be, hanem azért is, mert a választási ciklus közben a képviselői demokrácia nem eléggé teszi lehetővé a civil társadalom kontrollját.⁷⁷

⁷⁶ Horváth, Gyula, „A justicializmus: a peronizmus társadalomfilozófiája,” *Világosság* 19, no. 6 (1978): 392-397.

⁷⁷ Dömény, 2007, 11.

Az 1960-as évek végére a középosztály és az alatta lévő társadalmi rétegek életminősége jelentősen leromlott. A helyzetet tovább rontotta, hogy politikai érdekképviselő és vélemény-nyilvánítás lehetőségei annyira beszűkültek, hogy Argentína több városában, de főleg Buenos Airesben a pauperizálódó városi értelmiség, a bérből és fizetésből élő alkalmazottak között megindult a radikalizálódás, melynek eredményeképpen változó létszámú csoportok jöttek létre, amelyek a hatalom erőszakos megragadását törvényes útnak ítélték. A csoportokban baloldali, a kubai forradalom hatására radikalizálódó fiatalok együtt vettek részt azokkal a keresztény fiatalokkal, akik a „Szerzetesek Mozgalma a Harmadik Világért” hatására szintén a fegyveres harcot választotta a társadalmi-gazdasági és kormányzati viszonyok megváltoztatására.

1968 előtt Argentínában nem volt számottevő gerillamozgalom. Onganía tábornok hatalomra kerülésével az addig a kubai modell, valamint az rosariói születésű, argentin Ernesto „Che” Guevara példája alapján, vidéken tevékenykedő csoportok a városokba tették át műveleti területüket. Ezek a csoportok két fő irányzathoz tartoztak: a peronista és a marxista irányzathoz.

A peronista csoportok között a Peronista Fegyveres Erőket (FAP), a „Descamisados” és a „Montoneros Nemzeti Forradalmi Mozgalom” (Movimiento Nacionalista Revolucionario Montoneros) csoportot kell megemlíteni. Ez utóbbi a későbbiekben magához vonzotta a peronisták más csoportjait, a különböző marxista csoportokból kivált „szakadárokat”, és a „Forradalmi Fegyveres Erőket” (FAR), amely a baloldali pártok – a Kommunista Párt és a Szocialista Élcsoapat Párt – frakcióiból született azzal a céllal, hogy egyesüljön a „Peronista Ifjúság” (JP)⁷⁸ csoportjaival. Magának a „Montoneros” csoportnak az alapítói a katolikus szélsőjobb oldalról indulva⁷⁹ az egyház bizonyos csoportjaival, mint például a már említett „Szerzetesek Mozgalma a Harmadik Világért” csoporttal együtt jutottak el az 1970-es évek elejére a peronista baloldalra.

⁷⁸ Ebben a szervezetben tevékenykedett Néstor Carlos Kirchner, későbbi köztársasági elnök is, a neopopulizmus egyik legjelentősebb személyisége, képviselője.

⁷⁹ Mindhárom alapító vezetőjük, Fernando Abel Medina, Mario Eduardo Firmenich és Carlos Gustavo Ramus az argentinai „Actio Catholica” tagjai voltak. Mindhármán részt vettek Aramburu tábornok elrablásában és kivégzésében. A negyedik elkövető, Norma Arrostito, a baloldaltól érkezett a Montoneros csoportba.

A „Montoneros” első akciójukat 1970. május 29-én hajtották végre, amikor otthonából elrabolták, majd „népbíróság” elé állították és az egy évvel korábbi córdobai lázadás véres leverése és vezetőinek meggyilkolása vádjával halálra ítélték és kivégezték Pedro Eugenio Aramburu tábornokot, volt vezérkari főnököt, 1955 és 1958 között Argentína köztársasági elnökét. A terrorakció katalizálta az argentin társadalom felső-közép osztályát és felsőbb köreit, az ipari, a pénzügyi, a politikai és gazdasági élet kulcsszereplőit, illetve a legfelső katonai, rendőri és titkosszolgálati köröket. Tekintettel arra, hogy Aramburu elrablása egy kiválóan megszervezett és végrehajtott művelet volt, nem volt kétséges, hogy feltehetően külföldön kiképzett, jól felkészített és harcra kész fegyveres csoporttal állnak szemben. Aramburu kivégzése további eskalálódáshoz vezetett, így a baloldali radikalizáció ellenpontjaként megindult a jobboldali radikalizáció. A jobboldal félelmeit csak tovább erősítette Dr. Salvador Allende megválasztása Chile elnökévé.⁸⁰

Argentínában a jobboldali radikalizációról szólva sajátos módon újra csak a peronizmusba, mint a jobboldali radikalizálódás forrásába és platformjába ütközünk. Ha összehasonlítjuk a két típusú radikalizálódást, könnyen észrevehető, hogy a jobboldali „nemzeti” radikalizálódás az ország legfelső szintű gazdasági, pénzügyi, katonai, nemzetbiztonsági, rendvédelmi és igazgatási vezetőinek támogatása és aktív részvétele mellett, külső, külföldi támogatás nélkül, szervezeten, gyakorlatilag központi irányítással indult el és ment végbe. A két oldal nyílt konfrontációjára Perón spanyolországi száműzetésből való visszatérésekor, 1973 júniusában, már az Ezeiza repülőtéren sor került. A Perónra várakozó bal- és jobboldali peronisták között szabályos ütközet alakult ki, amely halálos áldozatot is követelt. Természetesen mindkét oldal igyekezett Perónt a maga oldalára állítani, személyével igazolni tetteiket és politikai elképzeléseiket.

Az előbbieken már vázolt okokból az argentin vezetők, köztük Juan Domingo Perón, rendkívüli aggodalommal szemléltek a baloldali „marxizmusa által megfertőzött”

⁸⁰ Allende, akire fiatal korában erősen hatottak Juan de Marchi anarchista nézetei, az 1930-as és 1940-es években már a Szocialista Párt egyik, Valparaiso-i vezetője volt. 1970-re eljutott nemcsak a szocializmus eszméinek elfogadásáig, de azok megvalósításáig is, Chilében. A szocialistákat és a kommunistákat is összefogó Népi Egység jelöltjeként demokratikusan választották államfővé 1970-ben. A Népi Egység kormányát az Egyesült Államok támogatását is élvező, a belső, jobboldali radikalizáció eredményeként létrejött, a három haderőnem és a csendőrség legfelső parancsnoki állományából kialakított Augusto Pinochet Ugarte tábornok vezette katonai junta döntötte meg, még latin-amerikai méreteken is szélsőségesen kegyetlen, megtorló módszereket alkalmazva.

peronisták tevékenységét. Úgy ítélték meg, hogy már nem képesek ellenőrzésük, irányításuk alatt tartani őket, így elkerülendő a polgárháborús állapotok kialakulását és a marxista forradalmi nézetek további terjedését, meg kell állítani, fel kell számolni ezeket a csoportosulásokat.

Az Argentin Antikommunista Szövetség (AAA, vagy Triple A) létrejöttéről Hugo Gambini *Perón a Triple A megalkotója* című tanulmányában,⁸¹ mely a legnagyobb konzervatív beállítottságú argentin napilapban, a *La Nación*ban jelent meg 2007. február 9-én állítja, hogy 1973. szeptember 25-én, tehát Perón október 12-i beiktatása előtt 17 nappal merénylet áldozata lett José Rucci, az Általános Szakszervezeti Szövetség elnöke, Perón legközelebbi barátainak egyike. Mivel a terrorakciót a Montoneros csoportja követte el, október 1-re Perón tanácskozást hívott össze az Olivosban található elnöki rezidenciára. A megbeszélésen, melyen az ideiglenes elnök, Raúl Lastiri, Perón harmadik felesége, María Estela Martínez de Perón, avagy Isabel, valamint valamennyi tartományi kormányzó és helyetteseik, továbbá a kormány tagjai is részt vettek, titkos irányelveket fogadtak el, melyeket egy emlékeztetőben rögzítettek. Jelen volt José López Rega is, Perón megkerülhetetlen személyi titkára az emigrációban, majd népjóléti miniszter és az Elnöki Hivatal magántitkárságának vezetője. Ő volt az, aki Perón elképzelését a „Nemzeti Peronista Mozgalomba beférkőzött marxisták felszámolására létrehozandó” szabadcsapatokról megvalósította és megszervezte a Triple A-t.

Első terrorakciójukra november 21-én került sor, amikor a Polgári Radikális Unió (Unión Cívica Radical, UCR) szenátorának, Hipólito Yrigoyennek gépkocsijába bombát rejtettek, ami a motor beindításakor felrobbant. A szenátor csak csodával határos módon menekült meg, de egyik lába súlyosan megsérült a merényletben. Ezt követően rendszeresen tartottak olyan kabinet-üléseket, amelyeken diákepeket mutattak azokról, akiket a „szabadcsapatoknak” likvidálniuk kell. Hugo Gambini szavait, továbbá López Rega kulcsszerepét a Perón kilenc hónapos elnöksége, majd özvegyének és utódjának, Isabel Perónnak az uralma alatt a Triple A által elkövetett véres, szelektív, egyének ellen, politikai motiváció alapján végrehajtott terrortámadásokban megerősítette a Norberto Oyarbide szövetségi bíró által lefolytatott, majd az argentin Képviselőház által megerősített vizsgálat is, mely

⁸¹ Gambini, Hugo, „Perón, creador de la Triple A,” *La Nación*, 2007.02.19, <http://lanacion.com.ar/884744-peron-creador-de-la-triple-a>. Megtekintve: 2017. július 3.

megállapította, hogy a Triple A „emberiség ellenes bűncselekményeket hajtott végre.”⁸²

A Triple A tevékenysége Isabel Perón hatalmának 1976. március 24-i megdöntésével gyakorlatilag véget ért. A Perón által megálmodott és López Rega által megszervezett és irányított terrrorszervezet helyét és szerepét maga az állam vette át. Argentínában a demokratikus intézményrendszer működése csak 1983-ban állt helyre.

A peronizmus története és fejlődése napjainkban is tart, bizonyítékot szolgáltatva a populizmus sajátosságára, önellentmondására, mint a bal- és jobboldali radikalizáció táptalaja, illetve arra a többször említett politológiai ellentmondásra, amely a klasszikus politikatudományi kifejezések és a latin-amerikai, ázsiai és afrikai országok jelentős részében zajló, nemzeti fejlődési folyamatok értékelése között mutatkozik.

Latin-Amerika külön úton: a lázadó egyház és a felszabadítás teológiája

A katolikus egyház Latin-Amerikában a gyarmatosítás óta megkerülhetetlen szerepet játszott és játszik ma is. Ugyanakkor hiba lenne az egyházat önmagát monolitikus egységként kezelni. Ez megkönnyítené ugyan a kutató munkáját, ám tévútra vinne, hiszen az egyház és azon belül az egyes érsekségek, püspökségek, szerzetesrendek magatartása soha nem volt egységes a gyarmatosítottakkal kapcsolatban sem.

A függetlenségi háborúk után kialakuló országok klérusa egyértelműen az uralkodó osztályt, a hatalmat gyakorló és az egyház elsődlegességét elismerő csoportokat támogatta, gyakorlatilag tudomást sem véve az általa „pásztorolt nyáj” többségét kitevő, a társadalom alsó rétegeit fizikai létükben és nem csak hitükben érintő ellentmondásokról. Ezzel szemben ott voltak a társadalom számkivetettjeivel, a vidéki

⁸² Lásd: Oyarbide bíró által hozott határozat: „Causa N° 1075/2006 caratulado “Triple A” Resolución del juez federal Norberto Oyarbide, del 26 de diciembre de 2006, declarando delitos de lesa humanidad aquellos hechos cometidos en el marco de la actuación de la asociación denominada Triple A,” Proyecto Desaparecidos, http://www.desaparecidos.org/nuncamas/web/juicios/argentin/capital/aaa/resoluc/oyarbide_20061226.htm. Megtekintve: 2017. július 2. Megjegyzendő, hogy López Rega Isabel Perón elnöksége alatt kulcsszerepet játszott az Argentin Légierő által végrehajtott kábítószer-csempészési akciókban is. Végül 1986-ban az Egyesült Államokban fogták el, majd kiadták Argentínának, ahol börtönbüntetésére ítélték, 1989-ben halt meg. López Rega kötődése a nemzetközi bűnözéshez, ezen belül a kábítószerrel elkövetett bűncselekményekhez érdekes következtetésre ad lehetőséget. Feltételezhető, hogy a terrorizmus – ideológiai motivációtól függetlenül – összefonódhat és össze is fonódik a nemzetközi bűnözéssel, annak legjövendősebb, és társadalmilag, köz- és nemzetbiztonságilag legveszélyesebb ágaival és szervezeteivel.

kreol parasztsággal és a nincstelen indiánokkal sorsukban osztozó alsó papság képviselői, akiknek élete és szolgálata egybeforrt a nélkülözőkkel. Az ellentmondások és a feszültség folyamatosan nőtt, de az addig még megkérdőjelezhetetlen tekintélyű klérus ura tudott maradni a helyzetnek.

Ez az állapot az első világháború után kezdett megváltozni.⁸³ A változás egyik jele volt az 1929-es Lateráni Egyezmény, amivel az egyház jogilag is elvesztette területi fennhatóságát korábbi olaszországi birtokainak túlnyomó része felett. Az egyház szerepének és jelentőségének további változását hozta a második világháború, illetve XII. Pius (Eugenio Pacelli) sajátos, azóta is vitatott magatartása a náciizmus időszakában.⁸⁴ A helyzetet tovább bonyolította a kétpólusú világrend kialakulása, a globális biztonság elvének térnyerése, a korábbi vezető hatalmak: Nagy-Britannia és Franciaország viszonylagos háttérbe szorulása.

A latin-amerikai országokban végbement változások sem az egyház pozícióit erősítették. Meggyengült állapotában a korszerűtlenné vált dogmatikai gyökerekhez következetesen ragaszkodó, a realitások felett szemet hunyó szentszéki és a latin-amerikai országok hagyományos politikai szereplői között még jelentős tekintélynek örvendő klérus nem volt képes sem ideológiai, sem gyakorlati, életviteli kérdésekben alternatívát felkínálni az egyre inkább radikalizálódó társadalmi rétegeknek, illetve a velük élő alsó papságnak.

Ebben a helyzetben jelentek meg először Latin-Amerikában 1955 táján az úgynevezett „bázisközösségek” Brazíliában, majd terjedtek el a kontinens más országaiban. Végül az 1958-ban, a doktriner XII. Piusz után Szent Péter trónját elfoglaló XXIII. János pápa (Angelo Roncalli)⁸⁵ felismerte: az egyház nem maradhat passzív a növekvő és

⁸³ Lásd részletesebben: Bács Zoltán, „Algunas consecuencias de la 1a Guerra Mundial para la Iglesia Católica y de América Latina,” in: Fischer Ferenc; Domingo, Lilón; Deák Máté, szerk. *Iberoamericana Quinqueeclesiensis 13: El final de la Belle Époque: antecedentes y consecuencias de la I Guerra Mundial en los países iberoamericanos* (Universidad de Pécs, Centro Iberoamericano, 2015), 1–5.

⁸⁴ Eugenio Pacelli pápává választásának nyolcvanadik évfordulója alkalmából tartott audiencián, melyen a vatikáni titkos levéltár vezetői és munkatársai vettek részt, Ferenc pápa bejelentette, hogy 2020. március 2-án megnyitják és kutathatóvá teszik a levéltár XII. Piuszra vonatkozó dokumentumait. Lásd: Wells, Christopher, „Pope Francis: Pius XII archives to open next year,” *Vatican News*, 2019.03.04, <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2019-03/pope-francis-vatican-secret-archives-pius-xii.html>. Megtekintve: 2019. május 2.

⁸⁵ Angelo Roncalli egy nagyon szegény, több gyermekes családban látta meg a napvilágot 1881-ben. A vatikáni tisztségviselők jelentős részével ellentétben nem volt nemesi származású, közvetlen élményei voltak a társadalom periferiáján élők problémáiról. Ő volt az első, aki a pápák közül gyóntatott és misét celebrált egy börtönben.

súlyosbodó problémákkal szemben, nem teheti meg, hogy nem vesz róluk tudomást és úgy tesz, mintha minden a legnagyobb rendben lenne, és az egyház egységét és egységes irányíthatóságát nem fenyegetné semmi. Az egyház saját irányító, vezető, iránymutató szerepének megerősítése céljából több kompromisszumot is felvállalt, megelőzendő, hogy maradisága miatt a hívők elforduljanak tőle és inkább a forradalmi ideológiák kínálta utat válasszák problémáik megoldására.

Az 1962 és 1965 között ülésező II. Vatikáni Zsinat által elfogadott „Populorum Progressio”, a „Pacem in Terris” és a „Mater et Magistra” kezdetű három enciklika, valamint a „Gaudium et Spes” kezdetű pásztori konstitúció meghatározta az egyház álláspontját a szegénységgel kapcsolatban, kijelölte szerepét a társadalom legsebezhetőbb rétegei érdekeinek védelmében és lehetővé tette hívők és nem hívők együttműködését ezen a területen. Ez utóbbi nyitotta meg az utat a felszabadítás teológiája előtt, melyet először Gustavo Gutiérrez Merino perui dominikánus szerzetes foglalt össze⁸⁶ az 1968 júliusában a Szerzetesek és Laikusok II. Találkozásán, a perui Chimbotéban. Több mint húsz nyelven kiadott esszéiben Gutiérrez többször hivatkozik Karl Marxra és az előbb említett „Populorum Progressio” kezdetű enciklikára és a „Gaudium et Spes” konstitúcióra.⁸⁷

A hívők és nem hívők között együttműködés lehetőségének legalizálása alapozta meg, hogy a „lázadó egyház” egyes korai képviselői nem csak a saját országuk klérusával, de az együttműködést akadályozni kívánó szentszéki prelátusokkal is szembehelyezkedtek. Kimondva-kimondatlanul támogatták a hívők nagy tömegeinek radikalizációját, szerepet vállaltak a politikai küzdelemben, és egyes esetekben még a fegyveres harcban is, ahogy tette a mártírként tisztelt Camilo Torres Restrepo kolumbiai pap is, aki 1966-ban halt meg a később terrorszervezetként ismertté vált

⁸⁶ Gómez Martínez, José Luis, „Teología de la liberación y contexto literario. Gutiérrez, Gustavo. Hacia una teología de la liberación,” *Proyecto Ensayo Hispánico*, <https://www.ensayistas.org/critica/liberacion/TL/documentos/gutierrez.htm>. Megtekintve: 2017. november 30. A témáról már 1988-ban is írtam *Az állam és egyház Chilében, az 1960-70-es években* című egyetemi doktori értekezésem 36. oldalán. A disszertáció megtalálható a Szegedi Tudományegyetem könyvtárában.

⁸⁷ Gutiérrez gondolatai magyarul is elérhetőek. Gutiérrez, Gustavo; Müller, Gerhard Ludwig, *A szegények oldalán: A felszabadítási teológia* (Új Ember Kiadó, 2016). Vonatkozó tanulmány: Lukács László, „A keresztény szabadság politikai dimenziói a felszabadítási teológia tükrében,” in: Benkő Ágota; Vértessaljai László, szerk., *Kereszténység, nemzet, szabadság: a nemzeti liberalizmus mai esélyei* (Jezsuita Kiadó, 2016), 97-131.

Kolumbiai Nemzeti Felszabadító Hadsereg soraiban. Mások, mint például Carlos Mugica argentin pap 1974-ben a diktatúra elleni harcnak lett áldozata.

Ugyan Gutiérreznek a felszabadítás teológiájáról 1968. júliusában elmondott előadása még csak utalásokat tartalmaz a latin-amerikai erőszakról és a várható, szintén erőszakos reakcióról, de ez után három héttel, 1968. augusztusában a Latin-Amerikai Püspöki Konferenciának (CELAM) II., a kolumbiai Medellínben tartott találkozóján elfogadott tizenhat dokumentumból nyolc már a helyzet konkrét elemzése mellett feladatokat és iránymutatást is tartalmaz.⁸⁸ Figyelemre méltó tény, hogy ezek alapján az alsó papság jelentős része már nem zárta ki sem a marxistákkal való együttműködést, sem pedig a fegyveres harcot a szegények érdekeinek védelmében.⁸⁹ Ez az a jellegzetesség, ami a felszabadítás teológiáját a latin-amerikai terrorizmus egyik jelentős, potenciális ideológiai bázisává tette.

A „lázas” utójelensége: a deradikalizáció

Természetes jelenség a társadalmi folyamatok dinamikájában az, amit a fizikában leírva Newton III. törvényeként ismerünk. A „hatás-ellenhatás” törvényéről van szó. A latin-amerikai populizmus kapcsán említett radikalizáción túlmenően, más társadalmi közegekben tapasztalható radikalizációra válaszul megindulhat egy eltávolodási folyamat, a „deradikalizáció”. Mind a baloldali „forradalmi”, mind a jobboldali „nemzeti” radikalizáción átesett szervezetek, illetve egyének cselekményeit, illetve azok következményeit látva, az elveikkel korábban szimpatizálók jelentős része elfordul tőlük, nyíltan, vagy burkoltan elutasítja a velük való, akárcsak elvi közösség vállalását, de még a kapcsolattartást is. Bekövetkezhet a kiábrándulás, vagy a rossz tapasztalatok szülte „apolitikus bebábozódás”, melynek eredménye, hogy a politikai PR-kampányok és választások célcsoportja, a bizonytalan, határozatlan választók sajátos „szürke” tömege. Az ő meggyőzésük egyaránt célja a hatalmat mindenkor gyakorlóknak és a velük szembenálló, a hatalom megszerzésére törekvőknek. A társadalmi folyamatok dinamikájából következően a deradikalizáció legnagyobb veszélye a kritikus politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális

⁸⁸ Lásd: *II Conferencia General del Episcopado Latinoamericano. La Iglesia en la actual transformación de América Latina a la luz del Concilio* (CELAM, 1968).

⁸⁹ Az aktualitásokról lásd Houtart, François, „A felszabadítási teológia jelenlegi helyzete Latin-Amerikában,” *Eszmélet* 23, no. 90 (2011): 63–73.

konfrontációk esetén könnyen bekövetkező reradikalizáció, mely nem hagyható figyelmen kívül a társadalmi-gazdasági fejlődési programok nemzetbiztonsági, terrorelhárítási szempontokat is figyelembe vevő tervezésénél.

2. KÜLFÖLDI TERRORSZERVEZETEK JELENLÉTE ÉS TEVÉKENYSÉGE LATIN-AMERIKÁBAN

Az argentinai zsidó szervezetek elleni merényletek óta eltelt több mint húsz év alatt Latin-Amerikából nem érkezett híradás megrázó erejű, sok áldozattal járó, a terrorizmus jellegzetességeit mutató cselekményekről. A csend azonban csak látszólagos. Míg a felszínen a terrorizmus közismert epicentrumában, a Közel- és Közép-Keleten kialakult egy sajátos „para-terrorisztikus”, tehát a terrorizmus perifériáján mozgó, lokális erőszakcselekményekkel tarkított dinamikus status-quo, sok esetben a terrorcselekmények elsődleges műveleti területe a térségen kívülre került és Európába tevődött át. A csendes Latin-Amerika szerepe más szempontból vált érdekessé és értékessé.

De miért nem alakult ki a közel-keletihez hasonló terrorhelyzet az amerikai kontinens déli részén? Ennek több összetevője is van:

1. A közel- és közép-keleti konfliktusok kialakulásában elsődleges szerepe a konfliktus jelenkori rendezésében tevőlegesen, politikai, katonai és pénzügyi eszközökkel is részt vállaló országoknak, nagy- és középhatalmaknak volt. Latin-Amerika országai a közel- és közép-keleti konfliktus-rendszer történelmi gyökereitől és XIX-XX. századi eszkalálódásától távol maradtak.
2. A közel- és közép-keleti politikai, geopolitikai, gazdasági, katonai és társadalmi-kulturális térnyerés harcaiból Latin-Amerika országai ismét csak kimaradtak, semmi olyan cselekmény nem köthető hozzájuk, amit a térség iszlám kultúrájának vallási, szellemi tudatának csorbításaként lehetne felfogni, értékelni.
3. Latin-Amerika országai nem rendelkeznek olyan méretű gazdasági érdekeltségekkel a térségben, amelyek szükségessé tennék a nagyobb politikai befolyás megszerzését az érdekek tartós védelme érdekében. Egy ilyen gazdasági és politikai jelenlét a közel- és közép-keletihez hasonló, évtizedek óta folyamatosan radikalizálódó térségben óhatatlanul erőszakcselekményekbe, terrorakciókba torkollott volna, vagy torkolna,

mégpedig a térségben szerepet vállaló latin-amerikai országok területén, vagy érdekeltségei ellen.

4. Latin-Amerika lakosságának kétségtelen római katolikus többsége miatt – mindamellett, hogy jelentős iszlám kisebbség is él a szubkontinensen – nem alakult ki, és nincs is jelen vallási-kulturális antagonizmus. Ebből következően nem létezik vallási alapú, a radikalizálódást gerjesztő, polarizáló tényező, tehát bármilyen, a vallás védelmét programként hirdető terrorszervezet, illetve terrorcselekmény előkészülete, gyakorlatilag gyökértelen a térségben.

Szervezeti szintű jelenlét Latin-Amerikában

Ha nincs esély a közel- és közép-keleti gyökerű terrorizmus műveleti területévé tenni Latin-Amerikát, vannak-e külföldi, első sorban az iszlám sajátos, erőszakos értelmezésén alapuló terrorszervezetek? A válasz sajnálatosan pozitív: igen, vannak.⁹⁰ Közülük is kiemelkedik az elmúlt évtized terrorcselekményeiben az egyik legfontosabb szerepet játszó szervezet, a Hezbollah.⁹¹ A szervezet jelenléte a Latin-Amerikában nem új keletű. Befolyásszerzési módszereiben azonban megmutatkozik az alapvető különbség a közelmúlt egyik leghírhedtebb szervezetének módszereivel összehasonlítva. Az Iszlám Állam célja a középkori modellre alapuló, jelenkori politikai határokon átnyúló, azokat meghaladó, a különböző földrajzi területeken tevékenykedő, de a kalifátus eszméjét követő, vezetőjének hűséget fogadó csoportokat egységesítő vallási-ideológiai alapokon nyugvó, politikai szervezet megalapozása, igazgatási, védelmi és gazdasági rendszerének kialakítása volt. Ennek eszközei a „pókháló” hálózati elvén épülő, helyi terrorszervezetek által autonóm módon

⁹⁰ Megjegyzendő, hogy más nemzetközileg ismert, de tevékenységükben és műveleti területükben lokális, ám kapcsolataik tekintetében több kontinenst is érintő terrorszervezetekhez köthető személyek szintén megtalálhatók Latin-Amerikában. Ilyen például a „Baszkföld és Szabadság” (Euskadi ta Askatasuna, ETA), amelynek tagjai több alkalommal is kaptak kiképzést Líbiában, Libanonban és Nicaraguában. Az ETA néhány tagja feltételezhetően Kubába és Mexikóba utazott, míg mások Dél-Amerikában leltek menedéket. Az ETA tagjai műveleteket hajtottak végre több más európai országban, Franciaországban, Belgiumban, Hollandiában, Nagy-Britanniában, Németországban és Portugáliában. Néhányukat ezekben az országokban felelősségre is vonták. Lásd: *Country Reports on Terrorism 2007* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2008), 275.

⁹¹ A Hezbollah, vagy „Allah Pártja”, vagy „Isten Pártja” bejrúti székhelyű, hivatalosan 1985-ben alapított, síita iszlám irányzatú, Irán által támogatott terrorszervezet, melynek több képviselője van a libanoni Parlamentben is. Ennek alapján a Hezbollah nem ez egyszerű, hagyományos terrorszervezet, hanem politikai tapasztalatokkal és gyakorlattal is rendelkező, törvényhozási és igazgatási feladatokat is ellátni képes, ezért különösen veszélyes szervezet. Szerepvállalása a szíriai konfliktusban újabb bizonyítéka a szervezet regionális hatalmi, illetve régió kívüli aspirációinak.

kiválasztott célok ellen végrehajtott, illetve erőszakos területfoglaló, lakossági csoportok elleni terrorcselekmények voltak. Az erőszakosság egyik oka a behódoló területek folyamatos, gyors gyarapítása iránti igény, illetve az ezzel járó gazdasági-pénzügyi potenciál növelésének igénye volt.⁹² Ezzel szemben a Hezbollah lassú, az adott országok gazdasági, politikai és pénzügyi realitásait figyelembe vevő, arra építő térnyerése, behatolása és helyzetének megszilárdítása a gazdasági életben politikai stratégiát követ. Ennek célja a Hezbollah nemzetközi téren folytatott tevékenységének anyagi, pénzügyi, logisztikai és technikai támogatása, vagyis nem pusztán a terrorizmus hagyományos értelemben vett finanszírozásában való tevékeny részvétel, hanem az egyes „gazdatest” országok gazdasági, pénzügyi, ipari, mezőgazdasági, lakossági és közszolgáltatási és közellátási rendszereit a szervezet céljai érdekében hosszú távon, folyamatosan felhasználni. Nyilvánvaló, hogy a Hezbollah, vagy bármely más terrorszervezet bármelyik ország gazdasági-pénzügyi rendszerébe való integrálódásának természetes következménye, velejárója a politikai befolyás, illetve érdekérvényesítés hatékonyságának növekedése.⁹³ Pontosan ez az az új szerep, amelyet Latin-Amerika a nemzetközi terrorizmusban játszhat, ez az az új veszély, amelyet a terrorizmus Latin-Amerikára rákényszeríthet. Ha Latin-Amerika nem ismeri fel ezt a veszélyt, ha nem képes megtalálni az ellenállás, a terrorizmus elleni harc új módszereit a partnerországokkal együtt, olyan veszélynek teszi ki magát, olyan helyzetbe hozza magát, amit legjobban a terrorizmus általi gyarmatosításként lehet jellemezni.

Vizsgáljuk meg, hogyan telepedtek meg radikalizálódásra fogékony iszlám csoportok Latin-Amerikában, a XX. század közepén és második felében! Az 1948-as első arab-

⁹² Az Iszlám Állam tevékenységének jellemzőiről lásd bővebben:

Besenyő János; Prantner Zoltán; Speidl Bianka; Vogel Dávid; Nádori Attila, szerk., *Az Iszlám Állam, Terrorizmus 2.0 – Történet, ideológia, propaganda* (Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, 2016). Csiki Tamás; Etl Alex, „Az 'Iszlám Állam' elleni fellépés stratégiai kérdései és lehetőségei,” *Nemzet és Biztonság* 9, no. 6 (2016): 116–156.

Szállkai Kinga, „Transznacionális terrorizmus a nemzetközi kapcsolatok elméletében: külpolitikai válaszok és válaszlehetőségek az al-Káida és az „Iszlám Állam” tevékenységére,” *Nemzet és Biztonság* 9, no. 1 (2016): 19–39.

Kalmár Zoltán, „Az Iszlám Állam államszervezete,” in Ferwagner Péter Ákos; Garaczi, Imre; Kalmár Zoltán, szerk. *Mediterrán perspektívák* (Stratégia kutató Intézet, 2015), 91–107.

⁹³ A jelenség több, a terrorizmus által fertőzött helyen is megfigyelhető. Erről bővebben olvasható: Palik Júlia, „Hezbollah’s Transformation: 34 Years of Identity Construction,” *Grotius*, 2018.05.25, http://www.grotius.hu/doc/pub/IMIKAM/palik_julia_hezbollah_identity_construction.pdf.

Megtekintve: 2019. július 30., továbbá Besenyő János; Keresztes Vivien, „Hezbollah and Boko Haram: Cooperation or Imitation?,” *Strategic Impact* 61, no. 4 (2016): 29–40.

izraeli háború következményeként több, jelentős létszámú csoport érkezett az úgy nevezett „Hármas határ”, Paraguay, Brazília és Argentína határkörzetébe. Az akkor befogadott menedékesek leszármazottai mára mintegy 25 ezer főt számláló közösséget alkotnak. Már 2007-ben, tehát az al-Kaida tevékenységének időszakában, amikor az Iszlám Államnak még híre-hamva sem volt, és nem látszott elsődleges kérdésnek a terrorizmus stratégiai bázisainak kiépítése, a stratégiai beépülés távoli földrészek gazdasági-pénzügyi, kereskedelmi struktúráiba, az *NBC News* és a *Telemundo* a térségben kiterjedt, a Hezbollah által üzemeltetett csempészhálózatot fedtek fel.⁹⁴ Az amerikai szakértők szerint a Hármas határ vidékén uralkodó állapotok, a mérhetetlen korrupció, az ellenőrizetlen határmenti utas-, áru- és pénzforgalom különösen nagy veszélyt jelent az Egyesült Államok biztonságára is. A térségből játszi könnyedséggel, több átszállással el lehet jutni az Egyesült Államok és Mexikó határára, ahonnan a mexikói szervezett bűnözési struktúrák segítségével be lehet szivárogni és bármilyen árut, robbanóeszközt, vegyi, biológiai, vagy más tömegpusztító fegyvert vagy akként használható eszközt be lehet juttatni az Egyesült Államokba. A határátlépés motorkerékpárral gyakorlatilag ellenőrzésmentes Paraguayból Brazíliába és vissza. Az átkelés nagyobb járművekkel sem sokkal bonyolultabb. Ha tekintetbe vesszük, hogy a Paraguayban, illetve Brazíliában élő Hezbollah militánsok kiválóan beszélnek spanyolul, vagy portugálul, rendelkeznek a két ország valamelyikének állampolgárságával, és így útlevelével is, akkor belátható, mekkora veszélyt jelentenek, hiszen mozgásuk az országok határain túl is észrevétlen maradhat.

A Hezbollah tagjainak szabad utazása nemcsak az Egyesült Államok biztonságára jelent veszélyt, de emiatt az Európai Unió tagországai, így Magyarország sincs biztonságban. Az Európai Unió tagországainak, köztük Hazánkban is vízummentességi megállapodása van a latin-amerikai országok legtöbbjével, így Paraguayjal, Brazíliával, Argentínával és Mexikóval is. Ebből következően, ha a Hezbollah latin-amerikai háttérszervezete a libanoni központ utasítására, vagy önállóan európai logisztikai pontokat, legális kereskedelmi, vendéglátó-ipari, idegenforgalmi, vagy más vállalkozásokat akar létrehozni olyan uniós tagországokban, ahol korábban nem hajtottak végre terrorcselekményeket, és ennek

⁹⁴ Gato, Pablo; Windrem, Robert, „Hezbollah builds a Western base,” *NBC News*, 2007.09.05, http://www.nbcnews.com/id/17874369/ns/world_news-americas/t/hezbollah-builds-western-base/#.XUqbFegzBIU. Megtekintve: 2019. május 5.

következtében a lakosság biztonságtudatossága, ideértve a terrorellenes biztonságtudatosságot, éberséget – terrorelhárítási, rendvédelmi és bűnüldöző szervek aktív és sikeres tevékenysége mellett is – alacsony, a felderítés hosszabb időt és nagyobb erőforrásokat vehet igénybe.

Az a tény, hogy a Hármass-határra jellemző helyzet, az ott tapasztalható viszonyok kialakításában és fenntartásában meghatározó szerepe van a nemzetközi és nem csupán latin-amerikai, hanem a közel- és közép-keleti konfliktusövezetben gyökerező szervezett bűnözésnek, csak súlyosbítja a helyzetet. A különböző háttérű és kötődésű szervezett bűnözői csoportok elsődlegesen a hálózati elvek alapján működnek saját érdekszférájukon belül, de kialakították a csoportok közötti kapcsolattartás rutinosan konspirált rendszerét. A Hezbollahhoz köthető hálózat a kialakított kereskedelmi, vendéglátó-ipari, turisztikai és utazási cégek hálózatán keresztül jelentős pénzügyi eszközöket juttathat el a libanoni Hezbollah-központnak, illetve máshová, ahol a műveleti költségek fedezése, vagy épp a logisztikai bázis kiépítése, esetleg alvó tartalékok képzése miatt nyomon nem követhető fizetőeszközökre lehet szükség. Ezt erősíti meg az Egyesült Államok Külügyminisztériumának 2007-es Országjelentése a terrorizmusról: „...nem voltak ismert iszlamista terrorista sejtek a féltekén, bár dél-amerikai és karibi ideológiai szimpatizánsok zsebéből pénzügyi és erkölcsi támogatást nyújtottak közel-keleti terrorista csoportoknak.”⁹⁵

Nem elhanyagolható, hogyan változott a Központi Hírszerző Ügynökség véleménye a latin-amerikai terrorizmusról, illetve a Hezbollahról. A CIA Központi Hírszerzési Igazgatójának, Porter Rosznak, az Egyesült Államok Szenátusa Hírszerzési Bizottsága előtt a terrorizmus jelentette 2005. évi kihívásokról elmondott beszédében a legjelentősebb veszélyforrásnak az al-Kaidát, mint egy szélesebb szunnita, dzsihadista mozgalom részét említette. Latin-Amerikában csak a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) szerepel nevesítve a dokumentumban. A Hezbollahról a CIA csak annyit írt, hogy habár leginkább Izraelre összpontosít, de döntés esetén gyorsan végrehajthat halálos támadásokat amerikai érdekek ellen.⁹⁶

⁹⁵ „...there were no known operational cells of Islamic terrorists in the hemisphere, although pockets of ideological sympathizers in South America and the Caribbean lent financial and moral support to terrorist groups in the Middle East.” *Country Reports on Terrorism 2007*, 146.

⁹⁶ Források:

-*Country Reports on Terrorism 2007*, 275.

Az amerikai Külügyminisztériumnak 2008-ban kiadott, 2007-es országjelentésére hivatkozva Shannon Caudill ezt írja a Hezbollahról: „A Hezbollah továbbra is a legnagyobb technikai képességekkel rendelkező terrorista csoport a világon.”⁹⁷ Majd kiegészíti: „...[A Hezbollah] sejteket hozott létre Európában, Afrikában, Dél-Amerikában, Észak-Amerikában és Ázsiában.”⁹⁸

A Hármass Határ térségéről a Külügyminisztérium Országjelentése hozzáteszi:

Az Egyesült Államokat továbbra is aggasztja, hogy a Hezbollah és Hamasz szimpatizánsai pénzt gyűjtöttek a Hármass Határ térségében /Tri-Border Area, TBA/ azzal, hogy törvénytelen tevékenységet folytattak és adományokat kértek a szimpatizánsoktól a térség jelentős iszlám közösségében. Ugyanakkor nem volt ellenőrzött adat ezen, vagy más szélsőséges iszlamista csoportok műveleti jelenlétéről a Hármass Határ térségében.⁹⁹

A Hármass Határ térségében a legkevésbé megbízható terrorelhárítási struktúra Paraguayban van. Ennek egyik ékesszóló jele, hogy hiányzott a terrorfinanszírozást kriminalizáló jogalkotás, nem volt ezt büntető törvény egészen 2010-ig, a 4.024/2010 számú törvény elfogadásáig, amelynek 1.), 2.) és 3.) cikkelye büntetni rendelte a terrorizmust, a terrorszervezethez való tartozást és a terrorfinanszírozást.¹⁰⁰ A másik jellemző eset Kasszem Hidzsazi, a Hezbollah paraguayi állampolgárságú feltételezett pénzmosójának pere. Ennek során 113 más üzleti vállalkozással, 42 más személlyel együttműködve hosszú ideig nem fizettek adókat sem tetemes jövedelmük, sem alig felmérhető, de legalábbis a hozzájuk köthető vagyon után Paraguayban. Az országra, illetve a térségre jellemző módon a bírói szakaszban kizárták a vád legfontosabb bizonyítékát, és így felmentették mind a 43 vádlottat. Egyik másik feltételezett, terrorista szervezeteknek pénzügyi támogatást gyűjtő személy – Hatim Ahmat Barakat

- *Global Intelligence Challenges 2005, Meeting Long-Term Challenges with a Long-Term Strategy. Testimony of Director of Central Intelligence Porter J. Goss Before the Senate Select Committee on Intelligence* (CIA, 2005), https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/2005/Goss_testimony_02162005.html. Megtekintve: 2017. december 20.

⁹⁷ „Hizballah remains the most technically capable terrorist group in the world” Caudill, Shannon W., „Hizballah Rising: Iran's Proxy Warriors,” *Joint Force Quarterly* 49 (2008 április), https://archive.org/details/DTIC_ADA516517/page/n7. Megtekintve: 2017. december 20.

⁹⁸ „...has established cells in Europe, Africa, South America, North America, and Asia.” Uo.

⁹⁹ „...The United States remained concerned that Hizballah and HAMAS sympathizers were raising funds in the TBA by participating in illicit activities and soliciting donations from sympathizers within the sizable Muslim communities in the region. There was no corroborated information, however, that these or other Islamic extremist groups had an operational presence in the TBA.” *Country Reports on Terrorism 2007*, 148.

¹⁰⁰ Ley N° 4024 / Castiga los hechos punibles de terrorismo, asociación terrorista y financiamiento del terrorismo (2010. 06. 24) <http://www.bacn.gov.py/leyes-paraguayas/3557/ley-n-4024-castiga-los-hechos-punibles-de-terrorismo-asociacion-terrorista-y-financiamiento-del-terrorismo> Megtekintve: 2019. augusztus 7.

– esetében a hatéves szabadságvesztést a fellebbezési eljárás során a bíróság három évre csökkentette.¹⁰¹

Nem egyedi esetről van szó. Ez már nem pusztán eset, hanem egy összetett jelenség. A 2008 óta eltelt időszakban a jelenség megerősödött, állandóvá vált, beépült a határvidék mindennapjaiba. Meggyökeredzése a társadalmi és kulturális élet perifériáján, de a gazdasági tevékenység sűrűjében, vagyis olyan kulcspozíciók megszerzése, amelyek révén a választók elérhetők és befolyásolhatók, nem pusztán a paraguayi nemzetbiztonság számára jelentenek fokozatosan növekvő, kifejezett veszélyt, de a térség egészére és áttételesen a nemzetközi koordinált terrorellenes fellépésre.

Figyelemre méltó bizonyítéka az Irán által diplomáciai fedéssel végrehajtott lassú, sok területre kiterjedő behatolásának Latin-Amerikába, amire az amerikai hatóságok nem fordítottak elég figyelmet, hogy 2005 és 2009 között Teherán 6 új nagykövetséget (Bolívia, Chile, Ecuador, Nicaragua és Uruguay)¹⁰² és több új iszlám központot nyitott a szubkontinensen, így a jelenlegi, 2019-es adatok szerint Teherán tizenegy országban képviselteti magát nagykövetséggel.¹⁰³ A Hezbollah már nem csak a Hármass Határ térségében, de Mexikóban is bázisokra tett szert, széleskörű, kiterjedt együttműködést folytat a mexikói drokartellekkel. Mivel a terrorszervezet egyre közelebb kerül az Egyesült Államok területéhez, illetve megnyíltak előtte a kartellek által használt, az Egyesült Államok területére vezető tranzit-csatornák, az amerikai hatóságok fontos lépést tettek. 2012. december 28-án Barack Obama elnök aláírta az „Irán elleni lépések a Nyugati Féltekén” törvényt. Egy héttel korábban vették őrizetbe Wassim El Abd Fadelt, a Hármass Határ térségének egyik legnagyobb használtautó-kereskedőjét, aki a chilei Qureshi testvérektől vásárol és forgalmaz használt autókat. A Qureshi fivérek legnagyobb szállítói és üzletfelei pedig az Egyesült Államok Nyugati Partvidékén, Kaliforniában találhatók. A nekik vételárként legálisan átutalt összegekből könnyen és

¹⁰¹ *Country Reports on Terrorism 2007*, 166.

¹⁰² Robert Menendez, New Jersey szenátorának nyitóbeszéde az Egyesült Államok Szenátusa külügyi bizottságának a nyugati féltekével, a békehadtestekkel, valamint globális kábítószerügyekkel foglalkozó albizottsága ülésén 2012. február 16-án. Az ülés témája Irán befolyása és tevékenysége Latin-Amerikában volt. „Iran’s influence and activity in Latin America,” *Committee on Foreign Relations, United States Senate*, 2012.02.16, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-112shrg73922/html/CHRG-112shrg73922.htm>. Megtekintve: 2019. június 19.

¹⁰³ Lásd: <https://embassy.goabroad.com/>. Megtekintve: 2019. június 19.

legálisan létre lehet hozni olyan tartalékokat, amelyek a Hezbollah amerikai területen folytatandó tevékenységének finanszírozására szolgálnának.

Abd Fadel a térség bankjaiból 50 és 200 ezer dollár közötti összegeket utalt át rendszeresen a Hezbollah törökországi és szíriai bankjainak.¹⁰⁴ Az ellene felhozott vádak között az embercsempészség, fegyver- és drogcsempészség, pénzmosás, hamisítás, hang- és videofelvételek illegális másolatainak forgalmazása is szerepelt. A Libanonból származó, paraguayi állampolgár Abd Fadel letartóztatására az szolgáltatott jogalapot, hogy néhány nappal korábban Franciaországban letartóztatták Nélida Raquel Cardozo Taboada 21 éves paraguayi drogfutárt, aki 1100 gramm kokaint akart a gyomrában Lengyelországba átcsempészeni. Cardozo Taboada kihallgatása során azt vallotta, a csempészt Abd Fadel és paraguayi felesége, Nancy Noemi Duarte de Fadel megbízásából vállalta. Cserébe háztartási alkalmazotti állást ígértek neki Varsóban. A paraguayi hatóságok szerint 2011 után Abd Fadel vette át annak a hálózatnak az irányítását, amelynek korábban is dolgozott, és amelyiket a paraguayi hatóságok még 2011-ben lefejeztek. A hálózat korábbi, ismertté vált vezetőjét, Mussa Ali Hamdant libanoni-amerikai kettős állampolgárt, 2011-ben kiadták az Egyesült Államoknak, ahol terrorizmus finanszírozásának vádjával állították bíróság elé. Hamdan ellen a 31 vádpont között orgazdaságért is eljárást indítottak. Ő volt az, aki 1700 darab mobiltelefont, 400 darab Sony PlayStation2-t és több használt autót is vásárolt azt követően, hogy az amerikai tisztviselők felhívták a figyelmét arra, hogy az által kifizetett összegeket a Hezbollah támogatására fordítják. Két másik bűntársát, Amer Zoher El Hossnit és Nemir Ali Zhaytert egy évvel korábban adták ki az amerikai hatóságoknak és állították őket bíróság elé kábítószer-kereskedelemért. Az előbb említett paraguayi állampolgár, Fadel tevékenységének jövedelmezőségét mutatja, hogy szülővárosában Touline-ban háza van, amely csak néhány méterre található attól a helytől, ahol a Hezbollah korábbi erősembere, a 2004-ben a Damaszkuszi Harcosok szunnita csoport által 2004-ben kivégzett Ghalabi Awali is lakott.¹⁰⁵

¹⁰⁴ „Police: Lebanese expat transferred \$50K-\$200K per deposit to fund terrorist training” *Money Jihad*, 2013.01.29, <https://moneyjihad.wordpress.com/2013/01/29/police-lebanese-expat-transferred-50k-200k-per-deposit-to-fund-terrorist-training/>. Megtekintve: 2018. január 7.

¹⁰⁵ Uo.

A hálózat kiterjedésére, aktivitására és hosszan tartó beépülési folyamatára jellemző, hogy már 2006-ban az Egyesült Államok Államkinestára a Hezbollahot támogató intézmények listájára felvette a Ciudad del Esteben található Galeria Pagé bevásárló központot, valamint a Casa Hamzat. Intézmények, kereskedelmi egységek mellett természetes személyek is felkerültek a listára. Ezek között volt a Casa Hamzahoz tartozó kilenc személy, aki a térségben dolgozott, továbbá tíz arab nemzetiségű személy, hárman a Baraka családból és ketten a Fayed családból. Mohammad Yousif Abdallahot, akiről már 2010-ben is tudták, hogy nyíltan a Hezbollah regionális vezetője a Hármass Határ térségében, távollétében vették fel a listára.¹⁰⁶

Az Abd Fadelrel kapcsolatos művelethez kapcsolódva hozták nyilvánosságra egy már korábban elindított hírszerzési művelet eredményeit. Abd Fadel csak egy eleme volt a Ciudad del Este-ből irányított rendkívül kiterjedt csempészhálózatnak. 2011. decemberében a Forex Cambios pénzváltóház egyik volt adminisztrátora tett vallomást a hatóságoknak, de az első vádemelésre csak 2012 márciusában került sor, amikor a Kínai Népköztársaság egyik állampolgárát helyezték vád alá. A vizsgálat megállapította, hogy a megelőző két év során a váltóház a pénzváltásból, a kereskedelmi vállalkozások befizetett összegeiből, illetve hamis pénzügyi okmányokkal történő banki műveletekből származó összegeket külföldi bankok segítségével mosták tisztára. A vizsgálati adatok szerint 2011 áprilisától kezdve csak egy fél év alatt 370 millió (!) dollárt mostak tisztára.¹⁰⁷ Arra is fény derült, hogy a pénzmosás során a következő bankok szolgáltatásait vették igénybe: a Continental, a Sudameris, a Regional és a BBVA. Mindegyik bankban a számlákat azonos személy, Ramón Felipe Duarte paraguayi állampolgár nyitotta, és a mozgatott összegeket a Forex Cambios pénzváltón futtatták át. Arabok, kínaiak és brazilaiak is használták a bankok szolgáltatásait, és a tisztára mosott pénzt európai, közel-keleti és kínai partnereknek utalták át. Azt nem sikerült pontosan megállapítani, hogy mennyi időn keresztül folyt a pénzmosás ezen a hálózatban, csak annyi vált világossá, hogy a Forex

¹⁰⁶ „Treasury Targets Hizballah Fundraising Network in the Triple Frontier of Argentina, Brazil, and Paraguay,” *U.S. Department of the Treasury*, 2006.06.12, <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/hp190.aspx>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.

¹⁰⁷ Burr, J. Millard; Ehrenfeld, Rachel, „Paraguay and The Hezbollah Connection,” *Economic Warfare Institute*, 2013.01.26, <http://econwarfare.org/paraguay-and-the-hezbollah-connection/>. Megtekintve: 2019. június 6, és Nickson, Andrew, *Historical Dictionary of Paraguay* (Rowman & Littlefield, 2015), 409.

Cambios több, mint két éven át működött együtt az egyik bankkal. Mire a paraguayi hatóságok 2012-ben eljutottak a vádemelésig, a tizenkét vádlottból már egyet sem tudtak bíróság elé állítani.¹⁰⁸

A szubkontinensre való beutazás, illetve a tartózkodás megszervezése, a szükséges okmányok beszerzése az Országjelentés szerint Venezuelán keresztül a legkönnyebb, mivel sem az utasinformációs rendszer részére nem gyűjtenek és továbbítanak adatokat, sem pedig nem alkalmaznak biometrikus ellenőrzést a belépési pontokon.¹⁰⁹ A 2006 márciusában az Iran Airlines beindította Teherán – Damaszkusz - Caracas járatát. Hugo Chávezre jellemző módon a gép utasai útlevél-ellenőrzés és vámvizsgálat nélkül léphettek be Venezuelába. Június elsején a New York-i Kennedy Repülőtér elleni bombamerénylet egyik feltételezett elkövetőjét, Abdul Kadirt, a Guyanai Parlament egyik képviselőjét, korábbi nevén Michael Seaforthot, a Port of Spain-i repülőtéren, Trinidadon letartóztatták. Caracasból induló gépen utazott, egy darab, csak egy irányba, Teheránba szóló jeggyel az Iran Air IR744 és a venezuelai légitársaság, a Conviasa VO3744 közös járatára, amire – habár kereskedelmi járatként volt nyilvántartva, nem árusítottak jegyeket.¹¹⁰ 2010 szeptemberében libanoni illetőségű, a Hezbollahhoz köthető, de venezuelai útlevéllel utazó személyeket tartóztattak le Beirútban, a repülőtéren, csomagjukban ötven kilogramm kokainnal. Adataik szerint Caracasból érkeztek Damaszkuszban és onnan mentek tovább Libanonba.¹¹¹ Ugyanakkor valamennyi ország idegenrendészeti és útlevélhatóságai erős kétséggel viseltetnek a venezuelai útiokmányok hamisítás elleni védelmével, az útlevéligénylés és kiadás rendjével kapcsolatban.

¹⁰⁸ „Paraguay: Alleged Hezbollah financier detained,” *ABC Color*, 2013.01.24; Burr - Ehrenfeld, 2013.

¹⁰⁹ Robert Menendez, New Jersey szenátorának már hivatkozott nyitóbeszédében az Egyesült Államok Szenátusa külügyi bizottságának a nyugati féltekével, a békehadtestekkel, valamint globális kábítószerüggyel foglalkozó albizottsága ülésén 2012. február 16-án említésre került Bolívia is, mint egy olyan ország, amelynek vízummentességi megállapodása van Iránnal. Forrás: „Iran’s influence and activity...” Továbbá: *Country Reports on Terrorism 2014* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2015). Chapter 2. Western Hemisphere Overview, <https://2009-2017.state.gov/j/ct/rls/crt/2014/239409.htm>, elektr. dok.

¹¹⁰ „Mysterious Venezuelan round-trip 'terror flight' to Iran canceled,” *Homeland Security News Wire*, 2010.09.16, <http://www.homelandsecuritynewswire.com/mysterious-venezuelan-round-trip-terror-flight-iran-canceled>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.

¹¹¹ Noriega, Roger F., „Hugo Chávez’s Scary Anti-American Campaign Takes to the Skies and Stops Off In Teheran” *Fox News*, 2011.06.23, <https://www.foxnews.com/opinion/hugo-chavez-scary-anti-american-campaign-takes-to-the-skies-and-stops-off-in-teheran>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.

Az Országjelentés szerint nincs jele annak, hogy a Hezbollah, vagy más iszlamista terrrorszervezet kiképzőtáborokat tartana fel és terrorcselekményeket készítené elő a Hármass Határ térségében, de aggodalomra adnak okot a paraguayi Ciudad del Este, a braziliai Foz do Iguazú környékén a terrorista szervezethez kötődő üzleti csoportok által kialakított „biztonságos menedékek”. Az innen irányított hálózatok befolyása nemcsak a Hármass Határ térségében, de Argentína, Paraguay, Brazília és a szubkontinens többi országának iszlám közösségeire ki terjed, befolyásolják a közel-keletről származó, Latin-Amerikában élő keresztény közösségeket is, sok esetben védelmi pénzt szedve az üzletemberektől, vállalkozásoktól. Saját, latin-amerikai támogatásgyűjtő tevékenységét elősegítendő a Hezbollah Libanonban, ahonnan a latin-amerikai közel-keleti gyökerű közösség tagjainak túlnyomó többsége származik, jelentős támogatást nyújt az ottani iszlám és keresztény közösségeknek és milíciáknak.¹¹²

A többirányú pénzforgalmi tevékenységben nagy szerepet játszik az iráni központú, a Hezbollahnak dolgozó „Martyr Foundation”, a Mártír Alapítvány, illetve annak saját alapítványai, mint például a Michiganben bejegyzett „Goodwill Charitable Organization” (GCO) és az „al-Qard al-Hassan” (AQAH) pénzügyi vállalkozás. 2006-ban a Hezbollah a pénzügyi tevékenységének egy részét az AQAH-on keresztül bonyolította le, mivel így lehetőséget kapott a nemzetközi bankrendszerhez való hozzáférésre. A Hezbollah a bevételekből támogatást nyújt több más szervezetnek is, közöttük az Al-Aksza Mártírjai Brigádnak.¹¹³ A kapcsolat érdekessége, hogy az Al-Aksza Mártírjai Brigád a Jasszer Arafat által haláláig, 2004-ig irányított Fatah elveihez hű, de szervezetileg önállósodott sejtjeiből alakult 2000-ben.

A jelentős részben Iránból származó, vagy azon keresztül folyósított központi forrásoknak köszönhetően a Hezbollahnak Latin-Amerikában más közel- és közép-keleti terrrorszervezet részéről nincs konkurenciája. Az Országjelentés mellékletében felsorolt terrrorszervezetek között nincs megemlítve más olyan csoport, amelyik ilyen mélységben ilyen szerteágazó módon beépült volna Latin-Amerikában, szilárd területi, gazdasági, pénzügyi, kereskedelmi pozíciókra, rendvédelmi,

¹¹² *Country Reports on Terrorism 2014*. Chapter 6. Foreign Terrorist Organizations.

¹¹³ *Country Reports on Terrorism 2017 - Foreign Terrorist Organizations: al-Aqsa Martyrs Brigade*, UNHCR's *refworld*, 2018.09.19, <https://www.refworld.org/docid/5bcf1f5d13.html>. Megtekintve: 2019. augusztus 11.

igazságszolgáltatási és politikai kapcsolatokra tett volna szert. A Hamasszal, vagy az Iszlám Állammal, vagy az al-Kaidával összefüggésben az amerikai hírszerzési adatokra támaszkodó Országjelentés a terrorista szervezeteket, azok történetét, műveleteit, pénzügyi hátterét, külföldi kapcsolatait részletesen ismertető részében 2014-ben sem volt megemlítve másik, Latin-Amerikában jelen lévő terrorszervezet, amely akár beépülési, akár műveleti feladatok helyi végrehajtása céljával tartózkodna a régióban¹¹⁴

A Hezbollah pénzügyi-logisztikai háttere

Az amerikai Külügyminisztérium évenkénti Országjelentéseiben egybehangzóan állítják, hogy Irán továbbra is támogatja a világban tevékenykedő terrorista csoportokat, leginkább az Iszlám Forradalmi Gárda (Islamic Revolutionary Guard Corps-Qods Force, IRGC-QF) segítségével. A támogatott csoportok között ott található a Hezbollah, több iraki síita harci csoport, a Hamasz, és a Palesztin Iszlám Dzsihad (Palestine Islamic Jihad).¹¹⁵ Mindezek figyelembe vételével az amerikai kormány 2006. október 25-én a Forradalmi Gárdát a terrorizmust támogató szervezetnek minősítette. A döntésben szerepet játszott, hogy a Forradalmi Gárda a fent felsorolt terrorszervezeteken túl támogatta az afganisztáni tálib rezsimet, valamint a Palesztina Felszabadításának Népi Frontja – Főparancsnokság szervezetet (Popular Front for the Liberation of Palestine – General Command, PFLP-GC).

Az is figyelemre méltó, hogy Latin-Amerika példáján bemutatható, hogy a támogatás közel sem egyirányú, sőt, nagyon is jelentős a szubkontinensről a Hezbollah által létrehozott hálózathoz származó, illetve azon keresztülmenő pénzmozgás. 2008-ban az amerikai hatóságok befagyasztották Ghazi Nasr al-Din venezuelai diplomata számláit, mivel támogatást nyújtott a Hezbollahnak. Ghazi, aki Venezuela damaszkuszi nagykövetségén az ügyvivői feladatokat látta el, pénzügyi támogatást igyekezett szerezni a libanoni Hezbollah számára, továbbá számukra hasznos kapcsolatok

¹¹⁴ *Country Reports on Terrorism 2014.*

¹¹⁵ *Country Reports on Terrorism 2014.* Chapter 1. Strategic Assessment.

kiépítésén dolgozott. Helyzete és beosztása lehetővé tette, hogy venezuelai útiokmányokkal lássa el a Hezbollah műveleti tisztjeit.¹¹⁶

Hasonlóan fontos szerepet játszott és még ma is játszik a Hezbollah venezuelai bázisú latin-amerikai hálózatában Tareck Zaidan El Aissami Maddah, aki 2008 és 2012 között belügy- és igazságügyi miniszter volt, majd 2012 és 2017 között Araguá tartomány kormányzója, majd 2017 és 2018 között a bolívari állam alelnöki tisztségét töltötte be. Jelenleg ipari és nemzeti termelési miniszter. Joseph J. Humire előbb idézett vallomása szerint El Aissami elősegítette a Hezbollah pénzügyi alapjainak továbbítását a Közel-Keletre, valamint a Latin-Amerikában illegálisan tevékenykedő külföldi harcosok bejuttatását a szubkontinensre.¹¹⁷ Belügyminiszterként segítséget nyújtott a Szíriából, Libanonból, Irakból és Jordániából érkező iszlamista harcosoknak a kedvezményes letelepedési okmányok kiállításához. Humire szerint a regionális hírszerző szolgálatok 173 olyan személyről tudnak, akik hasonló kedvezményeket kaptak, és valószínűsíthető, hogy a libanoni Hezbollah állományába tartoznak.¹¹⁸ Egyes esetekben El Aissami gyorsított eljárásban állítatott ki vízumot, amivel a Hezbollah tisztjei bankszámlákat tudtak nyitni a térség bankjaiban. Máskor a fedő vállalkozások létrehozásához inkább útlevel kiállítása volt célravezetőbb, amivel gyakorlatilag szabadon utazhattak a szubkontinensen. Előfordult, hogy nemlétező személy részére állítottak ki születési anyakönyvi kivonatot, amivel új személyiséget kapott és eltűnhetett a feltehetően iszlamista harcos.¹¹⁹ Az El Aissami által létrehozott fedőcégek hálózatába negyven vállalkozás tartozik, amelyek húsz ingatlannal, számos gépkocsival, más nagy értékű vagyontárggyal és készpénzállománnyal rendelkeznek. Harminchat bankszámlájuk van Venezuela, Panama, Curacao, St. Lucia, Dél-Florida és Libanon bankjaiban. Ez a hálózat része volt az Aiman Joumaa által üzemeltetett pénzmosó hálózatnak, amelynek kulcseleme a Libanoni Kanadai Bank (Lebanese Canadian Bank, LCB) volt, amelyről a későbbiekben még szó lesz.¹²⁰

¹¹⁶ Lásd: *Hearing on Iran and Hezbollah in the Western Hemisphere. Written Testimony of Joseph J. Humire*, before the U.S. House of Representatives, Committee of Foreign Affairs, Subcommittee on the Western Hemisphere (WHEM) and the Subcommittee on The Middle East & North Africa (MENA), 2015. 03. 18, <https://docs.house.gov/meetings/FA/FA07/20150318/103177/HHRG-114-FA07-Wstate-HumireJ-20150318.pdf> 8. Megtekintve: 2019. augusztus 11.

¹¹⁷ Uo.

¹¹⁸ *Hearing on Iran and Hezbollah in the Western Hemisphere. Written Testimony of Joseph J. Humire*, 9.

¹¹⁹ Uo.

¹²⁰ Uo.

A terrorfinanszírozás és folyamatábrája

A terrorizmus finanszírozásának irodalma rendkívül nagy, a publikációk száma több százra rúg.¹²¹ A legtöbb elemzés részletesen vizsgálja, a terrorfinanszírozás forrásoközveinek útját a forrásgyűjtő és közvetítő szervezetektől, de sokkal kevésbé gyakori az, hogy a források felhasználását vizsgálják, vagy a források útját a forrásgyűjtő szervezetekig, illetve a forrás-, vagy eszköztovábbítás új lehetséges módszereit. Az alábbiakban csak néhány sajátosságra szeretnék rávilágítani, amelyek segíthetnek a teljesebb, átfogóbb kép kialakításában arról, amit összefoglaló néven úgy hívunk: a terrorizmus finanszírozása.

A terrorizmus története a legális, féllegális és illegális pénzügyi műveletek története is. Minden terrortámadás műveleti tervezése során a műveleti feladat meghatározása után a végrehajtáshoz szükséges és lehetséges eszközök és taktikák számbavétele után az ezekhez, illetve a logisztikai háttértámogatás – közlekedés, tartalékok, búvóhelyek, fedőokmányok, információforrások, kommunikációs eszközök, stb... – biztosításához szükséges pénzügyi műveletek története is. Éppen ezért van lehetőség bonyolult, gyakran változó, a terrorszervezetek pénzforgalmi taktikáit követő algoritmusok segítségével észlelni, követni és visszakövetni a pénzmozgásokat a pénzügyi támogatást nyújtóktól a készletezőkön – sok esetben jótékonyági, vagy ifjúsági, oktatási, nevelési, képzési központoknak álcázott szervezeteken –, a legalitást

¹²¹ Csak néhány, a témával foglalkozó nemzetközi és hazai szakirodalomból: Anderson, Wesley J. L., *Disrupting Threat Finances: Utilization of Financial Information to Disrupt Terrorist Organizations in the Twenty-First Century* (School of Advanced Military Studies, 2007); Bures, Oldrich, „EU Counterterrorism Policy: A Paper Tiger?” *Terrorism and Political Violence* 18, no. 1 (2006): 57–78; Ryder, Nicholas, *The Financial War on Terrorism. A review of counter-terrorist financing strategies since 2001* (Routledge, 2015), továbbá: Gál István László, „A terrorizmus finanszírozásának fogalma és technikái a XXI. században,” *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016): 81–98; Katona László, „Hagyományos pénztovábbítási rendszerek és modern technológiák alkalmazása a pénzmosás és a terrorfinanszírozás területén,” *Hadtudományi Szemle* 7, no. 4 (2014): 188–198; Somoskövi Áron, „A terrorizmus és a finanszírozása elleni fellépés felderítő szempontjai,” *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016): 6–24; Nagy Péter, „Terrorszervezetek finanszírozása – a klasszikus és az iszlamista szervezetek összehasonlítása,” *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016): 25–53, valamint Szendrei Ferenc, *A pénzmosás* c. doktori értekezése, melyet a Pécsi Tudományegyetemen, Dr. Gál István témavezetése mellett nyújtott be és védett meg 2010-ben. (Somoskövi Áron és Nagy Péter kutatása a 2016. márciusában az NKE Terrorelhárítási Tanszéke által rendezett konferencián hangzott el előadás formájában. A konferencia anyagait a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat a *Szakmai Szemlében* jelentette meg.)

kihasználó pénzügyi közvetítő szervezeteken keresztül a terrrorszervezet központjáig, vagy épp a műveleti egység által használt másodlagos műveleti területig.

A Hezbollah esetében a szervezet és a műveletek ciklikus finanszírozása gyakorlatilag valamennyi kontinenst érinti. A finanszírozás ciklikus, a pénzeszközök felhasználási területei közötti arányok azonban változók is lehetnek. Amennyiben egy nagyobb művelet végrehajtásáról születik döntés, az előzetes pénzügyi számítások alapján kialakított műveleti költségvetésre nagyobb célösszeget csoportosítanak át. Ez történhet a létező, esetleg helyi tartalékok, vagy a Központ által rendelkezésre bocsátott források terhére. Amennyiben a funkcionális költségekre kell nagyobb összeget szánni, az esetleges műveleti „szünet” miatt erre folyósítanak nagyobb összeget, csökkentve ezzel a műveleti tartalékot. A pénzügyi belső műveletek koordinációja az egyik legnagyobb felelősséggel járó feladat, annak vezetője minden esetben a terrrorszervezet egyik magas rangú vezetője.

A tartalékok ideiglenes csökkenését, vagy tudomásul veszik, vagy a bevételek növelésével próbálják azonnal ellensúlyozni. A szervezet központjának működési költségei ugyanakkor változatlan szinten kell, hogy maradjanak, hiszen a források csökkenése nem mehet az operativitás, illetve más funkciók, pl. hírszerzés, elhárítás, képzés, műszaki fejlesztés, stb.... rovására. A terrorelhárító szervek világméretű együttműködése eredményeként, akár a pénzügyi forrásoktól függetlenül is csökkentendő és csökkenthető a terrrorszervezetek pénzügyi és funkcionális tevékenysége, mint a hírszerzés, beépülés, elhárítás, beszűkíthetőek kutatási-fejlesztési lehetőségeik, illetve azok eredményeinek alkalmazása. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy az operatív és taktikai tartalékok mellett a terrrorszervezetek legfejlettebbjei stratégiai tartalékokat is képezhetnek és képeznek is. Ez ismételten megerősíti, hogy például az Iszlám Állam szerkezeti szétzúzása, katonai veresége messze nem jelenti a szervezeti felszámolást. A stratégiai tartalékok szerepe ebben a helyzetben kiemelkedő: segíti a szervezeti struktúra továbbélését az illegalitás körülményei között, és lehetőséget ad arra, hogy a szervezet fedőtevékenységen keresztül legális forrásokra is szert tegyen, feltöltve fogyatkozó tartalékait és fedezendő saját működési költségeit.

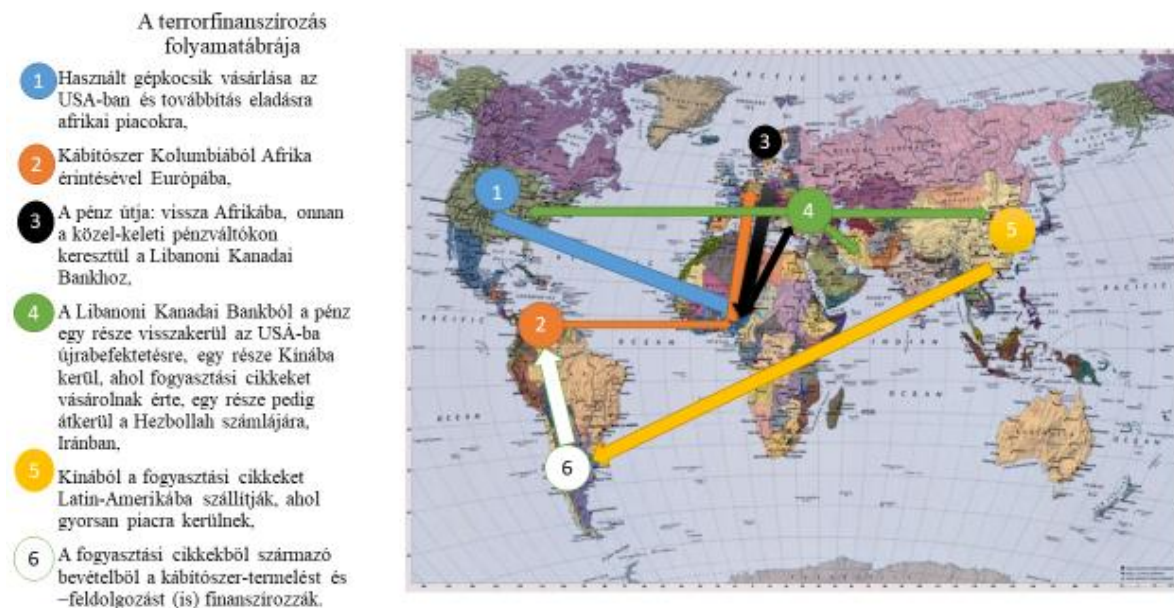
A tartalékok feltöltésének eszköze a bevételek növelése. Ez több forrásból is történhet. Úgymint legálisan működő vállalkozások, leplezett támogató szervezetek,

szolidaritási hozzájárulást, valójában védelmi pénzt beszedő szervezetek, szervezett formában, saját humán, pénzügyi és logisztikai, szervezeti erőforrásokkal végrehajtott bűncselekmények, a helyi és nemzetközi szervezett bűnözéssel karöltve végrehajtott bűncselekmények, kiberbűnözés, illetve informatikai háttérrel végrehajtott zsarolások. Nem feledkezzünk meg a terrrorszervezetek klasszikus pénzforrásainak számító prostitúcióról, zsarolásról, emberrablásról és kábítószerrel összefüggő bűncselekmények egész soráról, valamint a fenyegetésről, kényszerítésről, befolyásolásról sem. Megjegyzendő, hogy az Európai Unión belül, a terrrorszervezetek kapcsolati hálójuk fenntartása érdekében, a szabad mozgást kihasználva a helyi prostituáltakat külföldre közvetítő és a mozgatusukat szervező, végző csoportokat is igénybe vehetik, anélkül, hogy akár a csoportoknak, akár a kiközvetítetteknek erről tudomása lehet. Ez sokkal kisebb veszélyjel járhat, mint a hagyományos emberkereskedelem és embercsempészet csatornáinak igénybevétele.¹²²

A kereskedelmi tevékenység, legyen az illegális, vagy épp legális, alapvető része a terrorfinanszírozásnak. Az alábbi folyamatára a Hezbollah finanszírozásában 2011-ig bizonyítottan szerepet játszó, Libanoni Kanadai Bank (Lebanese Canadian Bank) példáján jól szemlélteti, hogy a terrorfinanszírozásban a pénzmozgás elsődleges szerepet játszik, míg annak árufedezete, illetve annak mozgása esetleg virtuális, vagy másodlagos. Ennek oka, hogy a terrorista szervezetek, azok sejtjei a helyi, illetve a nemzetközi szervezett bűnözéssel kialakított kapcsolatokon keresztül a műveletekhez szükséges eszközök és szolgáltatások nagy részét a helyszínen szerzik be, ezzel is csökkentve a lebukás veszélyét, nehezítve a felfedést. A folyamatára – bár az előbb említett bank és üzletfelei tevékenységének irányát és struktúráját mutatja be – a folyamat lényege természetéből adódóan változatlan, csak a szereplők, a termékek, illetve a műveletekben szereplő összegek változtak.

¹²² A BRFK emberkereskedelemmel és embercsempészéssel foglalkozó kollégáinak véleménye szerint ennek a veszélye fennáll, habár még Magyarországon nincs adat az ilyen jelegű cselekmény elkövetésére.

2: A terrorfinanszírozás folyamata

(A térkép forrása: www.google.com Az ábrát a The New York Timesban megjelent eredeti grafika alapján szerkesztette a szerző. Lásd: <http://www.nytimes.com/interactive/2011/12/13/world/middleeast/lebanese-money-laundering.html>. Megtekintve: 2019. június 7.)

A *The New York Times* szerint az amerikai hatóságok úgy vélik, a Lebanese Canadian Bank (a továbbiakban: LCB) volt a csomópontja a nemzetközi kábítószer-bűncselekményekből származó pénzek tisztára mosásában úgy, hogy kapcsolatban állt a Hezbollahal. Az Egyesült Államokból Afrikába irányuló használtautó-kereskedelme, valamint más fogyasztási cikkek kereskedelme csak fedőtevékenység volt az illegális kábítószer-kereskedelem leplezésére. Ez az ábrán kék vonallal jelölve látható. Afrikába érkezett a Kolumbiából származó és Európába továbbszállítandó kokain is.¹²³

¹²³ Abban, hogy a nemzetközi szervezett bűnözés, a kábítószer-bűnözés és a terrorizmus finanszírozása szempontjából Afrika felértékelődik, nincs semmi meglepő. Ebben több tényező is közrejátszott és a mai napig közrejátszik. Az egyik az Afrika egyes térségeiben tapasztalható krónikus hatalmi vákuum, amit több esetben a terrorszervezetek is igyekeznek kihasználni. A másik a helyi hadurak gyakori (gazdasági, pénzügyi) érdekegyezése a nemzetközi szervezett bűnözéssel. A harmadik, hogy ezeknek a helyi és nemzetközi bűnszervezeteknek szervezettsége felülmúlja a helyi államigazgatási struktúrák szervezettségét, hatékonyságát, így olyan – általában az állami kompetenciába tartozó – rendszereket is képesek működtetni, mint a kereskedelem, az egészségügyi ellátás, és oktatás. Az, hogy ezeken a helyi struktúrák által uralt területeken a kábítószer-termelés és feldolgozás, készletezés, szállításra előkészítés kialakult gyakorlatnak számít, illetve az, hogy létező

A kábítószer ellentételezéseként Afrikába érkező pénz, melynek útját fekete vonalak jelölik, további mozgása két irányban folytatódik. Az egyik a pénz helyi felhasználása, a kereskedelmi, szállítási, értékesítési folyamat fenntartását és lehetséges bővítését szolgálja, amibe a realitások megközelítőleges ismerete esetében is bele kell számítani a fegyveres csoportok fenntartását, a logisztikai és megélhetési költségeket, a korrupcióra elköltendő összegeket. A másik irányba elindulva a pénzváltókon és más közvetítőkön keresztül a pénz az LCB-nél és a Hezbollahnál jelenik meg. Az LCB újabb, zöld színnel jelzett három irányba továbbítja a pénzt. Az egyik ismét a terroriszervezet, a másik az Egyesült Államok, ahol az Afrikába szállítandó használt autók beszerzése történik, a harmadik pedig Kína, ahová az LCB amerikai számláiról is érkezik pénz a Latin-Amerikába, így Kolumbiába is szállítandó fogyasztási cikkekért. A sárga vonallal jelölt út, illetve a fogyasztási cikkek eladásából származó bevétel szolgál a Hezbollah helyi hálózatainak, kapcsolatainak és helyzetének erősítésére, azok lehetséges terjeszkedésének finanszírozására nem csupán Kolumbiában, de más országokban is, például az előbb már említett Hármás Határ térségében, Paraguayban. Kolumbia esetében a fogyasztási javak kereskedelme a kokain árának és a szervezett bűnözői csoportok, a kartellek által nyújtott egyéb szolgáltatások értékének kiegyenlítésére szolgál.

Sajátos „színfoltja” az ábrának Kína szerepvállalása a terrorizmus finanszírozásában. De vajon melyik Kínáról van szó? Mindkettőről. A Kínai Köztársaság, Tajvan, nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatokat tart fenn Paraguayjal. Asunción 1949 óta nem ismerte el a Kínai Népköztársaságot, soha nem vállalta fel az „egy Kína” elvét. A két ország kapcsolatai annyira szorosak, hogy amikor 2003 és 2005 között Asunciónban a Kormány előbb megvásárolta, majd felújította és kibővítette a Paraguayi Külügyminisztérium jelenlegi épületét, a Benigno López Palotát, a költségeket tajvani adományból fedezték. Az épület felavatásán megjelent Nicanor

kapcsolat van a többi földrész ebben a tevékenységben érdekelt bűnelkövetői csoportjaival és szervezeteivel, szintén nem új jelenség. (Lásd még: „Afrika lett a kokainkereskedelem új célpontja,” *Index*, 2016.06.23, <https://index.hu/kulfold/2016/06/23/afrika lett a kokainkereskedelem celpontja>.

Megtekintve: 2019. május 2.) A 2000-es évek elején több olyan eset is előfordult, hogy nigériai toborzók vettek rá magyar állampolgárokat, hogy kábítószerfutárként utazzanak el Latin-Amerikába, ahonnan európai célállomásra kellett volna kézbesíteniük a rájuk bízott kábítószer-csomagokat. Többen közülük Peruba, vagy Ecuadorba utaztak, ahol a hatóságok a kiutazáskor leleplezték őket. Mivel ebben az időszakban nem volt magyar állandó külképviselet ezekben az országokban, a Buenos Aires-i Nagykövetségünk konzuli kerületéhez tartoztak, az láttá el a konzuli feladatokat, így az elítéltek konzuli védelmét, ideértve a kapcsolattartást is.

Duarte Frutos elnök is. 2005. május 6-án, az avatóbeszédében Leila Rachid de Cowles külügyminiszter-asszony meleg szavakkal méltatta az együttműködést a Kínai Köztársasággal.¹²⁴ Az 2016-os statisztikák szerint ez a kapcsolat egyáltalán nem gyengült az idők folyamán, sőt, jelentősen erősödött. A két ország (hivatalos) áruforgalmának értéke 47,53 millió amerikai dollár volt, amiből Tajvan 27,23 millió dollár értékű árut adott el Paraguaynak, ahonnan 20,3 millió dollár értékű árut hozott be.¹²⁵

Ami a Kínai Népköztársaságot illeti, annak stratégiai érdeke a gazdasági alapú behatolás, terjeszkedés valamennyi térségben. A kínai hálózatépítés az egyik leghatékonyabb, történelmi, kulturális gyökerekkel rendelkező politikai és gazdasági stratégia, melynek gyökerei messze történelmi távlatokba nyúlnak vissza. A modern kori hálózatépítésről a térséget hosszú ideje tanulmányozó Kasznár Attila a következőket írja:

A globális nyersanyagkészletek kitermelési lehetőségeinek elmúlt évtizedekben zajlott átrendeződése – jórészt kínai kézbe kerülése – alapvetően változtatta meg a hatalmi viszonyokat, kérdésessé téve ezáltal a nyugati társadalmak további versenyképességét. A Kínai Népköztársaság a legtöbb állami relációban első számú gazdasági – sok esetben pénzügyi – partnerré vált. A sajátos „hódítás” – amelyet nagymértékben elősegít a belső filozófiai-vallási környezet, valamint ennek megléte a kínai migránsközösségekben, továbbá a kelet- és dél-kelet ázsiai államokban, jelenleg megállíthatatlannak tűnik.¹²⁶

Pekinget a latin-amerikai hálózatépítésben nyilvánvalóan több cél is motiválja. A hagyományos célok, mint gazdasági-pénzügyi kapcsolatok erősítése, politikai befolyás szerzése, Paraguay esetében ott van a „az egy Kína” elv érvényesítésére való törekvés, Tajvan kiszorításának szándéka is. A kínai központi kormányzat támogatja a piacnyitást célzó gazdasági emigrációt, ami a hálózatépítés egyik jelentős eleme. Ilyen helyzetben, az árversenyben jobb helyzetben lévő kínai termékek nagyobb mennyiségben képesek eljutni a latin-amerikai felvevő piacokra. Ezen a ponton jelenik

¹²⁴ Buenos Aires-i diplomáciai szolgálatom idején, mint a nagykövet helyettese, akkreditálva voltam Asunciónba is, így a megnyitón Magyarország képviselőjében én vettem részt. Az ott elhangzottakról ezért személyes élményem és ismeretem van.

¹²⁵ „Paraguay and Taiwan sign trade pact,” *Taipei Times*, 2017.07.13, <http://www.taipetimes.com/News/biz/archives/2017/07/13/2003674426>. Megtekintve: 2019. május 2. Ugyanitt olvasható, hogy a két ország szabadkereskedelmi megállapodást írt alá 2017 júliusában, a paraguayi küldöttség tajvani látogatása során.

¹²⁶ Kasznár Attila, *Vallás és kormányzat Kínában. A bölcséleti filozófiai-vallási rendszer hatása a XXI. századi kínai politikai rendszerre* (Bíbor Kiadó, 2016), 175.

meg a legális, a féllegális és az illegális tevékenység összefonódásának lehetősége, amikor a létező helyi szervezett bűnözői hálózatok által üzemeltetett elosztó hálózatok segítségével, kihasználva azok kapcsolatrendszerét, sok esetben az adófizetés elkerülésével kerül kínai áru a latin-amerikai piacokra, áttételesen hozzájárulva ezzel a terrorizmus finanszírozásához.

Kína számára a kereskedelmi forgalom növelése, a gazdasági és pénzügyi expanzió folyamatos, stratégia cél, vagyis a kínai áruk exportjának ösztönzése mögött nem húzódik meg a terrorizmus finanszírozása, mint a politikai hatásgyakorlás, vagy érdekérvényesítés eszköze. Arról, hogy Kína mekkora érdeklődést tanúsít Latin-Amerika iránt, illetve a szubkontinens országai milyen kihívásokkal, veszélyekkel és fenyegetésekkel számolhatnak a jelenkori globális erőviszonyok között, részletesen olvasható Prof. Dr. Fischer Ferenc tanulmányában „Ibero-Amerika országai a 21. század eleji globális geopolitikai sakktáblán” című tanulmányában.¹²⁷

De térjünk vissza a Hezbollah latin-amerikai hídfőjének is nevezhető Paraguayhoz.

Paraguay szerepe a terrorizmus finanszírozásában évtizedek óta nyílt titok. A kapcsolat a Hezbollahnal ez utóbbi megalakításának idejére nyúlik vissza, amikor a szervezet egyik legfelső vallási támogatója, Sayyed Mohammad Hussain Fadlallahn ajatollah 1994-ben Ciudad del Este-be érkezett, hogy ott felszentelje a Mohamed próféta mecsetet. A mecsetet Muhamad Youssef Abdallah építette, aki akkoriban a Hezbollah regionális „adószedője” volt.¹²⁸

Amikor 2012 decemberében a paraguayi hatóságok embercsempészás, pénzmosás és kábítószer-csempészás megalapozott gyanújával letartóztatták a Libanonból bevándorolt és paraguayi állampolgárságot szerzett Wassim El Abd Fadelt, személyében a Hezbollah egyik jelentős pénzügyi támogatója került rács mögé.¹²⁹ Feladata a 2010-ben letartóztatott, majd az Egyesült Államoknak kiadott Mussa Ali Hamdan által Ciudad del Este-ben felállított és üzemeltetett hálózatának

¹²⁷ Fischer Ferenc, „Ibero-Amerika országai a 21. század eleji globális geopolitikai sakktáblán,” in: Ormos Mária, szerk. *Megroppan a világrend: A nagyhatalmak úton egy új világ felé* (Argumentum Kiadó, 2016), 171–193.

¹²⁸ Burr - Ehrenfeld, 2013.

¹²⁹ Uo.

újrászervezése volt. Hamdant a terrorizmus 31 rendbeli finanszírozása vádjával állították bíróság elé és ítélték el.

A helyzetben gyökeres változás nem következett be azután sem, hogy 2018 augusztusában Mario Abdo Benítez, Alfredo Stroessner volt paraguayi diktátor (1954-1989) személyi titkárának fia lett Paraguay elnöke.¹³⁰ A több irányból, de leginkább Washingtonból érkező, felettébb kritikus, a konkrét cselekvést hiányoló megjegyzésekre a paraguayi kormányzati tényezők sajátos, demagóg válaszokat adnak. Luís Castiglioni külügyminiszter (2019 júliusában mondott le), aki 2007-ig Nicanor Duarte Frutos mellett az alelnöki hivatalt töltötte be, a nemzetbiztonsági miniszter, a belügyminiszter, valamint a Legfelsőbb Bíróság elnöke is az adó-elkerülést nevezték meg, mint legnagyobb nemzeti kihívást, és bizonyítékokat követeltek arra, hogy a Hezbollah paraguayi közvetítéssel pénzügyileg támogatja a terrorizmust.¹³¹

Miért nem számottevő más közel- és közép-keleti terrorszervezetek jelenléte Latin-Amerikában?

A kérdés megválaszolásához megint csak vissza kell nyúlni a jelenkori terrorizmus kialakulásának kezdeti időszakához. Majdnem ötven évvel az aszimmetrikus hadviselés új lehetőségeit a hadtudomány szerepének újraértelmezése kontextusában vizsgáló Geraszimov-cikk¹³² 2015-ös megszületése előtt a korábban már röviden érintett Szemicsasznij-Andropov doktrína jegyében a Szovjetunió és a vele szövetséges országok széleskörű támogatást nyújtottak azoknak a felszabadító mozgalmaknak és országoknak, amelyek elkötelezték magukat a szovjet értelmezésen alapuló szocializmus mellett, vagy legalábbis ezt mutatták Moszkva irányába. A Moszkva melletti elköteleződés egyet jelentett a harcos antiimperializmussal, a

¹³⁰ A XXI és XX. századi paraguayi politikai életről részletesen, lásd Szenté-Varga Mónika, „Paraguay,” in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Szenté-Varga Mónika: *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialog Campus, megjelenés előtt).

¹³¹ Ottolenghi, Emanuele, „Paraguay Is a Fiscal Paradise for Terrorists,” *Foreign Policy*, 2019.02.14, <https://foreignpolicy.com/2019/02/14/paraguay-is-a-fiscal-paradise-for-terrorists/>, Megtekintve: 2019. augusztus 12.

¹³² Герасимов, Валерий, „Ценность науки в предвидении,” (magyarul: A tudomány jelentősége a haladásban) *Военно-промышленный курьер* 8, no. 476 (2015), http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf, Megtekintve: 2017. december 30.

fegyveres harc felvállalásával, a maoista megközelítés elutasításával, illetve az el nem kötelezettség el nem fogadásával. A Moszkvában, a Nagy Honvédő Háborúban alkalmazott hátországi műveletek, a partizánháború tapasztalatai alapján kidolgozott kiképzési és képzési tervekre támaszkodva ezek a fegyveres csoportok már nem csak az ellenség élőerőinek és logisztikai eszközeinek, készleteinek, kommunikációs eszközeinek a megsemmisítésére, rombolására készültek fel. A képesség megszerzése szempontjából nem volt jelentősége, hogy azt hol alkalmazzák: abban az országban, ahol meg akarták szerezni a hatalmat az ugyanazon kultúrához tartozó, de Amerika-bérencnek kikiáltott kormánytól Latin-Amerikában, Afrikában, vagy Ázsiában, vagy az Egyesült Államokkal szoros kapcsolatban álló, de idegen kultúrájú zsidó állammal vitatott területeken, mint a közel-keleti terrorszervezetek, a Hamasz, a Palesztinai Felszabadítási Szervezet és tagszervezetei, esetében. Az új hadviselési mód, melyet nyugodtan nevezhetünk hibrid hadviselésnek, vagy aszimmetrikus csapásmérésnek, minden olyan területet műveleti területként kezel, ahol az ellenségnek bármilyen politikai, kulturális, gazdasági, társadalmi és nem utolsó sorban katonai, rendvédelmi, nemzetbiztonsági jelentőségű jelenléte, képviselte, vagy épp csak képviselői vannak. Arról, hogy a hibrid, illetve az aszimmetrikus hadviselés jelentősen megelőzte a Geraszimov-féle cikket, anélkül, hogy ez a ma már elterjedt, ám vitatott elnevezést alkalmazták volna, Prof. Dr. Padányi József mérnök vezérőrnagy a Tomolya Jánossal közösen írott cikkében ezt így fogalmazza meg:

.....Geraszimov tábornok, ahogy azt munkájának címe (A tudomány jelentősége a haladásban) is sugallja, a tudomány, itt elsősorban is a hadtudomány szerepét kívánta megvilágítani, a jelenkori katonai erőszak alkalmazásának körülményei közepette.

– Az idézett cikk – véleményünk szerint helyesen – azt fejtegeti, hogy a hadviselés kultúrák közötti összecsapás is, amelyben nemcsak a katonai eszközöknek, de a diplomáciai, pénzügyi, rendfenntartói eszközöknek is helye van.

Ezt a problémát a NATO az átfogó megközelítés fogalmán keresztül kezeli. Tehát itt nincs másról szó, minthogy az orosz vezérkari főnök is leteszi a voksát az átfogó megközelítés helyessége mellett.

– A szerzők fontosnak tartják hangsúlyozni, miszerint nem új keletű, hogy egy állam más állam területén élő, saját állampolgáraival azonos nyelvet beszélő

csoportjait használja fel saját céljainak érdekében, kihasználva azok vélt vagy valós sérelmeit.¹³³

A szovjet támogatást élvező palesztin szervezetek közül érdemes megemlíteni az egyik legelszántabb terrorszervezetet, amelynek elkövetési módját a rendkívüli erőszakosság, bármiféle, a hadijog által előírt, a polgári lakosság védelmét célzó megfontolás figyelmen kívül hagyása jellemző. A Palesztina Felszabadításának Népi Frontja, a PFLP számlájára írható számos olyan harmadik országban végrehajtott művelet, amely a jelenkori terrorizmus iskolapéldája lett. A szervezet tevékenységéről, annak kapcsolatáról a szovjet Állambiztonsági Bizottsággal (KGB) a Mitrohin-archívumra hivatkozva ezt írta a Magyar Távirati Iroda:

Az archívumból kiderül, hogy a szovjet titkosszolgálat palesztin ügynökei révén nem csak információt gyűjtött, mint Izraelben, hanem gyakorlatilag árnyékháborút folytatott a zsidó állam ellen az általuk végrehajtott terrorakciókkal. A Vosztok, vagyis Kelet fedőnevű akció során egy Kurszograf nevű szovjet felderítőhajón 1970 márciusában rengeteg láda fegyvert - géppisztolyokat, RPG rakétagránátokat, kézigránátokat, mesterlövészpuskákat és taposóaknákat - adtak át erre a célra.

A fegyvereket, amelyek nagyrészt nyugati gyártmányúak voltak, a szovjetek által "palesztin Carlosnak" is nevezett Vadi Haddad rakodta át egy civil hajóra, majd éveken át használta terrorakciókhoz a szovjet utasításoknak megfelelően. Haddad a marxista irányultságú Népi Front Palesztina Felszabadításáért (PFLP) szervezet harcosa volt, akinek Nacionalista fedőnéven történt beszervezéséről 1969-ben maga Jurij Andropov, a KGB akkori főnöke tájékoztatta Leonyid Brezsnyevet, a Szovjetunió vezetőjét.

Egyebek között ezekkel a fegyverekkel térítettek el négy, Londonba, illetve New Yorkba tartó sugárhajtású repülőgépet Jordániába, s részben ez az akció váltotta ki, hogy Jordánia a "fekete szeptember" során leszámolt a területén burjánzó terrorista szervezetekkel. Ezeket a fegyvereket használták még 1976-ban is az entebbei gépeltérítésben, ahol izraeli kommandósok azonban sikeresen kiszabadították a foglyul ejtett civil túszoikat.

A Moszad izraeli titkosszolgálat egy évtizeden át próbált leszámolni Vadi Haddaddal. Végül 1978 elején megmérgezték - valószínűleg a Moszad -, s amikor a bagdadi orvosok nem tudták megmenteni, Jasszer Arafat palesztin vezető a KGB segítségét kérte. Haddadot álneven egy kelet-berlini kórházban ápolták, de súlyos szenvedések után meghalt. A KGB az Arafat vezette Fatah pártot csak 1973-tól kezdte el támogatni, miután nemzetközi sikereket ért el. A palesztinok Moszkvából fegyvereket, titkosszolgálati információkat és kiképzést kaptak, cserébe kémhíreket szállítottak Egyiptomból, Algériából és Szaúd-Arábiából.

Az iratokban Aref néven jelölt Arafát, aki a Palesztinai Felszabadítási Szervezet vezetője is volt, eleinte nem nyűgözte le a szovjeteket: "csak a neki előnyös ígéreteit tartja meg, szükséztavúak az általa közölt információk, és csak saját érdekeit szolgálják" - írták róla. Gidar fedőnéven Rafat Abu Ajunt, Arafat közeli tanácsadóját is beszervezték már 1968-ban, s belőle később a Palesztin Hatóság egyik vezető tisztviselője lett.

¹³³ Padányi József; Tomolya János, „Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan – 2. rész,” *Hadtudomány* 27, no. 3-4 (2017): 36. doi.org/10.17047/HADTUD.2017.27.3-4.29

A KGB palesztinokkal raboltatott el a Közel-Keleten több amerikai, akikről értékes információkat reméltek - állítja az újság a Mitrohin-archívum alapján. Cserébe a palesztinok a KGB segítségével kapcsolatba léptek az európai baloldali radikális mozgalmakkal, az olasz Vörös Brigádokkal és a német Bader-Meinhof Csoporttal, s közösen hajtották végre egyebek között az entebbei gépeltérítést. Vadi Haddad a szovjet támogatásért cserébe segített meggyilkolni a Nyugatra szökött szovjet disszidenseket, ezekben az ügyekben többször is Moszkvába látogatott. Az iratok szerint a keletnémet titkosszolgálat, a Stasi készítette fel egy csoportot egy titokban Iránból Izraelbe tartó olajszállító tartályhajó megtámadására a Vörös-tengeren 1971-ben. Haddad embereinek öt rakétája eltalálta a járművet, és tűz ütött ki rajta, de sikerült eloltani a lángokat.

A KGB számos, a hetvenes években beszervezett értékesebb ügynöke a mai napig vezető szerepet tölt be a Palesztin Hatóságban. Kiemelkedik közülük Jasszer Abed Rabo, akit Mahmúd Abbász palesztin elnökké választása után menesztett ugyan állásából, de jelenleg is elnöki tanácsadóként dolgozik. Azonban a KGB jelenleg legfontosabbnak tűnő ügynöke a Krotov, vagyis Vakond fedőnevű embere volt, akit Isabella Ginor és Gideon Remez izraeli történészek Mahmúd Abbász palesztin elnökként azonosítottak. Őt az iratok szerint először 1979-ben, a moszkvai, Patrice Lumumba nevét viselő Népek Barátsága Egyetemre érkezése után környékezte meg a szovjet titkosszolgálat.¹³⁴

Vadi Haddad feltételezett beszervezését megerősíti Jurij Andropovnak, a KGB elnökének a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságához (SZKP KB) 1975. január 10-én írott levele, amelyben összefoglalja a Haddaddal az SZKP KB 1974. augusztusi utasításának megfelelően, szeptemberben, Moszkvában tartott szigorúan titkos tárgyalások eredményeit.¹³⁵ Egy későbbi, 1975. május 16-án kelt dokumentumban Andropov jelenti Brezsnyevnek, hogy Haddadnak, aki a Népi Front Palesztína Felszabadításáért szervezet külső műveleteiért volt felelős, „érintkezés nélküli” módon, az Ádeni öbölben, a szovjet flotta felderítő hajóinak fedezete mellett május 14-én átadtak 53 darab külföldi gyártmányú géppisztolyt, 50 darab pisztolyt, ebből 10 darab hangtompítósat és 34 ezer darab lőszert.¹³⁶

A fentiek alapján érzékelhető, érthető és értékelhető, miért nem volt Latin-Amerikában a moszkvai doktrínának megfelelő, palesztin szervezetekhez köthető terrorcsoport, illetve terrorakció, és miért volt fontos éppen a Hezbollah számára a hídfő kialakítása a kontinensen. A moszkvai kötődésű terrorszervezetek elsősorban olyan műveleti

¹³⁴ „Mitrohin-archívum: A KGB állt a hetvenes-nyolcvanas éves palesztin terrorakciói mögött,” *MTI hírarchívum*, 2016.11.04, <http://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> valamint „A KGB állhatott a hetvenes-nyolcvanas évek palesztin terrorakciói mögött,” *Múlt-kor*, 2016.11.04, <https://mult-kor.hu/a-kgb-allhatott-a-hetvenes-nyolcvanas-evек-palesztin-terrorakcioi-mggt-20161104>. Megtekintve: 2019. május 2.

¹³⁵ The Bukovsky Archives <https://bukovskyoldarchive.files.wordpress.com/2015/07/10-jan-75-2-pp-55-a-ov1.pdf>. Megtekintve: 2017. december 30.

¹³⁶ The Bukovsky Archives <https://bukovskyoldarchive.files.wordpress.com/2015/07/16-may-75-1218-a-ov.pdf>. Megtekintve: 2019. augusztus 12.

területeken voltak aktívak, ahol az Egyesült Államok befolyása rendkívül erős volt, például Nyugat-Európában, a közel-keleti Amerika-barát országokban és Izraelben. Itt hajtottak végre rendkívül nagyszámú polgári áldozattal járó terrorakciókat, ám ahol az Egyesült Államokkal szemben gyakran kritikus hangot is megütő diktatori, vagy polgári kormányzatok voltak hatalmon, a fegyveres harcot szovjet jóváhagyással és támogatással, kubai, nicaraguai és NDK-kiképzők által felkészített helyi terrorcsoportok vívták meg, a közel-keleti terrorszervezetek közvetlen részvétele nélkül. A stratégiai cél ebben az esetben is a szovjet befolyás kiterjesztése és folyamatossá tétele volt, csak az ehhez vezető utak és megoldások tértek el.

Az Irán támogatta Hezbollah a terrorszervezetek új csoportjához tartozik. Ideológiája távol áll minden korábbi, terrorszervezetek által vallott és alkalmazott ideológiától, hiszen eszmerendszerének alapját a Ruhollah Muszavi Komeini ajatollah által megfogalmazott tézisek alkotják. Ebből következik, hogy a Hezbollah nem társadalmi kataklizmát okozó fegyveres forradalommal akarja Latin-Amerika iszlamizációját elérni rövidtávon, hanem a folyamatos pozíciószerezés és -erősítés eszközével akar olyan befolyást szerezni bármely, arra befogadóképes társadalomban, amely kedvező körülményeket és feltételeket teremt a lassú, folyamatos iszlám átmenet számára. Ezért fordít különösen nagy figyelmet a Hezbollah a kereskedelemre, bankrendszerre, a társadalom alsóbb rétegeihez tartozó tömegek egészségügyi ellátására és oktatására. A módszer alkalmas arra, hogy Latin-Amerikán belül és kívül is felhasználják.

3. A TERRORSZERVEZETEK ÉS NARKÓKARTELLEK KAPCSOLATA

Latin-Amerika + kábítószer = kokain? Bevezetés a szubkontinens kábító- és tudatmódosító szereinek világába

A korunkban, részben a médiának is köszönhetően elterjedt sztereotíp gondolkodásmód egyik ékesszóló példája, hogy amikor Latin-Amerikával kapcsolatban beszélnek a kábítószerokról, az emberek többségének azonnal a kokain jut az eszébe. Ez a szemlélet pontatlan, hiszen a földrész őshonos kultúrái már évezredekkel ezelőtt is ismertek és használtak több, növényekből készült pszichoaktív szert.¹³⁷

A szubkontinens és a kokain összefüggéséről kialakult egyoldalú képet megbontja az a kevésbé ismert tény, hogy a XX. század elején Jáva, a holland gyarmat, volt a kokalevél legnagyobb exportálója. 1912-ben egy év alatt ezer tonna levelet szállítottak Hollandiába, ahol a nyersanyagból kokaint állítottak elő. Ez a mennyiség meghaladta a perui export-kapacitásokat. Az első világháborút leszámítva, Jáva az 1920-as évek végéig fenntartotta vezető szerepét a kokalevél exportjában.¹³⁸

Más államok, közöttük Nagy-Britannia is kísérletezett kokalevél-termeléssel az indiai gyarmatokon, illetve Japán az 1895 és 1945 között uralma alatt álló Formozán (Tajvan), de erőfeszítéseiket nem koronázta a jávaihoz hasonló siker.¹³⁹

Növényteni szempontból a coca, mint cserje, melynek a levele a kábítószer nyersanyaga, az Erythroxilaceae család négy tagjának csak egyike, melynek természetes termőterülete Latin-Amerika nyugati vidéke, Argentína észak-nyugati részétől kezdve, Perun, Bolívián, Kolumbián át Ecuadorig, sőt, Mexikó déli részéig.

¹³⁷ A sztereotípiák lebontásában fontos szerepet játszó hazai szakirodalom nem túl terjedelmes, ezért feltétlenül megemlítenéd az alábbi publikációk: Bebesi Zoltán, „A dél-amerikai terrorszervezetek anyagi finanszírozása - mire is jó a kokain?” *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016): 54–70; és szintén tőle „A koka levéltől a kokainig,” *Győri Tanulmányok*, no. 25 (2001), 119–128.

¹³⁸ Lásd: Musto, D. F., „International traffic in coca through the early 20th century,” *Drug and Alcohol Dependence* 49, no. 2. (1998): 145–156. doi:10.1016/S0376-8716(97)00157-9

¹³⁹ Uo.

A kokalevél pszichoaktív alkaloida-tartalma viszonylag alacsony, 0,25–0,77%¹⁴⁰ ezért van szükség a többlépcsős feldolgozási folyamat során a koncentráció mértékének növelésére. Magát a kábítószer-termelés alapjául szolgáló alkaloidát már 1859-ben azonosította Albert Niemann, a Göttingeni Egyetem tanára.¹⁴¹

A cserjék ültetésére a legjobb hely az erdőirtások meleg párás, árnyékos területe. A cserjék termőideje 1 és 40 (!) év között mozog, de a betakarításkor csak a friss leveleket szüretelik le. A megfelelő termőterületen évente három alkalommal is lehet szüretelni: az esős évszak után márciusban, június végén, és október-november táján.¹⁴²

Vajon mi tette a kokaint elterjedté, sajnálatosan népszerűvé? A vallási szertartásokon a tudatmódosító szerek rituális alkalmazása a monoteista kultúrákban nem volt jellemző. Ugyanakkor az élvezeti cikkek – különböző minőségben – a társadalom szinte minden rétege számára elérhetőek voltak, legyen szó akár az alkoholos, vagy a nikotin tartalmú szerekről. A kábítószeresek közül ekkor a morfium-tartalmú készítmények voltak a leggyakoribbak, ahogy ezt a későbbiekben majd láthatjuk.

A XIX. század második felére jellemző extenzív gazdasági fejlődés magával hozta a jövedelem-alapú társadalmi átrétegződést, ami együtt járt a piaci igények átalakulásával, ideértve a kínálati oldal diverzifikációjának igényét is. Ennek egyik leglátványosabb példája a közlekedés és a távközlés, az audio-vizuális kultúra eszközeinek fejlődése. Az életminőség változása az élet és a fogyasztás szinte minden területén érezhető volt. Ekkor, 1884-ben jelent meg John Pemberton¹⁴³ gyógyszerész French Wine Coca itala, a Cocawine, amit eredetileg orvosságnak szánt. Dr. Pemberton az ital alkoholmentes változatát 1886. május 8-án kezdte el árusítani Atlantában, a Jacob's Gyógyszertárban.¹⁴⁴ Az ital élénkítőszerként kokalevél-

¹⁴⁰ Plowman, T; Rivier L., „Cocaine and Cinnamoylcocaine content of thirty-one species of *Erythroxylum* (*Erythroxylaceae*),” *Annals of Botany* 51 (1983): 641–659.

¹⁴¹ Inciardi, James A., *The War on Drugs II: The Continuing Epic of Heroin, Cocaine, Crack, Crime, AIDS, and Public Policy* (Mayfield Publishing Company, 1992), 6.

¹⁴² Plowman-Rivier, 1983, 641–659.

¹⁴³ Pemberton az amerikai polgárháborúban szerzett sebesülései okozta fájdalmat morfiummal csökkentette, ami morfinistává tette. Miután úgy hallotta, hogy a kokain megszünteti a morfium-függőséget, kezdte el gyógyitalának fejlesztését. Lásd: „Cocaine: A Brief History of Blow,” *CBS News*, <https://www.cbsnews.com/pictures/cocaine-a-brief-history-of-blow/5/>. Megtekintve: 2019. március 12.

¹⁴⁴ The Chronicle of Coca-Cola, *The Coca Cola Company*, http://www.thecoca-colacompany.com/heritage/chronicle_birth_refreshing_idea.html. Megtekintve: 2019. március 11.

kivonatot tartalmazott,¹⁴⁵ ennek, illetve a kola dió koffein-tartalmának köszönhetően kimondottan élénkítő hatású volt. A felfokozott fizikai teljesítőképesség és lelki állapot vonzónak bizonyult a folyamatos teljesítménykényszer, illetve megélhetési gondok miatt nagy pszichikai nyomás alatt élők számára. Ez a probléma, illetve a morfium-függőség nemcsak az óceán amerikai partjain jelentkezett, de Európában is. A kokain terápia alkalmazásának nagy híve és terjesztője volt Sigmund Freud is, aki már 1884-ban értekezést írt „A kokainról” címmel, melyben saját magán folytatott kísérleteit és azok eredményét írta le.¹⁴⁶ A kokain, mint anesztetikum használatáról, klinikai tapasztalatai alapján először Dr. Karl Koller, a bécsi Allgemeine Krankenhaus szemészorvosa írt.¹⁴⁷ Ezt követően rohamosan terjedt a kokain alkalmazása az invazív sebészeti eljárások során.

Az új szer, mint élvezeti cikk társadalmi elfogadásának és térhódításának kezdőpillanata egybeesett egy új, népszerű irodalmi irányzat megjelenésével. Sir Arthur Conan Doyle első művében, a *Skarlátvörös dolgozószobában*¹⁴⁸ megemlíti Sherlock Holmes kábítószerfüggőségét. A Holmes által használt szerek – a kokain és a morfium is legálisan hozzáférhetőek voltak a XIX. századi Angliában.¹⁴⁹

Tekintettel arra, hogy a kokainfogyasztásban az Egyesült Államok mindig sajnálatosan élenjáró szerepet töltött be, érdemes megvizsgálni, hogy az amerikai hatóságok hogyan tekintettek a kokainra, illetve milyen volt más drogok elfogadottsága. Már az 1860-as években államonként léptettek életbe olyan előírásokat, melyek büntették, ha nem megfelelően volt feltüntetve a gyógyszeres üvegen a tartalom. A gyógyszerészek szakmai szövetsége 1886-ban már támogatta, hogy a cannabist, vagyis a marihuánát nyilvánítsák méregnek és így vegyék fel a mérgező anyagok listájába.¹⁵⁰ Ebben az időben Washington számára az ópium beáramlása okozott jelentős politikai problémát. 1890-re az ópiumfüggők aránya a

¹⁴⁵ Bledsoe, Jim, „Coca-cola,” *Wayback Machine*, <https://web.archive.org/web/20091115102804/http://www.pponline.co.uk/encyc/0204.htm>. Megtekintve: 2019. március 11.

¹⁴⁶ Freud, Sigmund, „Ueber Coca,” *Centralblatt für die Gesamte Therapie* 2 (1884): 289–314. További kiadásban lásd még: *Über Coca* (Verlag von Moritz Perles, 1885).

¹⁴⁷ „Cocaine: A Brief History of Blow,” *CBS News*, <https://www.cbsnews.com/pictures/cocaine-a-brief-history-of-blow/5/>. Megtekintve: 2019. március 12.

¹⁴⁸ Lásd: Conan Doyle, Arthur, *A Study in Scarlet in Beeton's Christmas Annual* (Ward, Lock and Co.: 1887). Sherlock Holmes függőségéről részletesen ír még Dalby, J. T., „Sherlock Holmes's Cocaine Habit,” *Irish Journal of Psychological Medicine* 8 (1991): 73–74.

¹⁴⁹ Uo.

¹⁵⁰ Lásd: *Chemist and Druggist: The Newsweekly for Pharmacy* 28 (Benn Brothers, 1886), 68 és 330.

korábbi 0,72/1000 főről 4,59/1000 főre emelkedett, ami gyakorlatilag hat és félszeres, vagyis 650%-os (!) emelkedés.¹⁵¹ Az 1906-os Tiszta élelmiszer és gyógyszer törvény (*Pure Food and Drug Act*) csak azt írta elő, hogy az alkoholt, kokaint, heroint, morfiomot és marihuánát tartalmazó szerek csomagolására pontosan rá kellett vezetni az összetételt és az adagolást.¹⁵² Amennyiben ezt az előírást betartották, a szerek forgalmazása akadálymentes volt. Az első, kábítószerekre vonatkozó korlátozást bevezető törvényt, az úgynevezett Harrison-törvényt, 1914. december 17-én fogadta el az Egyesült Államok Kongresszusa. A törvény jellegénél fogva adóügyi szabályozásként jellemezhető, mivel különleges, évi egy dolláros adót vetett ki azokra a személyekre, akik ópiumot, vagy kokaleveleket, azok sóit, származékait (ópiátok, morfiom, heroin, kodein¹⁵³ és kokain), vagy belőlük készült más készítményeket gyártanak, importálnak, feldolgoznak, forgalmazznak, elosztanak, árusítanak, vagy elajándékoznak. A törvény elrendelte az ezzel foglalkozó személyek kötelező nyilvántartásba vételét is, ám nem tiltotta és nem is korlátozta a szerek forgalmazását, vagy előállítását és legkevésbé azok nem orvosi célú használatát.¹⁵⁴

A tudatmódosító szerek betiltása több okból sem volt könnyű. Hiányzott az egységes politikai akarat, nem volt meg a megfelelő ismereti háttér a kábítószeresek hosszútávú népegészségügyi hatásainak azonosításához, piacképes termékekről volt szó és az Egyesült Államok szövetségi államokon alapuló berendezkedése sem segítette az egységes fellépést. Az első állam, amelyik egy kábítószer, a legkönnyebbet, a marihuánát, betiltotta, Kalifornia volt, 1913-ban. Ugyan a szövetségi kormány 1925-ben üdvözölte és támogatta a Nemzetközi Ópium Konvenció által a marihuánával, mint mérgező, veszélyes szerrel kapcsolatos állásfoglalását,¹⁵⁵ amely a hasist is

¹⁵¹ Crawford, Sarah, „History repeats itself with opioid epidemic,” *Shreveport Times*, 2018.01.26, <https://eu.shreveporttimes.com/story/news/2018/01/26/opioid-epidemic-19th-century-addiction-morphine-bayer-heroin/1018327001/> Megtekintve: 2019. március 13.

¹⁵² Pure Food and Drug Act, no. 384, 1906.06.30, http://library.clerk.house.gov/reference-files/PPL_059_384_FoodDrugCosmeticAct.pdf. Megtekintve: 2019. március 13.

¹⁵³ Kodein néven Magyarországon hosszú ideig lehetett köhögéscsillapító tablettát kapni. Napjainkban az Országos Gyógyszerészeti Intézet által OGYI-T-210/01 számon nyilvántartásba vett, vényköteles Erigon szirup egyik összetevője a kodein. A hatvanas években ezt a szirupot vény nélkül lehetett megvásárolni gyerekek részére (!)

¹⁵⁴ Lásd: Harrison Narcotics Tax Act, 1914, Chapter 1, https://www.naabt.org/documents/Harrison_Narcotics_Tax_Act_1914.pdf. Megtekintve: 2019. március 12.

¹⁵⁵ Willoughby, W. W., *Opium as an International Problem. The Geneva Conferences* (The Johns Hopkins Press, 1925), Chapter 19, <http://www.druglibrary.org/schaffer/history/e1920/willoughby.htm>. Megtekintve: 2019. március 13.

érintette, ám ez a kábítószer, amelyet az egyiptomi kormány már 1868-ban (!) betiltott, ekkor még elkerülte az amerikai hatóságok figyelmét.¹⁵⁶ Az USA kormánya 1930-ban létrehozta a Szövetségi Kábítószer Hivatal (Federal Bureau of Narcotics). Az 1937-ben elfogadott Marijuana Tax Act, amely adót vetett ki cannabisra és az azzal kapcsolatos termelési, terjesztési, elosztási, kereskedelmi és kapcsolódó járulékos tevékenységekre, ismételten elmulasztotta a szer betiltását, annak ellenére, hogy a Kongresszus elé tanúvallomásokot is beterjesztettek a marihuána „egészségtelen, bűnös és halálos hatásáról”.¹⁵⁷ A Franklin Rooseveltnégy elnöki időszakában meghozott, inkább adóügyi döntések, mintsem tényleges korlátozó intézkedések után majdnem húsz év telt el, amire az USA újra nagyon komoly veszéllyel szembesült. Míg a második világháború alatt a hazafias lelkesedés és az ezt követő hidegháború első időszakában a kábítószeres problémája háttérbe szorult, a vietnami háború változást hozott. Ennek során a dél-kelet-ázsiai harctéren harcoló alakulatok személyi állománya körében és a hátszágban is megnőtt a kábítószerfogyasztás. Az amerikai társadalom átrétegződött. Míg a második világháborúban szinte egyöntetű volt a háborús erőfeszítések támogatása, addig a vietnámi beavatkozás rendkívüli módon megosztotta az országot. A megosztottság egyik jele a háborúellenes béke-, pacifista és faji megkülönböztetés-ellenes mozgalmak megerősödése volt, melyhez egy más életminőség igénye is társult. Ennek egyik eleme lehetett a könnyű kábítószeres, mint a marihuána használata. A kábítószerforgalmazásban rejlő üzleti lehetőséget az amerikai kormány és annak ügynökségei, különösen a Központi Hírszerző Hivatal (CIA) a fedett műveletek operatív költségeinek részleges fedezésére is felhasználták. Ekkor került látókörbe egy másik, sokkal nagyobb veszélyt rejtő, ázsiai, növényi alapú kábítószer, a heroin.¹⁵⁸ A helyzet súlyosságát jelzi, hogy az 1969 augusztusában a Washington D. C. büntetésvégrehajtási intézményeiben elvégzett vizsgálat az elítéltek 44%-nál pozitív eredményt adott heroinra.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Uo.

¹⁵⁷ Whitebread, Charles, „The History of the Non-Medical Use of Drugs in the United States,” *Schaffer Library of Drug Policy*, <http://www.druglibrary.org/schaffer/History/whiteb1.htm>. Megtekintve: 2019. március 14.

¹⁵⁸ McCoy, Alfred, *The Politics of Heroin in Southeast Asia* (Harper & Row, 1972), 244–247 és 263–264.

¹⁵⁹ „Thirty Years of America’s Drug War. A Chronology,” *Frontline*, <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/drugs/cron/>. Megtekintve: 2019. március 13.

Eközben tovább folytatódott a marihuána beáramlása az Egyesült Államokba Mexikó felől, amit az 1969. szeptember 21-én megkezdett „Operation Intercept” (Elfogás Művelet) sem tudott jelentősen befolyásolni.¹⁶⁰ Ezt követően, 1970-ben született meg az első, tényleges szövetségi törvény bizonyos szerek gyártása, behozatala, birtoklása, használata és terjesztése ellenőrzés alá vonásáról.¹⁶¹ Ennek végrehajtására jött létre 1973-ban a ma is működő Kábítószerellenes Ügynökség (Drug Enforcement Agency, DEA). Ez a Richard Nixon elnöksége alatti időpont a kezdete az Egyesült Államok kábítószerellenes szerepvállalásának. Az aktuális helyzet növekvő aggodalomra ad okot.

Ha megvizsgáljuk, hogy 2017-ben kokain-túladagolásban hányan haltak meg, illetve milyen drog vezet a túladagolásból bekövetkezett halálesetek statisztikáját, láthatjuk, hogy a legtöbb áldozatot a fentanyl szedte 28 ezer 466 áldozattal. Ezt követi a vényköteles ópiumszármazékok túladagolása 17 ezer 029 halottal, majd következnek a heroin és a kokain áldozatai, szám szerint 15 ezer 482, illetve 13 ezer 942 halottal.¹⁶² Ha a túladagolásban elhunytak számának abszolút értékeit vizsgáljuk, láthatjuk, hogy 2007-ben ez csak (!) 36 ezer 010 fő volt. Tíz év alatt, 2017-re az érték kis híján megkétszereződött és elérte a 70 ezer 237 főt.¹⁶³ A tendenciákat megerősíti a DEA 2017. október 23-i sajtóközleménye a kábítószer jelentette veszély éves értékeléséről. A jelentés szerint az Egyesült Államok „drog-fertőzöttsége” jelentősen megnőtt, és az ország nagy részét közvetlenül érinti. Sajnálatosan keveset foglalkoztak a szintetikus szerek jelentette veszéllyel, mivel az ópium-származékok terjedése elleni küzdelem elvonta a mesterségesen előállított szerekről a figyelmet. Megfigyelhető, hogy a kokain fogyasztása újra emelkedésnek indult. A veszélyforrások között a legelső helyen említendő a mexikói Sinaloa kartell, de a Jalisco Új Nemzedék kartell is növelte jelenlétét mindenütt az Egyesült Államokban.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Uo.

¹⁶¹ Controlled Substances Act 102. szakasz (9) és (16) bekezdés, Public Law 91-513-Oct. 27, 1970, 1243–1244.

¹⁶² „Multiple Cause of Death 1999-2017,” *Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Health Statistics*, 2018, <https://www.drugabuse.gov/related-topics/trends-statistics/overdose-death-rates> Megtekintve: 2019. március 14. Az adatokat megerősítette a National Institute of Drug Abuse (NIDA) statisztikai kiadványa is.

¹⁶³ Uo.

¹⁶⁴ „DEA Releases 2017 National Drug Threat Assessment,” *DEA*, <https://www.dea.gov/press-releases/2017/10/23/dea-releases-2017-national-drug-threat-assessment>. Megtekintve: 2019. március 18.

2017 más szempontból is jelentős időszak a kokainfogyasztás észak-amerikai tendenciái szempontjából. Az Egyesült Államok rendkívüli erőfeszítéseket tett a heroin és a marihuána, továbbá az ópium-származékok fogyasztásának visszaszorítására, ami meg is hozta gyümölcsét. Ám eközben a kokainfogyasztás újra fellendült, megemelkedett az USA területén forgalomba hozott, elsősorban Kolumbiából származó kokainpreparátumok mennyisége. A *The Washington Post* 2017. március 4-én már azt jelezte, hogy az utcákon lefoglalt kokain 90%-a Kolumbiából származott, ami a 2013-as helyzetre emlékeztetett.¹⁶⁵ A kokain ismételt térnyerését tükrözi, hogy 2015-ben a túladagoláshoz köthető halálesetek az 1999-es rekord után a második legnagyobb számot érték el, meghaladva a 2006-os adatokat is.¹⁶⁶ Komoly aggodalomra adott és ad okot, nemcsak az Egyesült Államokban, de más, például európai országokban is, ahol szintén gyakoriak a kolumbiai eredetű kokain-származékok, hogy az USA-ban a kokaint először fogyasztók száma a 2011-es 670 ezerről a 2015-ös visszaesés (601 ezer) után 2015-re rekord magasságúra nőtt és elérte a 968 ezer főt!¹⁶⁷ Az adat több, mint drámai, a kilátások egyenesen tragikusak. Felnőttkorú 18 és 25 év közötti lakosság 5%-a használt kokaint 2015-ben. Ez az adat New Hampshire-ben 10%.¹⁶⁸ A 2017-ben az Egyesült Államokban a kábítószerkezeléshez köthető bejelentett? bűncselekmények száma 1 millió 632 ezer 921 volt.¹⁶⁹

A fogyasztás növekedésének sajátos oka épp Latin-Amerikában, Kolumbiában keresendő. Az illegális kokaültvények nagysága a Kolumbia és az Amerikai Egyesült Államok kormányainak szívós közös harca eredményeként 2011-ben 83 ezer hektárra csökkent, majd 2013-ig tovább zsugorodott 80 ezer hektárra. Azóta viszont egy rendkívül gyors termelő terület-növekedésnek lehetünk tanúi, hiszen a Külügyminisztérium éves jelentése és a *The Washington Post* adatai szerint 2015-ben már majdnem kétszer nagyobb területet foglaltak el a kokaültvények, mint 2013-ban: 159 ezer hektárt.¹⁷⁰ Mindezt abból a szempontból is szükséges vizsgálni, hogy vajon

¹⁶⁵ Miroff, Nick, „American cocaine use is way up. Colombia’s coca boom might be why,” *The Washington Post*, 2017.03.04, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/03/04/colombias-coca-boom-is-showing-up-on-u-s-streets/?noredirect=on&utm_term=.b5f2d6cf5e8a, Megtekintve: 2019. március 18.

¹⁶⁶ Uo.

¹⁶⁷ Uo.

¹⁶⁸ Uo.

¹⁶⁹ „Crime, arrests and law enforcement,” *Drugwarfacts*, https://drugwarfacts.org/chapter/crime_arrests, Megtekintve: 2019. március 28.

¹⁷⁰ Uo.

mennyire volt hasznos az Egyesült Államok kormánya és a kolumbiai kormány által megvalósított a Colombia-terv (Plan Colombia), illetve ennek eredményei mennyire bizonyulnak tartósnak. A terv keretében 2000 és 2015 között Washington több mint kilenc milliárd (!) dolláros támogatást nyújtott Bogotának.¹⁷¹

A kokatermelés fellendülésének oka sajátos összefüggést mutat a kolumbiai kormány és a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) terrorszervezet között a megbékélés és fegyverletétel érdekében folytatott tárgyalásokkal. Juan Manuel Santos kolumbiai államfő jelentős állami támogatási programot helyezett kilátásba azoknak, akik a korábban a FARC által irányított területeken felhagynak a kokatermesztéssel, amiből a terrorszervezetnek jelentős bevétele származott,¹⁷² és más, piacképes mezőgazdasági növény termesztését kezdik el. A programban egyenes arányosság van a felszámolandó kokaültetvények területe és a várható állami segély között,¹⁷³ így a kokatermelők kifejezetten érdekeltek a termőterület növelésében.¹⁷⁴

A kokacserje termesztése, az ültetéstől a levelek leszüreteléséig terjedő időszak, mint termelési ciklus időigénye miatt természetes késés van a termőterület növekedése, illetve a piacon nagybani terjesztésre kész, de utcai fogyasztásra még nem alkalmas kábítószer megjelenése között.¹⁷⁵ A feldolgozás és a piacképességhez szükséges további finomítás eszköz- és anyagigényessége, valamint a folyamat veszélyessége nagyon megdrágítja a kábítószerter. Ha megvizsgáljuk, hogy a Latin-Amerikából származó kokain a világ különböző pontjain mennyiért kerül terjesztésre, az alábbiakat láthatjuk:

¹⁷¹ Miroff, Nick, „Colombia is again the world’s top coca producer. Here’s why that’s a blow to the U.S.,” *The Washington Post*, 2015.11.10, https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/in-a-blow-to-us-policy-colombia-is-again-the-worlds-top-producer-of-coca/2015/11/10/316d2f66-7bf0-11e5-bfb6-65300a5ff562_story.html?utm_term=.2f08c066ecb4, Megtekintve: 2019. március 28.

¹⁷² A FARC „adót” vetett ki a kokatermelőkre. FARC, illetve a Cali és a Medellín-kartell tevékenysége az egyik legékeesszólóbb példa a terrorizmus és a nemzetközi kábítószerbűnözés, a pénzmosás és az illegális fegyverkereskedelem összefonódására.

¹⁷³ Miroff, 2015.

¹⁷⁴ A FARC és a Kormány közötti megállapodás gyakorlatilag megnyitotta az utat más fegyveres csoportok – a Nemzeti Felszabadító Hadsereg (ELN) terrorszervezet és a kartellekkel kapcsolatban álló helyi bűnbandák (BACRIM, Bandas Criminales) előtt.

¹⁷⁵ A kokalevélből különböző eljárással vonják ki és állítják elő a köztes terméket, a kokapasztát. 1 tonna kokalevélből lehet kinyerni mintegy 1 kilogramm pasztát, ami 85–97%-ban tartalmaz kokaint. A tűz- és robbanásveszélyes eljárás során különböző, a háztartásokban is megtalálható vegyszert használnak. Lásd: Qeki, „Hogyan készül a kokain? Látogatás a dzsungel mélyén álló titkos üzembe,” *Világutazó*, https://vilagutazo.blog.hu/2013/06/12/hogyan_keszul_a_kokain_latogatas_a_dzsungel_melyen_allo_titkos_uzemben, Megtekintve: 2019. március 28.

3: A fogyasztásra alkalmas kokain ára, 2018 (USD/gramm)

Bolívia, Kolumbia, Peru:	3,50 – 4,50
Egyesült Királyság:	60 – 150 (40 – 100 £)
Franciaország:	80
Thaiföld:	86
Németország:	87
Szerbia:	88,2
Egyesült Államok:	150
Japán:	269,5
Ausztrália, Kuvait:	300 (!)

Forrás: AddictionResource, <https://addictionresource.com/drugs/cocaine-and-crack/cocaine-prices/>.
Megtekintve: 2019. március 28.

A termelés, feldolgozás, finomítás, kereskedelem jövedelmezősége a nemzetközi kábítószerbűnözés és a terrorizmus finanszírozása szempontjából csak akkor nyilvánvaló, ha megvizsgáljuk a fogyasztói szokásokat, illetve a forgalmi adatokat is. A fogyasztói szokásokat illetően a vizsgálat és a kapcsolódó számítások alapja, hogy egyszeri használat során mintegy fél gramm a normális adag. Ez orron át belélegezve egy gramm kokain esetében 7 – 10 „csíkot” jelent.¹⁷⁶ Egy erősen függő személy hetente egy grammot, vagy többet is használhat.¹⁷⁷ Mivel a kokain a magas hatóanyag tartalom miatt az elvárt hatást kisebb mennyiség fogyasztásával éri el, fajlagosan olcsóbb, mint az olyan más tudatmódosító szerek, mint az alkohol, vagy a marihuána.

¹⁷⁶ „Cocaine prices worldwide”, *Addiction Resource*, <https://addictionresource.com/drugs/cocaine-and-crack/cocaine-prices/>. Megtekintve: 2019. március 28.

¹⁷⁷ Uo.

A kábítószer-előállítás és -kereskedelem matematikai háttere

Ma 1 kilogramm kokain Kolumbiában, Bolíviában 4500 USD-be kerül. Ehhez 1000 kilogramm szárított kokalevéltre van szükség. Ez az egy tonna 400-500 USD-be kerül, ám mire azt pasztává feldolgozzák, az ára ennek a kétszerese, 800-900 USD.¹⁷⁸ Már ebben a fázisban egy kilogramm kokain előállításán lévő haszon négyszer, ötször nagyobb, mint az alapanyag ára.

Ha ezt összehasonlítjuk a fenti táblázatban található 300 USD/gramm (300.000 USD/kilogramm) árral, vagy csak a németországi 87 USD/gramm (87.000USD/kilogramm) árral, láthatjuk, hogy a nagy felvevő piacokon az ár több mint hatvanszorosan $300/4,5=66,6$), vagy Németország esetében majdnem húszszorosan magasabb $(87/4,5=19,3)$, mint Latin-Amerikában. Nyilvánvaló árfelhajtó hatása van a távolságnak, az illegális szállítás speciális eszközigényének, a közvetítő láncnak, valamint a nagymértékben valószínűsíthető korrupciónak.

Az Egyesült Államokban a beérkező, még ki nem adagolt kokain ára hetven- és nyolcvanezer USD/kilogram körül van. Mire ezt egy grammos csomagokban forgalomba hozzák, az ár eléri a 150 USD/grammot.¹⁷⁹ A 2019. június 18-án a philadelphiai kikötőben lefoglalt rekord nagyságú 16,5 tonna kábítószer mennyiség értékét az amerikai vámhatóság 1 milliárd dollárra becsüli. Ez mintegy hatvan dolláros grammonkénti árat jelent, vagyis a szállítmányt még feldolgozás, utcai adagokba való kimérés előtt sikerült kivonni a forgalomból.¹⁸⁰ Ennek a mennyiségnek az utcai értéke akár a két és fél-három milliárd dollárt is elérhette.

Kokain az internetről

A számítástechnika alkalmazása a bűnszervezetek számára is rutintevékenységgé vált. Ennek egyik megjelenési formája, hogy a korábban nagy kockázatot jelentő utcai terjesztést, a „dílerkedést” egyre nagyobb mértékben váltja ki az internet alapú kábítószer-terjesztés. A „deepweb” és a „darkweb” csatornáin keresztül minimalizált felfedési kockázat mellett házhozszállítással is lehet már – sok más illegális árucikk és

¹⁷⁸ Uo.

¹⁷⁹ Uo.

¹⁸⁰ „Rekordmennyiségű kokaint találtak egy teherhajón Philadelphiában,” *Index*, 2019.06.19, https://index.hu/kulfold/2019/06/19/kokain_tehirhajorol_philadelphiaban/. Megtekintve: 2019. július 6.

szolgáltatás mellett – kábítószer rendelni. Ennek a terjesztési, kereskedelmi formának jellegzetessége, hogy éppen a csekély lebukási esély miatt az ezeken a csatornákon vásárolható kábítószer hatóanyag-tartalma általában a kétszerese a közvetlen utcai forgalomban vásárolható szernek. Míg az utcán kapható kokain töménysége legfeljebb 50%, addig a webes piacról beszerezett anyag általában 87-90%-os.¹⁸¹ Az utcai adagok csekélyebb hatóanyag-tartalmának az is a magyarázata, hogy egy esetleges lebukásnál a számított teljes hatóanyag tartalom – ha túl is lépi a legálisan tartható mennyiséget – ne érje el a törvényben meghatározott veszélyes összösszeget, mivel ennek büntetési tétele magasabb, és szabadságvesztés is kiszabható. Ezért aztán nem csak a hatóanyag-tartalom kisebb, de a díler kisebb árumennyiséget is tart magánál. Csak annyi van nála, amennyi éppen az eladáshoz szükséges, a többi a közelben, elrejtve tárolja. Gazdaságossági szempontból ez a sajátos önvédelem indokolt, hiszen ha a díler lebukik, üzletfelei nem jutnak kábítószerhez, leesik a forgalom. Míg a kiesett kábítószer-terjesztő helyére egy új személyt tudnak állítani, aki el tudja látni az üzletfeleket, a területet másik csoport is átveheti, ami komoly érdeellentéttel, esetleg bandaháborúval is járhat.

A helyzetet a DEA 2018-as jelentése jellemzi a legjobban. A Kábítószer-ellenes Hivatal szerint

a mexikói nemzetközi bűnszervezetek, ideértve a Sinaloa és a Jalisco Nueva Generación kartellt, továbbra is a kábítószer-bűncselekmények legnagyobb veszélyét jelentik az Egyesült Államokban. Ezek a kartellek a legjelentősebb nagybani ellátói az utcai terjesztésért felelős hazai bűnözői csoportoknak. [A jelentés a szükséges és folyamatban lévő lépések között megemlíti, hogy] az Igazságügyi Minisztérium új intézkedéseket jelentett be a nemzetközi bűnszervezetek ellen. Létrehoztak egy ügyészekből álló Nemzetközi Szervezett Bűnözés elleni Csoportot, melynek feladata lesz az Igazságügyi Minisztérium erőfeszítéseinek koordinálása a nemzetközi szervezett bűnözés elleni harcban. A csoport munkájának homlokterében olyan bűnszervezetek állnak majd, mint az MS-13, a Jalisco Nueva Generación kartell, a Sinaloa kartell, Öböl kartell és a libanoni Hezbollah, amelyek többsége szerepel a DEA Országos Jelentésében a Kábítószer Veszélyhelyzetről.¹⁸²

¹⁸¹ Uo.

¹⁸² „Mexican transnational criminal organizations, including the Sinaloa Cartel and Jalisco New Generation Cartel, remain the greatest criminal drug threat in the United States. The cartels are the principal wholesale drug sources for domestic gangs responsible for street-level distribution. [...] the Justice Department announced new measures to dismantle transnational criminal organizations. The creation of a Transnational Organized Crime Task Force of prosecutors will coordinate the DOJ's efforts to fight transnational organized crime. The task force will focus on top transnational organized crime threats that include MS-13, Cartel de Jalisco Nueva Generacion, the Sinaloa Cartel, Clan del Golfo and Lebanese Hezbollah, a majority of which are included in DEA's National Drug Threat Assessment.” „DEA releases 2018 National Drug Threat Assessment,” DEA, 2018, <https://www.dea.gov/press-releases/2018/11/02/dea-releases-2018-national-drug-threat-assessment-0>. Megtekintve: 2019. március 28.

Az amerikai Szövetségi Nyomozó Iroda megvizsgálta a 2000 és 2015 közötti kábítószerellenes műveletek során lefoglalt könyvelési okmányokat. Elemzésükből látható, hogy a 165 esetre és 27 szövetségi államra, Washingtonra, a fővárosra, valamint a Virgin szigetekre és Puerto Ricora is kiterjedő vizsgálat szerint a legkisebb, könyvelt tranzakció 40 gramm heroin eladása volt 0,1 grammonként 10 USD-ért, 24 esetben, összesen 3,705 USD értékben.¹⁸³ Más esetben 272 kilogramm heroin eladást dokumentáltak kilogrammonként 45 és 54 ezer USD közötti áron, melyből a könyvelt bevétel 12 millió 727 ezer USD volt. A heroin mellett 325 kilogramm kokain is piacra került 22 ezer 500 és 27 ezer USD közötti áron. Az üzlet értéke 8 millió 160 ezer 300 USD volt.¹⁸⁴

Jelzésértékű és a latin-amerikai kokain visszatérését jelzi, hogy az esetek 37%-ában, 61 esetben az üzlet tárgya kokain volt.¹⁸⁵ Erről a DEA 2018-as jelentése az alábbiakat állapítja meg: „A kokainhoz való hozzáférés és a kokain használata az Egyesült Államokban újra magasra ugrott, amelynek oka a megnövekedett kokacserje termesztés és kokain feldolgozás Kolumbiában. Ennek eredményeként a kezdő felhasználók és a túladagolás következtében bekövetkezett elhalálozások száma meghaladta a 2007. évi viszonyítási szintet”.¹⁸⁶ Az előbb említett kokain-kereskedelem esetszámát csak a marihuána 37,6% (62 eset), és az azonosítatlan kábítószeres 40,6% (67 eset), múlták felül. Figyelemre méltó, hogy minden esetben a forgalmazott, elsődleges kábítószer mellett más szerek is eladásra kerültek.¹⁸⁷

A néhány bekezdéssel feljebb feltett kérdésre, hogy vajon mi tette a kokaint ilyen forgalomképesé és keresetté a kábítószer- és szervezett bűnözés világában, miért válhatott a nemzetközi terrorizmus egyik legrentábilisabb finanszírozási eszközévé, összetett válasz adható.

¹⁸³ Anderson, Jeanne; O'Donnell, Debra A.; Schoka, Michael C., „Analysis of Drug Trafficking Ledgers,” *Microgram Journal* 14, no. 1-4 (2017): 1–2.

¹⁸⁴ Uo.

¹⁸⁵ Uo.

¹⁸⁶ „Cocaine availability and use in the United States have rebounded, in large part due to the significant increases in coca cultivation and cocaine production in Colombia. As a result, past-year cocaine initiates and cocaine-involved overdose deaths are exceeding 2007 benchmark levels.” U. S. Department of Justice, *National Drug Threat Assessment* (Drug Enforcement Administration 2018), Executive Summary, VI.

¹⁸⁷ Anderson - O'Donnell - Schoka, 2017, 1–2.

1. A kokain, mint élvezeti cikk a XIX. század második felében vált általánosan ismertté a legnagyobb felvevőpiacon, az Egyesült Államokban. Ezzel párhuzamosan terjedt el a használata gyógyhatásúként megjelölt, valamint élénkítő készítményekben. A kokain addiktív tulajdonságait már ekkor ismerte a gyógyszerészet.
2. A kokain társadalmi veszélyessége folyamatosan háttérbe szorult a különböző washingtoni kormányok kábítószerellenes politikájában, ahol a marihuána és a heroin elleni küzdelem játszotta a vezető szerepet. Ennek hatására a kokainhoz kapcsolható termelői, feldolgozó és kereskedelmi tevékenység visszaszorítására csekélyebb eszközök álltak rendelkezésre.
3. Ha gazdaságossági szempontból vizsgáljuk a kokain, mint áru jellegzetességeit megállapíthatjuk, hogy ez a marihuánánál jóval veszélyesebb, úgynevezett „kemény drog,” amelynek termőterülete már az Egyesült Államok területén, vagy az ahhoz rendkívül közel eső határmenti mexikói részekben is megtalálható. A legnagyobb ültetvények azonban Dél-Amerikában vannak. Míg a jórészt Ázsiából származó heroin piaci árát jelentősen megnöveli a hosszú szállítási útvonal, a kokaint a termőterületekről gyorsabban, kevesebb közvetítő segítségével, fejlett technikával, vízi-, vízalatti és légi szállítási eszközökkel is el lehet az Államok területére juttatni. A feldolgozás és a szállítás költségei folyamatosan nőnek, ami a piaci árakat is megemeli. A haszon optimalizálása és a fogyasztói igények kielégítése érdekében új, jól eladható termékek is megjelentek a piacon, mint például a crack. Ennek ellenére a kokain ára még mindig alacsonyabb volt, mint a szövetségi kábítószerellenes műveletekkel sújtott marihuána és heroin ára.¹⁸⁸ Ez, illetve a rendszeres használóknál tapasztalható gyakori eltolódás a könnyebb szerektől (marihuána) a súlyosabb károsodással fenyegető szerek, a „kemény drogok”

¹⁸⁸ Marczisovszky Márton, „Heroinon jelent meg Pablo Escobar,” *Index*, 2019.04.02, https://index.hu/mindekozben/poszt/2019/04/02/heroinon_jelent_meg_pablo_escobar/. Megtekintve: 2019. április 03. A cikk, mely a DEA által New Yorkban, a Harlemben április 1-én végrehajtott rajtaütés során lefoglalt 77 font, azaz 34,65 kilogramm heroinról szólt, több érdekességet is tartalmazott. A cikkben közölt adatok alapján a heroin ára 286 USD/gramm volt, ami jelentősen magasabb, mint a kokain ára. A második érdekesség, hogy a kokainbáróként elhíresült Pablo Escobar képmása heroinos csomagokon jelent meg. Elgondolkodtató továbbá, hogy a természetes ópiumszármazékok elleni kormányzati intézkedések következtében egyre nagyobb teret hódítanak az azt helyettesíteni képes, mesterséges opiátok, mint például a fentanil. Egyre gyakoribb, hogy a természetes eredetű heroint fentanillal keverik. Előfordul, hogy a bódító hatás felerősítése a kokaint is „feljavítják” fentanillal. A fentanil olcsón előállítható és hatása erősebb a heroinnál.

felé a folyamatos addikció kiváltotta egyre nagyobb adag iránti igény miatt, azt eredményezte, hogy a kokain felhasználók száma egy viszonylagos visszaesés után újra emelkedni kezdett.

4. A hatvanas-hetvenes években a latin-amerikai baloldali marxista-leninista mozgalmak és a terrorizmus összefonódásának kezdeti szakaszában a kokainnak fontos szerepet szántak abban, hogy megbontsa az Amerikai Egyesült Államok társadalmának integritását. A politikai döntések végrehajtásának késleltetése, akadályozása, a védelmi képesség aláásása, az USA vezető szerepének diszkreditálása érdekében a latin-amerikai termelésből származó kokain piacra juttatása több országban is műveleti feladatként jelent meg. Erről a következő fejezetben lesz részletesebben szó.
5. A szovjet tömb és a marxista-leninista forradalomelmélet bukásával a terrorizmus külső finanszírozási formái jelentősen csökkentek, tehát a terrrorszervezeteknek önfenntartásra kellett berendezkedniük.¹⁸⁹ Ennek egyik legegyszerűbb formája a nemzetközi kábítószerbűnözésbe való integrálódás, melyhez felhasználták és felhasználják a széleskörű határokon átnyúló kapcsolatokkal rendelkező kartellekkel korábban kialakított, eseti, vagy rendszeres összeköttetési csatornákat. A kartellek és a terrrorszervezetek nem váltak egymás vetélytársaivá, inkább feladatmegosztáson alapuló üzletfelekké lettek. A több országban, de leginkább Mexikóban tapasztalható tömeges erőszak a kábítószerüzletben érdekelt csoportok közötti harc jellemzője, amiben a terrrorszervezetek nem vesznek részt.

A kokain, illetve a kábítószeres újabb térhódításának jellegzetességei

A kokain újabb terjedése nem korlátozódik az Egyesült Államokra. Mint a fentebb látható táblázat is mutatja, az európai kokain-árak miatt mind a nemzetközi szervezett és kábítószerbűnözés, mind pedig a terrrorszervezetek számára az öreg kontinens vonzó piac. Az elmúlt néhány hét során New Yorkban, Olaszországban, Spanyolországban, Hollandiában és Romániában találtak és foglaltak le kiemelkedően nagy mennyiségű, Latin-Amerikából származó kokaint.

¹⁸⁹ Mivel az értekezés témája Latin-Amerika, ezért a közel-keleti, az iszlám erőszakos értelmezéséhez köthető, dzsihadista szervezetek külső támogatási rendszerének vizsgálatával itt nem foglalkozom.

New Yorkban még 2019 februárjában foglaltak le 1450 kilogramm (!) Latin-Amerikából érkezett kokaint. Ez a mennyiség az elmúlt huszonöt év adatait figyelembe véve, rekordnak számít. A kábítószer utcai forgalmi értéke mintegy 77 millió USD, azaz 21,6 milliárd forint.¹⁹⁰ Ez 53,10 USD, azaz 14 ezer forintos árnak felel meg grammonként.

Ugyancsak februárban, két olasz kikötőben, Genovában és Livornóban összesen 2550 kilogramm kábítószerrel foglaltak le. A nagyobb szállítmány célállomása Barcelona volt, ahol egy különleges művelet keretében őrizetbe is vették a szállítmányt fogadó személyt. Ez negyedszázados rekordmennyiség. A többnemzetiségű műveletben a kolumbiai haditengerészet is részt vett. A hatóságok szerint az 500 millió euro értékű szállítmány feladója az egyik legagresszívabb kartell, az Öböl kartell.¹⁹¹

Érdekes és figyelemre méltó, hogy Romániában a Duna-delta Szent György ágában egy felborult jachtban március 22-én fedezték fel 90%-os tisztaságú kokaint, aminek piaci értéke Nyugat-Európában 300 millió euro. Korábban, három évvel ezelőtt már foglaltak le hasonlóan nagy, 2.500 kilogrammos kokain-szállítmányt Konstancában. A szállítmányokat egyértelműen nyugat-európai piacokra szánták.¹⁹²

Magyarország a kábítószer-továbbítás útvonalán. Néhány következtetés

A kokain nyugat-európai piacokra való eljuttatásának egyik útvonala épp Magyarországon vezet keresztül. Ezt bizonyítja, hogy a bűnüldöző hatóságok évente rendszeresen foglalnak le hazai mértékkel mérve jelentős mennyiségű kábítószerrel.

2014. január 13-án érkezett Budapestre a fuvarkísérő okmányok szerint „luxus-gépjárművekhez való alkatrészeket” tartalmazó láda Panamából, melynek kettős fenéklemeze 23 kilogramm kokaint rejtett. Ennek értéke közel 1 milliárd forint volt.¹⁹³

¹⁹⁰ Pándi Balázs, „25 éves rekord: 77 millió dollárnyi kokaint fogtak New Yorkban,” *Index*, 2019.03.11, https://index.hu/kulfold/2019/03/11/25_eves_rekord_77_millio_dollarnyi_kokaint_fogtak_new_yorkban/. Megtekintve: 2019. április 02.

¹⁹¹ „Az elmúlt évtizedek legnagyobb kokainfogása Olaszországban,” *Index*, 2019.01.03, https://index.hu/kulfold/2019/01/31/legnagyobb_kokainfogasolaszorszagban/. Megtekintve: 2019. április 02.

¹⁹² „Egy tonna kokaint találtak egy felborult bárka körül Romániában,” *Index*, 2019.03.26, https://index.hu/kulfold/2019/03/26/egy_tonna_kokain_talaltak_egy_felborult_barka_korul_romaniaban/. Megtekintve: 2019. április 02.

¹⁹³ Huszár Erika, „Elképesztő kokainfogás Budapesten,” *24hu*, 2014.01.22, <https://24.hu/kozelet/2014/01/22/elkepeszto-kokainfogas-budapesten/>. Megtekintve: 2019. április 3.

2015. januárjában a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren foglaltak le egy olasz állampolgártól 12,65 kilogramm, mintegy 190 millió forint értékű kokaint. Pár nappal korábban ugyanitt vettek őrizetbe két portugál állampolgárt 110 millió forint értékű kábítószerrel.¹⁹⁴

2018. augusztus 13-án Budapest X. kerületében került kézre egy droglabor a „laboránssal” együtt, ahol 3,2 kilogramm kokaint találtak, aminek piaci értéke 80 millió forint.¹⁹⁵ Ennek megfelelően 1 gramm kokain ára 25 ezer forint.

Egy 2018. október 31-én keltezett hír szerint Budapesten az előző napokban összesen 2,34 kilogramm kokaint foglaltak le, amelynek piaci értéke 51,5 millió forint.¹⁹⁶ Ezek a mennyiségek többszörösen meghaladják a Büntető-törvénykönyv által meghatározott „különösen jelentős mennyiséget”, ami kokain esetében a „csekély mennyiségként” megjelölt 2 (kettő) gramm kétszázszorosa, vagyis négyszáz gramm.¹⁹⁷

Ha a fenti jelenségeket, vagyis az Európába különböző irányokból beáramló kokain és más kábítószeres 2015 óta folyamatosan növekvő mennyiségét rávetítjük az Iszlám Állam elleni katonai műveletek és a terrorszervezet feletti katonai győzelem idővonalára, összehasonlítjuk a 2015 óta elkövetett terrortámadások térképével, illetve a terrorizmus néhány jellegzetes vonásának megváltozásával, adódik a következtetés, hogy a terrorizmus paradigma-váltásának egyik összetevője szorosan összefügg a kontinensünkre irányuló drogszállítmányok mennyiségi növekedésével. A paradigma-váltás lényege, hogy a korábbi taktikai megoldásokkal ellentétben már nem a nagy hírértékű, látványos és rendkívül erőszakos, sok áldozatot követelő terrorcselekményeket részesítik előnyben. Megmaradtak a késes támadások, de az utóbbi időben a több elkövető által, csoportosan, vagy egyénileg, egy, vagy több helyszínen végrehajtott merényletek száma jelentősen visszaszorult. Az okok között felhozható, hogy a kitűzött célt, az általános megfélemlítést és az ettől remélt politikai

¹⁹⁴ „Kétszázmilliós kokainfogás Ferihegyen!” *444.hu*, 2015.01.14, <https://444.hu/2015/01/14/ketszazmillios-kokainfogas-a-repteren>. Megtekintve: 2019. április 3.

¹⁹⁵ „Óriási kokainfogás Budapesten,” *HVG*, 2018.08.13, https://hvg.hu/itthon/20180813_kokainfogas_kabitoszer_budapest_nemzeti_nyomozo_iroda. Megtekintve: 2019. április 3.

¹⁹⁶ „Ötvenmilliós kábítószerfogás Budapesten,” *Dél-Magyarország*, 2018.10.31, https://www.delmagyar.hu/belfold_hirek/otvenmillios_kokainfogas_budapest_n_video_fotok/2578045/. Megtekintve: 2019. április 3.

¹⁹⁷ BTK 176 – 180 §§ aj) pont.

eredményeket még a nagy költségráfordítással összeállított műveletekkel sem sikerült elérni. Ehelyett a terrorcselekményeket elszenvedett országokban, illetve az elkövetők által használt tranzitországok között nemzeti, nemzetközi összefogás alakult ki, egy sajátos konszenzus, amely megerősítette szervezeti, politikailag és társadalmi-tudati téren is a terrorellenes együttműködést. A féktelen erőszak helyét egyre inkább átveszi a lassú behatolás, a kereskedelmi, gazdasági és pénzügyi, valamint társadalmi és kulturális pozíciószerző műveletek, melyek láthatósága a rendvédelmi és bűnüldöző szervek, valamint a nemzetbiztonsági és terrorelhárítási szolgálatok szempontjából alacsony. Ez a fajta pozíciószerzés perspektivikus társadalmi veszélyessége jóval magasabb, mivel az egyes országok gazdasági, politikai, társadalmi struktúrái kerülnek veszélyeztetett helyzetbe, ami kihathat a kormányozhatóságra is. A lakosság szempontjából fontos a kereskedelmi és szolgáltatási területek veszélyeztetettsége, illetve az ezeken a területen elkövetett, zavart okozó tevékenység – például a szolgáltatási ágazatokban, közlekedésben, kereskedelemben, telekommunikációban – politikailag is veszélyes, mivel ezeket kormányzati beavatkozás nélkül felettébb nehéz lenne közömbösíteni. Az alacsony láthatóság miatt a megelőző tevékenység, a felderítés is nehezebbé válik, amit csak súlyosbít a terrorszervezetekhez leplezetten kötődő csoportok, vállalkozások illegális tevékenységének legális üzletekkel, vállalkozásokkal való fedése.

Ez az a pont, ahol fel kell ismerni, hogy a lassú pozíciószerzés egyik funkciója, hogy részben kiváltsa a terrorszervezetek finanszírozási igényeit. A vállalkozások létrehozására fordított összeg megtérülése során nemcsak az adott cég fenntartási és növekedési költségeit termelheti ki, hanem leplezett csatornákon keresztül a terrorszervezet más struktúráinak költségeihez is hozzájárulhat.

A legális fedőtevékenység mellett a legnagyobb illegális pénzügyi forrás Európában is a kábítószer-kereskedelem. A kábítószer minél szélesebb körű elterjesztése, mint cél, ismert társadalmi veszélyességénél fogva már önmagában is nemzetbiztonsági kockázat. Ezt a kockázatot többszörözi a kábítószerrel összefüggő bűncselekmények felhasználása a terrorizmus finanszírozására. Így válik a latin-amerikai kábítószer – és nem csak a latin-amerikai – európai nemzetbiztonsági kockázattá.

Kábítószeresek Latin-Amerikában

A latin-amerikai szubkontinens legelterjedtebb kábító- és tudatmódosító hatású szereit (Kis latin-amerikai drogkalauz)

Ahogy a fejezet előző részének elején is említésre került, sajátos és jellemző sztereotípiája, hogy amint a kábítószeresek kontextusában szó esik Latin-Amerikáról, az emberek a jelenkori híradások alapján rögtön és szinte kizárólag a kokainra gondolnak. A valóságban azonban a kokainon kívül, az írott történelem előtti korokig visszamenőleg bizonyítható a kábító hatású anyagok – főzetek, teák, füstök, magok – használata, különböző alkalmakkor, különböző célokra.

A politeista természeti kultuszok jelentős részénél a vallási szertartásokat vezető személy közvetítő szerepet játszott a hívők közössége és a hitélet felsőbb szellemei, lényei, istenségei között, függetlenül attól, miben látták azok megszemélyesülését, vagy megtestesülését. A szertartás során a kapcsolatfelvétel az „istenvilággal” általában módosult tudatállapotban történt. A transzállapot eléréséhez különböző növényi alapú szereket használtak. Így volt ez Latin-Amerikában is. Azonban a kábító hatású szerek használata nem korlátozódott a rituális szertartások vezetőire. A szerek hatása alapján, illetve a spanyol szerzetesek későbbi leírásait olvasva visszakövetkeztetendő, hogy különböző közösségi, vagy szűkebb körű ünnepi alkalmakkor; teljesítménynövelési céllal; esetleg más törzsekkel vívott harcban, vagy épp a rituális céllal bemutatandó emberáldozat alanya tudatának eltompítására, esetleg gyógyászati, terápiás céllal is alkalmaztak tudatmódosító szereket. Vajon mióta ismerik és alkalmazzák a szubkontinensen a természetes növényi alapú drogokat? Melyek ezek a szerek? Milyen összefüggés lehet a hagyományos drogfogyasztás és a mai kábítószer-előállítás és -forgalmazás között? Ezekre a kérdésekre a következő részben keresendő a válasz.

Az ayahuasca, vagy harmal (Banisteriopsis caapi)

A közelmúlt tudományos felfedezéseinek egyike alapján bizonyítható, hogy az Iránban harmal néven, illetve Latin-Amerikában ayahuasca néven ismert növényt, illetve származékait használták Észak-Chile őslakosai is. Egy felnőtt férfi múmiájának feltárása során, az orron, illetve szájon át történő belégzéshez használt eszközöket találtak, és a szert nemcsak a férfi szervezetében, de egy közelben eltemetett, egy éves

gyerek hajában is sikerült kimutatni. A lelet az időszámítás szerinti 800-1200 évek közötti időszakra datálható.¹⁹⁸ A harmal, vagy harmala (*Peganum harmala*), ahogy a Közel-Keleten ismerik, egy virágos növény, amelynek hatóanyaga a harmine desztillációval állítható elő. Ez az alkaloida önmagában is erős antidepresszáns, és más antidepresszánsokkal együtt alkalmazva képes felerősíteni az utóbbiak hatását. Lázcsillapító és gyulladáscsökkentő hatása miatt is nagyon elterjedt. Az ayahuasca, vagy latin nevén Banisteriopsis caapi Latin-Amerikában még yagué, vagy caapi néven is ismert.¹⁹⁹ 30-300 milligrammos adagja szívritmus-zavart, hallucinációkat, látászavart okoz, ami elkerülhetetlen velejárója, „alapkövetelménye” egy rituális transzállapotnak. A szer hatása mintegy 1-3 órával a szervezetbe való bejutást követően kezd el csökkenni.²⁰⁰ A Közel-Keleten, illetve Iránban a harmal magja szabadon megvásárolható a zöldséges boltokban és piacokon.

A kaitái

Latin-Amerika másik részén, Paraguayban a guaraní indiánok széles körben használták és talán még használják ma is a kaitái nevű italt, amit egy liánból készítenek el. A szer eufórikus állapotot, spontán végtagmozgást, hallucinációkat, a tér és az idő érzékelésének elvesztését okozza. Elsődlegesen rituális eseményeken alkalmazták.²⁰¹ A hivatkozott művön kívül más dokumentumot a kaitái használatáról nem találtam.

A koka (Erythroxylum)

Latin-Amerika életében már a gyarmatosítás előtti időktől kezdve jelentős szerepet játszott és játszik a kokacserje. Mintegy 250 válfajának ismert. Levelének stimuláló hatása régóta ismert ezért korábban is nagy területen, elsősorban a mai Peru, Bolívia és Kolumbia területén termesztették ezt az őshonos cserjét. Ázsiában, Indonéziában és

¹⁹⁸ Knox, Liza, „Drugs in Ancient Cultures: A History of Drug Use and Effects,” *Ancient Origins*, 2016.06.09, <https://www.ancient-origins.net/opinion-guest-authors/drugs-ancient-cultures-history-drug-use-and-effects-006051>. Megtekintve: 2019. április 3.

¹⁹⁹ Uo.

²⁰⁰ Baselt, Randall, *Disposition of Toxic Drugs and Chemicals in Man* (Biomedical Publications, 2008, 8. kiadás), 727–728.

²⁰¹ González Torres, Dionisio M., *Catálogo de plantas medicinales usadas en Paraguay* (Servilibro Asunción, 2003), 226. Csak érdekességgéppen érdemes megjegyezni, hogy az első tudós, aki a XVIII. században összeállította az úgy nevezett Paracuaria (Argentína, Uruguay, Brazília, Paraguay) vidéke növénytan katalógusát, Asperger Zsigmond, magyar jezsuita szerzetes volt. Tudományos eredményeire tekintettel ő volt az egyetlen jezsuita, aki a rend megszüntetése, 1767 után is a szubkontinensen maradhatott. Valószínűleg ő nevezte el az egyik babféle növényt Jeba de San Ignációnak, vagyis Szent Ignác babjának, a Jézus Társaságát alapító Loyola Szent Ignác tiszteletére.

Sri-Lankán is termesztik, de szigorú ellenőrzés mellett.²⁰² A cserje levele 0,25-2,25% alkaloidát tartalmaz. A cserjék levelét évente 3-4 alkalommal leszedik, és azonnal megszáritják. A száraz levelek rágása növeli a fizikai teherbíró képességet, kis mennyiségben megszünteti az éhségérzetet, szomjúságot, fáradtságot. Ezért a hatásáért terjedt el a kokalevelek rágása az őslakosság körében. Sajátos módon, az életvitelszerű koka fogyasztás mellett ez az anyag nem volt elsődleges rituális kellékanyag. Tartós fogyasztása függőséget okoz, amelynek tünetei szorongás, személyiségzavar, étvágytalanság, álmatlanság és depresszió lehetnek. Peruban, a magashegyi körülmények miatt a turistáknak is ajánlják, hogy a Machu Picchu meglátogatása során rágjanak kokalevelet.²⁰³ A kokalevél vegyi úton való feldolgozásának eredménye a kokainpaszta, amely további feldolgozás után válik a világ egyik legveszélyesebb és legelterjedtebb kábítószerévé, kokainná. Orron át a por belélegzésével, illetve a felhevített anyag füstjének belélegzésével, vagy intravénásan a szervezetbe juttatva azonnali hatást vált ki. Orvosi ellenőrzés mellett gyomor-, bél-, torok- és egyéb panaszok esetén felírható. A véredények összehúzódása fájdalomcsillapító hatású. Az 1960-as években a hazai fogászatban használt Pantocain fájdalomcsillapító egyik hatóanyaga éppen a kokain volt. Ahogy arról már korábban is szó volt, simuláló hatását felhasználva üdítőitalokba is keverték. Az 1886-ban John Pemberton által feltalált, egykor zöld színű Coca Colában is megtalálható volt, de ezt 1903 után más anyaggal, kezdték helyettesíteni. A Coca Cola csak 1929-re vált teljesen kokainmentessé, habár a *The New York Times* szerint a Coca Cola Company egészen a nyolcvanas (!) évekig importált kokaleveleket Peruból és Bolíviából.²⁰⁴

A kokalevélből tea is készíthető. Ennek fogyasztása Argentínában, Bolíviában, Peruban és Kolumbiában teljesen elfogadott, leginkább *mate de coca* néven ismerik. (Nem tévesztendő össze az Argentínában és Uruguayban mindenki által fogyasztott yerba mate teával, amely nem tartalmaz kábító hatású anyagokat.) A kokateához

²⁰² Az iszlám tiltja a tudatmódosító szerek használatát. Ezért tilos az alkoholos italok fogyasztása a muzulmán hívők számára.

²⁰³ Luks, Andrew M., et al., „Wilderness Medical Society Consensus Guidelines for the Prevention and Treatment of Acute Altitude Illness: 2014 Update,” *Wilderness & Environmental Medicine* 25, (2014): S4–S14.

²⁰⁴ Palermo Elisabeth, „Does Coca-Cola Contain Cocaine?” *Live Science*, 2013.12.16, <https://www.livescience.com/41975-does-coca-cola-contain-cocaine.html>. Megtekintve: 2018. augusztus 17.

használt 1 gramm kokalevéiben 4,2 milligramm kokain van.²⁰⁵ Összehasonlításként álljon itt, hogy egy kokaincsíkban 20-30 milligramm kokain lehet.²⁰⁶

A badargomba, vagy Psilocybin tartalmú gombák

Érdekes módon, a harmalhoz hasonlóan ezt a gombát is ismerték és használták a Szaharában, Algéria dél-keleti részén,²⁰⁷ illetve Közép- és Dél-Amerikában. A varázsgomba ábrázolását megtalálták már az i. e. 9-7. évezredből származó falakon is. A több mint 200 fajtából 53 Mexikóban honos, Kanadában és az Egyesült Államok területén 22, Európában 16, Ázsiában 15, Afrikában 4.²⁰⁸ Latin-Amerikában a mexikói badargomba, *Psilocibe mexicana* és a kubai badargomba, a *Psilocibe cubensis* rendkívül elterjedt. A szervezetbe jutva eufórikus érzetet kelt, vizuális és spirituális élményeket kiváltó mentális hallucinációkat okoz, megváltoztatja az érzékelést, a tér- és időérzetet. A fogyasztók egy részénél félelem, illetve paranoiás jelenségek is felléphetnek. A gomba fogyasztása sok esetben vezethet pánikrohamhoz, szédüléshez, a tájékozódó-képesség időleges elvesztéséhez.²⁰⁹ Csak nagy adagban, 280 milligramm / testsúly kilogramm okozhat életveszélyt, halált.²¹⁰ Már a prehiszpan Amerikában is használták ceremóniális célokra a gombát, alkalmazását ezt a XVI. században a spanyol krónikák feljegyezték. Rituális célokra kis közösségekben, az összetartozás erősítésére használták.²¹¹ A gombát vagy más élelmiszerbe keverve, vagy tea formájában fogyasztották. Orvosi kutatási és pszichoterápiás célokra napjainkban is széles körben alkalmazzák, esetenként intravénás bevitellel. Hatása

²⁰⁵ Jenkins, Amanda; Llosa, Teobaldo; Montoya, Ivan; Cone, Edward J., „Identification and quantitation of alkaloids in coca tea,” *Forensic Science International* 77, no. 3 (1996): 179–89. doi:10.1016/0379-0738(95)01860-3

²⁰⁶ Platt, Jerome J., *Cocaine Addiction: Theory, Research and Treatment* (Harvard University Press, 2000), 28.

²⁰⁷ Samorini, Giorgio, „The oldest representations of hallucinogenic mushrooms in the world (Sahara Desert, 9000–7000 B.P.),” *Integration* 2, no. 3 (1992): 69–78.

²⁰⁸ Guzmán Gastón, „Species diversity of the genus *Psilocybe* (Basidiomycotina, Agaricales, Strophariaceae) in the world mycobiota, with special attention to hallucinogenic properties,” *International Journal of Medicinal Mushrooms* 7, no. 1-2 (2005): 305–331.

²⁰⁹ Passie T.; Seifert J.; Schneider U.; Emrich H.M., „The pharmacology of psilocybin,” *Addiction Biology* 7, no. 4 (2002): 357–364.

²¹⁰ O'Neil M. J.; Smith A.; Heckelman P. E., Obenchain J. R.; Gallipeau J. R.; D'Arecca M.A., szerk. *The Merck Index: An Encyclopedia of Chemicals, Drugs, and Biologicals* (Whitehouse Station, 2001, 13. kiadás), 1419.

²¹¹ Winkelman, M. J., „Therapeutic bases of psychedelic medicines: psychointegrative effects,” in Winkelman, M.J.; Roberts, T.B., *Psychedelic Medicine: New Evidence for Hallucinogenic Substances as Treatments* 1. (Praeger, 2007), 1–19.

szájon át fogyasztva 10-40 perc múltán jelentkezik és 2-6 órán keresztül tart. A szervezetből való 50%-os kiürülése 163+/- 64 perc volt, míg az intravénás bevitel esetén 74+/-19 perc volt. A pszichedelikus hatás kiváltásához legalább 4-10 milligramm, vagy 50-300 mikrogramm/testsúly kilogramm mennyiségre van szükség.²¹²

Azt, hogy a mayák és az aztékok milyen előszeretettel használták ezt a varázsgombát kultikus szertartásaikon, mexikói és guatemalai régészeti leletek is bizonyítják. Mind az azték, mind a maya kultúrából származó leletek között felfedezhetők szobrocskák, melyek a gombát, illetve a gomba törzseként embert ábrázolnak.²¹³ Az aztékok nyelvén, amit ők nahuatlak hívtak, a gomba neve „teonanácatl”, az „Isten húsa” volt. A spanyol hódítók XVI. századi érkezése után feljegyezték, hogy az őslakosok szertartásokon és vallási eseményeken is használták a gombát. Diego Durán dominikánus szerzetes az 1581-ben kiadott *Az Új-Spanyolországi Indiák története* című munkájában leírta, hogy a gombát az olyan jeles és ünnepi alkalmakkor fogyasztották, mint például II. Moctezuma azték uralkodó trónra lépése 1502-ben.²¹⁴ Bernardino de Sahagún ferences rendi szerzetes szemtanúként írta le a gomba fogyasztását az általa 1545 és 1590 között írt *Firenzei Kódexben*,²¹⁵ amikor a sikeres üzleti útról hazatérő kereskedők a gomba segítségével kívántak látomásokat kiváltani.²¹⁶ Az aztékok legyőzése után a spanyolok betiltották a hagyományos vallási rítusokat, amelyeket pogány bálványimádásnak tartottak. Az ezt követő négy évszázad során a hagyományos szertartásokat csak titokban, a gyarmati hatóságok és az egyház elől gondosan elrejtőzve tarthatták meg.

A peyote (Lophophora williamsii)

A peyote a badargomba mellett a hajdani Azték Birodalom, így mai Mexikó területén leginkább elterjedt, hagyományos tudatmódosító szer. A nahuatl nyelvből származó

²¹² van Amsterdam, J.; Oppenhuizen, A.; van den Brink W., „Harm potential of magic mushroom use: a review,” *Regulatory Toxicology and Pharmacology* 59, no. 3 (2011): 423–429.

²¹³ Stamets, P., *Psilocybin Mushrooms of the World: An Identification Guide* (Ten Speed Press Berkeley, 1996), 11.

²¹⁴ Lásd: Durán, Fray Diego, *The History of the Indies of New Spain* (University of Oklahoma Press, 1994).

²¹⁵ A mű eredeti címe: La Historia Universal de las Cosas de Nueva España. A kódex 2400 oldalon a legteljesebb leírását adja a prekolombiánus vonásokat még jócskán magán viselő aztékoknak, a birodalomnak, a gazdaságnak, a társadalomnak és a kultúrának. A kódex tizenkét kötete ma a firenzei Medici-könyvtár egyik büszkesége. Lásd még: World Digital Library. Ugyanerről írt Hofmann, Albert, *LSD: My Problem Child* (McGraw-Hill, 1980), 49–71.

²¹⁶ Lásd a Firenzei Kódex 12. Könyvében.

elnevezés az egyik magyarázat szerint „csillogást”,²¹⁷ a másik szerint „isteni hírnököt”²¹⁸ jelent. A lassan növekvő kaktuszféle meszkalint, egy pszichoaktív, hallucinogén tulajdonságairól ismert alkaloidát tartalmaz, aminek következtében rituális és orvosi célokra használják a mai napig. Leggyakrabban Mexikóban a Coahuila államban lévő Chihuahua sivatagban, Nuevo Leónban, San Luís Potosiban, Tamaulipasban, valamint az Amerikai Egyesült Államok területén Texas államban található. A növényben, friss állapotában 0,4%, szárított állapotában 3-6% meszkalin található.²¹⁹

2005-ben Texas államban egy régészeti ásatáson előkerült peyote magok korát radiokarbon eljárással állapították meg. A magok az időszámítás előtti 3780 és 3660 között termettek! Más, mexikói ásatások során megtalált, és szintén vizsgált magok esetében a kormeghatározás szerint a magok i.sz. 810 és 1070 között termettek, ami bizonyítja, hogy a térség őslakossága több, mint ötezerhét száz éve (!) ismeri, és használja a peyotét. Mindkét esetben érdekes, hogy a magok alkaloida-tartalma – ideértve a meszkalint is – 2% körül volt.²²⁰

Mivel Új-Mexikó és Texas területének nagy része a XIX. században még Mexikóhoz tartozott, nem meglepő, hogy a mai Egyesült Államok ezen vidékein élő, a mexikói őslakossághoz törzsi kapcsolatokkal kötődő indián törzsek, mint a tonkawa, a mescalero, a lipan apacsok, akik más törzsekkel együtt még a XIX. században létrehozták az Őshonos Amerikai Egyházat (*Native American Church*), megfelelő ellenőrzés mellett a kultikus szertartások során napjainkban is használják a peyotét, hogy a magok okozta révülettel kerüljenek közel istenségeikhez.²²¹

²¹⁷ Richard, Andrews, J., *Workbook for Introduction to Classical Nahuatl* (University of Oklahoma Press 2003), 246.

²¹⁸ Anderson, Edward F., *The Cactus Family* (Timber Press, 2001), 396.

²¹⁹ „Visionary Cactus Guide,” *EROWID: Documenting the Complex Relationship Between Humans & Psychoactives*, <https://www.erowid.org/plants/peyote/peyote.shtml>. Megtekintve: 2018. augusztus 17.

• ²²⁰ El-Seedi, Hesham; De Smet, Peter A.; Beck, Olof; Possnert, G.; Bruhn, Jan G., „Prehistoric peyote use: alkaloid analysis and radiocarbon dating of archaeological specimens of *Lophophora* from Texas,” *Journal of Ethnopharmacology* 101, no. 1–3 (2005): 238–42. doi: 10.1016/j.jep.2005.04.022; valamint Bruhn Jan G., Lindgren, J.E., Holmstedt, B., Adovasio J. M., „Peyote Alkaloids: Identification in a Prehistoric Specimen of *Lophophora* from Coahuila, Mexico,” *Science* 199, no. 4336 (1978): 1437–1438. doi:10.1126/science.199.4336.1437.

²²¹ Bővebben lásd: Lumholz, Carl, *The Unknown Mexico* (New York Scribners, 1902).

A dohány (Nicotiana rustica)

Érdekes tény, hogy a dohánynövény ugyanabba a családba (Solanaceae) tartozik, mint Magyarországon a nadragulya, amely pupillatágító, élénkítő és tudatmódosító hatásáról ismert, s mely a növény bogyójában található atropinnak és szkopolaminnak köszönhető.

Ha végiggondoljuk, hogy a dohányosok száma hogyan viszonyulhat a kábítószer-élvezők, vagy épp a kábítószerfüggők számához a világban, nem kell nagy matematikai tudás rájönni, hogy bizony a dohány a világon a legelterjedtebb és mondhatni legalattomosabb kábítószer. A világon nyilvánvalóan több ember hódol a dohányzás szenvedélyének, mint ahányan kábítószerre nyúlnak. Számuk mintegy 1,1 milliárd lehet, azaz akár a felnőtt lakosság egy harmada.²²²

A dohány idegen (angol/spanyol – türk/arab) nyelvű elnevezése alapján elképzelhető, hogy az ayahuascához, illetve a tarmalhoz hasonlóan két irányból is elérhette Európát a XV. – XVI. század táján. A latin-amerikai eredetre utal például a Karibi medence egyik kis államának kisebbik szigete. Tobagóról van szó, Trinidad és Tobago egyik társ-szigetéről, amelyik a nevét a dohányról kapta – az Oxfordi Szótár szerint.²²³ Mások, mint például a korábban már említett Bartolomé de Las Casas atya szerint Kolumbusz, amikor első útja során 1492-ben Hispaniola szigetét követően a mai Kubában kikötött és ott találkozott az őslakos arawak indiánokkal, észrevette, hogy az indiánok növényi leveleket sodornak össze és orrukba illesztve azok füstjét szívják.²²⁴ A levélköteget egyesek tabaco, mások cohiba néven emlegették.²²⁵ Mások szerint viszont az Y alakú pipát hívták az indiánok tobaconak, amiben a dohányleveleket elégették, és amiből az égésterméket, a füstöt szívták.²²⁶ A közel-keleti származást viszont az támasztja alá, hogy a spanyolok, portugálok és olaszok ugyanezt a szót, a tobacot használták a XV. század elejétől a gyógyfüvek megnevezésére. A szó

²²² Gilman, Saner L.; Xun, Zhou, *Smoke. A Global History of Smoking* (Reaktion Books, 2004), 26.

²²³ Lásd: *Oxford English Dictionary*, www.oed.com/tobago. Megtekintve: 2018. augusztus 22.

²²⁴ Lásd: Las Casas, Bartolomé; Serrano y Sanz, Manuel, *Apologética Historia de las Indias* (Bailly Bailliere e hijos, 1909)

²²⁵ Ernst, A., „On the etymology of the word tobacco,” *The American Anthropologist* A2, no. 2 (1889): 133–142. doi: 10.1525/aa.1889.2.2.02a00020. Megjegyzendő, hogy a Kubában gyártott szivarok közül a Cojiba márkájú a legbecsesebb és a legdrágább. Egy szivar ára akár 6-20 amerikai dollár is lehet.

²²⁶ Uo.

rendkívüli módon egybecseng az arab tubbak, vagy tubak szóval, amit a IX. századtól a gyógyfüvekre használtak.²²⁷

Az amerikai kontinensen a dohányt a mai Mexikó területén termelték széles körben már az időszámításunk előtti második évezredben.²²⁸ A dohányzás elterjedt volt, mind társadalmi, közösségi, mind pedig ünnepi, rituális alkalmakkor.²²⁹ Ilyen volt például a békekötés megpecsételése, ami a mai fogalmaink szerint a megállapodás hatályba lépését jelentette.²³⁰

Áttekintve a latin-amerikai őshonos növényekből készített tudatmódosító hatású szerek és használatuk történetét, több következtetés is levonható:

1. A tudatmódosító szerek használata a szubkontinensen az egyes kultúrákban egymástól független volt, tehát nem átvitel, vagy egymástól való átvétel útján jelent meg és terjedt el.
2. A szerek használata szorosan összefüggött az adott kultúra képviselőinek életmódjával, a gazdálkodás jellegével, a társadalmi kommunikáció formáival és a kultikus szokásokkal.
3. A szereket a használók maguk termelték meg és/vagy állították elő, azokhoz nem naturális csere, vagy visszterhes művelet során jutottak hozzá. Ebből következően a szereknek a latin-amerikai törzsi kultúrák esetében fizetési, vagy csereeszköz szerepet alig játszhattak. Ez alól kivételek a mai Mexikó észak-keleti és az Egyesült Államok dél-nyugati területein élő, de azonos törzsi kultúrák képviselői, akik között dokumentálható, hogy a szer használatát transzfer útján ismerték meg. Közöttük a csere-kereskedelemben sok esetben a dohány játszotta a cserealap vagy viszonyítási alap szerepét.
4. Az egyes kultúrák történelmi távlatokban is igazolhatóan ugyanazt a szert használták. Ennek okai egyrészt a hagyományokban, más szerek ismeretének

²²⁷ Lane's Lexicon, <http://ejtaal.net/> továbbá: Wehr, Hans, *Dictionary of Modern Written Arabic* (Spoken Language Services, 1994, 4. kiadás), 647. Ezek után a „tubák” szavunk származása aligha kétséges.

²²⁸ Goodman, Jordan, *Tobacco in History and Culture: An Encyclopedia* (Thomson Gale, 2005).

²²⁹ Egyes kutatók szerint a dohányt élvezeti cikként nem, vagy csak ritkán alkalmazták, mivel nagy mennyiségben hallucinációkat okoz. Ez az érvelés két ponton is hibás: a dohány átlagos nikotintartalma 3,2-3,5%. Ekkora mennyiség épp azt a bódultságot idézi elő, ami a rekreációs használat célja. Akkora mennyiséget, amekkora ön- illetve közveszélyes bódultságot válthatott volna ki, nem használtak, mivel a rekreációs célú használat általában társaságban történt, tehát létezhetett egy sajátos közösségi kontroll.

²³⁰ Heckewelder, John, *History, Manners and Customs of the Indian Nations who Once Inhabited Pennsylvania* (Publication Fund of the Historical Society of Pennsylvania, 1881), 149.

hiányában, illetve abban keresendő, hogy a rituális, vagy ünnepi szertartások, mint kulcsfontosságú események során kiváltandó révület jellege ne változzon. Nem elhanyagolható tényezők az egyes törzsi területek autokton növényvilágának jellegzetességei és a termőföld sajátosságai, amelyek lehetővé tették az azonos típusú növények termesztését több száz, sőt, több ezer éven keresztül.

A következtetések bizonyítják, hogy a tudatmódosító szerek üzleti, kereskedelmi célú, nagy tömegű előállítás a XX. század közepétől kezdve, nem specifikus és folytatólagos jellemzője a szubkontinens hagyományainak. A kábítószer-termelés a terjeszkedő szervezett bűnözés nemzetközi térnyerési folyamatának egyik jellegzetes bűncselekménye, melyhez más, azt kiegészítő, a szervezett bűnözés nemzetközivé válását elősegítő, gyorsító bűncselekmények is járulnak, mint például a biztonsági, nemzetbiztonsági, rendvédelmi szerveket és a politikai gazdasági élet meghatározó köreit célzó korrupció.

A jelenkor leggyakoribb kábítószerai és jellemzőik

Az Egyesült Nemzetek Szervezete 2017. évi jelentésében a kábítószerekről (*World Drug Report 2017*) az áll, hogy a világ akkori felnőtt lakosságának mintegy 5%-a, azaz 250 millió ember fogyasztott kábítószer valamilyen formában 2015-ben. Ebből a negyed milliárd emberből 29,5 millió, vagyis a felnőtt lakosságnak 0,6%-a valamilyen, kábítószerrel összefüggő betegségben szenved. Még ennél is ijesztőbb az, hogy a kábítószer miatt elhalálozó használók világszerte összesen 28 millió (!) évvel rövidebb ideig élnek, mint várható élettartamuk kábítószer-használat nélkül lenne.²³¹ Az említett időszakban az elhalálozások közül 17 millió esetben a kábítószer-fogyasztás, illetve az ezzel összefüggő megbetegedések és rendellenességek voltak az elsődlegesek.²³² Ennek több, mint 1%-a – 190 ezer elhalálozás – az ópiumszármazékok számlájára írható.²³³

²³¹ *World Drug Report 2017* (United Nations Office on Drugs and Crime, 2017), 9.

²³² Uo.

²³³ *World Drug Report 2017*, 3.

Az ópiátok

Afganisztán és Mianmar hagyományosan a világ legnagyobb ópium termelői. Az ENSZ Nemzetközi Drogellenőrzési Programja (UNDCP) szerint 1996-ban Afganisztán 2250 tonna nyers ópiumot termelt, amiből 110 tonna heroin állítható elő. Ennek egyik legfontosabb felvevő piaca Európa, ahol a heroin 80%-a kerül piacra.²³⁴

A heroin, mint ópiát használata az egyik legelterjedtebb a drogfüggők körében. Bevitele történhet természetes, az orr-, illetve a szájüreg, fogíny nyálkahártyáján keresztül, vagy eszköz segítségével, intravénás injekció formájában. A heroin használata során rendkívül nagy a végzetes, vagy nem végzetes túladagolás veszélye, továbbá a más betegségekkel való megfertőződés a több személy által használt fecskendők miatt, mint például HIV és hepatitis C.

A természetes ópiumszármazékok mellett az amerikai kontinensen egyre inkább terjednek a mesterséges ópiátok, mint a fentanil-félék, illetve más szintetikus drogok. Ezek aránya az illegális kábítószerpiacon egyre nő. A tervezett hatású és összetételű drogok, az úgynevezett designer drogok, illetve a szintetikus drogok előállításának előnye a nagy variabilitás, az összetétel gyors adaptálása, az egyes összetevők újjal való behelyettesítése, amint a vonatkozó jogszabályok valamelyik összetevőt, vagy épp az azt tartalmazó egész szert tiltólistára teszik. Előnyük még a viszonylag olcsó, jól gépesíthető előállítás, kis térfogat, könnyű szállítás és a kis adagokba való csomagolás.

Amfetaminok és metamfetaminok

Az ópiátok után a második legveszélyesebb szer a metamfetamin. Használóinak száma folyamatosan nő, ahogy a kezelésre szoruló drogfüggők száma is. A már riasztó elterjedtség Kelet- és Dél-Kelet Ázsiában, valamint Óceániában és az amerikai kontinens északi részén, Dél-Nyugat Ázsiában és Európában²³⁵ több szempontból egybeesik a terrorcselekmények elkövetését felvállaló szervezetek és csoportok földrajzi elhelyezkedésével, illetve az általuk elkövetett terrorcselekmények helyszíneivel.

²³⁴ „Afghanistan: Drugs and Islamic Law,” *The Economist*, 1997.09.04, <https://www.economist.com/asia/1997/09/04/drugs-and-islamic-law>. Megtekintve: 2019. június 2.

²³⁵ *World Drug Report 2017*, 11.

A párizsi merényletek elkövetői dzsihád-tablettát, az egyik legelterjedtebb, serkentő, élénkítő hatású szintetikus metamfetamint, a Captagont fogyasztották a terrorcselekmények elkövetése előtt.²³⁶ Erről Dr. Hankiss Ágnes a következőket írja:

A terrorelhárítás akkor figyelt fel erre a szerre, amikor Abdeslam szobájában, az elfogása után, fecskendőket találtak, bennük Captagon-maradványokkal. A tuniszi merénylők egyike is a szer hatása alatt állhatott. A Captagon speciális idegrendszeri betegségre használatos agystimuláló gyógyszer. Szaúd-Arábiában pedig elterjedt étvágycsökkentő. Hamisítása Libanonban kezdődött, a Hezbollah által működtetett laboratóriumokban, Irán hathatós támogatásával. 2014-ben 55 millió hamisított tablettát foglaltak le Libanonban. Ennek a tízszeresére becsülték akkor a forgalomban lévő mennyiségét.²³⁷

A Captagont, melynek hatóanyaga a fenetilin, eredetileg Nyugat-Európában a hiperaktivitás és depresszió ellen fejlesztették ki, de stimuláló, élénkítő, félelemérzet- és éhségtompító hatása miatt az Iszlám Állam és más dzsihádista harcosok kedvenc szere lett. Szíriában, a polgárháború kezdete óta a Captagon termelése és fogyasztása fellendült, de már 2013-tól kezdve tapasztalható volt ez az emelkedés. Szíria a Captagon gyártásában maga mögé utasította a régió másik nagy kábítószer-termelőjét, Libanont.²³⁸ Egy tablettá ára 5 és 20 dollár között ingadozik, termelőtől, terjesztőtől, illetve az igénytől függően.²³⁹ Az Európára jelentkező veszély nem elhanyagolható. Az *ABC News* cikke az ENSZ 2013-as drogjelentésére hivatkozva leírja, hogy „A Captagon amfetamin csempészése Szíriából Törökországba növekedhet, ahogy ezt a 2013 áprilisában lefoglalt 4,2 millió tablettá is mutatja.”²⁴⁰ Ha ezt az előbbi adat alapján megszorozzuk öttel, illetve hússzal, akkor látható, hogy a 21 millió, illetve a 84 millió dollár, mint a kábítószerből származó bevétel, komoly lehetőséget ad a polgárháború hadianyag-szükségletének kielégítéséhez.

Figyelemre méltó és bizonyított tény, hogy a Captagon másik jelentős előállítója és terjesztője a Közel-Keleten maga a Hezbollah, amelynek lassú politikai, gazdasági, pénzügyi, szociális és kulturális behatolásáról Latin-Amerikába, már korábban írtam.

²³⁶ Barker, Anne, „Captagon: Evidence Paris attackers used 'jihadist's drug' favoured by Islamic State fighters,” *ABC News*, 2015.11.25, <http://www.abc.net.au/news/2015-11-24/captagon-the-drug-that-kept-the-paris-attackers-calm/6970464>. Megtekintve: 2018. augusztus 25.

²³⁷ Hankiss Ágnes, „A magányos farkas legendája. Terrorista hálózatok,” *Arc és álarc* 1, no. 2-3 (2017): 217.

²³⁸ Uo.

²³⁹ A latin-amerikai terrorfinanszírozási rendszerben különösen jelentős szerepet játszanak a libanoni származású személyeket tömörítő, paraguayi, venezuelai és argentin kereskedelmi, kulturális és érdekvédelmi szervezetek. Nem véletlenül.

²⁴⁰ „...Trafficking of the amphetamine Captagon from Syria into Turkey may be increasing as indicated by a seizure of 4.2 million Captagon tablets in April 2013.” Lásd: Barker, „Captagon...”

Az izraeli Nemzetközi Terrorellenes Intézet (International Institute for Counter-Terrorism, ICT) által közzétett tanulmány szerint a Hezbollah 2013 után egyre nagyobb mennyiségben forgalmazott saját előállítású, hamisított Captagon a szíriai, libanoni, palesztin és szaúdi kábítószer-kereskedők segítségével. A 80-as években elkezdődött libanoni térnyerés eredményeként a Hezbollah a Bekaa-völgyben a bejrúti kormányzattól szinte független autonómiát, saját hatalmat épített ki. Ezen a területen található a Captagon gyártására és csomagolására szolgáló létesítmények, üzemek. A Hezbollah egyre mélyebben hatolt be a nemzetközi kábítószerpiacra is, ami lehetővé tette, hogy a kábítószer gyártása és forgalmazása váljon az önfinanszírozás egyik legfontosabb formájává.

Az Iszlám tanítása tiltja a bódító szerek használatát. Az ellentmondást a Hezbollah kábítószerrel kapcsolatos tevékenysége és a Shariat által tiltott kábítószer-élvezet között Mohamed Jazbek sejk, a Hezbollah szellemi vezetője a Bekaa-völgyben és a Legfelsőbb Súra Tanács tagja azzal oldotta fel, hogy kiadott egy fatwát, mely megengedte a hamisított Captagon gyártását és forgalmazását, azzal a kitéttel, hogy a síita közösség tagjai a szert nem használhatják.²⁴¹ Az első gyártósort 2006-ban, a második libanoni háború után juttatta el az Iráni Forradalmi Gárda a Hezbollahnak. Azóta a termelés a Bekaa-völgy több településén is beindult, amit a 2012-es libanoni hatóságok által, három városban végrehajtott razzia során elkobzott hat (!) gyártósor is bizonyít. A gyártás csak rövid időre esett vissza, mivel a piac – ideértve a szíriai polgárháborút – újabb, jelentős kapacitásbővítést igényelt. Míg a háború előtt a Libanonban gyártott Captagon leginkább Szaúd-Arábiába került, addig az iraki és a szíriai háború kezdete óta a tabletták három irányba jutnak el: Szíriába és Irakba közvetlenül, Szaúd-Arábiába közvetítőkön keresztül. A gyártás fejlesztéseként már nem csak telepített gyártósorok, de mobil gyárak is léteznek. Ezt bizonyítja, hogy 2010-ben még csak 680 ezer tablettát foglaltak le, ám kisebb visszaesés után, 2013-ban 12,3 milliót, 2014-ben viszont már 55 milliót, csak Libanonban.²⁴² Ennek piaci értéke a már korábban is alkalmazott számítás alapján 275 millió és 1,1 milliárd dollár között mozog.

²⁴¹ Ganor, Boaz; Halperin-Wernli, Miri, *The Paris Black Friday 13/11/2015 Attacks - A Captagon Connection?* (International Institute for Counter-Terrorism, 2017), 5. Megjegyzendő, hogy Afganisztánban a tálibok tiltják a Captagon gyártását, forgalmazását és használatát is. Lásd: a *The Economist* cikkét fentebb.

²⁴² Ganor - Halperin-Wernli, 2017, 6.

2013 augusztusa és 2015 májusa között harminc razziát hajtottak végre, melyek során több, nem csak libanoni állampolgárt, de szíriai, palesztin és más állampolgárságú személyt is letartóztattak, köztük egy bolgár vegyészt, Borisz Karbozovot.²⁴³ Az Európai Unió állampolgárának napvilágra került részvétele a Hezbollah által irányított nagyüzemi kábítószer-előállításban egy olyan veszélyre hívja fel a figyelmet, amelyet több mint bűn, hiba lenne figyelmen kívül hagyni. A veszély meghatározó tényezőit az alábbiakban lehet összefoglalni:

1. Nem tűnik véletlennek egy bolgár vegyész beszerzése, megnyerése. Karbozovon keresztül a Hezbollah közvetlenül hozzáférhet az EU-ban folyó tudományos és műszaki fejlesztések, kutatások jelentős szegmenséhez. (A Hezbollahnak már lehetnek hírszerzői, nemcsak Bulgáriában, de másutt is, akik a látókörbe került személyt értékelik.)
2. Karbozovon és kapcsolatain keresztül a Hezbollah hálózatot építhet ki, melyet különböző célokra használhat fel. (Saját operatív állományának telepítése, hírszerzés, titkos, vagy fedett műveletek előkészítése és végrehajtása az egész Európai Unió területén.
3. Dokumentált, jogilag megalapozottnak tűnő, valójában fedett, illetve leplezett együttműködés keretében folyamatos kommunikáció és utazási lehetőség a két végpont között.
4. Az Iszlám Állam olajüzletének sémáját alkalmazva Bulgária továbbra is jelentős elosztópontja lehet az Európába irányuló amfetaminnak, metamfetaminnak, és ópium-származékoknak. Nem kizárható, hogy politikai, gazdasági és logisztikai megfontolásokból a Hezbollah gyártási kapacitások telepítését is számításba veszi Bulgáriában.
5. Jelentős biztonsági, nemzetbiztonsági és kollektív biztonsági, terrorelhárítási kockázat.

Bulgária közös határa Törökországgal, a tengeri és közúti összeköttetés lehetősége, illetve Törökország geopolitikai helyzete és védelmi-földrajzi helye, részvétele a szíriai-iraki nem csupán polgárháborús jellegű konfliktusban szükségessé teszi új, megelőző intézkedések és műveletek tervezését és végrehajtását. A síita befolyás

²⁴³ Ganor - Halperin-Wernli, 2017, 7, továbbá Francis, Ellen, „The Secret History of Syrian Rebel Medicine,” *Medicine Underground*, 2016, <http://medicineunderground.org/>. Megtekintve: 2018. augusztus 26.

növelése a Közel-Keleten, illetve az ottani pragmatikus szunnita országokkal, valamint az Európai Unióval szemben Irán stratégiai célja, amihez a kábítószer-gyártás és -terjesztés is megfelelő, perspektivikus eszköz lehet.²⁴⁴

Kokain

Az ENSZ már idézett jelentése szerint Európában ugyan csökken, vagy stagnál a kokainfogyasztók száma, de az elfogyasztott kábítószer mennyisége növekszik. Hasonlóak voltak a tendenciák az Egyesült Államokban is 2012 és 2015 között. Új jelenség viszont, hogy a halálos végű kábítószer-használat estei között mind nagyobb számban fordulnak elő olyan esetek, amikor a kokaint más kábítószerrel együtt, leginkább ópiátokkal használják. Ezzel függ össze, hogy világszerte a kokainhoz köthető halálesetek száma a 2005-ös 729 ezerről 2015-re 999 ezerre nőtt.²⁴⁵ A kombinált használat esetében előfordulhat, hogy a kokain mellett az ópiátokat a hatás fokozására, esetleges elnyújtására akarják használni. A két szer bevitt mennyisége egyenként nem éri el a halálos dózist, de a bináris használatnál már esetleg kiváltható a halálok, vagyis az öntudatlan állapotban történő fulladás, fizikai sérülés, szívroham, stb. ... Az amerikai jelenségek mögött megfigyelhető a Latin-Amerikából származó kábítószer folyamatos jelenléte az amerikai piacon, ami kiegészül a Közel-Keletről szállított amfetaminokkal és metamfetaminokkal, továbbá a hagyományosan Dél-Kelet-Ázsiából érkező heroinnal.

²⁴⁴ A metamfetaminok egyik rendkívül elterjedt változata az MDMA, vagy ismertebb nevén az Extasy. Hatására összezavarodik a tér- és időérzékelés, megnöveli a fizikai teljesítőképességet és euforikus állapotot okoz. Ezért ez az egyik legismertebb „partidrog”. Kísérletek folynak vele, hogy a PTSD-ben, vagyis a poszt-traumás szindróma betegségben szenvedők kezelésére orvosi ellenőrzés mellett használhassák. On-line rendelhető kábítószer, ezért Nyugat-Európában is könnyen hozzáférhető. Az USA-ban „Molly” néven forgalmaznak hasonló illegális kábítószer. Európában a legnagyobb előállítói Hollandiában és Belgiumban vannak, de gyártják Kanadában, az USA-ban és Kínában is. Prekursorait Ázsiában állítják elő. Piaca gyorsan nő Brazíliában, Dél-Kelet-Ázsiában és Ausztráliában. Ázsiához köthető a nagyobb tisztaságú és erősebb hatású tabletták előállítása, ezért az Extasy ázsiai termelése felfutóban van. A Sanghajban Maastrichtba feladott és a barcelonai kikötőben 2014-ben elkobzott 1 tonna Extasy-prekurból 7 millió tablettát lehetett volna előállítani a hollandiai titkos laborban. A gyártáshoz még szükséges acetont Németországból, vagy Lengyelországból szokták beszerezni. Az előállítás, szállítás és terjesztés minden fázisában jelen vannak a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok, amelyek, mint másodrangú szereplők, közvetlenül részesei a terrorizmus finanszírozási rendszerének. Lásd: „Study Overview: Changes In The European MDMA Market,”

The Drug Classroom, 2016.05.09, <https://thedrugclassroom.com/overview-changes-european-mdma-market/>. Megtekintve: 2018. augusztus 26.

²⁴⁵ *World Drug Report 2017*, 11.

Marijuana (Cannabis sativa, vagy vadvender)

A világ legelterjedtebb, legnépszerűbb, úgynevezett, természetes „puha” kábítószere, amelynek legfontosabb hatóanyaga a tetrahydrocannabinol, vagy THC. Orvosi céllal és ellenőrzés mellett az AIDS-ben és daganatos megbetegedésekben szenvedőknek is adják hányinger és étvágytalanság ellen. Növekszik azoknak az országoknak a száma, ahol a marijuana legálisan, meghatározott nagyságú adagokban hozzáférhető. Az egyszeri marijuana-használók száma ugyan nem növekedett, de azok száma, akik a rendszeres márijuana-használat következtében krónikus egészségkárosodást szenvedtek, jelentősen emelkedett. THC tartalmú szert mesterségesen is elő lehet állítani, leggyakrabban orvosi célra, ennek neve a Marinol, vagy Dronabinol. A marijuana és bódító hatása hosszú ideje ismert, ám élvezetének kriminalizálása és szankcionálása csak a XX. században történt meg. Habár a marijuana enyhébb fokú, gyorsabban múló bódulatot okoz, mint a többi természetes alapú, vagy szintetikus kábítószer, többszöri, esetleg huzamos, rendszeres használata ugyanúgy függőséget okoz, mint a többi tudatmódosító szer használata, és elvonása esetén az elvonási tünetek, mint kísérőjelenségek is azonosak.

Latin-Amerika országai a XXI. század nemzetközi terrorizmusában. Országok, szervezetek, szervezett bűnözői csoportok

Az állami szintű korrupció és a kábítószerüzletben érdekelt szervezetek kapcsolatának néhány példája

Itt az ideje megvizsgálni, hogy a kábítószer illegális termelésében és forgalmazásában leginkább kompromittált országoknak milyenek a kapcsolataik a szervezett bűnözéssel, a narko-kartellekkel, illetve a nemzetközi terrorizmussal.

A klasszikus terrorizmusból a modern terrorizmusba vezető átmenet időszakának alapvető geopolitikai változása volt a bipoláris – amerikai-szovjet – szembenállás megszűnése, a terrorizmust állami szinten és eszközökkel támogató szocialista világrendszer megszűnése. Ennek egyenes következménye, hogy a kilencvenes években a terrorizmus is új módszereket keresett politikai céljai megvalósításához, új forrásokat a pénzügyi és logisztikai támogatás biztosításához és új eszközöket, fegyvereket a terrorcselekmények végrehajtásához. Mivel a politikai védelmet,

logisztikai és pénzügyi támogatást biztosító együttműködés a Szovjetunióval és a többi „forradalom-exportáló,” vagy azt támogató országgal megszűnt, a terrrorszervezetek az új működési modellt az ekkorra nemzetközi szinten is számottevővé vált szervezett bűnözésben találták meg. Ennek kombinált struktúrája, vagyis a hierarchikus irányítási rendszer ötvözése a bizonyos bűncselekményfajták elkövetésére szakosodott hálózatszerű csoportszerkezettel jelentősen hatékonyabbá tette a terrorcselekmények előkészítését, mind szervezési, mind pénzügyi, mind toborzási-személyügyi, mind pedig elkövetési és támogatási szempontból. A hatékonyság növekedése ténylegesen emelte az elkövető szervezetek besorolását, presztízsét a világ terrrorszervezetei között, biztosította azt a sajtónyilvánosságot, amely bármely terrorcsoport számára elengedhetetlen. Melyek lehettek azok a paraméterek, amelyek a klasszikus terrorizmust követő modern terrorizmus kialakulásához szükségesek voltak?

Csak a legjelentősebbek a kritériumok közül: diverzifikált pénzügyi és logisztikai háttér; alacsony láthatóságú, hatékony, mindig rendelkezésre álló beszerzési források; jól konspirált kommunikációs csatornák; könnyű beépülési lehetőség a potenciálisan bevonható közösségekbe; erős, védett pozíciók kialakítása; nagy mozgékonyág; fejlett konspirációs, tippkutatási és feldolgozási technikák; jól alkalmazható, széleskörű ellenőrzési és elhárítási módszerek; továbbá korrupcióra hajlamos hatósági tisztségviselők, illetve politikai személyiségek megközelítése. Ha szemügyre vesszük ezt a listát, azonnál nyilvánvalóvá válik, hogy a korábbi nemzeti keretek között működő, majd a nemzetközi politikai és gazdasági folyamatokat kihasználva határokon átnyúlóvá fejlődő szervezett bűnözés már kialakította ezt a koncepciót és meg is valósította, mint működési rendet. Tamara Makarenko²⁴⁶ a *The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism* című tanulmányában ezt így fogalmazza meg:

A közvetlenül a hidegháborút követő körülményekből fakadó előnyök miatt, amelyek szinte korlátlan hozzáférést biztosítottak a technológiai újdonságokhoz, a pénzügyi és globális piaci struktúrákhoz, a világban szerte élő szórványközösségekhez, a polgárháborúval szembenező gyenge országokhoz és a nagyszámú, úgynevezett „biztonságos menedékhez”, a politikai és a bűnelkövetés által motivált erőszak-alkalmazás gyakran összemosódik. Sok szempontból a határon átnyúló szervezett bűnözés felemelkedése a kilencvenes években és a terrorizmus változásai két, hagyományosan elkülönülő jelenséget hoztak létre, amelyekben felfedezhető számos műveleti és szervezeti hasonlóság.²⁴⁷

²⁴⁶ Tamara Makarenko a St. Andrews Egyetem Terrorizmus és Politikai Erőszak Kutatóközpontjának kutatója.

²⁴⁷ „Taking advantage of the immediate post-Cold War environment— which offered relatively unrestricted access to technological advancements, financial and global market structures, diaspora

A terrororganizációk és a nemzetközi szervezett bűnözés sajátos együttműködésére Latin-Amerika számos példával szolgálhat. Néhány ország – Dominika, Panama, Uruguay és Paraguay – megkérdőjelezhető gyakorlata, hogy könnyen megszerezhetővé tették az állampolgárságot, szinte felhívás volt a nemzetközi bűnözői csoportoknak, hogy telepedjenek meg a nyugati féltekén.²⁴⁸

A nyolcvanas évek második felében megjelent, majd a Clinton-adminisztráció idején megerősödött neoliberális nézetek és az ehhez kapcsolódó gazdaságpolitikai és pénzügyi gyakorlat következtében a latin-amerikai országokban az amúgy sem számottevő állami ellenőrzés és szabályozás még inkább vesztett erejéből és hatékonyságából. A kilencvenes évekre szinte nem maradt a kezükben semmilyen hatékony pénzügyi és hatósági eszköz, amelyre támaszkodva felvehették volna a harcot saját országukban a nemzetközi bűnszervezetek megjelenése és térnyerése ellen.²⁴⁹ Az Egyesült Államok által elindított, a rendvédelmi szervek támogatására, felkészültségük és hatékonyságuk növelésére elindított támogatóprogramok – különös tekintettel a kábítószerellenes együttműködésre – nem oldották meg a rendvédelmi, bűnüldöző, igazgatási, büntetésvégrehajtási állomány egzisztenciális gondjait, nem emelték az életszínvonalat, nem biztosítottak megfelelő jövedelmet a tervezhető szakmai és családi élethez, vagyis nem tudták a korrupciót generáló tényezők egy részét sem kiiktatni. A programok nem terjedtek ki a büntetésvégrehajtási intézmények infrastrukturális fejlesztésére sem, így azok a korrupció, a radikalizáció és a bűnelkövetői szervezetépítés fontos helyszínei maradtak. A neoliberalizmus képviselőinek reményeivel ellentétben ez az irányzat nem csökkentette az állami vezetők szintjén visszatérően megjelenő korrupciót sem.²⁵⁰ Az egyes országok helyzetének vizsgálata előtt célszerűnek tűnik bemutatni a Transparency International korrupciós index táblázatában elfoglalt helyüket.

communities worldwide, weak state faced with civil war, and numerous geographical safe-havens — the distinction between political and criminal motivated violence is often blurred. In many respects, the rise of transnational organised crime in the 1990s, and the changing nature of terrorism, have produced two traditionally separate phenomena that have begun to reveal many operational and organisational similarities.” Makarenko, Tamara, „The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism,” *Global Crime* 6, no. 1 (2004), 130. doi: 10.1080/1744057042000297025.

²⁴⁸ Bagley, Bruce, „Globalisation and Latin American and Caribbean Organised Crime,” *Global Crime* 6, no. 1 (2004), 32. doi:10.1080/1744057042000297963.

²⁴⁹ Bagley, 2004, 33.

²⁵⁰ Bagley, 2004, 33.

4: Argentína, Mexikó és Peru, valamint Venezuela korrupciós indexe 1995-2018 között

Vizsgált év	Vizsgált országok / Index és helyezés				Referencia-ország/ index és helyezés
	Argentína	Mexikó	Peru	Venezuela	
1995	5,24	3,14	n. a.	2,66	Új-Zéland / 9,55 (1.)
2000	3,5 (52.)	3,3 (59.)	4,4 (44.)	2,7 (71.)	Finnország / 10 (1.)
2010	2,9 (105.)	3,1 (98.)	3,5 (78.)	2,0 (164.)	Dánia / 9,3 (1.)
2018	40 (85.)	28 (138.)	35 (105.)	18 (168.)	Dánia / 88 (1.)

Adatok forrása: *Corruption Perceptions Index, 1995, 2000, 2010, 2018* (Transparency International, 1996, 2001, 2011, 2019), szerkesztette: Bács Zoltán.

Megjegyzések:

1. A kezdőév 1995, amikor a Transparency International megkezdte a statisztikai adatok közzétételét. Ebben az évben csak 41 ország szerepelt a táblázatban, és nem volt rangsorolás, csak a korrupciós indexet tüntették fel.
2. A 2018-ra vonatkozó adatsorokban az indexet már nem törtszámmal, hanem kétjegyű egész számmal adták meg.
3. Venezuela csak az ország helyzetének pontosabb bemutatása miatt, tájékoztató jelleggel szerepel a táblázatban.
4. 2010-ben 178 ország, 2018-ban már 198 ország szerepelt a felmérésben.
5. Minél kisebb az adott ország korrupciós indexe, annál rosszabb a helyezése, annál magasabb a helyezési száma.

Peru

A fentiekkel kapcsolatban két rendkívül nagy visszhangot kiváltó esetet érdemes példaként megemlíteni. Az egyik Alberto Fujimori Peru volt államfőjének országglása, aki ugyan sikeresen, de szinte vállalhatatlan áldozatok és jogsértések árán harcolt a maoista Fényes Ösvény terrorszervezet és a marxista Túpac Amaru Forradalmi Mozgalom (Movimiento Revolucionario Túpac Amaru, MRTA) ellen a kilencvenes években, de az elnöksége alatt, 1990 és 2000 között elkövetett és rábizonyított jogsértésekért, és hivatali bűncselekményekért – korrupció²⁵¹ és az emberi jogok megsértése – jelenleg is börtönben van.²⁵² Az ő elnöksége alatt foglalta el az MRTA a limai japán nagykövetséget és ejtette túsul az ott tartózkodókat. A tús szabaddító akcióban többen, köztük egy tús és a beavatkozó egység két katonája is életüket veszítették. A tús helyzet felszámolása során – illetve egyes források alapján azt

²⁵¹ *Global Corruption Report 2004* (Transparency International, 2004), 232–233.

²⁵² Részletesen, lásd Szenté-Varga Mónika, „Peru”, in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Szenté-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, megjelenés előtt).

követően – a 14 túszejtőt megölték.²⁵³ Tekintettel Fujimori japán származására, az MRTA nem véletlenül választotta ki a célpontjául a japán külképviseletet. Évekkel később, Fujimori Japánba utazott, így igyekezve elkerülni a felelősségre vonást elnökként elkövetett bűntetteiért. Arra számított, hogy japán alattvalóként nem adják ki Perunak. Mivel azonban bizonyítást nyert, hogy az általa elkövetett tettek az emberiség elleni bűntettnek minősülnek, Japánban sem maradhatott, így Chilébe utazott. Santiago 2007-ben kiadta a volt elnököt Limának, ahol 2009-ben börtönbüntetésre ítélték.²⁵⁴

Mexikó

A másik figyelemre méltó eset a Joaquín „El Chapo” Guzmán, az egyik legnagyobb hálózattal és pénzügyi-gazdasági és bűnelkövetési potenciállal rendelkező bűnszervezet, a Sinaloa-kartell vezetője elleni, New Yorkban folyó bírósági tárgyalás során merült fel. Alex Cifuentes Villa, egy kolumbiai származású kábítószercsempész, aki 2007 és 2013 között dolgozott Guzmánnak, a tárgyaláson tanúként vallotta, hogy 2012-ben, röviddel beiktatása után Enrique Peña Nieto mexikói elnök 250 millió (!) dollárt kért Guzmántól. Ugyanitt hangzott el az is, hogy Felipe Calderon elnöknek, illetve a jelenlegi államfő, Andrés Manuel López Obrador kampánystábjá korábbi munkatársának is fizettek a kartellek.²⁵⁵

Argentína

Latin-Amerika második legnagyobb országát, Argentínát 2005 márciusában rázta meg egy akkor kipattant botrány, melynek előzményei 2004 szeptemberéig nyúlnak vissza. Ekkor fedezték fel Madridban, a Barrajas repülőtéren azt a négy bőröndöt, amelyekre kívülről, a vonatkozó nemzetközi előírásokkal ellentétben, csak egy papírra írták rá, hogy a címzett a madridi argentin nagykövetség.²⁵⁶ Miután a Southern Wings argentin

²⁵³ „Report N° 13/04 Petition 136/03 Admissibility Eduardo Nicolas Cruz Sanchez,” *Inter-American Commission on Human Rights*, 2007.02.27,

<http://www.cidh.org/annualrep/2004eng/Peru.136.03.eng.htm>. Megtekintve: 2019. március 1.

²⁵⁴ Lásd: „Bring Former President Fujimori to Justice,” *Amnesty International*, 2006.09.26, <http://www.kintera.org/site/c.luLVJ8MRKrH/closed.asp?>. Megtekintve: 2019. március 1.

²⁵⁵ Llorente, Elisabeth, „Three Mexican presidents linked to El Chapo corruption as trial raises bribery claims,” *Fox News*, 2019.01.17, <https://www.foxnews.com/world/three-mexican-presidents-linked-to-el-chapo-corruption-as-trial-raises-bribery-claims>. Megtekintve: 2019. március 1.

²⁵⁶ A diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961. évi Bécsi Szerződés szigorúan rögzíti a nem kísért diplomáciai futárcsomagok jelölési előírásait. Ezek között szerepel, hogy a csomagokat el kell látni a küldő ország Külügyminisztériumának viaszpecsétjével, valamint jól láthatóan fel kell tüntetni, hogy

légitársaság által hozott csomagokat napokig senki nem kereste, a spanyol hatóságok megvizsgálták azok tartalmát. Így találtak rá hatvan kilogramm csomagolt kokainra. A botrány csak 2005 februárjában pattant ki Argentínában. A vizsgálat, melynek során Néstor Kirchner elnök a légitársaság és az azt felügyelő Argentin Légierő valamennyi vezetőjét menesztette, azt állapította meg, hogy a Buenos Aires-i Ezeiza repülőtér biztonságáért felelős tábornok fia, Walter Beltrame, az ellenőrzést kijátszva adta fel a gépre a kábítószer. A csomag feladását állítólag a légitársaság nemzetközi jegyeladásokért felelős vezetője, Fernando Arriete engedélyezte.²⁵⁷ Néstor Kirchner 2003 és 2007 között volt államfő. Őt felesége, Cristina Fernández de Kirchner követte az elnöki poszton 2007 és 2015 között. Mivel Néstor Kirchner 2010-ben elhalálozott, özvegye jelenleg egyedül néz szembe az ellene korrupciós vádak alapján megindított, folyamatban levő szenátusi eljárással.

Az illegális nemzetközi kábítószer-forgalmazásban érintett néhány ország

Ha megvizsgáljuk, hogy a washingtoni Külügyminisztérium 2017-ben közzétett, Nemzetközi Kábítószerellenőrzési Stratégiai Jelentése melyik latin-amerikai országokat nevesíti, mint a kábítószeres illegális termelésében érdekelt államokat, meglepően rövid listát kapunk. A kontinens 22 országából csak Bolívia, Kolumbia és Peru szerepelnek a felsorolásban.²⁵⁸ Pár oldallal később, amikor a jelentés elemzi az egyes országok helyét, szerepét és jelentőségét a nemzetközi kábítószerpiacon, valamint vizsgálja a kormányok intézkedéseit és szerepvállalását a kábítószerellenes harcban, már sokkal több ismert szereplővel találkozhatunk. Ezek közül célszerűnek tűnik bővebben foglalkozni Bolíviával, Kubával, Nicaraguával, Panamával, Peruval és Venezuelával, mint a terrorizmussal sajátos kapcsolatban álló – azt támogató, vagy annak kitett – országgal.

Bolívia

Az előbb hivatkozott jelentés szerint Bolívia a világ harmadik legnagyobb kokain előállító országa. Az ország azonban nemcsak saját termelésű kokaint exportál, de itt megy keresztül a legfontosabb szállítási útvonal, amelyen a bolíviai mellett a perui

az diplomáciai futárcsomag. Diplomáciai szolgálatom során számtalan esetben indítottam, illetve fogadtam ilyen futárcsomagokat.

²⁵⁷ Giordano, Al, „Narco escándalo sacude a Argentina: Kirchner confronta a los militares,” *The Narco News Bulletin*, 2005.03.02, <https://narconews.com/Issue36/articulo1213.html>. Megtekintve: 2019. március 1.

²⁵⁸ *International Narcotics Control Strategy Report 2017* (United States Department of State Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, 2017), I. kötet, 75–78.

kábítószer is eljut Brazíliába, a legnagyobb latin-amerikai felhasználó országba, illetve a brazil kikötőkön keresztül Nyugat-Afrikába és Európába. A perui hatóságok szerint az ott előállított kokainnak több mint a fele légi úton jut el Brazíliába. Latin-Amerika legnagyobb országából az Egyesült Államok felé irányuló kivitel nem jelentős.²⁵⁹

A bolíviai kormány, élén az államfővel, Evo Moralesszel, aki a Chapare régió kokalevél-termelői szövetségének is az elnöke, nem teszi meg a szükséges intézkedéseket, hogy eredményesen ellenőrzés alatt tarthassa az ország koka-termő területeit. Az ENSZ Kábítószerrel és Bűncselekményekkel foglalkozó Hivatala (UNODC) szerint 2014-től 2015-ig, vagyis egy év alatt a termőterület 1,500 hektárral nőtt és elérte a 36,500 hektárt.²⁶⁰ Adataik szerint a Yungas régióban működő legális kokalevél-piacon több termék cserél gazdát, mint amennyit a térségben megtermelnek.²⁶¹ A bolíviai kormány visszafogott igyekezetét a kábítószer ellenes küzdelemben bizonyítja, hogy míg 2015-ben harminckilenc drogcsempész repülőgépet foglaltak le, addig 2016-ban már csak tizenegyet, bár megsemmisítettek huszonnégy illegális fel- és leszállópályát. Az argentin hatóságok jelentései szerint napi egy légi határsértés történik, amikor a behatoló légijármű a két ország határának közelében rövid idő alatt megszabadul a szállítmányától és már fordul is vissza Bolíviába.²⁶² Alapvető biztonsági kockázati tényező, hogy a bolíviai kormány a hagyományos kokatermő vidékeken úgynevezett „társadalmi ellenőrzéssel” igyekszik elejét venni, illetve korlátozni az illegális kokatermelést. Ennek érdekében a kormány megbízottai tárgyalásokat folytatnak a termelőkkel, hogy megszerezzék egyetértésüket az illegálisan ültetett tövek kipusztításához. Logikusnak tűnik, hogy az alkudozásból várt előny reményében az illegális termelők növelhetik a termőterület nagyságát, a tövek számát, ahogy ez Kolumbia esetében is megtörtént. A nem hagyományos kokatermő térségekben a fellelt töveket azonnal kiirtják, ugyanakkor

²⁵⁹ Lásd bővebben: Uo.

²⁶⁰ Uo. (1 hektár az 10 ezer négyzetméter, vagyis 36,500 hektár az 365 millió négyzetméter, azaz 365 négyzetkilométer. Ha figyelembe vesszük, hogy Budapest területe 525 négyzetkilométer, akkor a bolíviai kokatermő terület a teljes pesti és részben a budai oldalt magába foglalná. Az ország területe 1.098.581 négyzetkilométer, tizenkétszer nagyobb Magyarországnál.

²⁶¹ Uo.

²⁶² Uo. Argentínai diplomáciai szolgálatom idején szerzett be Buenos Aires nagy felbontású, úgy nevezett 4D-s radarokat, mivel abban az időszakban még napi ötven légihatár-sértésről szóltak a jelentések, úgy, hogy az egymotoros gépek jelentős része a radarküszöb, azaz mintegy 30 méteres magasság alatt lépett be az argentin légtérbe. A terep domborzati viszonyait is jól kihasználva gyakorlatilag radarárnyékban lehetett a két ország között repülni.

a korrupciótól messze nem mentes Bolíviában számtalan lehetőség van akár a hatóságok orra előtt is kokaleveleket termesztetni.

A kormányzat két irányból közelíti meg a kábítószerrel kapcsolatos feladatokat, problémákat. Az egyik oldal a bűnüldözési tevékenység, ideértve az operatív műveletek végrehajtását is. A Különleges Kábítószer-ellenes Rendőri Erő (Fuerza Especial de la Lucha Contra el Narcotráfico, FELCN) mintegy 1600 fős állománya a kábítószertermelés és -forgalmazás felszámolásával és a pénzmosás elleni tevékenységgel foglalkozik. A végrehajtott műveletekről a Kormányzati Minisztériumon (Ministerio de Gobierno) belül működő Társadalom-védelmi Államtitkárságnak számolnak be. Ennek az államtitkárságnak a hatáskörébe tartozik a FELCN-n kívül a Társadalom-védelmi Főosztály, az Ellenőrzött Vegyületek Főosztálya és a FELCN.²⁶³ Maga az államtitkárság felelős a kábítószer-csempészás elleni társadalmi összefogás szervezéséért, a kokatermelés szabályozásáért, az ültetvények irtásának előmozdításáért, illetve a kábítószer-megelőzési és rehabilitációs programokért.²⁶⁴ Az államtitkárság felel az Egyesített Ültetvényfelszámolási Műveleti Csoport munkájáért is, amely a kiirtandó ültetvényeken mintegy 2300 fős állománnyal, kézi erővel hajtja végre a kokacserjék eltávolítását és megsemmisítését.

Létezik egy másik, a Kormányzati Minisztérium alá tartozó országos hatáskörű szervezeti egység, a Kábítószer-csempészás elleni Integrált Küzdelem Végrehajtó Egysége (Unidad Ejecutora de Lucha Integral Contra el Narcotráfico, ULICN), melynek feladata a központi költségvetésből a kábítószerellenes harcra előirányzott eszközök adminisztrációja, továbbá logisztikai, technikai és műveleti támogatás biztosítása a végrehajtó egységeknek, mint például a FELCN és a Közös Célfeladatok Végrehajtására létrehozott Egység (Fuerza de Tarea Conjunta, FTC).²⁶⁵ A bolíviai kormány még 2016-ban elfogadta a 2020-ig terjedő időszakra szóló kábítószer-csempészás és -kereskedelem, valamint a kokacserje szükségesnél nagyobb mértékű termesztését visszaszorítani hivatott stratégiát. Ez formálisan a bűnszervezetek elleni fellépés érdekében jött létre, azzal, hogy egyúttal biztosítsa a hagyományos belföldi

²⁶³ Az államtitkárság vezetője Felipe Ladislao Cáceres García, aki szintén komoly szakmai háttérrel rendelkezik a kokatermesztés területén, mivel 1995-ig a Cochabamba tartományi Trópusi Kokatermelők Szövetségének volt a főtitkára.

²⁶⁴ *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, I. kötet, 109.

²⁶⁵ Lásd: UELCN honlapja <http://www.uelcn.gob.bo/misionvision.html>. Megtekintve: 2019. április 11.

felhasználásra szolgáló kokatermesztés lehetőségét. A helyzet eléggé sajátos: Evo Morales kormánya szerint külföldi drogkartellek nem rendelkeznek szervezett bázisokkal Bolíviában, de képviselőik jelen vannak az országban.²⁶⁶ Ha ezt elfogadjuk, felmerül a kérdés, milyen bünszervezetek ellen visel harcot az a kormány, amelyik folyamatosan igyekszik nemzetközileg elfogadtatni a névlegesen belföldi, hagyományos felhasználásra szánt kokacserje termőterületének bővítését. A koka termőterületének 12 ezer hektárról 20 ezer hektárra való növelését²⁶⁷ a kormány a belföldi szükséglet növekedésével próbálja igazolni, miközben a kokain előállítás 2005 óta gyakorlatilag megduplázódott és elérte a 255 tonnát.²⁶⁸ A helyzetet csak árnyalja, hogy az Amerikai Államok Szervezetének Amerikaközi Kábítószerrel való Visszaéléseket Ellenőrző Bizottsága javaslatait a Chaparre tartomány egyik legnagyobb kokatermelőjeként hatalomra jutott Evo Morales folyamatosan negligálja, így az országban nincs olyan ellenőrzési mechanizmus, amely képes lenne figyelemmel kísérni a kábítószeres és pszichotróp szerek gyógyászati, orvosi alkalmazását, megelőzendő az ilyen vegyületek jogellenes használatát.²⁶⁹ Bolívia 2017-ben 11 millió dolláros támogatást kapott a kábítószerellenes küzdelemhez. A drogellenes stratégia további három évében még további 55 millió dollárra számíthat az Európai Uniótól.²⁷⁰

Bolívia helyzetét és szerepét értékelve elmondható, hogy a világ egyik legnagyobb kokain-előállítójaként, valamint az európai piacra szánt perui és hazai kábítószer tranzitállomásaként, illetve beszállítójaként kiemelkedő szerepet játszik a terrorfinanszírozásban. Az ország és az országot vezető hatalmi körök elkötelezettsége a kábítószertermelés mellett, továbbá Bolívia társadalmi, földrajzi és politikai elszigeteltsége rendkívül nehezíti a kábítószeralapanyag termelésének, feldolgozásának, forgalmazásának és transzferálásának visszaszorítását. A Bolívia elleni határozottabb fellépésben a vele határos országok sem kifejezetten érdekeltek, mivel az Andokban fekvő ország rendelkezik a régió legnagyobb földgázkészletével,

²⁶⁶ *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, I. kötet, 110.

²⁶⁷ Az Európai Unió szerint ez gyakorlatilag 36%-kal meghaladja a belső fogyasztáshoz szükséges termőterületet, és 60%-kal a jelenleg hatályos bolíviai törvényes termőterületi korlátozásokat. Lásd: ugyanott.

²⁶⁸ Uo.

²⁶⁹ Uo.

²⁷⁰ Uo.

amelyre majdnem valamennyi szomszédjának, így Argentínának, Chilének,²⁷¹ Perunak és Paraguaynak is égető szüksége van.²⁷² Az ország jelenlegi helyzete alapján elég valószínűtlennek tűnik, hogy politikájában rövid távon kábítószerellenes tendenciák érvényesüljenek.²⁷³

Kuba

Amíg a Bolíviában nincs sem hazai, sem külföldi terrorista támaszpont,²⁷⁴ addig a most vizsgálandó országok tevékenysége több síkon is közvetlenül kapcsolódik a nemzetközi terrorizmushoz, annak különböző szervezeteihez.

Ha pusztán a 2017-es adatok alapján vizsgáljuk Kuba helyzetét a kábítószeres globális előállításában, feldolgozásában és forgalmazásában, egy minta-országot láthatunk. Az USA Külügyminisztériumának már hivatkozott országjelentésében rögzíti, hogy az ország nem jelentős előállítója, fogyasztója, illetve átrakó állomása a nyugati félteke illegális kábítószerpiacának. Az aktív kábítószerellenes politikának, a szigorú ítéleteknek, valamint az egész országra kiterjedő megelőző és felvilágosító tevékenységnek köszönhetően a belső kábítószer-felhasználás, -fogyasztás alacsony. A kubai rendvédelmi és nemzetbiztonsági struktúrák intenzív tevékenysége, és a folyamatos kábítószerellenes intézkedések miatt a kábítószeres külföldi forrásból való bejuttatása az országba alacsony szinten mozog, és a nemzetközi kábítószer-kereskedő szervezetek, kartellek, sem tudtak hídfőállásokat kialakítani a szigeten. Sőt, a kubai kormány közel negyven országgal kötött kétoldalú megállapodást a kábítószerellenes együttműködésről, köztük az Egyesült Államokkal is. Erre 2016 júliusában, Barack

²⁷¹ Chile és Bolívia hosszú múltra visszatekintő területi vitája miatt kevésbé valószínű, hogy La Paz földgázt adna el Santiagonak.

²⁷² Argentína és Paraguay számára a bolíviai gáz az egyetlen nagyobb, hozzáférhető szénhidrogén-forrás a térségben. Korábbi reményeik a venezuelai gázlelőhelyeket velük összekötő, Hugo Chávez által vizionált „fáraói” léptékű építkezést igénylő gázvezeték megépítésére Chávez halálával szertefoszlottak. A gázforráshoz való hozzáférés volt a legfőbb érv annak érdekében, hogy Venezuelát felvegyék a MERCOSUR-ba 2006-2007-ben.

²⁷³ Bolíviáról részletesen:

Lehoczki Bernadett, „Bolívia: bel- és külpolitikai változások Evo Morales elnöksége alatt,” *Nemzet és Biztonság* 2, no. 5 (2009): 3–13.

Klein, Herbert S., *A Concise History of Bolivia* (Cambridge University Press, 2003).

Szente-Varga Mónika, „Társadalmi és politikai tendenciák Bolíviában a 21. században,” *Nemzet és Biztonság* 9, no. 2 (2016): 3–16.

Vogel Dávid, „Bolívia: az indiánok és a koka földje,” *Hadtudomány* 19, no. elektr (2009): 1–13.

²⁷⁴ Az egyetlen számottevő csoport az 1966-ban Ernesto Guevara által bolíviaiak részvételével alapított Nemzeti Felszabadító Hadsereg (*Ejército de la Liberación Nacional*, ELN-B) volt, amelyet a *Terrorism Research & Analysis Consortium* inaktív szervezetként tart nyilván. Lásd: <https://www.trackingterrorism.org/group/national-liberation-army-bolivia>. Megtekintve: 2019. április 13.

Obama elnök márciusi, történelmi látogatása után néhány hónappal került sor. Ennek értelmében az amerikai Parti Őrség összekötő tisztet delegált a havannai amerikai nagykövetségre, és a két ország hatóságai között is rendszeres a taktikai adatok cseréje. A kubai fél az illetékes mexikói, bahamai és jamaikai hatóságok mellett az amerikai DEA-vel is rendszeresen együttműködik a kábítószerellenes küzdelemben. A kubai Belügyminisztérium Nemzeti Kábítószerellenes Igazgatósága és a DEA közötti szakmai kapcsolatok lehetőséget adnak arra is, hogy Kuba okmányokkal, tanukkal és háttérinformációkkal is segítse az Egyesült Államok szövetségi bíróságait a kábítószerhez köthető ügyekben folytatott eljárások során. A felek évente két alkalommal tartanak széleskörű megbeszéléseket rendvédelmi és kábítószerellenes kérdésekről.²⁷⁵

A Kuba részéről tapasztalható együttműködési készség viszonylag új jelenség, amely egy hosszabb, huszonöt éves folyamat után, a már említett amerikai elnöki látogatás után gyorsult fel. A szocialista országoknak a megszűnése, politikai-gazdasági és társadalmi rendszereik demokratikus megváltoztatása, a piaci mechanizmusok és demokratikus elvek érvényesítése, valamint a Szovjetunió 1991. decemberi felbomlása elapasztotta a kubai gazdaság külső forrásait, ezért az ország vezetése szakított az ismert terrorista szervezetek korábbi támogatási formáival. Semmivé lett az anyagi-logisztikai, kiképzési és ideológiai-politikai háttér, mely évtizedeken keresztül stabil támogatást nyújtott az afro-ázsiai, latin-amerikai és természetesen a közel-keleti terrorszervezeteknek. Kuba számára nem maradt más választás, mint elindulni a lassú közeledés útján a térség mindenképpen meghatározó politikai, gazdasági, társadalmi és katonai tényezője, az Egyesült Államokkal való megbékélés, kiegyezés felé. A szigetország mellett a terrorizmust támogató, illetve a szervezett bűnözéssel összefonódva a terrorizmus finanszírozásában részt vevő más karibi és latin-amerikai országok is válaszút elé kerültek. Érdekes áttekinteni, milyen utat járt be Kuba harminc év alatt, hogyan jutott el a terrorizmus aktív exportjától és támogatásától annak elutasításáig.

Az 1959. január 1-ei győzelemtől az 1961. április 17-19-i, a Disznó öbölben végrehajtott (Bahia de Cochinos, Playa Girón és Playa Larga) sikertelen amerikai inváziós kísérletig a kubai rendszerváltás antiimperialista jellege mellett még nem volt

²⁷⁵ *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, I. kötet, 142.

magától értetődő annak marxista-leninista, szocialista orientációja, hiszen a kubai kormány és képviselői több fórumon is találkoztak az amerikai kormányzati tisztviselőkkel, például az ENSZ-ben, illetve az AÁSZ értekezletein. A szocializmust, mint célt és a forradalom szocialista jellegét Fidel Castro épp az inváziós kísérlet után hirdette meg.²⁷⁶ Eddig az időpontig a szovjet vezetés csak mérsékelt érdeklődést tanúsított a szigetország iránt, hiszen a szocialista blokkot megrázó események, az 1956-os Szezei válság és a magyar forradalom, a Szovjetunió Kommunista Pártja és a Kínai Kommunista Párt közötti mind nyilvánvalóbb konfrontáció, majd 1961 júniusától kezdve a berlini krízis óriási politikai és anyagi erőforrásokat emésztett fel. Az észak-afrikai országok közül a Gamal Abdel Nasszer vezette Egyiptommal kezdeményezett kapcsolatépítés alapján valószínűsíthető, hogy a szovjet geostratégiai elképzelések homlokterében inkább az állhatott, hogy a Földközi-tenger medencéjében alakítsanak ki politikai, gazdasági és katonai bázisokat, semmint hogy több mint tízezer kilométerre onnan, bár jóval közelebb az amerikai szárazföldhöz, szerezzenek pozíciókat. Ezt támasztja alá, hogy Moszkvában 1960-ban megnyitották a Népek Barátsága Patrice Lumumbáról elnevezett Egyetemét, melyre leginkább az afrikai kontinensről fogadtak hallgatókat. Nasszer elnököt Nyikita Hruscsov szovjet pártfőtitkár kairói látogatása során, 1964-ben, a Szovjetunió Hőse címmel is kitüntették. Ebben az időszakban a fejlődő katonai együttműködés jegyében egyiptomi pilótákat – köztük a jövő elnököt, Hoszni Mubarakot is – képezték ki Kirgizisztánban, a Kant Légitámaszponton.²⁷⁷

Meglepő módon, a szovjet érdeklődést messze megelőzve Csehszlovákia kezdte el kapcsolatainak fejlesztését Latin-Amerikával. Ennek jogi formába öntött alapja az 1960 júliusában Alekszandr Selepin, a KGB elnöke és Rudolf Barák csehszlovák belügyminiszter által aláírt megállapodás volt, melynek értelmében a két aláíró fél szorosabb együttműködést alakított ki „a harmadik világban, különösen a függetlenné váló országok és az Egyesült Államok közötti kapcsolatok vonatkozásában. Közös célunk a szakadás előidézése, valamint az amerikai politika és segélynyújtás diszkreditálása a fejlődő világban.”²⁷⁸ Az, hogy Csehszlovákia szerepet játszott a

²⁷⁶ Anderle Ádám, *Kuba története* (Akkord Kiadó, 2004), 115–129.

²⁷⁷ Lásd: Tucker, Spencer C., szerk., *Persian Gulf War Encyclopedia. A Political, Social and Military History* (ABC-CLIO, 2014), 318. Ugyanitt, a Kant támaszponton kapott kiképzést Hafez al-Assad is.

²⁷⁸ Vajda Barnabás, „Decolonization and Czecho-Slovakia in the Cold War – From Jovial Propaganda to Large Weapon Sales,” *Eruditio – Educatio* 8, no. 3 (2013): 52.

szovjet stratégiai elképzelésekben, jelentős mértékben annak is volt köszönhető, hogy Prága még a szovjetek előtt, 1960 januárjában megnyitotta nagykövetségét Havannában, majd még az előbb említett Selepin – Barák megállapodás előtt, júniusban 866 millió cseh korona értékű fegyverszállítási szerződést²⁷⁹ írt alá az kubai vezetéssel.²⁸⁰ A Raúl Castro vezetése alatt álló kubai egységes nemzetbiztonsági struktúra, a Hírszerzési Főigazgatóság (Dirección General de Inteligencia, DGI) kialakítása után, 1961-től még intenzívebbek lettek a kapcsolatok. A kubaiak számára a csehszlovák féllel kialakított együttműködés a többi szocialista országgal való kapcsolatokban prioritást élvezett, hiszen a DGI olyan adatokat és információkat osztott meg a csehszlovák szervekkel, amelyeket más országokkal nem. Prágában is rendkívül bizalmasan kezelték ezeket az adatokat, és ahogy azt Krajcsír Lukács a már idézett művében írja, még a legfelsőbb állami és pártvezetést sem avatták be mindenbe, hanem a KGB-vel közvetlenül intézték az együttműködés bizonyos (gyaníthatóan operatív) részleteit.²⁸¹ Az együttműködésnek új lendületet adott, hogy Havanna Prágát kérte fel Ramiro Valdés, a frissen kinevezett belügyminiszter felkészítésére. Valdés és Raúl Castro 1961. június 27-én már megkezdték felkészülésüket Prágában.²⁸² A csehszlovák hírszerzés által a készülő Disznó-öbölben végrehajtandó partraszállásról szerzett információkat Prága megosztotta Valdésszel, majd a visszavert támadás után zsákmányolt amerikai fegyverekből 1963 elejéig mintegy 900 kilogrammot szállítottak le a szocialista országoknak.²⁸³

A csehszlovák-kubai titkosszolgálati együttműködés egyik jelentős összetevője volt az 1961-ben elindított Manuel-akció. Ez eredetileg három kubai tiszt csehszlovákiai

²⁷⁹ Így került Kubába a Zbrojovka gyár által előállított Vz. 23/24/25/26 sorozatú „Samopal” géppisztoly, amit a származása miatt a kubaiak csak „La checa” néven emlegettek. Az *El brigadista* című filmben, mint a területvédelmi erők fegyvere jelenik meg.

²⁸⁰ Krajcsír Lukács, *Prágából szeretettel: a Manuel-akció. Diplomácia – hírszerzés – állambiztonság* (Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2018), 345, 348. Csehszlovákia területén 1968-ig negyven tanfolyamot tartottak 219 afrikai, 35 ázsiai és 11 latin-amerikai országból érkezett hallgatónak. A képzésben nemcsak ideológiai tárgyak, de diverziós műveletek, a gerilla-hadviselés alapjai, továbbá merényletek megszervezése is szerepelt.

²⁸¹ Lásd bővebben: Krajcsír, 2018, 349.

²⁸² Krajcsír, 2018, 351. Ramiro Valdés Fidel Castro és Raúl Castro egyik legmegbízhatóbb társa volt 1953, a Moncada laktanya elleni támadás óta. A kudarccal végződő akció után őt is elfogták, börtönbüntetésre ítélték, majd 1955-ben amnesztiával szabadult és Mexikóba távozott. Az 1956. december 2-iki partraszállásnál, amikor a Castro testvérek vezetésével 86-an partraszálltak a Granma jachtról Kubában Ő is azok között volt, akik fegyveres harcot kezdtek Fulgencio Batista rezsimje ellen. A kubai forradalom győzelme után folyamatosan belügyi, illetve nemzetbiztonsági, majd gazdasági vezetői tisztségeket töltött be. Jelenleg az Államtanács alelnöke és minszterelnök-helyettes.

²⁸³ Krajcsír, 2018, 353.

kiképzését jelentette, ám kubai kezdeményezésre a kiképzésbe rövidesen bevonták más latin-amerikai országok állampolgárait is. Az 1962-es kubai rakétaválság után diverziós műveletekre, konspiratív tevékenységre, és gerilla harcmodor alkalmazására képezték ki többek között argentin, brazil, venezuelai, uruguayi és egyéb állampolgárokat. A kubaiaktól nem állt távol az az elképzelés sem, hogy a Manuel-akció sikerén felbuzdulva a kiképzésbe észak-afrikai, illetve szub-szaharai országokból is bevonjanak arra alkalmas személyeket és csoportokat.²⁸⁴ A képzés helyszíne általában a Mariánské Laznéban található objektum volt. Az alábbi táblázatban látható, hogy 1962 és 1970 között a Manuel-akcióban mely országokból és hányan vettek részt:

5: A Manuel-akció résztvevői, ország és létszám szerint

Ország	Létszám
Venezuela	236
Argentína	177
Dominikai Köztársaság	122
Guatemala	100
Kolumbia	79
Peru	76
Brazília	48
Ecuador	41
Paraguay	38
El Salvador	36
Honduras	35
Haiti	35
Panama	28
Egyéb latin-amerikai és nyugati (amerikai, brit, spanyol, portugál)	128

Forrás: Krajcsír Lukács, *Prágából szeretettel: a Manuel-akció. Diplomácia – hírszerzés – állambiztonság* (Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2018), 370.

²⁸⁴ Krajcsír, 2018, 358–360. és 364.

A művelet lassú lezárása 1968-ban, a Prágai tavasz után kezdődött meg. Később kiderült, hogy a kubaiak a hatvanas évek közepén a csehszlovák hatóságok tudtán kívül is kiképző-támogató központot létesítettek az országban. 1970-ben Ján Marko csehszlovák külügyminisztert kubai útja során Fidel Castro megkérdezte, hol van az a ház, ahol Ernesto Guevara²⁸⁵ hónapokig élt csehszlovákiai pihenője idején. A prágai hatóságoknak fogalma sem volt arról, hogy „Che” az országban időzött.²⁸⁶

Végül kiderítették, hogy a kudarccal és az argentin-kubai vezető halálával végződő bolíviai expedíciót megelőzően, már Ramón Benítez uruguayi üzletember álcájában Guevara 1966 márciusa és júliusa között több hónapig élt a Ládvi községben található bérelt házban.²⁸⁷ Arra vonatkozóan, hogy Guevara esetleg a Manuel-akció keretében tartózkodott volna Csehszlovákiában, nincs adat. Az viszont tény, hogy a helyi illetékesek tudta nélkül, a kubai kormány finanszírozta és szervezte az utat és a tartózkodást.²⁸⁸

Kuba a forradalom exportjában vállalt önálló szerepe egyik elemeként egyre nagyobb szerepet kezdett játszani a terrorfinanszírozásban is. 1984-ben, amikor az Egyesült Államok 5,9 tonna heroint, 55-76 tonna kokaint (!), 7800-9200 tonna marihuánát fogyasztott el, melyeknek legnagyobb része importból származott,²⁸⁹ a Külügyminisztériuma előre jelezte, hogy a kábítószerkartellek és a terrorszervezetek között már fennálló kapcsolatok alapján a növekvő nemzetközi kábítószercsempészás jelentős lökést adhat a terrorizmusnak. Maga az időpont is jelzésértékű: épp, hogy megalakult a Hezbollah, az Al-Kaídáról még szó sincs, akkor vajon milyen irányultságú lehet az a terrorizmus, amelytől tartani lehetett?

²⁸⁵ Életéről részletesen: Anderle Ádám, *Che Guevara* (Pannonica, 2000), 163–342.

²⁸⁶ Anderle Ádám könyvében azt írja, hogy a csehszlovák hatóságok tudtak arról, hogy Guevara az országban van. (Elképzelhető, hogy nem ismerték az álcaként használt nevet, vagy azt, hogy mennyi ideig tartózkodott az országban, illetve, hogy Prágán kívül merre járt. *Megj.: a szerző*)

²⁸⁷ Krajcsír, *Prágából szeretettel*, 371.

²⁸⁸ Krajcsír, *Prágából szeretettel*, 372.

²⁸⁹ Ehrenfeld, Rachel; Kahan, Michael, „The Narcotic-Terrorism Connection” *The Wall Street Journal*, 1986.02.10, <https://acdemocracy.org/the-narcotic-terrorism-connection/>. Megtekintve: 2019. július 14.

...Latin-Amerikában több bűnszervezet multinacionális vállalatként működik, melyben külön szervezeti egységek foglalkoznak a kábítószer termesztésével, exportjával, szállításával, elosztásával és a pénzügyekkel. A gerillák oltalmazzák a kábítószer-csempészeket, mivel ez utóbbiak fegyverrel látják el őket, leginkább Kubából és Líbiából ... A kábítószer-csempészek és a gerillák Latin-Amerikában nemcsak fegyverrel üzemelnek egymással, hanem hírszerzési információval és különböző szolgáltatásokkal is, mint például a pénzmosás.²⁹⁰

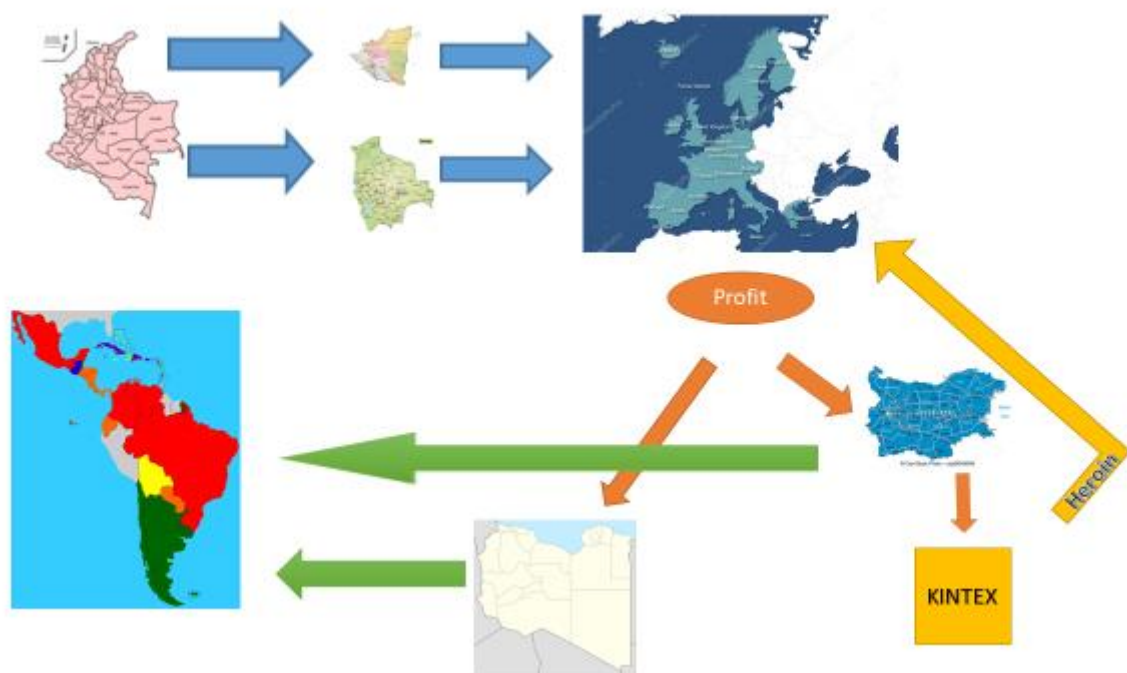
Az elemzés szerint a két legfontosabb szovjet szövetséges ebben Kuba és Bulgária voltak. A cikk utal arra, hogy az Egyesült Államok Kongresszusának Miami-ban, 1983-ban tartott meghallgatása során adatok merültek fel arra, hogy Kuba minden egyes kábítószer-szállítmányból, amelynek továbbításához segítséget nyújt, akár fél millió dollárnyi haszonra is szert tesz. Az anyagi előny forrása nem korlátozódik a kábítószer-csempészésre, hanem kiterjed a kábítószerpiac növekedésére is.²⁹¹ Az Egyesült Államokban már a hetvenes években elkövetett pénzügyi bűncselekmények miatt körözött és a felelősségre vonás elől Costa Ricába, majd Nicaraguába menekült, később, a nyolcvanas években, Kubában letelepedő Robert Vesco ügyében folytatott vizsgálat szerint a kolumbiai M-19 terrorszervezet kulcsszerepet játszott az 1980 óta folyamatos együttműködésben a kubai kormány és az amerikai szervezett bűnözés között. Az így kialakult üzleti modellben a kolumbiai kokaint először Bolíviába és Nicaraguába csempészték, ahonnan továbbszállították Nyugat-Európába. A profit egy részét Kadhafi Líbiájába továbbították fegyverekért cserébe, amiket bolgár hajókon és líbiai repülőgépeken szállítottak Latin-Amerikába. A profit egy másik része a Kintex bolgár állami külkereskedelmi vállalatához került, amely hírszerzési források szerint a Nyugat-Európába továbbított heroin feléért volt felelős.²⁹² Az üzleti modell folyamatábrája ékesen mutatja a latin-amerikai marxista-leninista vezetésű országok és a hasonló ideológiai alapokon antiimperialista harcot folytató terrorszervezetek kapcsolatát.

²⁹⁰ Uo.

²⁹¹ Uo.

²⁹² Uo.

6: A latin-amerikai baloldali terrorszervezetek finanszírozásának folyamata

Jelmagyarázat: kék nyilak: a kokain útja, narancs színű nyilak és ellipszis: a kábítószerből származó profit és annak megosztása, citromsárga nyilak: a Kintex cégen keresztül Nyugat-Európába áramló heroin, zöld nyilak: a Bulgáriából és Líbiából Latin-Amerikába áramló fegyverek útja. (Ehrenfeld-Kahan: „The Narcotic-Terrorism Connection” munkájának adatai alapján szerkesztette: Dr. Bács Zoltán)

Ugyanígy, kábítószerért cserébe jutott fegyverekhez a salvadori gerillák szervezete, a Faramundo Martí Nemzeti Felszabadítási Front is.²⁹³ A kábítószerből származó bevételük a hetvenes évek közepe és a nyolcvanas évek között, tehát alig több, mint öt év alatt 75 millió dollárra volt tehető.²⁹⁴ Ha becsült értéken összehasonlítjuk a terrorszervezetek leggyakrabban alkalmazott módszereinek, az emberrablásnak, bankrablásnak a „jövedelemzőségét” a kábítószerüzlethől befolyó összegekkel, látható, hogy a kábítószertermesztés, forgalmazás, a termelők védelme, a szállítás felügyelete sokkal jövedelemzőbb volt minden más „üzletágnál”. A kolumbiai terrorszervezetek – FARC, M-19, MLN – és a kartellek közötti megállapodás a

²⁹³ A nyolcvanas években El Salvadorban dúló polgárháborúról lásd: Didion, Joan, *Salvador* (Európa, 1985) és Woods, Alan, „El Salvador: Romero érsek meggyilkolása,” *Eszmélet* 23, no. 90 (2011): 154–168.

²⁹⁴ Ehrenfeld-Kahan, 1986.

nyolcvanas évek közepén évi 1,5 milliárd dolláros bevételt biztosított a gerillák számára.²⁹⁵

A kubai legfelső vezetőhöz, Fidel Castróhoz közel álló magas beosztású személyek szervezett részvétele a fedett kábítószer-műveletekben a sajtóban többször is nyilvánosságot kapott, ám hivatalos eljárásban először 1982-ben került napirendre. Ebben az évben négy kubai és tíz másik állampolgár – amerikaiak, mexikóiak és kolumbiaiak ellen emlet vádat Florida Déli Körzetének ügyésze kábítószercsempészsért. A kubaiak mind magas rangú politikai és katonai vezetők: a kubai Haditengerészet főparancsnoka, Aldo Santamaria-Cuadrando altengernagy, René Rodriguez Cruz, a Kubai Népek Barátsága Intézet elnöke, mindketten Fidel Castro személyes jóbarátai, Fernando Ravelo Renedo, Kuba korábbi bogotai nagykövete és Gonzalo Bassols Suárez, a bogotai kubai nagykövetség rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere. A szökésben lévő Jaime Guillot Lara vád szerint kulcsszerepet játszott nagy mennyiségű fegyver csempészésében Kubából a kolumbiai baloldali gerilláknak. A többi vádlott mind kubai születésű amerikai állampolgárok volt. Az 1979 ősze és 1981 januárja között lefolytatott nyomozás alapján elkészített vádirat szerint Santamaria altengernagy és társai felügyelték a Kolumbiából Florida déli részére továbbított methaqualone²⁹⁶ tablettákat és marihuánát szállító hajók üzemanyaggal való újrafeltöltését a kubai kikötőkben, védelmet és ellátást biztosítottak a vízijárműveknek és személyzetüknek.²⁹⁷ Santamaria altengernagy aktív szerepét a kábítószer-csempészsében Rachel Ehrenfeld is megemlíti a Michael Kahannal közösen írt „*The Narcotic-Terrorism Connection*” már idézett cikkében.²⁹⁸

1989-ben Kuba, illetve kubai tisztségviselők részvétele a nemzetközi kábítószerüzletben újra a figyelem középpontjába került. Júniusban és júliusban a kubai televízió majdnem egy hónapig egyenes adásban közvetítette Arnaldo Ochoa

²⁹⁵ Uo.

²⁹⁶ A methaqualone, vagy quaaludes a barbiturátokhoz hasonló hatású, szedatív készítmény, amely az 1970-es években vált rendkívül népszerűvé az Egyesült Államokban, ahol Mandrax néven is kapható volt. A *Wall Street farkasa* című, Martin Scorsese rendezte film elhíresült kábítószeres jeleneteiben is quaaludes szerepelt. (A forgatáson természetesen nem kábítószer, csak D vitamint inhaláltak a szereplők.)

²⁹⁷ A bekezdésben tárgyalt 1982-es esetről részletesen olvasható: Volsky, George, „U.S. Drug Charges Cite 4 Cuban Aides, *The New York Times*, 1982.11.06, <https://www.nytimes.com/1982/11/06/us/us-drug-charges-cite-4-cuban-aides.html>. Megtekintve: 2019. május 29.

²⁹⁸ Ehrenfeld-Kahan, 1986.

Sánchez²⁹⁹ hadosztálytábornok³⁰⁰ és tizenhárom társa katonai bírósági tárgyalását. A vád szerint az illegális nemzetközi kábítószerüzlet vezetőivel együttműködve 3,4 millió dollárt kaptak összesen 6 tonna kokain szállításának megkönnyítéséért a kubai légtéren, felségvizeken és felségterületen keresztül.³⁰¹ A vádpontok között szerepelt még gyémánt- és elefántcsont-csempészség, illetve a „forradalom elárulása”. A tizennégy vádlottból négyet, köztük Ochoát és Patricio del a Guardia dandártábornokot, a közvetlenül Fidel Castronak alárendelt, különleges rendeltetésű erők parancsnokát, halálra ítélték és 1989. július 13-án kivégezték. Az ügy világszerte visszhangot keltett, olyannyira, hogy tíz évvel később még Vágvolgyi B. András is írt a témában „Tuhacsevszkij-salsa” címmel az *Élet és Irodalom* 1999/32. számában. Ha retrospektíve szemléljük az események láncolatát, kezdőpontként az amerikai sajtóban tudósítások, cikkek jelentek meg arról, hogy a kubai kormánynak köze van a kábítószer-csempészséghez.³⁰² Tekintettel arra, hogy a cikkekben a kábítószer-csempészséssel összefüggésben Fidel Castro személyes érintettségét is feszegették, a kubai vezető vizsgálatot rendelt el. Ennek kapcsán tájékoztatást kértek az M-19 kolumbiai gerillaszervezet egyik korábbi vezetőjétől, Antonio Navarro Wolftól³⁰³ is. A nyomozás vezetését Castro José Abrantes tábornokra, az akkori belügyminiszterre bízta, aki a forradalom győzelme után hosszú ideig Castro személyes védelméért is felelős volt. Abrantes a Navarro Wolftól kapott információkat

²⁹⁹ Arnaldo Tomás Ochoa Sánchez 1930-ban született. 1958 augusztusában, tehát a kubai forradalom győzelme előtt négy hónappal csatlakozott a Camilo Cienfuegos vezette második hadosztalhoz. A forradalom győzelme után Csehszlovákiában, majd Moszkvában, a Népek Barátsága Patrice Lumumbáról elnevezett Egyetemén és a Frunze Vezérkari Akadémián tanul. 1961-ben részt vesz a Disznó-öbölben végrehajtott partraszállási kísérlet visszaverésében, majd az 1962-es kubai rakétaválság kezelésében. Közvetlen harci tapasztalatot szerez a gerilla-hadviselésben Venezuelában, amikor 1966-tól kezdve az ottani kommunista gerillákkal együtt rajtaütéseket hajt végre a kormányerők alegységei ellen. Kubába való visszatérése után a vezérkari főnök helyettesévé nevezik ki, majd a kubai Nyugati Hadsereg védelmi építési munkálatainak vezetője lesz. 1977-ben Ochoa vezeti a többnemzetiségű erők által vívott ogadeni háborút Etiópiában a szómáliai területszerző műveletek ellen, ahol a kubai csapatok mellett szovjet és jemeni katonai tanácsadók is voltak. Az Afrikában aratott győzelem után a nicaraguai sandinisták támogatására Managuába küldik. A nyolcvanas évektől kezdve az Angolában állomásozó kubai expedíciós erőket vezeti. A kábítószer-csempészségi ügyben indított vizsgálat során Angolából rendelték vissza. Népszerűsége, sikerei és megnyerő egyénisége miatt sokan a Castro testvérek riválisát is láthatták benne.

³⁰⁰ A Magyar Honvédségben rendszeresített rendfokozatok közül a vezérőrnagyi rendfokozatnak felel meg.

³⁰¹ Vargas, Manuel O., *El Genocastroidio* (Palibrio Bloomington, 2011), 132.

³⁰² Lásd: Valenzuela, Jorge, „Pablo Escobar, el capo que estremeció la Revolución Cubana,” *El acento*, 2014.05.25, <https://acento.com.do/2014/opinion/8142988-pablo-escobar-el-capo-que-extremecio-la-revolucion-cubana/>, Megtekintve: 2019. május 28.

³⁰³ Az 1948-ben született Antonio Navarro Wolf 1990-től folyamatosan kiemelkedő szerepet játszott és játszik a békefolyamatban. Egészségügyi miniszter, tartományi kormányzó és kétszeres szenátor, a mai napig aktív politikai tevékenységet folytat. Legutóbbi szenátori mandátuma 2018-ban járt le.

eltitkolta Castro elől, aki csak véletlenül szerzett tudomást arról, hogy a kolumbiai gerilla olyan információkat szolgáltatott, amelyek rendkívül terhelőek voltak több magas beosztású kubai főtisztre és tábornokra. Navarro Wolf közölte, hogy Ochoa tábornok egyik beosztottja, Amado Padrón Trujillo őrnagy, tárgyalásokat folytatott Pablo Escobarral.³⁰⁴ A Navarro Wolftól származó információ alapján Abrantesen és Ochoán kívül még két személy, Antonio és Patricio de la Guardia szintén aktív szerepet játszott az ügyben. Ochoa másik beosztottja Jorge Martínez, felettese parancsára többször is találkozott Escobarral. Velük együtt kerültek a vádlottak padjára a csempészéshez logisztikai és szervezési támogatást nyújtó katonai vezetők.³⁰⁵ Az Ochoa-pert követő Abrantes elleni eljárás végén a volt belügyminisztert 20 évi szabadságvesztésre ítélték. Három évvel később a börtönben halt meg.

Kolumbia

Az Ochoa-Abrantes ügyekkel kapcsolatban van néhány, még nem vizsgált kérdés, amelyekre a lehetséges, de közel sem biztos válaszokat csak a valószínűségi elemzés alapján lehet megadni. Vegyük elsőként a per során említett kábítószer mennyiségét. Az ENSZ vonatkozó statisztikái szerint 1990-ben Kolumbia még csak 92 tonna kokaint állított elő, és a mennyiségek terén Peru (492 tonna) és Bolívia (1989 tonna) mögött a harmadik helyet foglalta el. A kubaiak által továbbított hat tonnányi mennyiség gyakorlatilag csaknem a 6,52%-a kolumbiai kokaintermésnek és 0,78%-a az Andok térségében megtermelt kokainnak. A teljes, 1990-ben előállított mennyiség 774 tonna volt.³⁰⁶ Ha ezt a mennyiséget összehasonlítjuk a Columbia Reports által 2019. március 31-én közzétett, az ENSZ Kábítószer és Bűnözés elleni Hivatalának (UNODC) adataira hivatkozó számokkal, amelyek szerint az Andok térségének kokaintermelése 2018-ban 1400 tonna volt, megdöbbentő eredményre jutunk: az elmúlt nem egész harminc év alatt a térség kokaintermelése megduplázódott.³⁰⁷ Ezek

³⁰⁴ Lásd: Jorge Valenzuela idézett cikkét.

³⁰⁵ Az Ochoa-ügyben a vádat az a Juan Escalona Reguera dandártábornok, főügyész képviselte, aki fiatal korától kezdve Raúl Castro oldalán harcolt, majd az 1962-es októberi rakétaválság idején a Kuba keleti részében állomásozó szovjet hadosztály parancsnoka mellé rendelték összekötőtisztnek. Az angolai háború idején a havannai vezérkarban az angolai hadműveleti területen lévő, expedíciós csapatokkal való összeköttetés biztosítása volt a feladata. Több más megbízatása után az 1978-as Havannai Világifjúsági Találkozó előkészítéséért és megrendezéséért, mint a szervezőbizottság alelnöke volt felelős. A sikeres rendezvény után két hetet töltött Magyarországon az MSZMP Tihanyi üdülőjében. 1983-tól főügyész, majd igazságügyi miniszter. 1990 és 1993 között a Néphatalmi Nemzetgyűlés elnöke. 1993-tól újra főügyész, egészen 2014-ig. 2018-ban halt meg, 87 éves korában.

³⁰⁶ *World Drug Report 2010* (United Nations Office on Drugs and Crime, 2010), 66.

³⁰⁷ „Columbia’s Drug Trade,” *Columbia Reports*, 2019.06.26, <https://data.colombiareports.com/colombia-drug-trafficking/>. Megtekintve: 2019. június 29.

az adatok a kokainra vonatkoznak, és nem számolnak más ismert kábítószerrel, mint a marihuána termelésével. Az 1989-1990-es adatok alapján a kubai segítséggel szállított kokain mennyisége nem volt kimagaslóan nagy, mint ismert, a Medellín-kartell több más, tengeri és légi útvonalon is szállított kábítószerrel az Egyesült Államokba. Ebből következően azt sem lehet kizárni, hogy a Bolíviában és Peruban megtermelt kokain egy része is a Medellín-kartell közvetítésével jutott el az észak-amerikai piacra, akár Mexikó és Kuba közbeiktatásával. Így, a nagyobb továbbított mennyiséggel és az abból származó nagyobb haszonnal magyarázható lenne a magas szintű és kiterjedt, szárazföldi, légi és vízi erőforrások használata, illetve az ezzel felváltat kockázat.

Nézzük ugyanezt a kérdést az alkalmazott szállítási technika oldaláról! A Medellín-kartell és üzlettársai kezdetben hajókkal és kis repülőgépekkel szállították a kokaint. A kisebb radarprofilú hajók, az úgy nevezett „speedboatok” rakománya elérheti az egy tonnát is.³⁰⁸ Ez a mennyiség optimális, a hozzá szükséges járműpark könnyen beszerezhető, bérelhető, vagy akár a járművek tulajdonosai vállalják fel a szállítmány eljuttatását a megadott helyre a nyílt vízen. Az átadás, vagy a vízbedobás helyét földrajzi koordinátákkal, újabban GPS-jeleket sugárzó bójákkal jelölik meg a hajózási térképeken. Az átvétel, vagy vízből való kihalászás után a másik hajó szállítja tovább az árut a szárazföldre, igyekezve kikerülni az USA Partiórságának, illetve a Vámsszolgálatnak a járőrhajóit.

A kartellek által leggyakrabban használt légijármű a Cessna 172, vagy a Cessna 182 Skylane. Ezek hatótávolsága 990 kilométer, utazósebessége 220 kilométer óránként. Ha az 1406 kilogrammos felszállótömegből kivonjuk a gép üres tömegét, 815 kilogrammot, a hasznos szállítható teher 591 kilogramm, vagyis a pilóta nélkül fél tonna.³⁰⁹ Ezek a gépek párszáz méteres, szilárd burkolattal nem rendelkező pályáról is fel tudnak emelkedni, illetve oda le tudnak szállni. A korábbi fejletlenebb radartechnika mellett a 20-30 méteres magasságon történő, radarszint alatti repülést a légiirányítási, vagy felderítő lokátorok nem érzékelték, így rejtett módon át lehetett lépni a légi határokat. A célterületet a kábítószer-küldeményt várók megjelölték. A

³⁰⁸ A Balatonon is van lehetőség olyan speed boattal túrázni, mint amilyenhez hasonlót a csempészek is használnak. Ezek motorja 320 lóerős és 15 főt képes szállítani. Ha egy felnőtt átlagos testsúlyát 80 kilogrammnak vesszük, a hajó terhelhetősége elérheti az 1000 kilogrammot, amihez hozzá kell adni a két fős személyzetet és az üzemanyag súlyát.

³⁰⁹ Lásd: „Cessna 172 adatlap,” http://www.siraly.eu/adatlapok/adatlap_Cessna172.htm, Megtekintve: 2019. május 29.

megközelítés és leszállás után a légijármű üzemelő motorral várta a néhány perces kirakodás végét, majd visszarepült a kiinduló állomására. Az is előfordulhatott, hogy a kellően becsomagolt szállítmányt egy, a leszálló pálya feletti kismagasságú áthúzás során egyszerűen kidobták a gépből a várakozóknak. A vízi és légi járművek üzemeltetési költségeinek becslésen alapuló összehasonlítás azt mutatja, hogy a vízi szállítás olcsóbb, de nagyobb a felfedezés veszélye. Ennek ismeretében ismét felmerül a kérdés, hogy megérte-e a 6 tonna kokain továbbításáért a szigetország katonai infrastruktúrájának felhasználásával kifizetni 3,4 millió dollárt?

A vonatkozó ENSZ statisztika szerint 1990-ben a kokain utcai ára az Egyesült Államokban 275 dollár volt grammonként.³¹⁰ Ha összeszorozzuk a 6 millió grammot a 184 dolláros árral, kiderül, hogy az Ochoáék által továbbított kábítószer értéke 1 milliárd 104 millió dollár volt, vagyis a kubaiaknak kifizetett összeg után 1,1 milliárd dollár volt a Medellín-kartell haszna csak ebből az ügyletből. Ilyen ár-érték arány mellett kevésbé valószínű, hogy csak egyszeri ügyletről lett volna szó.

Felmerül, hogy a kubai kapcsolat Escobar számára bírt-e más, az anyagi hasznon túlmenő jelentőséggel. Figyelembe véve, hogy a nyolcvanas évek végén Belisario Betancourt kolumbiai elnök utasítást adott Escobar elfogására és kiadására az Egyesült Államoknak, feltételezhető, hogy a kubai kapcsolat szükség esetén biztosította volna Escobarnak a szökés és elrejtőzés lehetőségét. Tekintettel a kubai politika USA-ellenes jellegére és a terrrorszervezetek ezzel összefüggő támogatására, Escobar rendkívüli pénzügyi tartalékaira és kapcsolataira a kolumbiai terrorszervezetekkel, messze nem zárható ki egy ilyen elképzelés.³¹¹

A panamai és nicaraguai kapcsolat

1988 januárjában, vagyis több mint egy évvel az Ochoa-ügy kipattanása, illetve már az azt elindító észak-amerikai sajtócikkek megjelenése előtt José Blandon Castillo, aki 1987 decemberéig Panama New-Yorki főkonzulja, korábban, 1986-ig, pedig a közép-amerikai ország titkos, még Omar Torrijos által a sandinista forradalom után alapított

³¹⁰ *World Drug Report 2006* (United Nations Office on Drugs and Crime, 2006), 93.

³¹¹ A poszt hidegháborús Kolumbiáról lásd:

-Hegedűs Barbara; Bács Zoltán György: „Kolumbia,” in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Sente-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, megjelenés előtt).

politikai hírszerzésének főnöke volt,³¹² vallomást tett a Szenátus külügyi bizottsága terrorizmussal, kábítószer-ügyekkel és külföldi műveletekkel foglalkozó albizottsága, az úgynevezett Kerry-bizottság előtt. Ennek során – más ügyek mellett – érintette az Egyesült Államokba irányuló kábítószerszállítmányok kérdését. Blandon Castillo átfogó képet adott arról, hogy a hetvenes évek elejétől kezdve, amikor Manuel Noriega tábornok átvette a hírszerzés irányítását, hogyan vált a panamai bankrendszer, a közigazgatás, a katonai intézmények, a repülőterek és kikötők a kábítószer-csempészet hatalmas gépezetévé.³¹³

A volt panamai hírszerzési főnök eskü alatt tett vallomása lehetőséget adott a Miami ügyészségnek, hogy vádat emeljenek Noriega ellen kábítószer-csempészsben való részvételért. Vallomása során Blandon Castillo beszámolt arról is, hogy Noriega tábornok Havannába küldte őt, hogy Fidel Castro segítségét kérje egy kínos helyzet feloldásához a Medellín-kartellel. A találkozóra 1984 júniusa végén kerülhetett sor.³¹⁴ Castro számára Panama több szempontból is fontos, érdekes és értékes hely volt. Panamán keresztül jutott hozzá különböző nyugati, fejlett technológiákhoz, ideértve a számítástechnikai és fegyvergyártási technológiákat, melyeknek megszerzése érdekében a kubai kubai hírszerzés, a Hírszerzési Főigazgatóság (Dirección General de Inteligencia, DGI) fedett állományú tisztek által vezetett céghálózatot hozott létre Panamában. Amikor az ügylet megkívánta, akár egy művelet lebonyolítására is létrehoztak „fantom-cégeket”, amelyek utána el is tűntek. Gyakori volt, hogy az USA-ba telepített kubai hálózat segítségével megszerzett és Panamán keresztül Kubába eljuttatott árukat, vagy információkat – ideértve a technológiai ismereteket is – továbbadták a szovjeteknek. Erről Florentino Aspillaga Lombard, a kubai hírszerzés dezertált őrnagya, számolt be. Aspillaga Lombard a prágai kubai rezindentúrát vezette, majd 1987 júniusában Ausztrián keresztül távozott az Egyesült Államokba. Ő fedte fel azt is, hogy az előbbieken már említett Robert Vesco a kubai kormány vendégeként

³¹² Lásd: a Kerry-bizottság jelentésének Panamával foglalkozó melléklete: Committee on Foreign Relations, United States Senate, *Drugs, Law Enforcement, and Foreign Policy: Panama* (U.S. Government Printing Office, 1988), 80.

³¹³ Sciolino, Elaine, „Consul Asserts C.I.A. Aided in Panama Cover-Up,” *The New York Times*, 1988.02.10, <https://www.nytimes.com/1988/02/10/world/consul-asserts-cia-aided-in-panama-cover-up.html>. Megtekintve: 2019. május 30.

³¹⁴ Halperin, Maurice, *Return to Havana. The decline of Cuban society under Castro* (Vanderbilt University Press, 1994), 152.

él Cayo Largo szigetén. Ez a sziget volt a Miami-ba küldendő kábítószer-rakományok átrakó-állomása, illetve a hajók üzemanyag-vételezési pontja.³¹⁵

Nemsokkal azután, hogy Noriega londoni bankszámlájának adatait a brit hatóságok átadták az amerikai félnek, Kuba bejelentette, hogy tizennyolc Panamában dolgozó diplomata és közalkalmazott állampolgárát rendeli haza, akikkel szemben eljárást indítanak kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények miatt.³¹⁶

Panama Noriega 1989-es bukása után is kiemelkedő szerepet játszik az Egyesült Államokba irányuló kábítószer-csempészsben. 2017 novemberében a panamai-kolumbiai határon két tonna kokaint foglaltak le a hatóságok. A művelethez kapcsolódóan a panamai belbiztonsági miniszter, Alexis Bethancourt utalt rá, hogy a kábítószer-ellenes műveletek sikere nagy részben az illetékes hatóságok és a nemzetközi szövetségesek közötti jobb koordinációnak köszönhető. A novemberi szállítmány lefoglalásával – a korábban már lefoglalt hetven tonna kábítószerrel együtt - Panama egy év alatt több mint 72 tonna kokain piacra jutását előzte meg.

A miniszter egy sajátos jelenségre is felhívta a figyelmet. Elmondása szerint amióta a kolumbiai kormány és a FARC 2016-ban békét kötött egymással,³¹⁷ megnövekedett az erőszak és a kábítószer-csempészek aktivitása.³¹⁸ Ennek magyarázata, hogy a FARC-nak korábban a nemzetközi kábítószer-piacon betöltött helyét betölteni kívánó és kapcsolatrendszerére igényt tartó kartellek és csoportok közötti küzdelem nem csak az ellenőrzésük alatt álló és a másik csoport által uralt terület határvidékére terjed ki, hanem érinti a logisztikai bázisként használt városokat, falvakat, és a szállítási útvonalakat is.

³¹⁵ Lásd: Pichirallo, Joe, „Cuba Used Noriega to Obtain High-Tech U.S. Goods, Defector Says,” *The Washington Post*, 1988.04.27, https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1988/04/27/cuba-used-noriega-to-obtain-high-tech-us-goods-defector-says/74493f3e-c19d-474c-8dac-4c2324267ae2/?utm_term=.bbf582f0b23c Megtekintve: 2019. május 30., valamint Ehrenfeld, Rachel, „The Americas: Castro is Shocked! Shocked! To Find Drug-Dealing Comrades,” *The Wall Street Journal*, 1989.06.23, <http://acdemocracy.org/the-americas-castro-is-shocked-shocked-to-find-drug-dealing-comrades/>. Megtekintve: 2019. május 30.

³¹⁶ Ehrenfeld, 1989.

³¹⁷ Budai Ádám, „Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC): múlt, jelen, jövő,” *Nemzet és Biztonság* 10, no. 2 (2017): 68–94; Hegedűs Barbara, „Történelmi lépés Kolumbiában – a békefolyamat eredményei a FARC gerillaszervezettel,” *Nemzet és Biztonság* 10, no. 5 (2017): 45–60; és Répási Krisztián, „Gerillaellenes küzdelmek Kolumbiában és a Fülöp-szigeteken,” *Szakmai Szemle* 16, no. 1 (2018): 83–101.

³¹⁸ „Panama on track for record illegal drug haul,” *Euronews*, 2017.11.21, <https://www.euronews.com/2017/11/21/panama-on-track-for-record-illegal-drug-haul>. Megtekintve: 2019. június 5.

Az előbb már említett Robert Vesco és Carlos Lehder, a Medellín-kartell egyik alapítója és korábbi legbefolyásosabb vezetője ellen 1989. április 17-én a floridai Jacksonvilleben, a szövetségi ügyész által kábítószer-csempészség miatt benyújtott vádindítványban rögzítették, hogy Carlos Lehder az indítvány előterjesztésének időpontjában Nicaraguából irányította ügyeit. A dokumentum szerint Lehder kérésére Vesco megszervezte a kábítószer szállító repülőgépek átrepülését a Managua melletti Los Brasiles támaszponttól először a szintén Nicaraguához tartozó Kukorica-szigetre, majd onnan tovább, a Bahamákra található Andros szigetre, Miami felé.³¹⁹

7: A kábítószer-szállítás légi útvonala Nicaraguából a Bahamákra át Floridába

(Térképek elérhetősége: www.google.com, szerkesztette: Bács Zoltán)

Nicaragua, illetve nicaraguai vezetők érintettsége a kábítószer-csempészségben már 1984-től vizsgálat tárgya volt az Egyesült Államokban, miután a Reagan-adminisztráció – a sandinisták ellen harcoló felkelők anyagi-logisztikai támogatása mellett³²⁰ – széleskörű kampányt indított a managuai kormány ellen. 1984. augusztus 3-án a Szenátus munkaügyi és emberi erőforrások albizottsága előtt tett vallomást Antonio Farrach, a caracasi és tegucigalpai nicaraguai nagykövetség korábbi

³¹⁹ Uo.

³²⁰ Lásd: „Irán - kontra” botrány.

elsőbeosztottja, aki 1983 őszén kért politikai menedékjogot az USA-ban. Farrach elmondta: a nicaraguai vezetés politikai fegyverként alkalmazta a kábítószer-csempészt és ezt erkölcsileg azzal indokolta, hogy így megszerezhető az ország számára szükséges valuta és egyúttal csapást mérhetnek az amerikai ifjúságra.³²¹ Farrach állítása szerint több nicaraguai vezető is kábítószerélvező. Vannak, akik csak esetlegesen nyúlnak droghoz, de akadnak olyanok, akiknél már kialakult a függőség.³²² Vallomásában Farrach árnyaltan fogalmazott. Állítása szerint a nicaraguai kormány egészében nem, de néhány tagja egyénileg érdekelt a kábítószer-csempészen. Kiemelte Humberto Ortega Saavedra honvédelmi minisztert, a sandinista kormányt vezető Daniel Ortega Saavedra testvérét, aki híres volt erős kubai kötődéséről, illetve Miguel D'Escoto Brockmann külügyminisztert, a három pap-miniszter egyikét, aki utiokmányokat állítottatott ki nem nicaraguai álampolgárok, feltételezett kábítószer-csempészek részére. Farrach eskü alatt vallotta, hogy kubai hivatalos személyek segítséget nyújtottak Nicaraguának a kábítószer-csempészen, felhasználva ehhez kolumbiai és bolíviai kapcsolataikat.³²³

Ilyen előzmények mellett érdemes megvizsgálni Nicaragua jelenlegi helyét és szerepét a kábítószer elleni fellépésben, hiszen az ország jelenlegi államfője ugyanaz a Daniel Ortega Saavedra, mint három évtizede volt.

Az USA Külügyminisztériumának Nemzetközi Kábítószer- és Rendvédelmi Ügyekkel foglalkozó Hivatala által 2019 márciusában közzétett Nemzetközi Kábítószer-ellenőrzési Stratégiai Jelentés szerint Nicaragua továbbra is a kábítószer-csempészen fontos útvonala, miközben a belföldi kábítószer-fogyasztás is növekszik. A legnépszerűbb a marihuána, de jelen van a crack is. Az országban uralkodó korrupció,³²⁴ az átláthatóság hiánya, a szakmai felkészületlenség és az anyagi-technikai erőforrások hiánya miatt nehéz pozitív tendenciákat kimutatni az ország helyzetében. Ezt súlyosbítja a belpolitikai válság, az együttműködési szándék és

³²¹ „Defector Says Sandinistas Smuggle Drugs to U.S.” *The New York Times*, 1984.08.03, <https://www.nytimes.com/1984/08/03/world/defector-says-sandinistas-smuggle-drugs-to-us.html>. Megtekintve: 2019. május 31.

³²² Uo.

³²³ Uo.

³²⁴ A Transparency International 2018-as Corruption Perceptions Index jelentése szerint Nicaragua korrupciós indexe 25 (a legkevésbé korrump ország esetében ez közel van a százhoz), amivel a felmérésben szereplő 180 ország közül a 152. helyen áll, ami rendkívül rossz eredmény, hiszen a legkevésbé korrump ország foglalja el az első helyet. Forrás: <https://www.transparency.org/cpi2018> Megtekintve: 2019. augusztus 13.

képesség hiánya, esetlegessége, az ország topográfiája, a Karib-tengerhez közeli területek alacsony népsűrűsége. A képességfejlesztés érdekében az Amerikai Egyesült Államok hatóságai közel hatszázezer dollár értékben technikai eszközökkel járultak hozzá a Karib-tengeri partszakasz ellenőrzését végző hajóflotta korszerűsítéséhez.³²⁵

Nicaragua az Oroszországgal fenntarott, hagyományosan jónak mondható kapcsolatok alapján 2017-ben hozzájárult, hogy Managua Las Colinas negyedében, közel az orosz nagykövetséghez, orosz irányítás és vezetés alatt álló, nemzetközi rendőrségi kiképző központot nyissanak meg. Az intézményben a közép-amerikai országokból, Mexikóból és a Dominikai Köztársaságból érkezett hallgatókat – csoportonként 20 főt – képeznek ki orosz tanácsadó kiképzők kábítószer-ellenes műveletekre.³²⁶

A jelentés szerint a nicaraguai kormány hivatalos politikája támogatja a kábítószer-elleni fellépést, ám ennek hatékonysága messze elmarad a kívánt szinttől. Ha ekkorát fordult a világ Nicaraguában, hogy már nem kívánják politikai fegyverként felhasználni a kábítószer-ellenes az Egyesült Államok ellen, akkor érdemes megnézni, hogy a mennyire változott meg az ország álláspontja, helyzete a terrorizmussal kapcsolatban. A Global Terrorism Index 2018-as értékelése szerint Nicaragua azon országok között található, ahol a legintenzívebb a terrorizmus, a 101. helyen van, 0,75-ös indexszel. (Az első helyet Irak foglalja el, Magyarország a 110, 0,36-os indexszel.)³²⁷ Azt sem célszerű figyelmen kívül hagyni, hogy az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériuma által 1979 decembere óta vezetett, a terrorizmust támogató országokat nyilvántartó listán Nicaragua sohasem szerepelt, míg Kuba 1982 és 2015 között rajta volt.³²⁸

Visszatekintve az előző évtizedekre, nyilvánvaló, hogy mekkora jelentősége van a jelenkori kubai hatóságok és az amerikai DEA közötti együttműködést méltató amerikai kormányzati értékelésnek a fejezet rész elején.

³²⁵ *International Narcotics Control Strategy Report 2019* (United States Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, 2019) Volume I. 219–224.

³²⁶ Uo.

³²⁷ *Global Terrorism Index 2018* (Institute for Economics and Peace, Vision of Humanity, 2019), <http://globalterrorismindex.org/>. Megtekintve: 2019. május 31.

³²⁸ Lásd például: *Country Reports on Terrorism 2016* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2017), amiben már Kuba sem szerepelt, de az egy évvel korábban, a 2015-ös jelentésben még igen: *Country Reports on Terrorism 2015* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2016).

Merre tovább Venezuela: káosz, terror, polgárháború?

Venezuela ma Latin-Amerika legsebezhetőbb, leginkább veszélyeztetett, a kormányozhatóság peremén egyensúlyozó, az államcsőd szélén álló ország.³²⁹ 65 milliárd dolláros külső adósságának eredményes átütemezése az egyetlen lehetőség arra, hogy az ország lassan, de visszanyerhesse stabilitását. Addig azonban az ország hitelét veszített, meggyengült, erkölcsi és ideológiai válsággal küzdő, meghasonlott rendvédelmi szerveinek szembe kell szállnia az országot külső forrásból, de immár belülről is fenyegető veszéllyel. Tekintsük át, melyek a terrorfenyegetés premisszái, amelyek elősegítik, hogy az ország pénzügyi, gazdasági ellátási helyzetét kihasználva a különböző nemzetközi terrorszervezetek stabil pénzügyi, gazdasági, ipari, logisztikai, rekreációs, kiképzési infrastruktúrát hozzanak létre a szén-hidrogénekben gazdag országban. Ha ez megtörténne, jelentős mértékben beavatkozhatnak a politikai és gazdasági folyamatok irányításába, a társadalom fejlődési irányának meghatározásába, illetve abba, hogy Caracas az ország érdekeinek is megfelelő módon, tervezhető lépések sorával elfogadható megoldást találjon a gazdasági kényszerhelyzetből való kilábalásra, úgy, hogy ne váljon a nemzetközi terrorizmus latin-amerikai hídfőjévé, támaszpontjává.

1. A terrorfenyegetettség imminens jelenség minden olyan korábban már radikalizálódott közegben, ahol alapvetően eltérő gazdasági, kulturális, politikai, ideológiai és társadalmi doktrínákat valló csoportok huzamos együttélése állandó jelenség, függetlenül a csoportok összetételének esetleges folyamatos, vagy periodikus változásától.
2. A csoportok közötti szembenállás lineárisan nő az egymással súrlódó, vagy potenciálisan ütköző csoportok számának, illetve azok létszámának növekedésével.
3. A szembenállás exponenciálisan nő a csoportok életkörülményeit jellemző gazdasági, kulturális és politikai jellemzők változásával, illetve a csoportok kollektív,

³²⁹ Hegedűs Barbara, „Venezuela”, in: Bács Zoltán György, Hegedűs Barbara, Racs Marianna, Soltész Béla, Szenté-Varga Mónika: *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, megjelenés előtt).

„Venezuela hivatalosan is a csőd szélére került,” *Index*, 2017.11.03, http://index.hu/gazdasag/2017/11/03/venezuela_allamadossag/. Megtekintve: 2017. november 27. 17:42

és az azokat alkotó egyének személyes biztonsági helyzetének és biztonságérzetének vélt, vagy tényleges negatív változásával.

4. A szembenállás nyílt megjelenési formái bizonyos intézkedésekkel csökkenthetők (nevelési programok, közösségformáló programok, gazdasági és munkaerőpiaci ösztönzők alkalmazásával), vagy bizonyos időre rendészeti, igazgatási (idegenrendészeti, közigazgatási, közrendvédelmi) intézkedésekkel elfojthatók, de a kulturális, vallási-ideológiai szembenállás folyamatos, esetleg látens fennmaradásával, mint állandó jelenséggel számolni kell.

5. A látencia akkut formát ölthet, amennyiben a szembenállás intenzitására ható, stimuláló, vagy visszatartó erők, érdekviszonyok egyensúlya megbomlik.

6. Az egyensúly megbomlásának egyik lehetséges oka a különböző módokon leplezett, sok lehetséges formában megnyilvánuló, de alapjában véve politikai okokra visszavezethető terrorizmus.

Hogyan alkalmazható ez Venezuelára?

A klasszikus gyenge állam kialakulásának belső és külső feltételei, körülményei egyszerre, egyidőben vannak jelen az országban. Ezek önmagukban – de kumuláltan még nagyobb hatásokkal –, rövid idő alatt rendkívül nagy, stratégiai léptékkel mérhető, hosszú idő alatt regenerálható kárt képesek okozni bármely, hasonló helyzetbe kerülő országban.

A belső tényezők között a legfontosabbak a gazdasági nehézségek az energiahordozók piacának hullámváza miatt; továbbá a politikai elbizonytalanodás. A lakosság számára nyilvánvalóvá és érezhetővé vált a chávez-i gazdaságpolitika visszássága, katasztrofális következményei, az életszínvonal rendkívüli romlása, a közellátás és más állami funkcióhoz tartozó ellátási rendszerek összeomlása, Chávez karizmatikus jelenléte után Maduro színtelen, korrupt, a szervezett bűnözéssel is összefonódó hatalomgyakorlása. Radikalizáló tényezők: a radikalizáció átlépte a bűncselekménytől azt elválasztó határt, és erőszakcselekményekhez vezetett.

Az állam diszfunkcionalitása magában foglalja a működőképesség csökkenését, kormányozhatóság korlátozott voltát; megszűnik a tervezhető politikai, gazdasági, rendvédelmi és biztonsági érdekérvényesítés, felbomlik az ezt szolgáló szervezeti

háttér és infrastruktúra; továbbá gyengül a személyi állomány erkölcsi, szakmai stabilitása, öntudata, tudatossága, integritása, társadalmi-erkölcsi tekintélye, egzisztenciális biztonsága. Az állam részéről növekszik az erőszak-monopólium alkalmazása iránti igény, ugyanakkor csökken ennek hatékonysága és az intézkedések hatásának tartóssága, ezzel egyidőben nő az intézkedések kiváltotta ellenállás, ideértve az erőszakos ellenállást is.

Az államigazgatásban nő a korrupció, ideértve a legmagasabb szinteket is. Venezuela korrupciós indexének változása a disszertáció *„Az állami szintű korrupció és a kábítószerüzletben érdekelt szervezetek kapcsolatának néhány példája”* című részében található táblázatban jól látható. Az ország jelenlegi korrupciós indexe 18/100 (a legjobb eredmény 100/100, vagy ahhoz közeli), ami azt jelenti, hogy a statisztikai felmérésben szereplő 180 országból Venezuela a 168. helyen van, ami sajnálazosan közel van a legrosszabb, a 180. helyhez.

Az országban alternatív, országos, lokális, regionális hatalmi központok alakulnak ki spontán, ami lehetőséget ad a nemzetközi szervezett bűnözés, a nemzetközi terrorszervezetek mélyebb, több területre kiterjedő behatolására, bizonyos közérdekű funkciók, szolgáltatások átvételével, biztosításával, így a szervezett bűnözés és üzleti partnere, a terrorizmus folyamatosan erősítheti, fejlesztheti befolyását, helyzetük stabilizálására, állandósítására, elősegítve ezzel saját hálózatai építését.

Hogyan jutott idáig Venezuela?

Hugo Chávez alezredes, kiábrándulva a venezuelai polgárias, demokratikus, nagyobb megrázkódtatásokat elkerülő politikai rendszerből, az általa a nyolcvanas években alapított földalatti „Bolívári Forradalmi Mozgalom 200” (Movimiento Bolivariano Revolucionario - 200, MBR-200) élén 1992-ben államcsínyt kísérelt meg Carlos Andrés Pérez elnök ellen. A sikertelen puccs után két évvel, a börtönből szabadulva folytatta politikai harcát, míg 1998-ban az ország elnökévé választották. Azóta Venezuela rendszeres, visszatérő szereplője a híradásoknak. Ez a megállapítás különösen igaz a Chávez 2013-as halála óta eltelt időszakra. Annak ellenére, hogy ez az öt-hat év eseményekben gazdag volt, mégis inkább sajtóhíreket lehet róla olvasni, mintsem mélyebb, tudományos szintű elemzéseket. Az egyik ritka kivétel Rác

András: *Oroszország és a venezuelai válság* című tanulmánya,³³⁰ amely a válság egyik legfontosabb, nagyhatalmi résztvevőjének helyzetét és indokait bemutatva pontosan megvilágítja az egész problémakör komplex jellegét.

Az 1999 óta a bolívari államszövetség megalkotásán dolgozó, regionális nagyhatalmi ambíciókat dédelgető Chávez politikájának ideológiai alapja az USA-ellenesség és a bolívari eszme, a „bolívarianizmus”³³¹ volt. Ezzel gyakorlatilag azonnal szubkontinentális alapokra helyezte az USA-ellenességet, igyekezve bevonni a térség gyakran egymással is szemben álló országait a lehetséges együttműködésbe. Gazdasági alapja a magas olajárakból befolyó jövedelmek, melyek elosztása elősegítette a jövedelmi különbségek csökkentését, szociális védőháló kialakítását, az analfabetizmus csökkentését és az életszínvonal érzékelhető emelkedését. A szegények aránya a korábbi, 2004 előtti 54%-ról 2008-ra 27,5%-ra zsugorodott, miközben a nemzeti össztermék 98 milliárd dollárról 482 milliárdra nőtt.³³² Az olajbevételek mellett jelentős bevételi forrássá vált a palagáz is,³³³ amelynek legnagyobb vásárlója az Egyesült Államok volt.

A gazdasági sikereket azonban a 2010-es évek közepétől beárnyékolta a húzóágazat, az olajipar, visszaesése, illetve az ebből származó bevételek csökkenése.

³³⁰ Rác András, „Oroszország és a venezuelai válság,” *SVKK Elemzések*, no. 4 (2019): 1–6.

³³¹ Míg a populizmus a nemzetközi ideológiai, politikai és az ezekhez kötődő gazdasági és társadalmi kihívásokra adott, Latin-Amerikában mélyen gyökerező, a huszadik századra általában jellemző, Amerika-ellenes retorikájú eszmeáramlat, addig a bolivarizmus, a magukat baloldali, marxistaként azonosító pártok, csoportok és személyek által követett irányzat. Gyökereiben megtalálható a Kuba által közvetített marxizmus, a Monroe-elvvel való szembenállás, a kontinentális szolidaritás. Az 1990-es Sao Paulo-i fórumon, melyet a Brazil Munkáspárt hívott össze, 48 latin-amerikai ország vezetője, politikai pártok képviselői, illetve ideológiailag hasonló beállítottságú szervezetek vezetői öntötték formába a jövő latin-amerikai fejlődésével kapcsolatos elképzeléseket. Lásd: <http://forodesaopaulo.org/wp-content/uploads/2014/07/01-Declaracion-de-Sao-Paulo-19901.pdf> Megtekintve: 2019. június 13. A bolivarizmus támogatói között – az eszme legelhivatottabb képviselője, Hugo Chávez mellett – megtalálhatók voltak Raúl Castro (Kuba), Evo Morales (Bolívia), Rafael Correa (Ecuador), Daniel Ortega (Nicaragua) és mások. A latin-amerikai kontinentális patriotizmus és szolidaritás eszméjét támogatásáról biztosította a FARC és az ELN, a két legismertebb kolumbiai terrorszervezet is.

³³² Kovács Gábor, „Venezuela a célkeresztben,” *Le Monde Diplomatique*, 2019 március, http://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2674#Itemid=48. Megtekintve: 2019. június 14.

³³³ 2013-ban Venezuela rendelkezett a világon a hatodik legnagyobb palagáz készlettel, 5,58 trillió (!) köbméterrel. Az Egyesült Államokban a palagáz felhasználása az 1970-es években indult el. Lásd: Haidar, Tim, „Top 10 Shale Oil Rich Nations – 6 – Venezuela,” *Oil & Gas*, <https://www.oilandgasiq.com/drilling-and-development/articles/top-10-shale-oil-rich-nations-6-venezuela>, Megtekintve: 2019. június 13.

[Ezt] elsősorban a kőolaj világpiaci árának 2014-16 között, 100 dollár/barrelről 30 dollárra történt zuhanása okozta. A folyékony arany biztosítja az ország exportjának 95 százalékát és a nemzeti jövedelem közel felét. A recesszióra jellemző, hogy a GDP (Bruttó Hazai Össztermék) 2017-ben 12 és 2018-ban 18 százalékkal csökkent. Az infláció 2016-ban 300, 2017-ben 2.000 százalékkal és 2018-ban ennek a sokszorosával növekedett. A napi olajtermelés 2014 és 2018 között mintegy hárommillió barrelről másfélmillióra csökkent, amit elsősorban az infrastruktúra korszerűsítéséhez szükséges beruházások hiánya okozott. A válság elmélyüléséhez hozzájárult az olajiparra épülő egyoldalú gazdasági szerkezet, amelynek a megváltoztatására érdemi döntések nem születtek. A gazdasági nehézségeket fokozta a kiterjedt korrupció, a szociális célokra fordított kiadások túlzott növelése, a hibás monetáris politika, a felgyorsult tőkekivonás, a növekvő import és más tényezők is.³³⁴

Az előző bekezdésben említett kaotikus állapotok kialakulását jeletős mértékben elősegítette Hugo Chávez 2013. március 5-én bekövetkezett halála, illetve az utód, Nicolás Maduro személyéből, tapasztalatlanságából és más tényezőkből fakadó kormányzási, kormányzati hibái.

Nézzük meg, mit hagyott Chávez Maduróra, amelyek azok az eszközök, amelyek a hatalom birtoklását, annak folyamatosságát lennének hivatottak fenntartani, illetve milyen nemzetközi kontextusba helyezte a bolivarizmus megálmodója Venezuela stabilitását és biztonságát.

Az orosz kapcsolat

Megválasztása után, 1999-től immár legitim államfőként, Chávez az ország természeti kincseit garanciaként felhasználva szélesíthette a politikai célú gazdasági és katonai kapcsolatokat. Rácz András előbb említett tanulmányában a Stockholmi Békekutató Intézetre (Stockholm Peace Research Institute, SIPRI) hivatkozva konkrét adatokkal is szolgál:

[...] Venezuela majdnem száz T-72-es harckocsit, 123 BMP-3 és 114 BTR 80 gyalogsági harcjárművet (pontos terminológiával: lövéspáncélost) valamint több tucatnyi önjáró löveget, és nehéz aknavetőt vásárolt, a légierőt pedig 24 darab Szuhoj SzU-30 többfeladatú vadászbombázó repülőgéppel, továbbá 38 Mi-8/17 és két Mi-26 katonai szállító helikopterrel, valamint 10 Mi-35 támadó helikopterrel erősítették meg.³³⁵

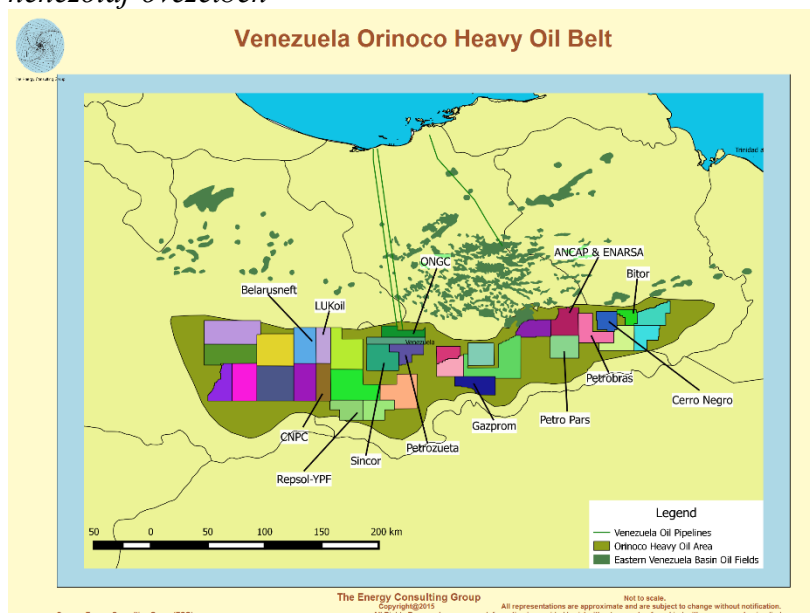
Ezen túlmenően a légvédelmet is az elérhető legkorszerűbb rendszerekkel szerelték fel. A cikkben említett orosz érdekeltség bizonyítására álljon itt egy térkép, melyen látható, hogy a legfontosabb venezuelai olajmezőn, az Orinoco nehézolaj-övezetben,

³³⁴ Kovács, 2019.

³³⁵ Rácz, 2019, 2.

milyen cégek vannak jelen. Mint látható, Oroszországhoz köthető a Belarusneft, a Lukoil és a Gazprom.

8: A legfontosabb, kutatási és kitermelési joggal rendelkező cégek az Orinoco nehézolaj-övezetben

Forrás: The Energy Consulting Group, http://energy-cg.com/OPEC/Venezuela/Venezuela_OilGas_Industry.html. Megtekintve: 2019. június 13.

Chávez lépése Oroszország bevonására több célt is követhetett. 1.) növelte az ország védelmi képességét, 2.) piacként felértékelődött a mindenkori orosz politikai, katonai és gazdasági vezetés szemében, 3.) ebből következően biztosította az ország helyét az orosz érdekszférában, amíg fizetőképes, addig felvevőpiacként, és 4.) amikor – esetleg – nem lenne képes az adósságát törleszteni, Moszkva a kintlévőségei védelmében úgyszólván védelmébe veszi a chávезi rendszert.³³⁶ A Maduro és kormányzata iránti elkötelezettség egyik nyilvánvaló jele, hogy 2018. december 10-én Moszkva két Tupoljev Tu-160-as, nukleáris fegyver hordozására is alkalmas hadászati bombázót, egy Antonov An-124-es nehéz szállító repülőgépet és egy Iljusin Il-62-es személyszállító gépet küldött Venezuelába.³³⁷ Ezt követte a 2019. március 27-i újabb

³³⁶ Venezuela adósságállománya Oroszország felé 2017-ben 3,15 milliárd USD volt, amit a felettébb nehéz gazdasági helyzetre való tekintettel átstrukturáltak. Caracas azóta és ennek ellenére sem tudja teljesíteni fizetési kötelezettségét. lásd: ugyanott.

³³⁷ Rác, 2019, 3.

erődemonstráció, amikor két gépről több mint száz orosz katona szállt le a venezuelai fővárosban, névlegesen az orosz gyártmányú haditechnika karbantartására.³³⁸

Chávez elképzelése saját helyzete és politikai-társadalmi öröksége, a bolívari forradalom fenntartása érdekében több oldalról is támaszt keresett. Ebből a megfontolásból a venezuelai elnök nemcsak Oroszországot vont be fontos játékosként a megvalósításba. Hasonló módon járt el két másik, a nemzetközi porondon az Egyesült Államokkal élesen szemben álló ország, a Kínai Népköztársaság és az Iráni Iszlám Köztársaság esetében is.

A kínai kapcsolat

Kína 2007-től kezdve összesen mintegy ötven milliárd dollárnyi kölcsönt, illetve hitelt helyezett ki Venezuelába, amiből 20-25 milliárd még mindig nincs visszafizetve.³³⁹ Ezt figyelembe véve teljesen érthető és Peking szempontjából indokolt a gondoskodó figyelem, hogy a befektetések biztonsága és a visszafizetés lehetősége megmaradjon. Ennek intézményi hátterét a jelenlegi, a hitelfelvételt intéző kormányzat, vagyis a Chávez-Maduro rendszer fennmaradásában látja. A kínai tőkekihelyezés célterülete elsődlegesen a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, a fejlett vasúti összeköttetést biztosító hálózat kiépítése volt.

Az iráni kapcsolat

A disszertáció előző részeiben már esett szó arról, hogy Mahmud Ahmadinezsad iráni államfő 2011-ben ellátogatott Caracasba. A látogatás mérföldkö volt a kapcsolatok erősítésében, különös tekintettel a katonai együttműködésre. Már a látogatást megelőzően elindult a közvetlen légijárat Teherán és Caracas között - egy közbeiktatott leszállással Damaszkuszban. Ezt az iráni állami légitársaság, az Iran Air által üzemeltetett járatot felfüggesztették, amikor Washington azzal vádolta meg a két országot, hogy a Simón Bolívar Repülőtér elkülönített részlegén keresztül légiteherárut raktak ki és személyeket léptettek be Venezuelába vám- és

³³⁸ Hodge, Nathan; Rappard, Anna-Maja, „Russia confirms its military personnel are in Venezuela” CNN, 2019.03.29, <https://edition.cnn.com/2019/03/28/europe/russia-venezuela-military-personnel-intl/index.html>. Megtekintve: 2019. június 14.

³³⁹ Gabe Collins: „China’s Oil-Backed Loans to Venezuela Appear Headed for a Haircut” *The National Interest*, 2019.02.10, <https://nationalinterest.org/blog/buzz/china%E2%80%99s-oil-backed-loans-venezuela-appear-headed-haircut-43992>. Megtekintve: 2019. július 7.

határrendészeti ellenőrzés nélkül.³⁴⁰ A közvetlen légi összeköttetést 2019. április 8-án nyitották meg újra. A járatot üzemeltető légitársaság ezúttal egy magántársaság, az a Mahan Air, amelyet az Egyesült Államok mellett Németország és Franciaország is kitiltott a légteréből még 2011-ben, mert felszerelést és előerőt szállított Szíriába.³⁴¹ A Mahan Air az egyik legjelentősebb logisztikai támogatója az iráni Forradalmi Gárda külföldi műveleteinek, amelyeket az Al-Kudsz (Al Quds) egységek hajtanak végre. Tisztjei diplomáciai fedéssel dolgoznak a caracasi iráni nagykövetségen, hírszerzési és más jellegű támogatást nyújtva a Maduro-kormánynak. Irán – Oroszország és Kuba mellett – a harmadik olyan ország, amelyik jelentős részt vállal Venezuela védelmi képességének folyamatos erősítésében. Közös vállalkozásban lőszert és megfigyelő drónokat gyártanak, ahogy ezt Raúl Baduel, Venezuela korábbi védelmi miniszter-helyettese elismerte.³⁴²

Venezuelai ellenzéki források szerint Irán már a kétezres évek elején tárgyalt Chávezzel, hogy koncessziót szerezzenek a latin-amerikai ország uránium-kincsének egy részére, saját nukleáris programjuk számára. A mintákat még a régi, Damaszkuszon át vezető légiúton juttatták el Iránba 2010-ben.³⁴³

Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy az egyik legfejlettebb hírszerzési hálózattal rendelkező és Latin-Amerikában már korábban biztos gazdasági és politikai háttérrel létrehozó Hezbollah – az amerikai hírszerzés adatai szerint – szoros kapcsolatban áll a Maduro kormányzat legfelső vezető köreivel. Maga az elnök, illetve környezete és családja is a figyelem középpontjába került már 2015-ben,³⁴⁴ ám ekkor még az ügyben nem merült fel a kapcsolat lehetősége a Hezbollahnal.

2017. február 13-án azonban az amerikai hatóságok mint különösen jelentős szerepet betöltő kábítószercsempészt nevezték meg az ország alelnökét, Tareck Zaidan El

³⁴⁰ Arostegui, Martin: „New Air Bridge Reflects Iran's Growing Influence in Venezuela,” VOA News, 2019.04.15, <https://www.voanews.com/americas/new-air-bridge-reflects-irans-growing-influence-venezuela>. Megtekintve: 2019. június 14.

³⁴¹ Uo.

³⁴² Uo.

³⁴³ Uo.

³⁴⁴ Madurot, illetve feleségét, Cilia Florest már korábban, 2015 novemberében is összefüggésbe hozták kábítószer-csempészéssel. Cilia Flores két unokaöccsét Port-au-Prince-ben, Haitin tartóztatta le a DEA, amikor mintegy 800 kilogramm kokaint akartak az USA-ba csempészni. Lásd: Guerrero, Kay; Dominguez, Claudia; Shoichet, Catherine E., „Venezuelan President Nicolas Maduro's family members indicted in U.S. court,” CNN, 2015.11.13, <https://edition.cnn.com/2015/11/11/americas/venezuela-president-family-members-arrested/>. Megtekintve: 2019. június 14.

Aissami Maddah venezuelai állampolgárt, illetve társát, Samark Jose Lopez Bello-t. Ez utóbbit terrorszervezetnek nyújtott anyagi-pénzügyi támogatásért, terrorfinanszírozásért helyezték tiltólistára. Az alelnök korábban Aragua tartomány kormányzójaként, majd belügy- és igazságügyi miniszterként felügyelte a Venezuelán keresztül Mexikóba és az Egyesült Államokba tartó kábítószer szállítmányokat. El-Aissaminak kiépített kapcsolatai voltak a Los Zetas mexikói szervezett bűnözői csoporttal is.³⁴⁵ Szintén ő volt az, aki venezuelai gyártmányú AK-47 géppisztolyokkal felfegyverezte az „önkéntes” alapon megszervezett közösségeket Maduro ellenzékének letörésére. Ezeket Ghazi Nasr Al-Din, libanoni származású, venezuelai állampolgár vezette, aki félkatonai toborzó és kiképző központot tart fenn Caracas külvárosában. Nasr Al-Din segítséget nyújtott a Hezbollah embereinek bejutni Venezuelába, valamint ő maga is többször utazott Iránba és Szíriába diplomata útlevelemmel. A Tareck El-Aissamihoz és Ghazi Nasr Al-Dinhez köthető, a terrorizmus finanszírozásában jelentős szerepet játszó személyekről a *Veja* brazil hetilap már 2015-ben is közölt adatokat. Emigrációban élő, korábbi venezuelai vezetők a lapnak elmondták, hogy Venezuela damaszkuszi nagykövetségének kereskedelmi attaséja, Ghazi Nasr Al-Din irányításával 2007 és 2010 között venezuelai útleveleket bocsátottak ki iráni állampolgárok részére, akik így alacsony kockázat mellett utazhattak.³⁴⁶

³⁴⁵ „Treasury Sanctions Prominent Venezuelan Drug Trafficker Tareck El Aissami and His Primary Frontman Samark Lopez Bello,” *U. S. Department of Treasury Press Center*, 2017.02.13, <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/as0005.aspx>. Megtekintve: 2019. június 14.

³⁴⁶ Lásd: „Aeroterrorismo: 'Veja' reveló que los vuelos Venezuela - Irán llevaban extremistas, dinero y drogas,” *Aserne*, 2015.03.26, <http://aserne.blogspot.com/2015/03/aeroterrorismo-veja-revelo-que-los.html>. Megtekintve: 2019. június 14.

9: A Teherán – Damaszkusz – Caracas légijáraton, gyakran venezuelai útlevéllel utazó terrorizmussal kapcsolatba hozható személyek listája

Forrás: <http://aserne.blogspot.com/2015/03/aeroterrorismo-veja-revelo-que-los.html>. Megtekintve: 2019. június 14.

Az útlevélkiadást a terrorizmussal összefüggésbe hozható kétezer, a Hezbollahhal, Hamaszsal, vagy más Irán által támogatott szervezetekkel kapcsolatban álló személy részére megerősítette James Humire, a Secure Free Society politikai elemzője is az Egyesült Államok Kongresszusának bizottsági meghallgatásán.³⁴⁷

A másik oldalon, Maduróval, az őt támogató Oroszországgal, Kubával, Iránnal és Kínával szemben természetesen ott találjuk Washington, illetve a térségben folyamatosan jelenlévő, de változó intenzitású kapcsolatokat fenntartó országokat is. Ezek közé tartozik Németország, Nagy-Britannia és Franciaország is, mint az Európai Unió tagállamai. Természetesen – a politikai, gazdasági, társadalmi, biztonsági, és nemzetbiztonsági érintettség miatt – minden Venezuelában zajló eseményre odafigyelnek a szubkontinens valamennyi fővárosában is. Ebből következően a Chávez által megkezdett folyamat a bolivarizmus „nemzetköziesítésére”, nemcsak túlélte őt, de meghatározta a jelenlegi, sajátos szimbiózist, a több erőközpontú patthelyzetet. A helyzet sok szempontból emlékeztet a szíriai polgárháború előtti

³⁴⁷ Arostegui, 2019.

állapotokra.³⁴⁸ Szíria esetében sem lehetett és ma sem lehet a helyzetet „kliens-konfliktusnak”, „kliens-háborúnak” minősíteni, mivel abban a legfontosabb szerepet játszó országok közvetlenül, katonai, gazdasági, politikai és diplomáciai eszközökkel is részt vettek és részt vesznek. Venezuelában is jelen vannak a térségben, az ország erőforrásaiban leginkább érdekelt erők, nemcsak nyílt, kormányzati szinten, de az érdekeiket képviselő más szervezetek és csoportok útján is. Jelen van a terrorizmus, ennek két irányzata, a belső, állami terrorizmus, az ellenzék letörésében és elhallgattatásában aktív szerepet vállaló, a jelenlegi hatalomhoz köthető „közösségek” (comunidades); a nemzetközi terrorizmus egyik legtapasztaltabb szereplője, a Hezbollah, valamint a nemzetközi kábítószer-csempész szervezetek és helyi szövetségeik.

Az ellenzék legitimációs problémákkal küzd, nem sikerült Juan Guaidót az országban olyan széles körben elnökként elismertetni, hogy az kihatással legyen a Maduro kormányzat hatalmának belső stabilitására. Maduro hatalmát csak az erőszakszervezetek tartják fenn, illetve a fegyveres erők apolitikus magatartása, be nem avatkozása a belpolitikai helyzetbe. Ezen még a minden valószínűség szerint az „önmerénylet” sem változtatott, amit 2018. augusztus 5-én drónokkal követtek el a katonai díszszemlét megtekintő vezetők ellen.³⁴⁹

A patt-helyzet nyugalma csak látszólagos: a szereplők tovább emelik a téteket, de várhatóan nem fognak megkockáztatni semmilyen nyílt, közvetlen katonai műveletet. Washington nem akar belebonyolódni egy második „Igaz ügy” műveletbe, mint az Panamában történt, mivel tisztában van azzal, hogy a többi érdekelt fél is számít egy ilyen lépésre. Egy katonai művelet bármilyen gyors és hatékony legyen is – éles ellenállásra számíthat Venezuelán belül is, ideértve a biztonsági, rendvédelmi és katonai erők jelentős részét. Az akció politikai visszhangja a szubkontinensen belül is óriási lenne, ám vajmi kevés esélye lehetne annak, hogy a latin-amerikai országok bármilyen hatékony ellenintézkedéssel okozzanak érezhető veszteséget Washingtonnak. Nemzetközi téren viszont kellemetlen helyzetbe kerülhet az USA

³⁴⁸ Hasonló véleményt fogalmaz meg, Savage, Sean, „Are Iran and Hezbollah turning Venezuela into the next Syria?,” *Israel Hayom*, 2019.06.07, <https://www.israelhayom.com/2019/06/07/are-iran-and-hezbollah-turning-venezuela-into-the-next-syria/>, Megtekintve: 2019. június 14.

³⁴⁹ Lásd: Castro, Maolis, „Así se fraguó el atentado contra Maduro” *El País*, 2018.08.13, https://elpais.com/internacional/2018/08/11/america/1534015309_322743.html Megtekintve: 2019. június 14.

kormányzat, amely aligha számíthat a NATO-szövetségesek támogatására egy ilyen helyzetben. Annál is inkább távolságtartó lehet az európai országok magatartása, hiszen vannak olyanok, amelyeknek jelentős érdekeltségei vannak Latin-Amerikában és felettébb érdekeltek jelenlétük megerősítésében – adott esetben az amerikai rivális ellenében is.

Oroszország távol van, a fenyegető és megelőző jelenléten kívül kevés manőverezési lehetőséggel rendelkezik. A helyzet jellegéből adódóan ugyanakkor nem zárható ki más, az eseményeket felgyorsító cselekmények, ideértve az erőszakcselekmények bekövetkezése sem. Oroszország – az esetleges erőszakcselekmények során inkább saját állampolgárai és katonai-technikai, valamint energetikai létesítményeinek védelmére rendezkedhet be, mintsem az események érzékelhető befolyásolására.

Kína – mint történelmi távlatokban tervező, óriási potenciállal rendelkező nagyhatalom, egy venezuelai belső válság esetén is pragmatikusan közelítheti meg a helyzetet. Számára a stratégiai érdekek védelme, vagyis a befektetések befejezése és a megtérülés biztosítása, a gazdasági, politikai térnyerés az együttműködés eszközével, mindenkor prioritást élvez, elég tág keretek között, függetlenül a hatalmat gyakorlók elvi-ideológiai beállítottságától. Ennek alapján várható, hogy egy esetleges kataklizma esetén is Peking a további együttműködés útját keresné. Elkerülné az erre negatívan ható ütközéseket, megpróbálná a legkisebb „láthatóság” mellett fenntartani érdekérvényesítő képességét az országban.

A jövő a jelen fényében

A jelenlegi venezuelai állapotok egy káoszba sülyedő ország képét mutatják. Az ellenzéki fellépés, Guaidó összefogási kísérlete kudarcot vallott. Szétesett az államigazgatás, a jogalkotás és igazságszolgáltatás tehetelen, a Legfelső Bíróság döntései sem irányadóak már. A közbiztonság, a rendvédelem szinte teljesen megszűnt, az ország egyes részein éhséglázadások is előfordultak, a megszűnt alapszolgáltatások miatt megnőtt a közegészségügyi kockázat és a gazdaság, a kritikus infrastruktúrák is működésképtelenné váltak. Ebben a helyzetben az anarchikus, önszerveződő csoportok terjedése, illetve az általuk elkövetett erőszakcselekmények számának további növekedése várható. Ezek során a terror eszközeit is alkalmazhatják, ám ez nem azonos a terrorizmussal. A rendkívül súlyos állapotok

ugyanakkor kiváló lehetőséget biztosítanak a káosz kihasználásában már jelentős tapasztalatokat szerzett terrorszervezeteknek az elért pozícióik megerősítésére és továbbiak megszerzésére. Venezuela és Latin-Amerika számára ez már nem kihívás, nem kockázat, ez kifejezett stratégiai jelentőségű veszély.

4. TERRORSZERVEZETEK ÉS BÜNÖZŐI SZINDIKÁTUSOK

Kolumbia

A terrorszervezetek és a bűnözői szindikátusok egymásra épülő, vagy egymást kiegészítő tevékenységének az alapja az egyszerű kereskedelem képletével is jellemezhető. Üzleti érdekeltségi alapon zajlik az együttműködés, a „pénz – áru – pénz+profit”, illetve a „pénz – szolgáltatás” a piacképes termék, vagy szolgáltatás adás-vétele, illetve igénybevétele. Csak néhány példa: a kolumbiai Medellin kartell, melynek egyik vezetője Pablo Escobar volt, 1993-ban megbízta a Nemzeti Felszabadító Hadsereget (*Ejército de la Liberación Nacional*, ELN), hogy gépkocsiba rejtett robbanóeszközökkel hajtsa végre bombamerényleteket a kartell által megjelölt személyek ellen, mert nem rendelkezett az ehhez szükséges képességekkel.³⁵⁰ Ugyanez a szervezet az olasz szervezett bűnözői hálózatokon keresztül adott megbízást Enrique Parejo Gonzáleznek, Kolumbia Budapestre akkreditált nagykövetének a meggyilkolására 1987. január 13-án.³⁵¹

A másik, nemzetközileg jobban ismert kolumbiai terrorszervezet, a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (*Fuerzas Armadas Revolucionarias Colombianas*, FARC) a mexikói fővárosban legálisan működő képviselőikön keresztül 2001-ben felvette a kapcsolatot a Tijuánában, az Egyesült Államok határa közelében működő Arellano Felix kábítószercsempész szervezettel, hogy kokainért készpénzt, vagy fegyvert kapjanak tőlük.³⁵² Ez a kapcsolatfelvétel is szerepet játszhatott abban, hogy a mexikói

³⁵⁰ Clawson, Patrick; Lee, Rensselaer W., *The Andean Cocaine Industry* (Palgrave Macmillan, 1996), 53.

³⁵¹ Parejo González még Belisario Betancourt nevezte ki igazságügyi miniszterré, miután a Medellín-kartell 1984-ben Bogotában meggyilkoltatta a korábbi igazságügyi minisztert, Lara Bonillát. Parejo González a miniszteri poszton elszánt harcot folytatott a korrupció és a kábítószer ellen, amivel kivívta Escobarék haragját. A merényletet, amit a nagykövet szerencsésen túlélte, olasz bérgyilkosok hajtották végre. Egy kiskaliberű fegyverből kétszer lőtték meg Parejo González, aki a szerencsének és a gyors orvosi segítségnek köszönhetően, túlélte a támadást. Nagyköveti megbízatását 1991-ben fejezte be, majd Kolumbiába visszatérve 1994-ben jelöltette magát az államfői posztra. A merénylet hátterét közel húsz éves nyomozással sikerült feltárni. Részletesebben, Orbán-Schwarzkopf Balázs, „Merénylet a kolumbiai nagykövet ellen,” *Betekintő* 11, no. 3 (2017): 1–13. Megjegyzendő, hogy Ilich Ramirez Sánchez, vagy, ahogy jobban ismerik, Carlos, a Sakál is előszeretettel tartózkodott Magyarországon, ahol logisztikai támaszpontot tartottak fenn, illetve pihentek. 1980 után lassan kiszorították őket Magyarországról. Erről bővebben lásd: Hankiss Ágnes, „Terrorista hálózatok. A C-79 dosszié,” *Terror & Elhárítás*, no. 4 (2017) 4–22.

³⁵² Erre több forrásban is található megerősítés: *Colombian Rebel Connections to Mexican Drug Cartel* címmel az Egyesült Államok Külügyminisztériumának szóvivője, Richard Boucher nyilatkozott 2000.

kormány 2002 áprilisában bezáratta a FARC irodáját Mexikóvárosban, és kiutasította annak vezetőit. Ezt követően letartóztatták az Arellano Felix szervezetnek az üzletben kiemelkedő, de csak közvetítő szerepet játszó középvezetőjét.

Mexikó

Az ország sajátos helyzetét jól mutatja, hogy 2004-ben valószínűsíthetőnek tartották a terroristák beszivárgását Mexikó felől az Egyesült Államokba, illetve azt, hogy terrorcselekményeket hajthatnak végre magában Mexikóban is.³⁵³ Az ország sok szempontból kiváló célpont: a nagy turistaforgalomnak köszönhetően a vízümpolitikája nagyon liberális, a határokon az ellenőrzés nem túl szigorú.

Az ország területén számos olyan ipari, turisztikai és energetikai létesítmény található, amelyek ellen viszonylag szerény költségek mellett, nagyon látványos terrorakciókat lehet végrehajtani. Ilyenek az ország olajipari létesítményei, a tengeralatti olajlelőhelyek a Campeche-öbölben, a Laguna Verde-i nukleáris létesítmény, a világhírű tengeri fürdőhelyek, a Kolumbusz előtti kultúrákat bemutató régészeti lelőhelyek és más lehetséges célpontok. Az ezek ellen elkövetett akciókban óhatatlanul számos amerikai állampolgár is megsérülhet, illetve halálos sebesülést kaphat, továbbá jelentős mind mexikói, mind amerikai gazdasági érdekek is kárt szenvedhetnek. Ezt az USA Külföldi Katonai Tanulmányok Hivatala (*Foreign Military Studies Office, FMSO*³⁵⁴) már 2003-ban közzétett tanulmánya is rögzítette.³⁵⁵ Figyelemreméltó, hogy az FMSO 2002 márciusában közzétett jelentése szerint nem kizárható, hogy harmadik országból származó terroristák a mexikói-amerikai határon embercsempészek segítségével kísérlelnék meg átszökni.³⁵⁶ Az Egyesült Államok határőrségének jelentése két kísérletet is említ, amikor először 2001 áprilisában, majd 2002 májusában egy közel-keleti terrorszervezet tagjai illegálisan szerették volna átlépni a határt

november 29-én, lásd: <http://www.fas.org/irp/news/2000/11/irp-001129-col.htm>. Megtekintve: 2019. február 28. Valamint Miró, Ramón J., *Organized Crime and Terrorist Activity in Mexico, 1999-2002* (The Library of Congress, Federal Research Division, 2003), 42.

³⁵³ Curtis, Glenn E.; Gibbs, John N.; Miró, Ramón, „Nations hospitable to organized crime and terrorism,” *Trends in Organized Crime* 8, no. 1 (2004), 20.

³⁵⁴ A Külföldi Katonai Tanulmányok Hivatala (Foreign Military Studies Office, FMSO) a Fort Leavenworthben (Kansas állam) támaszponton található továbbképző és kutató központ. Kiadványaikban első sorban nyílt forrásból (OSINT) megszerezhető adatok alapján készítenek elemzéseket, értékeléseket. Mivel a hazai szakirodalomban ritkán említik ezt az intézményt, célszerűnek láttam röviden bemutatni.

³⁵⁵ Glenn - Gibbs - Miró, 2004, 20.

³⁵⁶ Uo.

Mexikó és Texas között. A hatóságok, illetve a szakértők véleménye szerint a terrrorszervezet felderítői a mexikói terrorelhárítási és határrendészeti képességekről gyűjtöttek információt, illetve tesztelték azt. A 25-30 ezer lakosú kisváros, Eagle Pass mellett elfogott két határsértőtől elkobzott azonos felvétel-csomag Veracruz kikötőjét, illetve a mexikói haditengerészet hajóit ábrázolta.³⁵⁷ Tekintettel arra, hogy Veracruz Mexikó egyik legjelentősebb tengeri kapuja, a határátlépési kísérlet sajátos jelentőségre tett szert. Ennek alapján nem volt kizárható egy rendkívül veszélyes kombinált támadás előkészülete sem.³⁵⁸ Ezt megerősíti a korábbi mexikói nemzetbiztonsági tanácsadónak, majd később Mexikó ENSZ-nagykövetésnek, Adolfo Aguilar Zinsernek nyilatkozata, amelyben utal arra, hogy „a mexikói hatóságok nyomozást folytatnak Mexikót menedékként használó spanyol és iszlám terrorista szervezetek után, abból a célból, hogy ezeket felbomlasszák s ne okozhassanak gondot az országban.”³⁵⁹

A 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat megelőző Zinser-interjúban említett iszlám szervezetekkel kapcsolatban már korábban is felmerült, hogy a Hezbollah sejteket hozott létre Mexikóban.³⁶⁰ A feltételezést megerősíti a libanoni és palesztin közösségek nagy koncentrációja Monterreyben³⁶¹ és az északi határvidéken. Megjegyzendő, hogy Mexikó nyolc legnagyobb bűnszervezetéből hat az északi határ mentén is rendelkezik az illegális tevékenységhez, elsősorban a kábítószer-csempészéshez szükséges teljes infrastruktúrával és logisztikai támogatással. Ezt támasztja alá az *American Addiction Center* által közzétett és az USA Kábítószer-ellenes Hivatala (Drug Enforcement Administration, DEA) által készített lista az Egyesült Államokban 2016-ban a legnagyobb befolyással rendelkező, legveszélyesebb mexikói kartellekről: Sinaloa, Jalisco Nueva Generación, Juárez,

³⁵⁷ Uo.

³⁵⁸ Az esetről bővebben olvasható: Hall, John, „Veracruz Terrorist Threat,” *U.S. Border Patrol, Del Rio Sector*, www.fmsso.osis.gov. Megtekintve: 2019. február 28.

³⁵⁹ „...Spanish and Islamic terrorist groups are using Mexico as a refuge... In light of this situation, there are continuing investigations aimed at dismantling these groups so that they may not cause problems in the country.” „Mexican official says Spanish, Islamic 'Terrorist Groups' Use Mexico as Refuge,” *BBC Monitoring /Notimex*, 2001.05.30.

³⁶⁰ lásd bővebben: „Mexico Arrests Members of Terrorist Groups,” *Special Warfare* 14, no. 2 (2001 tavasz), <http://www.call.army.mil/fmsso/sof/issues/spring01.htm>. Megtekintve: 2019.07.07.

³⁶¹ A monterreyi *El Norte* című lap szerint mintegy 400 000 arabul beszélő személy van az országban. Lásd még: Castañeda, Jessica, „Habla usted... árabe?,” *El Norte*, 2002.09.06, 1.

Öböl kartell,³⁶² Los Zetas és Beltran-Leyva Organization.³⁶³ A DEA 2018-as jelentése szerint az első két helyen változatlanul a Sinaloa és a Jalisco Nueva Generación kartellek vannak,³⁶⁴ de az őket követő helyeken már van változás: a Los Zetas két frakcióra – Az Észak-Keletiek és a Zetas Régi Iskola – esett szét és meggyengült, ahogy a Beltrán-Leyva Organization is. Itt több kisebb szervezet is létre jött, amelyek közül a legerősebb a Los Guerreros Unidos (Egyesült Harcosok).³⁶⁵

Törvényszerű, hogy a 2001-es terrortámadás után a mexikói és az amerikai hatóságok is vizsgálták az al-Kaida jelenlétének lehetséges nyomait a térségben.³⁶⁶ Ennek során nem zárták ki, hogy a terrorszervezet mexikói területről képes lehet támadást indítani a határ másik oldalán lévő amerikai célpontok ellen.³⁶⁷

A helyzet összetettségének bemutatását jól segíti a kábítószerüzletben is érdekelt, főbb mexikói bűnszervezetek tevékenységének földrajzi kiterjedését ábrázoló térkép.³⁶⁸

³⁶² Figyelemre érdemes, hogy mind Mexikóban, mind Kolumbiában létezik Gulf, illetve Gulf Clan nevű bűnözői szindikátus. Az elnevezés alapján nem zárható ki egy olyan megszervezet létrejötte, amely a Kolumbiában termelt és feldolgozott kokaint és más kábítószereket a szindikátus keretein belül továbbítja az amerikai (USA) és nem csak az amerikai piacra.

³⁶³ „Trafficking Statistics,” *Drugabuse.com*, <https://drugabuse.com/statistics-data/drug-trafficking/>. Megtekintve: 2019. március 28.

³⁶⁴ *2018 National Drug Threat Assesment* (Drug Enforcement Administration, 2018).

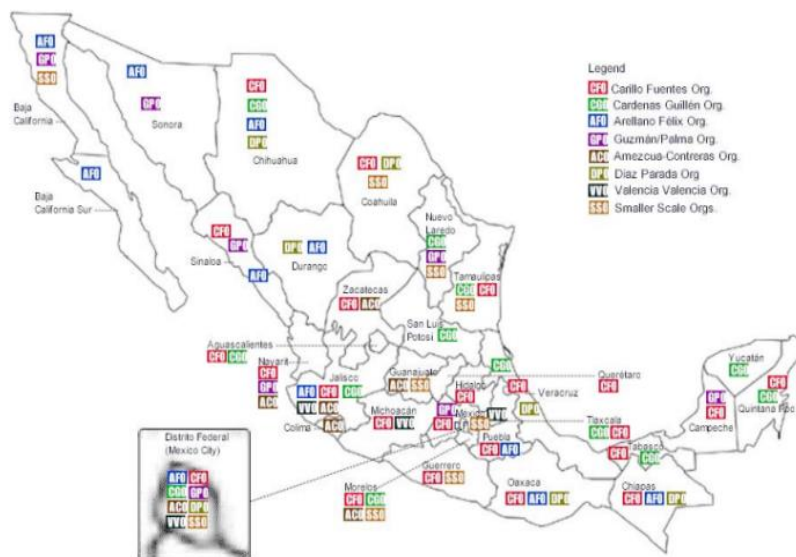
³⁶⁵ „Los carteles narco se fragmentan y descentralizan el negocio en América Latina” *La Nación* 2019. július 21. <https://www.lanacion.com.ar/el-mundo/los-carteles-narco-se-fragmentan-descentralizan-negocio-nid2269722> Megtekintve: 2019. augusztus 13

³⁶⁶ Turbiville, Graham H.: „Potential Terrorist Entry to U.S. Along SW Border,” *Special Warfare* 15, no. 1 (2002 tél): 45.

³⁶⁷ Millán Valencia, Daniel; Nuñez, Ernesto, „Alerta Cisen de ataques por frontera con Mexico,” *El Norte*, 2001.10.25, 4.

³⁶⁸ Lila színnel jelölve, felülről a harmadik az „El Chapo” Guzmán-vezette Sinaloa-kartell.

10: A mexikói kábítószerüzlettel foglalkozó szervezetek tevékenységi területei

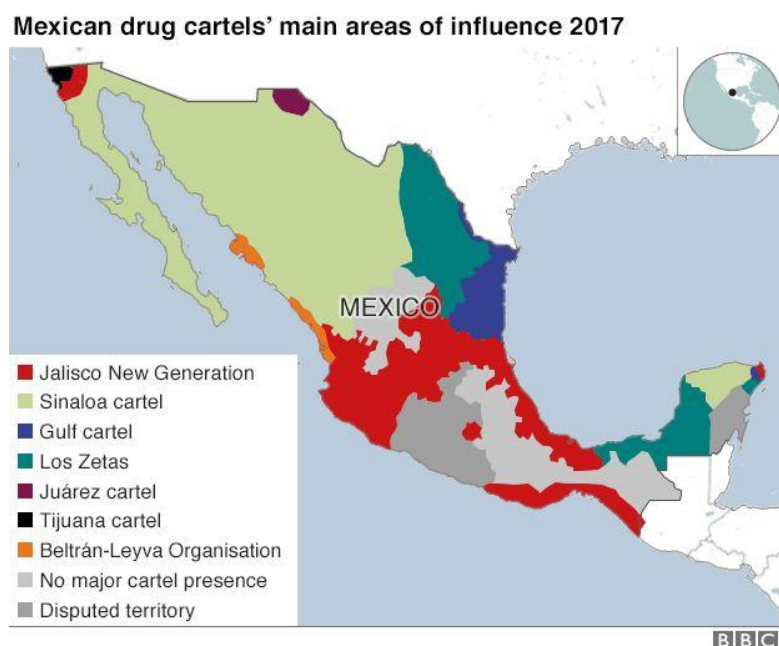
Forrás: Miró, 2003. 46.

Nem meglepő az sem, hogy az európai és ezen belül a közép-európai, továbbá a kaukázusi gyökerű bűnözői csoportok is jelentős üzleti kapcsolatokat építettek ki Latin-Amerikában, így a legnagyobb piac, az Egyesült Államok közelében. A már idézett *Szervezett bűnözés és terrorista tevékenység Mexikóban 1999-2002* című kötet több fejezetet is szentel az olasz, az ukrán, az orosz bűnözői csoportoknak, majd a 29. oldalon más országokat is megemlíti: Romániát, Litvániát, Magyarországot, Örményországot, Lengyelországot, Horvátországot, Szerbiát, Albániát, Georgiát (régábbi szóhasználatával Grúziát) és Csecsenföldet.³⁶⁹ Nyilvánvaló, hogy Csecsenföld esetében nagyon valószínű a feltételezés, hogy a mexikói szervezett bűnözői csoportokkal, a narkókartellekkel fenntartott kapcsolat az Oroszország elleni háború, illetve az ott végrehajtott terrorcselekmények pénzügyi feltételeinek biztosítását is szolgálhatta.

³⁶⁹ Miró, 2003, 29.

Az elmúlt évtizedekben, Mexikóban megszorodtak a terrorizmus eszköztárát használó leszámolások. Gyakoriak az elkövetés után évekkel később felfedezett közös sírok, a csoportos kivégzések. Az erőviszonyokban beállott változásokat mutatja az alábbi térkép is, amelyen a kartellek által 2017-ben ellenőrzött területei láthatóak:³⁷⁰

11: A legnagyobb mexikói bűnszervezetek által ellenőrzött területek 2017-ben

Forrás: Tucker, 2018.

A jelentősebb bűnszervezetek között ugyanazokat találjuk, mint tizenöt évvel korábban, ám az ellenőrzésük alatt álló terület átrendeződött. Megnőtt a vitatott területek nagysága, következésképp a befolyásért folytatott harc folytatódik. Nyilvánvaló, hogy az ország a térképek készítése között eltelt másfél évtized alatt sem volt képes a szervezett bűnözésnek és a kábítószerüzletnek táptalajt és hátteret biztosító társadalmi-jelenségek érezhető mértékű visszaszorítására.³⁷¹ Ameddig ezek a tényezők alapjaiban képesek befolyásolni az ország politikai, gazdasági, társadalmi,

³⁷⁰ Tucker, Duncan, „Mexico’s Most Wanted: A Guide to the Drug Cartels,” *BBC News*, 2018.03.27, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-40480405>. Megtekintve: 2019. június 3.

³⁷¹ Részletesebben: Szenté-Varga Mónika, „A jaguár karmai között. Mexikó a 2010-es években,” *Nemzet és Biztonság* 8, no. 6 (2015) 49–56 és Pál Zsombor Szabolcs, „Latin-Amerika,” in: Szálkai Kinga; Baranyi Tamás Péter; Szarka E. Luca, *Biztonságpolitikai Corvinák* (Antall József Tudásközpont, 2019), I. kötet, 573–601.

biztonsági és nemzetbiztonsági életét és tevékenységét, feltétlenül számolni kell az átalakuló nemzetközi terrorizmus további jelenlétével, illetve az ország terrorizmusnak való kitettsége, illetve az egyes terrorszervezetek befolyás-szerzésének növekedésével. Jól mutatja ezt a Vision of Humanity Mexikót ábrázoló térképe,³⁷² ahol a kartellek közötti belharc miatt Baja California a 32-es rangsorban a 32., vagyis a legveszélyesebb állam. Baja California közvetlenül határos az USA California államával, amely az Egyesült Államok egyik legfejlettebb, leggazdagabb állama. Az észak-mexikói Chihuahua a 28. helyen van. Ez az állam határos Texasszal, vagyis az őrizendő határ hossza kimagaslóan nagy. A Csendes-óceán melletti Colima a 30. helyen található, amit az magyaráz, hogy itt helyezkednek el a legkedvezőbb fekvésű kikötők a tengeren Peruból, Kolumbiából és Panamából tengeri úton továbbított csempész-szállítmányok számára. Colimától délebbre található Guerrero állam, amely a legveszélyesebb helyek listáján a 31. helyet foglalja el. A besorolás magyarázata hasonló a Colima esetében leírt tényezőkkel, amihez hozzájárul a terület hagyományosan erőszakos mivolta.

Az atlanti parton is van olyan hely, amelyik hasonlóan fontos szerepet játszik a kábítószer-csempészsben. Míg a fenti három állam leginkább az amerikai Nyugati Partot látja el, illetve a dél-nyugati államokon keresztül juttatja el a csempészárut és az illegális határátlépőket az Egyesült Államok területére, addig a 29. helyen rangsorolt Quintana Roo állam a keleti csempészárvonal kibocsátó pontja. Ez az állam fekszik a legközelebb a Karib-térséghez, azon keresztül Floridához. Nyilvánvaló, hogy a kartelleknek a szállítási kikötők és útvonalak ellenőrzéséért folytatott egymásközi küzdelem során szövetségesekre van szükségük.

A kartellek és a Hezbollah kapcsolata nem újszerű, arra már 2012-ben is felhívták az amerikai Belbiztonsági Minisztérium (*Department of Homeland Security*, DHS) figyelmét. Ennek alapja egy feltétlenül iráni műveleti tiszt által Washingtonban Adel al-Jubeir szaúdi nagykövet ellen tervezett, de operatív felderítési eszközökkel megelőzött merénylet volt. A támadást a Los Zetas hajtotta volna végre egy népszerű washingtoni étteremben, figyelmen kívül hagyva a lehetséges „mellékes” áldozatok magas számát. A merénylet végrehajtásáért a Los Zetas másfél millió dollárt kapott volna. A DEA műveleti tisztje szerint – aki a Los Zetasba beépülve felfedte a

³⁷² „Mexico Peace Index 2019,” *Vision of Humanity*, <http://visionofhumanity.org/indexes/mexico-peace-index/>. Megtekintve: 2019. június 3.

merénylet tervét –, siker esetén a kábítószer-kartellt más terrorcselekmények végrehajtására is felbérelték volna. A terv mögött az iráni Forradalmi Gárda aszimmetrikus hadviselésre, háterszági, mélységi műveletekre és hírszerzésre szakosodott egysége, a Kuds Csapat (Quds Force) állt.³⁷³ Ilyen előzmények mellett nem véletlen, hogy az Egyesült Államok törvényhozásának több képviselője is javasolta a legnagyobb mexikói kartellek – az Öböl kartell Reynosa/Los Metros szárnyának, a Los Zetas Észak Keleti Kartell nevű szárnyának, valamint a Sinaloa Kartellból kivált Jalisco Új Generáció csoportnak – külföldi terrorszervezetté nyilvánítását, annak minden jogi, pénzügyi, igazgatási, rendvédelmi és terrorelhárítási következményével együtt.³⁷⁴

Peru

Latin-Amerika más országaiban szintén gyakorivá vált a szervezett bűnözés és a kábítószergyártó és csempész szervezetek együttműködése, ez alól Peru és a Fényes Ösvény (*Sendero Luminoso*, SL) sem kivétel. 2017. július 26-án – több éves nyomozás, megfigyelés – bizonyíték-gyűjtés után – a perui kábítószer-ellenes rendőrség, a DIRANDRO (*Dirección Nacional Anti-Droga, Országos kábítószer-ellenes Igazgatóság*) és az amerikai DEA közös művelete eredményeként letartóztatták Tocache város többszörösen újraválasztott polgármesterét, David Bazán Arévalot, aki a bizonyítékok alapján az 1980-as évektől kezdve (!) pénzügyi támogatást nyújtott, valamint katonai fegyverekkel látta el a Fényes Ösvény terrorszervezet Felső Huallaga völgyi szervezetét. Ő szervezte meg és pénzelte azt a terrorcselekményt, amelyet még 2007-ben követtek el a kábítószergyártó és csempésző szervezetek ellen nyomozást folytató ügyész és három társa ellen. A támadásban, amelyben a négy hivatalos személy, Arturo Campos Vicente ügyész és John Carrasco, valamint José Colca, továbbá Billy Gonzales rendőrtisztek életüket veszítették, 29 terrorista vett részt. A „Wicapa” álnéven ismert Bazán Arévalo, és unokatestvére, Miguel Arévalo Ramírez, alias „Eteco”, 1987 és 1992 között hetente

³⁷³ Boyle, Matthew, „Congressional Report Ties Middle East Terrorists to Mexican Drug Cartels,” *The Daily Caller*, 2012.11.16, <https://dailycaller.com/2012/11/16/congressional-report-ties-middle-east-terrorists-to-mexican-drug-cartels/> valamint „Lawmaker urges feds to monitor Hezbollah in Mexico,” *Fox News*, 2012.10.29, <https://www.foxnews.com/world/lawmaker-urges-feds-to-monitor-hezbollah-in-mexico>. Megtekintve: 2019. június 3.

³⁷⁴ Hammer, Josh, „GOP Congressmen Call For Leading Mexican Cartels To Be Designated Foreign Terrorist Organizations,” *The Daily Wire*, 2019.02.20. Megtekintve: 2019. június 3.

(!) hatszáz kilogramm kokasztát hoztak be Kolumbiából feldolgozásra és továbbításra egymotoros repülőgépeken. Az illegális leszállópályák használatáért esetenként tízezer dollárt fizettek a Fényes Ösvénynek. Ugyancsak a terrrorszervezet biztosította a csempész-útvonalak és raktárak védelmét, valamint a csempészet zavartalanságát a nyolcvanas-kilencvenes években. Az együttműködés keretében a kábítószer-csempészek szerezték be a terrorcsoport számára a francia FAL és amerikai AR-15 gépkarabélyokat a hozzájuk való lőszerrel együtt.

Azzal a céllal, hogy lehetőség szerint biztosítsák tevékenységük folyamatosságát, illetve a *Fuerza Popular* (Népi Erő)³⁷⁵ választási győzelme esetén politikai támogatás, illetve védelem mellett működhessenek tovább, a Bazán unokatestvérek támogatták Keiko Fujimori 2016-os választási kampányát, valamint a párt kongresszusi jelöltjeinek megválasztását a San Martín régióban.

A Fényes Ösvény és a kábítószerüzletben érdekelt körök együttműködése, a perui és kolumbiai kábítószer-gyártók és csempészek kapcsolata sokkal hosszabb időt ölel fel. A fenti, csupán három évtizedet átfogó példa szilárd bizonyítéka annak, hogy a szervezett bűnözés, a kábítószerüzlet és a terrorizmus egyaránt érdekelt a politikai védőernyő kialakításában, vagyis behatolásuk a törvényhozásba és a végrehajtó hatalomba továbbra is folyamatos kihívást jelent.³⁷⁶

³⁷⁵ Jobboldali, konzervatív párt, vezetője és parlamenti képviselője Keiko Sofia Fujimori, a korábbi perui elnök, Alberto Fujimori lánya. Keiko Fujimorit a bíróság 2018 két és fél évi börtönbüntetésre ítélte pénzmosásért és a pártján belül működő bűnszervezet vezetéséért. A jelenleg is folyó vizsgálat szerint Fujimori segített a brazil Odebrecht cégnek tisztára mosni kb. egy millió dollárt.

³⁷⁶ A Fényes Ösvény és a kábítószer-csempészek, valamint a *Fuerza Popular* kapcsolatát lásd bővebben: Castilla, Oscar, „Peru Mayor’s Arrest Reveals Ties to Drug Trafficking and Terrorism,” *InSightCrime*, 2017.08.04, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/peru-mayor-arrest-reveals-ties-drug-trafficking-terrorism/>. Megtekintve: 2019. június 4.

5. VÉGKÖVETKEZTETÉSEK, ZÁRÓGONDOLATOK

Milyen lehet a terrorizmus XXI. századi Latin-Amerikában?

Ha Latin-Amerika perspektíváit a terrorizmus szempontjából vizsgáljuk, több sajátos jellegzetességet is figyelembe kell venni. Tudatában kell lenni annak, hogy habár összefoglaló néven Latin-Amerikaként emlegetjük a szubkontinentet, azt homogénnek, egységesnek vélni megalapozatlan, és szakmai tudományos szempontból is hibás lenne. Az egyik feladat, hogy megpróbáljuk felmérni, van-e esélye, és ha igen, akkor mekkora, a szubkontinensre jellemző, a hatvanas-hetvenes években gyakori terrorizmus visszatérésének, újraéledésének? A második kérdés, hogy a terrorizmus, mint globális jelenség ismert, a Közel- és Közép-Keleten, vagy akár Afrikában és Ázsiában is jellemző elkövetési mintái mennyiben terjedhetnek át a szubkontinensre. A harmadik, hogy a sajátos, az előző fejezetekben tárgyalt paradigma-váltáson és metamorfózison átesett globális terrorizmus milyen mélyen válhat Latin-Amerika sajátosságává, illetve, hogy a terrorista szervezetekkel folyamatos üzleti-logisztikai kapcsolatban álló, latin-amerikai gyökerű, nemzetközi bűnszervezetek mennyire képesek érdekeiket politikai szinten is védeni, képviselni, vagy képviseltetni és érvényesíteni. Ez utóbbival függ össze annak elemzése, hogy a helyenként tömeges megfélemlítés, illetve a csendes gazdasági térnyerés módszere mely országokban vezethet eredményre.

Geopolitikai aktualitások: a visszatérés kizárható

A múlt század hatvanas-hetvenes éveire jellemző politikai és gazdasági feltételek és körülmények, amelyek a latin-amerikai, szubkontinentális keretek között kialakult és működő terrorizmust táplálták, mára gyakorlatilag elenyésztek. Megszűnt az ideológiai alapú, politikai, gazdasági és katonai szembenállás a bipoláris világrend keretei között, így a terrorizmus latin-amerikai céljai okafogyottakká váltak. Az elkövetési mintákat, vagyis az ismert, véres merénylettekkel, emberrablásokkal, politikai követelésekkel és hangzatos, a fennálló kormányzatot elítélő felhívásokkal járó eljárásokat és taktikákat az ideológiai közösséget felvállaló, más világrészeken létrejött terrorista csoportoknak, terrorszervezeteknek adták korábban tovább a

kiképzési együttműködés keretében. Ebből következően az ebbe a kategóriába tartozó terrorizmus visszatérésére Latin-Amerikába gyakorlatilag nincs esély. Nincs olyan ideológiai bázis, amelynek népszerűsítése a társadalom periferiáján élőket oly mértékben radikalizálná, hogy felvállaljanak egy elhúzódó, előreláthatóan sok áldozatot követelő fegyveres harcot a hatalmon lévő, esetenként meg-megbicsakló demokratikus kormányok ellen. Nincs az a vezető, leginkább középosztálybeli csoport, amely ilyen ideológiát képviselne, vagy ki tudna alakítani. Nincs az az országon belüli, vagy kívüli pénzügyi háttér, amely valamilyen ország, vagy csoport érdekeit szem előtt tartva, képes lenne, vagy érdekelt lenne egy ilyen terrorista mozgalom támogatására.

A nemzetközi erőviszonyok sem kedveznek a latin-amerikai terrorizmus visszatérésének. A forradalmi ideológia lángja gyakorlatilag kihunyt, a korábbi forradalmárok vagy kihaltak és mítoszokká lettek, mint Omar Torrijos, Ernesto Guevara, Fidel Castro, vagy pragmatikus, szalonképes politikusokká és üzletemberekké szelídültek, mint José Mujica vagy teljesen kompromittálódtak, ideológiájukkal, kormányzati módszereikkel együtt, mint Daniel Ortega Nicaraguában. A „tengerentúli” szovjet támogatás a Szovjetunióval együtt megszűnt, bár Oroszország geostratégiai érdekei között Latin-Amerikának helye van, leginkább, mint az orosz fegyverek piacának. Megszűnt az Egyesült Államok imperatív, ellentmondást nem tűrő, szinte diktatórikus érdekérvényesítése és az ezzel együtt járó, szintre kizárólagosan katonai kérdésekkel foglalkozó együttműködési programok a szubkontinensen. Megszűnt az amerikai politika jórészt differenciálatlan, kollektivizáló, egyenlősítő hozzáállása a latin-amerikai országokhoz, azok sok szempontból azonos, más esetekben meg merőben eltérő problémáihoz, és megszűnt a Kubával való antagonisztikus szembenállás, ami az egyik hajtómotorja volt egyrészt a helyi terrorizmusnak, másrészt a terrorizmus által veszélyeztetett kormányok terrorelhárító tevékenységének. Amikor Kubát 1982-ben Washington felvette a terrorizmust támogató országok listájára, azt azzal indokolták, hogy

mindkettő, mind Kuba, mind a Szovjetunió, továbbra is pénzügyi és logisztikai támogatást, valamint kiképzést nyújt olyan baloldali erőknek a (közép-amerikai) térségben, amelyek terrorcselekményeket hajtanak végre.... Annak érdekében, hogy baloldali erők fegyveres forradalmat hajtsanak végre Latin-Amerikában, Kuba olyan szervezeteket és csoportokat támogat, amelyek a terror eszközével igyekeznek aláásni a fennálló kormányokat. A szovjetekkel együttműködve Kuba

személyeket és fegyvereket juttatott el Közép- és Dél-Amerikába, közvetlen pénzügyi alapokat, kiképzést, fegyvereket, menedéket és útmutatást adott gerillacsoportok széles körének és egyéni terroristáknak.³⁷⁷

A dokumentum konkrétan kiemeli Nicaraguát, El Salvadort és Guatemalát, mint célterületet, valamint a kolumbiai M-19 terrorszervezetet, mint a támogatások kedvezményezettjét.³⁷⁸

A fölényeskedő washingtoni hangnemet és a nem belpolitikai célú forradalmi retorikát részben felváltotta egy differenciált megközelítésen, a valós problémák megoldását megkönnyíteni hivatott, egyre kevésbé védelmi jellegű, kétoldalú együttműködésen alapuló kapcsolati rendszer. 1992-ben Fidel Castro is kijelentette, hogy a Kuba által a felkelőknek nyújtott támogatás már a múlté.³⁷⁹ A változásokat kiválóan szemlélteti az USA Külügyminisztériuma által minden évben kiadott jelentés a terrorizmusról. Most álljon itt a 2015-ös³⁸⁰ országértékelések összefoglalójának egy része:

A perui Fényes Ösvény terrorcsoport továbbra is aktív, de ereje csökkent. Képessége, hogy összehangolt támadásokat hajtson végre és tagsága is folyamatosan hanyatlik a sikeres perui katonai műveleteknek köszönhetően. A hármaskör határ térsége Argentína, Brazília és Paraguay között fontos regionális összekötő kapocs a fegyver-, kábítószer-, és embercsempészek, valamint a hamisított árukkal és pénzmosással foglalkozó csoportok számára, amelyek mindegyike a terrorcsoportok finanszírozásának lehetséges forrása.

Dél-Amerikából és a Karib-térségből több mint száz személy – többen családjukkal együtt – utaztak az Iraki és Levantei Iszlám Államhoz (ISIL) harcolni. Dél-Amerika és a Karib-térség pénzügyi és ideológiai támogatást is nyújtott az Iszlám Államnak, valamint más, közel-keleti és dél-ázsiai terrorcsoportoknak. Ezen túlmenően, a Hezbollah továbbra is jelen van a régióban, tagjai, segítői és támogatói aktívan segítik a szervezetet, ideértve a Hezbollah infrastruktúrájának kialakítását Dél-Amerikában és a pénzügyi támogatás megszerzését, mindkét esetben legális és illegális eszközökkel.³⁸¹

³⁷⁷ “both Cuba and the Soviet Union continue to provide financial and logistical support and training to leftist forces in the area [Central America] that conduct terrorist activity. ... In its efforts to promote armed revolution by leftist forces in Latin America, Cuba supports organizations and groups that use terrorism to undermine existing regimes. In cooperation with the Soviets, the Cubans have facilitated the movement of people and weapons into Central and South America and have directly provided funding, training, arms, safe haven, and advice to a wide variety of guerrilla groups, and individual terrorists.” Sullivan, Mark P., *CRS Report for Congress. Cuba and the State Sponsors of Terrorism* (Congressional Research Service, Library of Congress, 2005), 7.

³⁷⁸ Uo.

³⁷⁹ Sullivan, 2005, Summary.

³⁸⁰ 2015-ben Kuba lekerült a terrorizmust támogatók országok listájáról.

³⁸¹ „Peru’s Shining Path (SL) terrorist group remained active, but with reduced strength. SL’s ability to conduct coordinated attacks and its membership both continued to decline with successful Peruvian military operations.

A jelentés 5. fejezete sorolja fel az úgy nevezett „biztos menedékeket” (*safe haven*), ahol a terrrorszervezetek, illetve csoportok biztonságban, leggyakrabban a hatóságok árnyékában, folytathatják tevékenységüket. Latin-Amerikából csak két ország jelent meg a listán: Kolumbia, az akkor még a kormánnyal háborút vívó FARC miatt, illetve Venezuela, a Kolumbiával határos térsége átjárhatósága okán.³⁸²

Idegen elkövetési minták megjelenése, elterjedése: valószínűtlen

A terrorizmus más világrészekén megismert taktikai és elkövetési mintái, mint például a turistaközpontok, szállodák, kulturális rendezvények, intézmények és műemlékek elleni robbantásos, lőfegyverrel, hidegfegyverrel, vagy épp gépjárművel elkövetett támadásai több okból sem jelenhetnek meg latin-amerikai műveleti területen. Az első és legfontosabb ok az előző, első pontban leírt geopolitikai realitás. A második, szintén nyomós érv az, ahogy azt korábbi fejezetekben is említettem, a latin-amerikai szubkontinensen jelenlévő terrrorszervezetek nem érdekeltek olyan biztonsági-nemzetbiztonsági kihívások és kockázatos helyzetek előidézésében, amelyek a már kialakított gazdasági, pénzügyi, kulturális pozícióikat, illetve közvetett érdekérvényesítési képességüket veszélyeztetnék. Ennek részletesebb indoklása a következő, harmadik pontban található.

Lassú behatolású terjeszkedés, hatalomközeli pozíciók kialakítása: folyamatban
Latin-Amerika néhány országában, így Paraguayban, de leginkább Venezuelában és Peruban olyan elhúzódó, összetett, egyidejű gazdasági, politikai és társadalmi válságfolyamat indult el és fejlődött ki, amely utat nyitott annak, hogy ezek az országok a nemzetközi terrorizmus szempontjából fontos háttérszerepet játsszanak. Mivel az előbbieken vázolt okok miatt a gyors, területfoglaló terrorista behatolásra

The Tri-Border Areas of Argentina, Brazil, and Paraguay remained an important regional nexus of arms, narcotics, pirated goods, human smuggling, counterfeiting, and money laundering – all potential funding sources for terrorist organizations.

More than 100 individuals from South America and the Caribbean, some also taking family members, have left the region to fight with the Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL). South America and the Caribbean also served as areas of financial and ideological support for ISIL and other terrorist groups in the Middle East and South Asia. In addition, Hizballah continued to maintain a presence in the region, with members, facilitators, and supporters engaging in activity in support of the organization. This included efforts to build Hizballah's infrastructure in South America and fundraising, both through licit and illicit means.” *Country Reports on Terrorism 2015*.

³⁸² *Country Reports on Terrorism 2015*, 5. fejezet.

Latin-Amerikában nincs valós esély, a hosszú távú, stratégiai behatolás a megfelelő módszer a szubkontinens országában való térnyerésre. Ennek útja a gazdasági, kulturális, oktatási területen történő térnyerés olyan szinten, amikor már az elfoglalt pozíciók miatt megkerülhetetlenné válik az adott érdekcsoport bevonása a politikai hatalomba, a képviseleti demokrácia szabályainak megfelelően, legyen szó a helyi képviseleti szervekről, vagy épp a törvényhozásról. Ez a forgatókönyv Libanonban már meg is hozta a várt eredményeket: a Hezbollah, politikai szövetségeseivel együtt a Parlament 128 képviselői helyéből 70 helyet szerzett meg, így alapvető befolyást gyakorol az ország életének minden területére.

Paraguay esetében a gazdasági és pénzügyi térnyerés folyik, hozzá kell tenni, elég eredményesen, ahogy ezt a Ciudad del Estevel kapcsolatos tények is mutatják. Gondoljunk csak a Hezbollah kapcsolati hálójára a térségben, a paraguayi hatóságok által végrehajtott néhány elfogásra, valamint a Page bevásárlóközpont szerepére a terrorfinanszírozásban.

Venezuelában a forgatókönyv némileg eltér, tekintettel a politikai és gazdasági krízis okozta társadalmi fragmentáció kínálta lehetőségre, illetve a már ott erős gyökerekkel rendelkező iszlámista kulturális központokra és az Iránhoz fűződő hagyományosan jó kapcsolatokra.

Peruban, azon belül Limában és Tacnában is az utóbbi évtizedekben gyorsuló ütemben növekszik az iszlám követőinek száma és ezzel párhuzamosan a mecsetek építése. Az iszlám közösség tagja több helyről érkeztek, így az Egyesült Államokból (!), Chiléből, Pakisztánból, Szíriából, Libanonból, de van közöttük korábbi bevándorlók leszármazottja, második generációs perui is.³⁸³ Nyilvánvaló, hogy egy olyan helyen, ahol a közösség tevékenységét sem kulturális, sem gazdasági-pénzügyi területen nem akadályozzák, a terrorszervezetek stratégiai céljaik leplezett megvalósításához megfelelő körülményeket találnak, amelyeket nem tennének kockára nyílt, erőszakos fellépésükkel.

Érdemes megvizsgálni, hogy a hosszútávú biztonságot kereső, alacsony láthatóságukat féltő, esetleg terrorszervezetekhez csak közvetetten köthető gazdasági és kulturális

³⁸³ Lásd: „El islam en Latinoamérica,” *Islam hoy*, http://www.islamhoy.org/principal/lugares/lugares/14_peru/23-peru.htm. Megtekintve: 2019. május 23.

csoportok tevékenységét mennyiben és hogyan befolyásolják a helyi szervezett bűnözői csoportok. Mint oly sok esetben máskor is, több lehetőséget kell számításba venni. Az egyik, maga a földrajzi, „kriminál-földrajzi” elhelyezkedés és helyzet, vagyis az, hogy az adott új szereplő a helyi gazdasági, kulturális és politikai életben, melyik nagyobb lokális, regionális, vagy országos hálózattal rendelkező bűnszervezet által uralt területen található. Figyelembe kell azt is venni, hogy az adott szindikátus, vagy kartell milyen érdekérvényesítő taktikákat alkalmaz, amelyek skálája a finom nyomásgyakorlástól, a pszichológiai eszközöket is felhasználó „meggyőzésen”, a nyílt, erőszakos megfélemlítésen át egészen az üzleti alapú együttműködésig terjedhet.

A taktikai megoldások kiválasztása szoros összefüggésben kell, hogy legyen az adott szervezet „hírhálózataival”, illetve kapcsolati hálójával, hiszen egy rosszul megválasztott eljárás könnyen retorziókat vonhat maga után a helyi élet új szereplőit támogató erők részéről. Semmilyen, legalább a nyilvánosság számára látható módon gazdasági, vagy kulturális tevékenységet folytató szervezet, így az iszlám közösség semmilyen szegmense sem lehet érdekelt olyan helyen megtelepedni, ahol könnyen összeütközésbe kerülhet a területi befolyását féltő, vagy terjeszkedni kívánó bűnszervezetekkel. Különösen igaz ez a megállapítás az illegalitás, vagy féllegalitás körülményei között. Az ilyen tevékenység hagyományos, íratlan logikája alapján a magas bűnelkövetési mutatójú terület óhatatlanul a rendvédelem látókörébe kerül, így a terrrorszervezetekkel leplezett kapcsolatot tartó és nyilvános fedőtevékenységgel foglalkozó vállalkozások helyzete is kockázatos lehet.

Kábítószerüzlet és terrorfinanszírozás: terjedőben

Az Iszlám Állam tevékenységéről megszerzett adatok, továbbá a szíriai és az iraki terrorellenes hadműveletek során felderített, több kontinensen működő, számos nemzetközi bűnözői csoportot átfogó kapcsolati háló új jelenségre mutattak rá. Bizonyították, hogy a hagyományos kábítószer-alapú terrorfinanszírozási „üzleti modell” mellé új finanszírozási forrásokat is kialakított a nemzetközi terrorizmus.

Korábban a kábítószerüzletben jártas bűnszervezetek és a terrrorszervezetek közötti együttműködés jórészt a terrorcselekmények műveleti területein igénybe veendő logisztikai és infrastrukturális szolgáltatásokra, pénzmosásra, szállítókapacitások biztosítására, úgynevezett támogató feladatok ellátására korlátozódott. Az Iszlám Állam által elterjesztett, XXI. századi üzleti modell egyre inkább átvette a Latin-

Amerikában a kolumbiai „terror-gerillák”, a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők, a FARC által a szovjet és kubai támogatás megszűnte után kialakított módszert, vagyis, hogy maga a terrorszervezet vált a nemzetközi kábítószer-piaci trendekhez igazodó narkotikumok gyártójává és forgalmazójává. A korábban alkalmazott kubai módszer, az államilag támogatott és felügyelt kábítószer-előállítás és csempészés a nicaraguai szandinista kormány első bukásával (1990), illetve a panamai diktátor, Manuel Noriega elfogásával (1989) és amerikai bíróság elé állításával már hasznavehetetlenné vált.

Tekintettel arra, hogy a Hezbollah, de az Iszlám Állam is óriási termelőkapacitásokat épített ki a hamisított metamfetamin készítmények előállítására a Közel-Keleten és Szíriában, az Iszlám Állam katonai vereségével és az általa megszállt területek elvesztésével kénytelen a saját kapacitásait kimenekíteni, vagy újraépíteni olyan helyen, ahol ez biztonsági és piaci szempontból is kedvező. Figyelembe véve, hogy a latin-amerikai kokain és marihuána legnagyobb részét az Egyesült Államokba csempészik be, a terrorszervezet üzleti alapon ezen a területen is együttműködhet a legnagyobb drokartellekkel. Az együttműködés kiterjedhet a termékskála diverzifikálására is, hiszen a kokain fogyasztása relatíve visszaszorul a metamfetaminok iránt mutatkozó növekvő igény miatt. Ezt a piaci rést a kartellek képesek lehetnek a metamfetamin termékek előállításában „jeleskedő” terrorszervezet segítségével elfoglalni, felhasználva saját szállítási kapacitásaikat és terjesztői hálózatukat, míg a termeléshez a Hezbollah, vagy az Iszlám Állam biztosítaná a hátteret. Az Iszlám Állam, illetve a vele szövetséges Boko Haram tették lehetővé a latin-amerikai kokain és egyéb kábítószeres Afrikán keresztüli eljuttatását az európai piacokra, leggyakrabban a barcelonai kikötőn keresztül.³⁸⁴

³⁸⁴ A nemzetközi szervezett bűnözői csoportok és szervezetek együttműködését csak széleskörű, több kontinensre kiterjedő rendvédelmi és terrorelhárítási, hírszerzési együttműködéssel lehet megnehezíteni, felszámolására viszont nincs esély. A közelmúlt egyik legnagyobb szabású közös nemzetközi akciója során 94,2 tonna kokaint, 26,5 tonna marihuánát foglaltak le. A kábítószeres előállításában, csempészésében és forgalmazásában szerepet játszóknak ezúttal 338 személyt vontak eljárás alá, részben Argentínában, Brazíliában, Costa Ricában, Kanadában, Chilében, Kolumbiában, Ecuadorban, Amerikában, Franciaországban, Guatemalában, Hollandiában, Hondurasban, Jamaicában, Mexikóban, Nicaraguában, Panamában, Peruban és Dominikában. Lásd: „94,2 tonna kokaint foglaltak le egy nemzetközi akcióban,” *The World News*, 2019.04.30, <https://theworldnews.net/hu-news/94-2-tonna-kokaint-foglaltak-le-egy-nemzetkozi-akcioban> Megtekintve: 2019. május 2.

A nemzetközi terrorizmus paradigmaváltása és annak lehetséges következménye Latin-Amerika számára

Ma a terrorizmus paradigmaváltáson és diverzifikáción megy keresztül, mely nem érinti stratégiai céljait, csak az ennek érdekében alkalmazott módszereket, eszközöket és taktikai eljárásokat. Ennek eredményeként nem kizárható, hogy az iráni háttérű Hezbollah mintájára, szintén a lassú, gazdasági, kulturális, kereskedelmi, oktatási intézményeken és vállalkozásokon keresztül más csoport, illetve szervezet is igyekszik újabb területeken megvetni a lábát, ahol az adott ország politikai, gazdasági, társadalmi és egyéb helyzete miatt nem kell számítaniuk a rendvédelmi szervek, a nemzetbiztonsági és terrorelhárítási szolgálatok aktív ellenintézkedéseire. Ilyen országok még mindig vannak Latin-Amerikában, és ezek közül Venezuela és Peru lehet a legértékesebb célpont a terrorizmus számára, de nem hagyható figyelmen kívül El Salvador, Guatemala, vagy Honduras sem.

Amennyiben bármelyik jelentősebb terrorszervezet, például az Iszlám Állam, megpróbál hídfőt kialakítani ezekben az országokban, számolnia kell a Hezbollah érdekvédő és érdekérvényesítő képességével, ami köztudottan az elrettentő erőszakon alapul. A Hezbollah és az Iszlám Állam már szembekerült egymással Szíriában is. Ha az Iszlám Állam a Hezbollah kárára próbál meg Latin-Amerikában teret nyerni, nem kizárhatóak az erőszakcselekmények, az egymás pozíciói elleni terrortámadások, amelyeknek ezúttal nem lenne köze magához Latin-Amerikához. A szubkontinens, illetve néhány országa a terrorszervezetek közötti háború színterévé és áldozatává válhat, és ez más kontinenseken, más országokkal is megeshet. A paradigma-váltás és a diverzifikált tevékenység miatt a terrorizmus központjai – elsősorban a Hezbollah és az Al-Kaída – között van esélye az ütközésnek.

Az Al-Kaída visszaszerezheti tekintélyét, ha a komoly katonai megrázkódtatáson átesett Iszlám Állam ismét közeledni próbál hozzá. A megbékélésre már történtek kísérletek. 2019. július 31-ig úgy tűnt, hogy a folyamat továbbvitelében vezető szerepet játszhat Hamza bin Laden, Oszama bin Laden fia, ám ekkor látott egy, az Al-Kaída által még meg nem erősített hír, mely szerint Hamza bin Laden egy katonai művelet során életét vesztette.³⁸⁵ Amennyiben a hír igaz, több lehetőség is

³⁸⁵ „Hamza Bin Laden 'killed in air strike,'” *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49187315>, Megtekintve: 2019. augusztus 14.

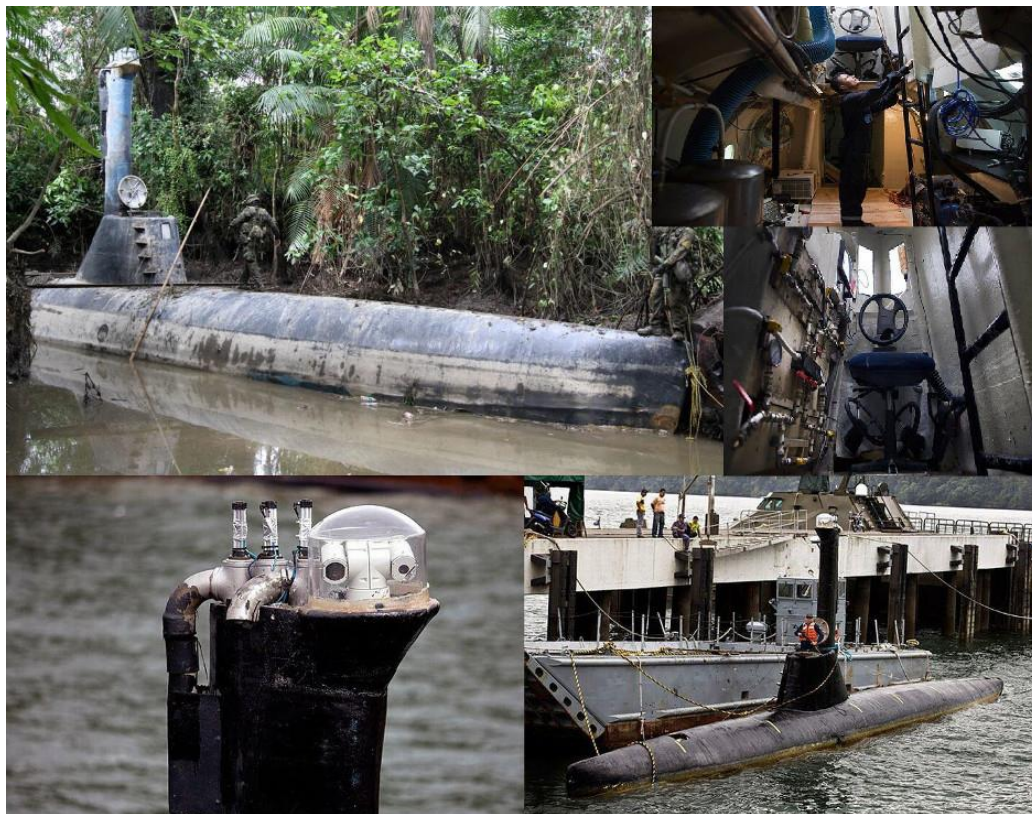
elképzелhető: bizonyos megtorpanás után folytatódhat az újraegyesülés más személy vezetése alatt, esetleg egy belső öntisztulási folyamat eredményeként, mely együttjárhat a különböző csoportok és vezetők egymás közötti hatalmi harcával, illetve ez a folyamat végleg leállhat amennyiben a résztvevő csoportok és vezetők további érdekei mást diktálnak.

A terrorizmus és annak logisztikai hátterét sok esetben biztosító, illetve azzal összefonódó nemzetközi szervezett bűnözés, ezen belül is a kábítószer-csempészség szempontjából alapvető jelentősége van a fejlett kommunikációs, irányítási, illetve követőrendszerek alkalmazásának. Ennek két alapvető területével célszerű foglalkozni. Az egyik terület a terület- és objektumvédelem, ahol a valós idejű, több spektrumú elektro-optikai megfigyelő- és jelzőrendszerek mellett megjelenhetnek a GPS-alapú navigációt használó távvezérelt beavatkozó eszközök, robbanóeszközökkel, vagy lövedék kilövésére alkalmas szerkezettel felszerelt drónok is. Ezek harctéri alkalmazására a szíriai polgárháborúban már több példa is akadt. Nyilvánvaló, hogy a dróntechnika fejlődésével párhuzamosan folyik a drónelhárító eszközök tökéletesítése is. Figyelembe véve, hogy a terrorszervezetek, illetve a szervezett bűnözői csoportok jelentős pénzügyi eszközökkel rendelkeznek, amelyeket eddig is eredményesen használtak egyebek között technikai fejlesztésekre is, lehetőségeik a dróntechnika terén sem lebecsülendők. A drónok alkalmazásának a szállítmányok célbajuttatásában csak a repülőeszközök teheremelő és -szállító képessége szab korlátokat.

A szállításban, a kábítószer-csempészség esetében alapkövetelmény a rentábilis mennyiség továbbítása leplezett, vagy fedett módon. A leplezett szállítás leggyakoribb módja más árukkal, vagy termékekkel együtt, azok közé keverve továbbítani a kábítószert, vagy az azt tartalmazó anyagot. Ilyen például a feloldott kábítószer textiltermékekkel való felitítása és megszáritása. A célállomáson nem kell mást csinálni, mint a textiltől kimosni a kábítószert és kiszárítva, csomagokba adagolva forgalomba hozni. A fedett módon történő szállítás erre kialakított, speciális eszközökkel történik. Ilyenek a kilencvenes évek óta használt vontatott, merülő torpedók, a félig a felszín alatt haladó tengeralattjárók, vagy a kisméretű tengeralattjárók. Ezeknek is több fajtája alakult ki. Léteznek az acél héjazatú, hat tonna

(!) szállítási kapacitású „hagyományos” tengeralattjárók, akár három fős személyzettel. Ezek hosszúsága tizenkét méter, szélessége két és fél méter.³⁸⁶

12: Timbiqui, Cauca. A 2011 februárjában, Kolumbiában elfogott tengeralattjáró

Forrás: <http://boingboing.net>. Megtekintve: 2019. június 5.

Az újabb hajók az alacsony profilú vízi járművek, amelyek kapacitása másfél tonna, és a héjazat üvegszálból készült. Sebességük elérheti a 20-30 tengeri csomót, vagyis öt nap alatt képesek 1700-2000 mérföldre, azaz 3150-3700 kilométerre is eljuttatni a kábítószert, vagy más árut, illetve személyeket.³⁸⁷ Az utóbbi félmondat nem alaptalan. A kínai gépkocsicsempészek a nyolcvanas években kifejlesztettek egy hajótípust, a „páncélozott lopakodó hajót” (*Armored Stealth Boat, ASB*), amelyet eredményesen használnak gépkocsik és más áruk csempészésére Makaóból a szárazföldre. Az ASB egy példányát 2003-ban a kínai rendőrség egy kis faluban foglalta le, félúton Makaó

³⁸⁶ Lásd: „Joint Interagency Task Force South Fact Sheet,” *McClatchy*, 2008, http://media.mcclatchydc.com/smedia/2008/07/18/17/Hall-SPSS-factsheet.source.prod_affiliate.91.pdf. Megtekintve: 2019. augusztus 14.

³⁸⁷ Uo.

és Guangzsú között.³⁸⁸ Egy ilyen, ötven csomós sebességre képes, tizennégy méter hosszú és két nagyméretű gépkocsi szállítására alkalmas eszközzel mind élőerő, mind fegyverzet és robbanóanyag szállítása is könnyen megoldható.

13: A kínai páncélozott lopakodó hajó

Forrás: Sutton, H. I., Armoured Stealth Boat, *Covert Shores*, 2016.09.01, <http://www.hisutton.com/Armored%20Stealth%20Boat.html>, Megtekintve: 2019. június 5.

2016-tól kezdve egyre gyakrabban tartóztatnak fel az ecuadori, kolumbiai, mexikói és észak-amerikai partok előtt olyan modern úszó eszközöket, amelyek pontosan mutatják, hogy a kábítószer-csempészás technikai színvonalának következő állomása lehet a GPS-alapú autonóm irányítású, vagy műholdas csatornákon keresztül távvezérelt hajók fejlesztése és alkalmazása.³⁸⁹

³⁸⁸ Lásd: Sutton, H. I., Armoured Stealth Boat, *Covert Shores*, 2016.09.01, <http://www.hisutton.com/Armored%20Stealth%20Boat.html>, Megtekintve: 2019. június 5.

³⁸⁹ A narkó-tengeralattjárókról általában, lásd bővebben: Uo.

14: A kábítószer-csempész tengeralattjárók főbb útvonalai

Forrás: „Covert Shores,” *Defence Analysis*, 2016.09.01,
<http://www.hisutton.com/Narco%20Subs%20101.html>. Megtekintve: 2019. június 5.

Ha ezt a képet összevetjük a disszertáció előző részében található, az erőszakkal legjobban fertőzött és ezáltal a legnagyobb veszélyforrást jelentő mexikói államokkal – Baja California, Colima, Guerrero, Quintana Roo – feltűnő, hogy a *Vision of Humanity* térképén alapuló listával szembeötlő az egybeesés. Ezen az alapon bizonyítottnak fogadható el a nemzetközi szervezett kábítószerbűnözés és a latin-amerikai terrorcsoportok stratégiai együttműködése, valamint a nem latin-amerikai gyökerű, terrorcsoportok és szervezetek logisztikai igényeinek ráépülése a szervezett bűnözés adta lehetőségekre az egész amerikai földrész tekintetében.

A XXI. századra Latin-Amerikában az autentikus, szubkontinentális gyökerű és motivációjú terrorizmus idejétmúlttá vált, ahogy a marxista forradalmi hevület is üzleti szemléletté hűvösödött. Ami maradt, az a rendkívüli különbség a leggazdagabb és a legszegényebb rétegek jövedelmi viszonyai, életminősége, jogérvényesítő képessége, lakhatási, megélhetési és általános életkörülményei között, ideértve az egészségügyi ellátáshoz való hozzájutást is. Ami megváltozott, az a szegénységet folyamatosan újratermelő politikai, gazdasági, nemzetközi, társadalmi jelenségek komplexuma, mely önmagában más és más, mint volt, de kumulált hatása változatlan: a reménytelenség, kiúttalanság, a kiégettség. Mára a katolikus egyház tekintélye is

csökkent, társadalmi szerepe megnőtt, ám érdekérvényesítő képessége – egyrészt saját belső konfliktusai és a folyamatosan napvilágra kerülő botrányok miatt – csökkent. A demokratikus elvek nem váltak megélt élménnyé, nem lettek a napi valóság, a hatalomgyakorlás részévé. Ugyan a fogyasztói társadalmak kínálta előnyöket a szubkontinens országainak nagy része igyekszik biztosítani a lakosság számára, ám a ciklikus gazdasági válságjelenségek közötti társadalmi szempontból rövid idő, ami alatt nem lehetséges a stabil gazdasághoz szükséges pénzügyi és termelési struktúrák kialakítása, folyamatosan hátráltatja a társadalmi, gazdasági és belpolitikai egyensúly elérését.

A szubkontinensen mára megszűnt a domináns ideológiák harca, valójában nincs is domináns ideológia. Valamennyi országban kisebb, vagy nagyobb mértékben jellemző a nemzeti alapú populizmus, ami magyarázata a sikeres latin-amerikai integráció hiányának is. A XXI. században a latin-amerikai terrorizmus, mint önálló, politikailag motivált, a hatalmon lévő kormánynak vagy társadalmi rétegnek a hatalomból való erőszakos kiszorítására irányuló szervezett tevékenység, nem értelmezhető. Ugyanakkor az ideológiai vákuum és a gazdasági politikai, társadalmi és erkölcsi kataklizmák több országban is lehetővé teszik a Latin-Amerikától idegen indíttatású terrorszervezetek térnyerését a társadalmi lét szinte minden területén. Így válhat a védekezésképtelen, a terrorizmus példáját és módszereit korábban exportáló szubkontinens az újfajta, ideológiailag idegen terrorizmus logisztikai és pénzügyi bázisává, a terroristák menedékévé és esetlegesen a terrorizmus egyik irányító-központjává.

Irodalomjegyzék

Könyvek, tanulmányok, cikkek

2018 National Drug Threat Assesment (Drug Enforcement Administration, 2018).

Ahren, Raphael, „Argentina, Israelis mark 25 years since attack on Buenos Aires embassy”, *The Times of Israel*, 2017.03.20,
<https://www.timesofisrael.com/argentina-israelis-mark-25-years-since-attack-on-buenos-aires-embassy/>. Megtekintve 2019. augusztus 4.

Anderle Ádám, *Latin-Amerika története* (Pannonica, 1998).

Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás).

Anderle Ádám, *Kuba története* (Akkord Kiadó, 2004).

Anderle Ádám; Horváth Gyula, *Perón – Che Guevara*. (Pannonica, 2000).

Anderle Ádám, „El populismo”, in: Salmoral, Lucena M., *Historia de Iberoamérica* (Cátedra, 3. kötet, 1988, 1992), 559–609.

Anderle Ádám, *Vihar a Sierrában* (Gondolat, 1981).

Anderle Ádám, J. C. Mariátegui és a perui munkásmozgalom az 1920-as években, *Acta Historica* 59 (1976), 57–74.

Anderson, Edward F., *The Cactus Family* (Timber Press, 2001), 396.

Anderson, Jeanne; O'Donnell, Debra A.; Schoka, Michael C., „Analysis of Drug Trafficking Ledgers,” *Microgram Journal* 14, no. 1-4 (2017): 1–2.

Anderson, Wesley J. L., *Disrupting Threat Finances: Utilization of Financial Information to Disrupt Terrorist Organizations in the Twenty-First Century* (School of Advanced Military Studies, 2007)

Andrew, Christopher; Mitrokhin, Vasili, *The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World* (Basic Books, 2006).

Arostegui, Martin, „New Air Bridge Reflects Iran's Growing Influence in Venezuela,” *VOA News*, 2019.04.15, <https://www.voanews.com/americas/new-air-bridge-reflects-irans-growing-influence-venezuela>. Megtekintve: 2019. június 14.

- Bács Zoltán György, „A latin-amerikai a terrorizmus gyökerei és azok néhány következménye,” *Terror & Elhárítás* 6, no. 1-2 (2017): 114–172.
- Bács Zoltán György, „A radikalizáció és a terrorizmus kapcsolata, egyes formái, gondolatok a megelőzés lehetséges perspektíváiról,” *Nemzetbiztonsági Szemle* 5, no. 1 (2017): 5–26.
- Bács Zoltán György, „Algunas consecuencias de la 1a Guerra Mundial para la Iglesia Católica y de América Latina,” in: Fischer Ferenc; Domingo, Lilón; Deák Máté, szerk. *Iberoamericana Quinqueeclesiensis 13: El final de la Belle Époque: antecedentes y consecuencias de la I Guerra Mundial en los países iberoamericanos* (Universidad de Pécs, Centro Iberoamericano, 2015), 1–5.
- Bács Zoltán György, „Breves reflexiones sobre la diferencia de desarrollo entre los Estados Unidos y América Latina según las Bases y puntos de partida para la organización política de la República Argentina de Juan B. Alberdi”, in *Constitución, Estado y Sociedad en Iberoamérica (1812-2012)*, szerk. Lilón Domingo; Fischer Ferenc; Deák Máté (Pécsi Tudományegyetem, Ibér-Amerikai Központ, 2013), 89–95.
- Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Szenté-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, megjelenés előtt).
- Bagley, Bruce, „Globalisation and Latin American and Caribbean Organised Crime,” *Global Crime* 6, no. 1 (2004), 32–53. doi:10.1080/1744057042000297963.
- Barker, Anne, „Captagon: Evidence Paris attackers used 'jihadist's drug' favoured by Islamic State fighters,” *ABC News*, 2015.11.25, <http://www.abc.net.au/news/2015-11-24/captagon-the-drug-that-kept-the-paris-attackers-calm/6970464>. Megtekintve: 2018. augusztus 25.
- Baselt, Randall, *Disposition of Toxic Drugs and Chemicals in Man* (Biomedical Publications, 2008, 8. kiadás), 727–728.
- Bebesi Zoltán, „A dél-amerikai terrorszervezetek anyagi finanszírozása - mire is jó a kokain?” *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016): 54–70.
- Bebesi Zoltán, „A koka levéltől a kokainig,” *Győri Tanulmányok*, no. 25 (2001), 119–128.

- Békés Márton, „A gerilla-hadviselésről, „ *Kommentár* 11, no. 4. (2016): 3–32.
- Besenyő János; Prantner Zoltán; Speidl Bianka; Vogel Dávid; Nádori Attila, szerk., *Az Iszlám Állam, Terrorizmus 2.0 – Történet, ideológia, propaganda* (Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, 2016).
- Besenyő János; Keresztes Vivien, „Hezbollah and Boko Haram: Cooperation or Imitation?” *Strategic Impact* 61, no. 4 (2016): 29–40.
- Boda József, „A terrorizmus rövid története és az ellene való fellépés lehetőségei,” *Rendvédelem-történeti füzetek* 13, no. 16 (2017): 46–51.
- Boyle, Matthew, „Congressional Report Ties Middle East Terrorists to Mexican Drug Cartels,” *The Daily Caller*, 2012.11.16, <https://dailycaller.com/2012/11/16/congressional-report-ties-middle-east-terrorists-to-mexican-drug-cartels/>. Megtekintve: 2019. június 3.
- Bruhn Jan G.; Lindgren, J.E.; Holmstedt, B.; Adovasio J. M., „Peyote Alkaloids: Identification in a Prehistoric Specimen of Lophophora from Coahuila, Mexico,” *Science* 199, 4336 (1978): 1437-1438. doi:10.1126/science.199.4336.1437.
- Budai Ádám, „Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC): múlt, jelen, jövő,” *Nemzet és Biztonság* 10, no. 2 (2017): 68–94.
- Bures, Oldrich, „EU Counterterrorism Policy: A Paper Tiger?” *Terrorism and Political Violence* 18, no. 1 (2006): 57–78.
- Burr, J. Millard; Ehrenfeld, Rachel, „Paraguay and The Hezbollah Connection,” *Economic Warfare Institute*, 2013.01.26, <http://econwarfare.org/paraguay-and-the-hezbollah-connection/>. Megtekintve: 2019. június 6.
- Castañeda, Jessica, „Habla usted... árabe?,” *El Norte*, 2002.09.06, 1.
- Castilla, Oscar, „Peru Mayor’s Arrest Reveals Ties to Drug Trafficking and Terrorism,” *InSightCrime*, 2017.08.04, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/peru-mayor-arrest-reveals-ties-drug-trafficking-terrorism/>. Megtekintve: 2019. június 4.
- Castro, Maolis, „Así se fraguó el atentado contra Maduro” *El País*, 2018.08.13, https://elpais.com/internacional/2018/08/11/america/1534015309_322743.html Megtekintve: 2019. június 14.
- Caudill, Shannon W., „Hizballah Rising: Iran's Proxy Warriors,” *Joint Force Quarterly* 49 (2008 április), National Defense University Press.

- Chemist and Druggist: The Newsweekly for Pharmacy* 28 (Benn Brothers, 1886), 68 és 330.
- Clawson, Patrick; Lee, Rensselaer W., *The Andean Cocaine Industry* (Palgrave Macmillan, 1996).
- Collins, Gabe, „China’s Oil-Backed Loans to Venezuela Appear Headed for a Haircut” *The National Interest*, 2019.02.10,
<https://nationalinterest.org/blog/buzz/china%E2%80%99s-oil-backed-loans-venezuela-appear-headed-haircut-43992>. Megtekintve: 2019. július 7.
- Committee on Foreign Relations, United States Senate, *Drugs, Law Enforcement, and Foreign Policy: Panama* (U.S. Government Printing Office, 1988).
- Conan Doyle, Arthur, *A Study in Scarlet in Beeton’s Christmas Annual* (Ward, Lock and Co.: 1887).
- Corruption Perceptions Index 1995* (Transparency International, 1996).
- Corruption Perceptions Index 2000* (Transparency International, 2001).
- Corruption Perceptions Index 2010* (Transparency International, 2011).
- Corruption Perceptions Index 1995* (Transparency International, 1996).
- Corruption Perceptions Index 2018* (Transparency International, 2019).
- Country Reports on Terrorism 2007* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2008).
- Country Reports on Terrorism 2014* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2015).
- Country Reports on Terrorism 2015* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2016).
- Country Reports on Terrorism 2016* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2017).
- Country Reports on Terrorism 2017 - Foreign Terrorist Organizations: al-Aqsa Martyrs Brigade*, UNHCR’s *refworld*, 2018.09.19,
<https://www.refworld.org/docid/5bcf1f5d13.html>. Megtekintve: 2019. augusztus 11.
- Crawford, Sarah, „History repeats itself with opioid epidemic,” *Shrewport Times*, 2018.01.26, <https://eu.shreveporttimes.com/story/news/2018/01/26/opioid-epidemic->

- 19th-century-addiction-morphine-bayer-heroin/1018327001/. Megtekintve: 2019. március 13.
- Curtis, Glenn E.; Gibbs, John N.; Miró, Ramón, „Nations hospitable to organized crime and terrorism,” *Trends in Organized Crime* 8, no. 1 (2004): 5–23.
- Csiki Tamás; Etl Alex, „Az "Iszlám Állam" elleni fellépés stratégiai kérdései és lehetőségei,” *Nemzet és Biztonság* 9, no. 6 (2016): 116–156.
- Dalby, J. T., „Sherlock Holmes's Cocaine Habit,” *Irish Journal of Psychological Medicine* 8 (1991): 73–74.
- Didion, Joan, *Salvador* (Európa, 1985).
- Dömény Zsuzsa, „Latin-Amerika: balra át!?,” *Műhelytanulmányok* 12, no. 2 (2007): 4–75.
- Durán, Fray Diego, *The History of the Indies of New Spain* (University of Oklahoma Press, 1994).
- Duterme, Bernard, „A zapatista felkelés tíz éve Chiapasban,” *Eszmélet* 16, no. 62 (2004): 155–161.
- Duterme, Bernard, „A zapatizmus: egy ma is tartó lázadás,” *Eszmélet* 27, no. 105 (2015): 99–114.
- Ehrenfeld, Rachel, „The Americas: Castro is Shocked! Shocked! To Find Drug-Dealing Comrades,” *The Wall Street Journal*, 1989.06.23, <http://acdemocracy.org/the-americas-castro-is-shocked-shocked-to-find-drug-dealing-comrades/>. Megtekintve: 2019. május 30.
- Ehrenfeld, Rachel; Kahan, Michael, „The Narcotic-Terrorism Connection” *The Wall Street Journal*, 1986.02.10, <https://acdemocracy.org/the-narcotic-terrorism-connection/>. Megtekintve: 2019. július 14.
- El-Seedi, Hesham; De Smet, Peter A.; Beck, Olof; Possnert, G.; Bruhn, Jan G., „Prehistoric peyote use: alkaloid analysis and radiocarbon dating of archaeological specimens of *Lophophora* from Texas,” *Journal of Ethnopharmacology* 101, no. 1–3 (2005): 238–242. doi: 10.1016/j.jep.2005.04.022.
- Ernst, A., „On the etymology of the word tobacco,” *The American Anthropologist* A2, no. 2 (1889): 133–142. doi: 10.1525/aa.1889.2.2.02a00020.

- Eöry Vilma, főszerk., *Magyar Értelmező Szótár Diákoknak* (Tinta Könyvkiadó, 2010), 248.
- Fals Borda, Orlando, „The Significance of Guerrilla Movements in Latin America,” *Cross Currents* 18, no. 4 (1968 ősz): 451–458.
- Fischer Ferenc, „Ibero-Amerika országai a 21. század eleji globális geopolitikai sakktáblán,” in: Ormos Mária, szerk. *Megroppan a világrend: A nagyhatalmak úton egy új világ felé* (Argumentum Kiadó, 2016), 171–193.
- Forgács Balázs, „A néppel az uralkodóért. Az első gerillaelméletek,” *Felderítő Szemle* 15, no. 1 (2016): 21–57.
- Forgács Balázs, „Reglamento de Partidas y Cuadrillas – Az első gerillaszabályzat,” *Hadtudományi Szemle* 10, no. 1 (2017): 23–35.
- Forray László, „A Magyar Honvédség különleges műveleti képessége, a katonai erők alkalmazásának keretei között,” *Hadtudományi Szemle* 5, no. 1-2 (2012): 10–28.
- Francis, Ellen, „The Secret History of Syrian Rebel Medicine,” *Medicine Underground*, 2016, <http://medicineunderground.org/>. Megtekintve: 2018. augusztus 26.
- Fülöp Ádám, „A neozapatista mozgalom: elmélet és gyakorlat,” *Eszmélet* 23, no. 90 (2011): 89–94.
- Gál István László, „A terrorizmus finanszírozásának fogalma és technikái a XXI. században,” *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016): 81–98.
- Gál István László, „Új biztonságpolitikai kihívás a XXI. században: a terrorizmus finanszírozása,” *Szakmai Szemle* 8, no. 1 (2012): 5–16.
- Gambini, Hugo, „Perón, creador de la Triple A,” *La Nación*, 2007.02.19, <http://lanacion.com.ar/884744-peron-creador-de-la-triple-a>. Megtekintve: 2017. július 3.
- Ganor, Boaz; Halperin-Wernli, Miri, *The Paris Black Friday 13/11/2015 Attacks - A Captagon Connection?* (International Institute for Counter-Terrorism, 2017), 5.
- Gato, Pablo; Windrem, Robert, „Hezbollah builds a Western base,” *NBC News*, 2007.09.05, http://www.nbcnews.com/id/17874369/ns/world_news-americas/t/hezbollah-builds-western-base/#.XUqbFegzbIU. Megtekintve: 2019. május 5.

- Gerstein, Josh, „Iran Ruled Responsible for '92 Israeli Embassy Bombing,” *The Sun*, 2008.02.27, <https://www.nysun.com/foreign/iran-ruled-responsible-for-92-israeli-embassy/71936/>. Megtekintve: 2017. november 23.
- Gilman, Saner L.; Xun, Zhou, *Smoke. A Global History of Smoking* (Reaktion Books, 2004).
- Giordano, Al, „Narco escándalo sacude a Argentina: Kirchner confronta a los militares,” *The Narco News Bulletin*, 2005.03.02, <https://narconews.com/Issue36/articulo1213.html>. Megtekintve: 2019. március 1.
- Global Corruption Report 2004* (Transparency International, 2004).
- Global Intelligence Challenges 2005, Meeting Long-Term Challenges with a Long-Term Strategy. Testimony of Director of Central Intelligence Porter J. Goss Before the Senate Select Committee on Intelligence* (CIA, 2005), https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/2005/Goss_testimony_02162005.html. Megtekintve: 2017. december 20.
- Global Terrorism Index 2018* (Institute for Economics and Peace, Vision of Humanity, 2019), <http://globalterrorismindex.org/>. Megtekintve: 2019. május 31.
- Goldman, Adam; Nakashima, Ellen, „CIA and Mossad killed senior Hezbollah figure in car bombing”, *The Washington Post*, 2015.01.30, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/cia-and-mossad-killed-senior-hezbollah-figure-in-car-bombing/2015/01/30/ebb88682-968a-11e4-8005-1924ede3e54a_story.html?utm_term=.8194f7335dcd. Megtekintve: 2018. november 27.
- Gómez Martínez, José Luis, „Teología de la liberación y contexto literario. Gutiérrez, Gustavo. Hacia una teología de la liberación,” *Proyecto Ensayo Hispánico*, <https://www.ensayistas.org/critica/liberacion/TL/documentos/gutierrez.htm>. Megtekintve: 2017. november 30.
- González Torres, Dionisio M., *Catálogo de plantas medicinales usadas en Paraguay* (Servilibro Asunción, 2003).
- Goodman, Jordan, *Tobacco in History and Culture: An Encyclopedia* (Thomson Gale, 2005).

- Guerrero, Kay; Dominguez, Claudia; Shoichet, Catherine E., „Venezuelan President Nicolas Maduro's family members indicted in U.S. court,” *CNN*, 2015.11.13, <https://edition.cnn.com/2015/11/11/americas/venezuela-president-family-members-arrested/>. Megtekintve: 2019. június 14.
- Gus, Martin, *Essentials of Terrorism: Concepts and Controversies* (SAGE Publications, 2016).
- Guevara, Ernesto, *Guerra de Guerrillas* (Proyecto Espartaco, 2015).
- Gutiérrez, Gustavo; Müller, Gerhard Ludwig, *A szegények oldalán: A felszabadítási teológia* (Új Ember Kiadó, 2016).
- Guzmán Gastón, „Species diversity of the genus *Psilocybe* (Basidiomycotina, Agaricales, Strophariaceae) in the world mycobiota, with special attention to hallucinogenic properties,” *International Journal of Medicinal Mushrooms* 7, no. 1–2 (2005): 305–331.
- Haidar, Tim, „Top 10 Shale Oil Rich Nations - 6 - Venezuela,” *Oil & Gas*, <https://www.oilandgasiq.com/drilling-and-development/articles/top-10-shale-oil-rich-nations-6-venezuela>. Megtekintve: 2019. június 13.
- Hall, John, „Veracruz Terrorist Threat,” *U.S. Border Patrol, Del Rio Sector*, www.fmso.osis.gov. Megtekintve: 2019. február 28.
- Halperin, Maurice, *Return to Havana. The decline of Cuban society under Castro* (Vanderbilt University Press, 1994).
- Hammer, Josh, „GOP Congressmen Call For Leading Mexican Cartels To Be Designated Foreign Terrorist Organizations,” *The Daily Wire*, 2019.02.20. Megtekintve: 2019. június 3.
- Hankiss Ágnes, „A magányos farkas legendája. Terrorista hálózatok,” *Arc és álarc* 1, no. 2–3 (2017): 201–227.
- Hankiss Ágnes, „Terrorista hálózatok. A C-79 dosszié,” *Terror & Elhárítás*, no. 4 (2017): 4–22.
- Haya de la Torre, Víctor Raúl, *El antimperialismo y el Apra* (Amauta, 1972).
- Heckewelder, John, *History, Manners and Customs of the Indian Nations who Once Inhabited Pennsylvania* (Publication Fund of the Historical Society of Pennsylvania, 1881), 149.

- Hegedűs Barbara, „Történelmi lépés Kolumbiában – a békefolyamat eredményei a FARC gerillaszervezettel,” *Nemzet és Biztonság* 10, no. 5 (2017): 45–60.
- Hegedűs Barbara; Bács Zoltán György: „Kolumbia,” in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Szenté-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, megjelenés előtt).
- Hegedűs Barbara, „Venezuela,” in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Szenté-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, megjelenés előtt).
- Hearing on Iran and Hezbollah in the Western Hemisphere. Written Testimony of Joseph J. Humire*, before the U.S. House of Representatives, Committee of Foreign Affairs, Subcommittee on the Western Hemisphere (WHEM) and the Subcommittee on The Middle East & North Africa (MENA), 2015. 03. 18, <https://docs.house.gov/meetings/FA/FA07/20150318/103177/HHRG-114-FA07-Wstate-HumireJ-20150318.pdf>, 8. Megtekintve: 2019. augusztus 11.
- Hegedűs Péter, „Sztálin hosszú keze. Trockij likvidálása,” *Élet és Tudomány*, 2015.04.07, 265–267.
- Hodge, Nathan; Rappard, Anna-Maja, „Russia confirms its military personnel are in Venezuela” *CNN*, 2019.03.29, <https://edition.cnn.com/2019/03/28/europe/russia-venezuela-military-personnel-intl/index.html>. Megtekintve: 2019. június 14.
- Hofmann, Albert, *LSD: My Problem Child* (McGraw-Hill, 1980).
- Horváth Gyula, „Függetlenség Mexikóban és Brazíliában,” in: Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás), 87–98.
- Horváth Gyula, „A populista rendszerek gazdaságpolitikájának néhány vonása (Cárdenas, Perón és Vargas alatt),” *Acta Scientiarum Socialium* 4, no. 9 (2001): 47–72.
- Horváth Gyula, „A politikai populizmus néhány jellemző vonása,” *Acta Scientiarum Socialium* 1, no. 1 (1998): 7–11.
- Horváth Gyula, *A peronizmus* (magánkiadás, 1996).

- Horváth Gyula, „A juszocializmus: a peronizmus társadalomfilozófiája,” *Világosság* 19, no. 6 (1978): 392-397.
- Houtart, François, “A felszabadítási teológia jelenlegi helyzete Latin-Amerikában,” *Eszmélet* 23, no. 90 (2011): 63–73.
- Huszár Erika, „Elképesztő kokainfogás Budapesten,” *24hu*, 2014.01.22, [https://24.hu/kozelet/2014/01/22/elkepeszto-kokainfogas-budapesten/](https://24.hu/kozelet/2014/01/22/elkepeszto-kokainfogas-budapest/). Megtekintve: 2019. április 03.
- II Conferencia General del Episcopado Latinoamericano. La Iglesia en la actual transformación de América Latina a la luz del Concilio* (CELAM, 1968).
- Inciardi, James A., *The War on Drugs II: The Continuing Epic of Heroin, Cocaine, Crack, Crime, AIDS, and Public Policy* (Mayfield Publishing Company, 1992).
- International Narcotics Control Strategy Report 2017* (United States Department of State Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, 2017), I. kötet, 75–78.
- International Narcotics Control Strategy Report 2019* (United States Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, 2016), I. kötet, 219–224.
- Jancsó Katalin, „Indiánkérdés a független Latin-Amerikában,” in: Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás), 31–44.
- Jenkins, Amanda; Llosa, Teobaldo; Montoya, Ivan; Cone, Edward J., „Identification and quantitation of alkaloids in coca tea,” *Forensic Science International* 77, no. 3 (1996): 179–89. doi:10.1016/0379-0738(95)01860-3
- Jobbágy Zoltán, „A háború antropológiája: primitív hadviselés, gerilla hadviselés és a szövetséges összhaderőnemi műveletek sikere,” *Hadtudomány* 25, no. E-szám (2015): 67–78.
- Kaiser Ferenc; Tálas Péter, „Political Violence and Terrorism,” *Defence Review* 144, no. 1. (2016): 22-39.
- Kaiser Ferenc; Tálas Péter, „Politikai erőszakformák,” *Nemzet és Biztonság*, 4, no. 5-6 (2012): 133–156.

- Kalmár Zoltán, „Az Iszlám Állam államszervezete,” in: Ferwagner Péter Ákos; Garaczi, Imre; Kalmár Zoltán, szerk. *Mediterrán perspektívák* (Stratégia kutató Intézet, 2015), 91–107.
- Kasznár Attila, *Vallás és kormányzat Kínában. A bölcseleti filozófiai-vallási rendszer hatása a XXI. századi kínai politikai rendszerre* (Bíbor Kiadó, 2016).
- Katona László, „Hagyományos pénztovábbítási rendszerek és modern technológiák alkalmazása a pénzmosás és a terrorfinanszírozás területén,” *Hadtudományi Szemle* 7, no. 4 (2014): 188–198.
- Klein, Herbert S., *A Concise History of Bolivia* (Cambridge University Press, 2003).
- Knox, Liza, „Drugs in Ancient Cultures: A History of Drug Use and Effects,” *Ancient Origins*, 2016.06.09, <https://www.ancient-origins.net/opinion-guest-authors/drugs-ancient-cultures-history-drug-use-and-effects-006051>. Megtekintve: 2019. április 03.
- Kollmann, Raúl, „Tres actos en el aniversario,” *Página 12*, 2002.06.25, <https://www.pagina12.com.ar/diario/elpais/1-6717-2002-06-25.html>. Megtekintve: 2017. november 27.
- Kollmann, Raúl; Vales, Laura, „Juan José Ribelli: Un buen muchacho,” *Página 12*, 2001.09.09, <https://www.pagina12.com.ar/2001/01-09/01-09-09/PAG17.HTM>. Megtekintve: 2017. november 27.
- Kovács Gábor, „Venezuela a célkeresztben,” *Le Monde Diplomatique*, 2019 március, http://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2674#Itemid=48. Megtekintve: 2019. június 14.
- Kovács Márk Károly, „Gerilla-hadviselés és a terrorizmus kapcsolatrendszere napjainkban,” *Hadtudományi Szemle* 12, no. 1 (2019): 101–116.
- Kőszegvári Tibor, „Gerilla-hadviselés a városokban,” *Hadtudomány* 19, no. 1-2 (2009): 63–71.
- Krajcsír Lukács, *Prágából szeretettel: a Manuel-akció. Diplomácia – hírszerzés – állambiztonság* (Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2018).
- Las Casas, Bartolomé; Serrano y Sanz, Manuel, *Apologética Historia de las Indias* (Bailly Bailliere e hijos, 1909).
- Lehoczki Bernadett, „Bolívia: bel- és külpolitikai változások Evo Morales elnöksége alatt,” *Nemzet és Biztonság* 2, no. 5 (2009): 3–13.

- Llorente, Elisabeth, „Three Mexican presidents linked to El Chapo corruption as trial raises bribery claims,” *Fox News*, 2019.01.17,
<https://www.foxnews.com/world/three-mexican-presidents-linked-to-el-chapo-corruption-as-trial-raises-bribery-claims>. Megtekintve: 2019. március 1.
- Lilón, Domingo; Dantas da Cruz, Miguel; Sánchez Román, José Antonio; Nagy Marcel; Santosné Blastik Margit; Semsey Viktória; Szilágyi Ágnes Judit, *Latin-Amerika, 1750-1840. A gyarmati rendszer felbomlásától a független államok megalakulásáig* (Károli Gáspár Református Egyetem – L’Harmattan Kiadó, 2013).
- Lukács László, „A keresztény szabadság politikai dimenziói a felszabadítási teológia tükrében,” in: Benkő Ágota; Vértessaljai László, szerk., *Kereszténység, nemzet, szabadság: a nemzeti liberalizmus mai esélyei* (Jezsuita Kiadó, 2016), 97-131.
- Luks, Andrew M., et al., „Wilderness Medical Society Consensus Guidelines for the Prevention and Treatment of Acute Altitude Illness: 2014 Update,” *Wilderness & Environmental Medicine* 25, (2014): S4–S14.
- Lumholz, Carl, *The Unknown Mexico* (New York Scribners, 1902).
- Makarenko, Tamara, „The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism,” *Global Crime* 6, no. 1 (2004), 129–145. doi: 10.1080/1744057042000297025.
- Marcziszovszky Márton, „Heroinon jelent meg Pablo Escobar,” *Index*, 2019.04.02,
https://index.hu/mindekozben/poszt/2019/04/02/heroinon_jelent_meg_pablo_escobar/. Megtekintve: 2019. április 3.
- Mariátegui, José Carlos, *7 ensayos de interpretación de la realidad peruana* (Biblioteca Ayacucho, 2007).
- Marighella, Carlos: *For the Liberation of Brasil. Problems and Principles of Strategy* (Penguin books Ltd, 1971).
- Martinez, Aurelio, „Indiánlázadás, új gerillaharc vagy forradalom?,” *Eszmélet* 6, no. 24 (1994): 188–194.
- McCoy, Alfred, *The Politics of Heroin in Southeast Asia* (Harper & Row, 1972).
- McSherry, J. Patrice, *Predatory States: Operation Condor and Covert War in Latin America* (Rowman & Littlefield Publishers Inc, 2005).

- Millán Valencia, Daniel; Nuñez, Ernesto, „Alerta Cisen de ataques por frontera con Mexico,” *El Norte*, 2001.10.25, 4.
- Miró, Ramón J., *Organized Crime and Terrorist Activity in Mexico 1999 – 2002* (Federal Research Division, Library of Congress, 2003).
- Miroff, Nick, „American cocaine use is way up. Colombia’s coca boom might be why,” *The Washington Post*, 2017.03.04,
https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/03/04/colombias-coca-boom-is-showing-up-on-u-s-streets/?noredirect=on&utm_term=.b5f2d6cf5e8a.
 Megtekintve: 2019. március 18.
- Miroff, Nick, „Colombia is again the world’s top coca producer. Here’s why that’s a blow to the U.S,” *The Washington Post*, 2015.11.10,
https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/in-a-blow-to-us-policy-colombia-is-again-the-worlds-top-producer-of-coca/2015/11/10/316d2f66-7bf0-11e5-bfb6-65300a5ff562_story.html?utm_term=.2f08c066ecb4. Megtekintve: 2019. március 28.
- Musto, David F., „International traffic in coca through the early 20th century,” *Drug and Alcohol Dependence* 49, no. 2. (1998): 145–156. doi:10.1016/S0376-8716(97)00157-9
- Nagy Péter, „A terroriszervezetek finanszírozása – a klasszikus és az iszlamista szervezetek összehasonlítása,” *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016): 25–53.
- Nickson, Andrew, *Historical Dictionary of Paraguay* (Rowman & Littlefield, 2015).
- Netanjahu, Benjamin, *Harc a terrorizmus ellen* (Alexandra Kiadó, 1995).
- Noriega, Roger F., „Hugo Chávez’s Scary Anti-American Campaign Takes to the Skies and Stops Off In Teheran” *Fox News*, 2011.06.23,
<https://www.foxnews.com/opinion/hugo-chavez-scary-anti-american-campaign-takes-to-the-skies-and-stops-off-in-teheran>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.
- O. Nagy Gábor; Juhász József; Szőke István, szerk., *Magyar Értelmező Kéziszótár* (Akadémiai Kiadó, 1978), 1366.
- O’Neil M. J.; Smith A.; Heckelman P. E., Obenchain J. R.; Gallipeau J. R.; D’Arecca M.A., szerk. *The Merck Index: An Encyclopedia of Chemicals, Drugs, and Biologicals* (Whitehouse Station, 2001, 13. kiadás), 1419.

- Oppenheimer, Martin, *The Urban Guerrilla* (Quadrangle, 1969).
- Orbán-Schwarzkopf Balázs, „Merénylet a kolumbiai nagykövet ellen,” *Betekintő* 11, no. 3 (2017): 1–13.
- Ottolenghi, Emanuele, „*Paraguay Is a Fiscal Paradise for Terrorists*,” *Foreign Policy*, 2019.02.14, <https://foreignpolicy.com/2019/02/14/paraguay-is-a-fiscal-paradise-for-terrorists/>. Megtekintve: 2019. augusztus 12.
- Oxford English Dictionary*, www.oed.com/tobago. Megtekintve: 2018. augusztus 22.
- Padányi József; Tomolya János, „Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan – 2. rész,” *Hadtudomány* 27, no. 3-4 (2017): 29–42.
doi.org/10.17047/HADTUD.2017.27.3-4.29
- Pál Zsombor Szabolcs, „Latin-Amerika,” in: Szálkai Kinga; Baranyi Tamás Péter; Szarka E. Luca, *Biztonságpolitikai Corvinák* (Antall József Tudásközpont, 2019), I. kötet, 573–601.
- Palermo Elisabeth, „Does Coca-Cola Contain Cocaine?” *Live Science*, 2013.12.16, <https://www.livescience.com/41975-does-coca-cola-contain-cocaine.html>. Megtekintve: 2018. augusztus 17.
- Palik Júlia, „Hezbollah’s Transformation: 34 Years of Identity Construction,” *Grotius*, 2018.05.25, http://www.grotius.hu/doc/pub/IMIKAM/palik_julia_hezbollah_identity_construction.pdf. Megtekintve: 2019. július 30.
- Pándi Balázs, „25 éves rekord: 77 millió dollárnyi kokaint fogtak New Yorkban,” *Index*, 2019.03.11, https://index.hu/kulfold/2019/03/11/25_eves_rekord_77_millio_dollarnyi_kokaint_fogtak_new_yorkban/. Megtekintve: 2019. április 02.
- Passie T.; Seifert J.; Schneider U.; Emrich H.M., „The pharmacology of psilocybin,” *Addiction Biology* 7, no. 4 (2002): 357–364.
- Pichirallo, Joe, „Cuba Used Noriega to Obtain High-Tech U.S. Goods, Defector Says,” *The Washington Post*, 1988.04.27, https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1988/04/27/cuba-used-noriega-to-obtain-high-tech-us-goods-defector-says/74493f3e-c19d-474c-8dac-c2324267ae2/?utm_term=.bbf582f0b23c Megtekintve: 2019. május 30.

- Platt, Jerome J., *Cocaine Addiction: Theory, Research and Treatment* (Harvard University Press, 2000).
- Plowman, T; Rivier L., „Cocaine and Cinnamoylcocaine content of thirty-one species of *Erythroxylum* (Erythroxylaceae),” *Annals of Botany* 51, (1983): 641–659.
- Qeki, „Hogyan készül a kokain? Látogatás a dzsungel mélyén álló titkos üzembe,” *Világutazó*,
https://vilagutazo.blog.hu/2013/06/12/hogyan_keszul_a_kokain_latogatas_a_dzsungel_melyen_allo_titkos_uzemben. Megtekintve: 2019. március 28.
- Pólyi Csaba, „A függetlenedés brazil útja: okok és következmények,” in: Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenário, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás), 67–76.
- Rácz András, „Oroszország és a venezuelai válság,” *SVKK Elemzések*, no. 4 (2019): 1–6.
- Ranstorff, Magnus, szerk. *Mapping Terrorism Research: State of the Art, Gaps and Future Direction* (Routledge, 2006).
- Répási Krisztián, „A gerillaharc és a terrorizmus szerepe a felkelésekben,” *Nemzet és Biztonság* 4, no. 4 (2011): 34–41.
- Répási Krisztián, „Gerillaellenes küzdelmek Kolumbiában és a Fülöp-szigeteken,” *Szakmai Szemle* 16, no. 1 (2018): 83–101.
- Resperger István; Kiss Álmos Péter; Somkúti, Bálint, „Gerillaharc a betondzsungelben,” *Hadtudomány* 23, no. E 1 (2013): 113–140.
- Richard, Andrews, J., *Workbook for Introduction to Classical Nahuatl* (University of Oklahoma Press 2003), 246.
- Ryder, Nicholas, *The Financial War on Terrorism. A review of counter-terrorist financing strategies since 2001* (Routledge, 2015).
- Samorini, Giorgio, „The oldest representations of hallucinogenic mushrooms in the world (Sahara Desert, 9000–7000 B.P.),” *Integration* 2, no. 3 (1992): 69–78.
- Savage, Sean, „Are Iran and Hezbollah turning Venezuela into the next Syria?,” *Israel Hayom*, 2019.06.07, <https://www.israelhayom.com/2019/06/07/are-iran-and-hezbollah-turning-venezuela-into-the-next-syria/>. Megtekintve: 2019. június 14.

- Scheinring, Endre, "A brazil-paraguayi-argentín hármashatárterületen párhuzamosan jelentkező biztonsági kihívások," *Biztonságpolitika.hu*, 2013.05.06, Paper: 1367864935.
- Sciolino, Elaine, „Consul Asserts C.I.A. Aided in Panama Cover-Up,” *The New York Times*, 1988.02.10, <https://www.nytimes.com/1988/02/10/world/consul-asserts-cia-aided-in-panama-cover-up.html>. Megtekintve: 2019. május 30.
- Semprún, Jorge, *Ramón Mercader második halála* (Európa, 1990).
- Skidmore, Thomas E.; Smith, Peter H.; Green, James N., *Modern Latin America* (Oxford University Press, 2018, 9. kiadás).
- Sommer, Dan, *Terrorist Modus Operandi* (Lulu.com, 2010), 54.
- Somoskövi Áron, „A terrorizmus és a finanszírozása elleni fellépés felderítő szempontjai,” *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016): 6–24,
- Stamets, P., *Psilocybin Mushrooms of the World: An Identification Guide* (Ten Speed Press Berkeley, 1996), 11.
- Strong, Rowan, *Anglicanism and the British Empire, c. 1700 – 1850* (Oxford University Press, 2007).
- Sullivan, Mark P., *CRS Report for Congress. Cuba and the State Sponsors of Terrorism* (Congressional Research Service, Library of Congress, 2005).
- Sutton, H. I., Armoured Stealth Boat, *Covert Shores*, 2016.09.01, <http://www.hisutton.com/Armored%20Stealth%20Boat.html>. Megtekintve: 2019. június 5.
- Szálkai Kinga, „Transznacionális terrorizmus a nemzetközi kapcsolatok elméletében: külpolitikai válaszok és válaszlehetőségek az al-Káida és az „Iszlám Állam” tevékenységére,” *Nemzet és Biztonság* 9, no. 1 (2016): 19-39
- Szendrei Ferenc, *A pénzmosás* (PTE ÁJK, doktori disszertáció, 2010).
- Szente-Varga Mónika, „A jaguár karmai között. Mexikó a 2010-es években,” *Nemzet és Biztonság* 8, no. 6 (2015): 49–56.
- Szente-Varga Mónika, „Társadalmi és politikai tendenciák Bolíviában a 21. században,” *Nemzet és Biztonság* 9, no. 2 (2016): 3–16.

- Szente-Varga Mónika, „Paraguay,” in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Szente-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, megjelenés előtt).
- Szente-Varga Mónika, „Peru”, in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Szente-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, megjelenés előtt).
- Szilágyi Ágnes Judit, „Változtatok a függetlenségre: Argentína, Paraguay, Brazília, Uruguay,” in: Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás), 77–86.
- Szun-ce: *A háború művészete* (Helikon Kiadó, 2015).
- Thüringer Barbara; Tóth Gergely, „Brutális támadás volt egy egyiptomi mecsetben,” *Index*, 2017.11.24, http://index.hu/kulfold/2017/11/24/egyiptom_mecset_tamadas/. Megtekintve: 2017. november 27.
- Timár Katalin, “Mit tanulhatunk a zapatistákról?: Az önszerveződés kérdésének néhány aspektusa,” *Műút* 54, No. 13 (2009): 50–53.
- Tomolya János; Padányi József, „A terrorizmus és a gerilla hadviselés azonosságai és különbségei,” *Hadtudomány* 24, no. 1 (2014): 126–154.
- Tucker, Duncan, „Mexico’s Most Wanted: A Guide to the Drug Cartels,” *BBC News*, 2018.03.27, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-40480405>. Megtekintve: 2019. június 3.
- Tucker, Spencer C., szerk., *Persian Gulf War Encyclopedia. A Political, Social and Military History* (ABC-CLIO, 2014), 318.
- Turbiville, Graham H.: „Potential Terrorist Entry to U.S. Along SW Border,” *Special Warfare* 15, no. 1 (2002): 45.
- U. S. Department of Justice, *National Drug Threat Assessment* (Drug Enforcement Administration 2018).
- Vajda Barnabás, „Decolonialization and Czecho-Slovakia in the Cold War – From Jovial Propaganda to Large Weapon Sales,” *Eruditio – Educatio* 8, no. 3 (2013): 46–54.

- Valenzuela, Jorge, „Pablo Escobar, el capo que estremeció la Revolución Cubana,” *El acento*, 2014.05.25, <https://acento.com.do/2014/opinion/8142988-pablo-escobar-el-capo-que-estremecio-la-revolucion-cubana/>. Megtekintve: 2019. május 28.
- van Amsterdam, J.; Opperhuizen, A.; van den Brink W., „Harm potential of magic mushroom use: a review," *Regulatory Toxicology and Pharmacology* 59, no. 3 (2011): 423–429. doi: 10.1016/j.yrtph.2011.01.006.
- Vargas, Manuel O., *El Genocastiridio* (Palibrio Bloomington, 2011), 132.
- Vogel Dávid, „Bolívia: az indiánok és a koka földje,” *Hadtudomány* 19, no. elektr (2009): 1–13.
- Volsky, George, „U.S. Drug Charges Cite 4 Cuban Aides, The New York Times, 1982.11.06, <https://www.nytimes.com/1982/11/06/us/us-drug-charges-cite-4-cuban-aides.html>. Megtekintve: 2019. május 29.
- Wells, Christopher, „Pope Francis: Pius XII archives to open next year,” *Vatican News*, 2019.03.04, <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2019-03/pope-francis-vatican-secret-archives-pius-xii.html>. Megtekintve: 2019. május 2.
- Whitebread, Charles, „The History of the Non-Medical Use of Drugs in the United States,” *Schaffer Library of Drug Policy*, <http://www.druglibrary.org/schaffer/History/whiteb1.htm>. Megtekintve: 2019. március 14.
- Willoughby, W. W., *Opium as an International Problem. The Geneva Conferences* (The Johns Hopkins Press, 1925), 19. fejezet.
- Winkelman, M. J., „Therapeutic bases of psychedelic medicines: psychointegrative effects,” in Winkelman, M.J.; Roberts, T.B., *Psychedelic Medicine: New Evidence for Hallucinogenic Substances as Treatments* 1. (Praeger, 2007), 1–19.
- Wittman Tibor, *Latin-Amerika története* (Gondolat, 1971).
- Woods, Alan, „El Salvador: Romero érsek meggyilkolása,” *Eszmélet* 23, no. 90 (2011): 154–168.
- World Drug Report 2017* (United Nations Office on Drugs and Crime, 2017).
- World Drug Report 2010* (United Nations Office on Drugs and Crime, 2010).

World Drug Report 2006 (United Nations Office on Drugs and Crime, 2006).

Герасимов, Валерий, „Ценность науки в предвидении,” *Военно-промышленный курьер* 8, no. 476 (2015), http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf.

Megtekintve: 2017. december 30.

Ленин В. И., *Государство и революция. Полное Собрание Сочинений* (Издательство политической литературы, 33. kötet, 1969).

Cikkek - jelöletlen szerző

„4 claves para entender el Plan Cóndor, la empresa de la muerte creada por regímenes militares en Sudamérica,” *BBC Mundo*, 2016.05.27,

http://www.bbc.com/mundo/america_latina/2016/05/160524_america_latina_plan_operacion_condor_argentina_uruguay_bolivia_brasil_paraguay_jcps. Megtekintve: 2017. szeptember 20.

„125 años de la fundación del Partido Revolucionario Cubano,” *Público*, 2017.04.10, <http://www.publico.es/politica/125-anos-fundacion-del-partido.html>. Megtekintve: 2017. április 18.

„94,2 tonna kokaint foglaltak le egy nemzetközi akcióban,” *The World News*, 2019.04.30, <https://theworldnews.net/hu-news/94-2-tonna-kokaint-foglaltak-le-egy-nemzetkozi-akcioban> Megtekintve: 2019. május 2.

„A KGB állhatott a hetvenes-nyolcvanas évek palesztin terrorakciói mögött,” *Múlt-kor*, 2016.11.04, <https://mult-kor.hu/a-kgb-allhatott-a-hetvenes-nyolcvanas-evek-palesztin-terrorakcioi-mgtt-20161104>. Megtekintve: 2019. május 2.

„Acusan a Irán por el ataque a la AMIA,” *La Nación*, 2006.10.26, <http://www.lanacion.com.ar/852740-acusan-a-iran-por-el-ataque-a-la-amia> La Nación. Megtekintve: 2017. november 27. 18:21.

„Aeroterrorismo: 'Veja' reveló que los vuelos Venezuela - Irán llevaban extremistas, dinero y drogas,” *Aserne*, 2015.03.26, <http://aserne.blogspot.com/2015/03/aeroterrorismo-veja-revelo-que-los.html>. Megtekintve: 2019. június 14.

- „Afghanistan: Drugs and Islamic Law,” *The Economist*, 1997.09.04,
<https://www.economist.com/asia/1997/09/04/drugs-and-islamic-law>. Megtekintve:
 2019. június 2.
- „Afrika lett a kokainkereskedelem új célpontja,” *Index*, 2016.06.23,
https://index.hu/kulfold/2016/06/23/afrika_lett_a_kokainkereskedelem_celpontja.
 Megtekintve: 2019.május 2.
- „Ataques Terroristas contra la Embajada de Israel y La Amia. Atentados: Menem
 admitió vínculos con su política exterior,” *El Clarín*, 2004.03.17,
https://www.clarin.com/ediciones-anteriores/atentados-menem-admitio-vinculos-politica-exterior_0_B1VbCspy0Kx.html
- „Az elmúlt évtizedek legnagyobb kokainfogása Olaszországban,” *Index*, 2019.01.03,
https://index.hu/kulfold/2019/01/31/legnagyobb_kokainfogas_olaszorszagban/.
 Megtekintve: 2019. április 02.
- „Bring Former President Fujimori to Justice,” *Amnesty International*, 2006.09.26,
<http://www.kintera.org/site/c.luLVJ8MRKrH/closed.asp?>. Megtekintve: 2019.
 március 1.
- „Caso AMIA: los fiscales dicen haber identificado al autor del atentado,” *El Clarín*,
 2005.11.10, https://www.clarin.com/ediciones-anteriores/atentado-amia-fiscal-dice-identificado-autor-material_0_SJ7dyDy0Yx.html. Megtekintve: 2017. november 23.
- „Causa N° 1075/2006 caratulada “Triple A” Resolución del juez federal Norberto
 Oyarbide, del 26 de diciembre de 2006, declarando delitos de lesa humanidad
 aquellos hechos cometidos en el marco de la actuación de la asociación denominada
 Triple A,” Proyecto Desaparecidos,
http://www.desaparecidos.org/nuncamas/web/juicios/argentin/capital/aaa/resoluc/oyarbide_20061226.htm. Megtekintve: 2017. július 2.
- „Cocaine prices worldwide”, *Addiction Resource*,
<https://addictionresource.com/drugs/cocaine-and-crack/cocaine-prices/>. Megtekintve:
 2019. március 28.
- „Cocaine: A Brief History of Blow,” *CBS News*,
<https://www.cbsnews.com/pictures/cocaine-a-brief-history-of-blow/5/>. Megtekintve:
 2019. március 12.

- „Columbia’s Drug Trade,” *Columbia Reports*, 2019.06.26,
<https://data.colombiareports.com/colombia-drug-trafficking/>. Megtekintve: 2019. június 29.
- „Crime, arrests and law enforcement,” *Drugwarfacts*,
https://drugwarfacts.org/chapter/crime_arrests. Megtekintve: 2019. március 28.
- „DEA Releases 2017 National Drug Threat Assessment,” *DEA*,
<https://www.dea.gov/press-releases/2017/10/23/dea-releases-2017-national-drug-threat-assessment>. Megtekintve: 2019. március 18.
- „DEA releases 2018 National Drug Threat Assessment,” *DEA*, 2018,
<https://www.dea.gov/press-releases/2018/11/02/dea-releases-2018-national-drug-threat-assessment-0>. Megtekintve: 2019. március 28.
- „Defector Says Sandinistas Smuggle Drugs to U.S.” *The New York Times*, 1984.08.03,
<https://www.nytimes.com/1984/08/03/world/defector-says-sandinistas-smuggle-drugs-to-us.html>. Megtekintve: 2019. május 31.
- „Egy tonna kokaint találtak egy felborult bárka körül Romániában,” *Index*, 2019.03.26,
https://index.hu/kulfold/2019/03/26/egy_tonna_kokain_talaltak_egy_felborult_barka_korul_romaniaban/. Megtekintve: 2019. április 2.
- „El islam en Latinoamérica,” *Islam hoy*,
http://www.islamhoy.org/principal/lugares/lugares/14_peru/23-peru.htm.
 Megtekintve: 2019. május 23.
- „Iran’s influence and activity in Latin America,” *Committee on Foreign Relations, United States Senate*, 2012.02.16, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-112shrg73922/html/CHRG-112shrg73922.htm>. Megtekintve: 2019. június 19.
- „Joint Interagency Task Force South Fact Sheet,” *McClatchy*, 2008,
http://media.mcclatchydc.com/smedia/2008/07/18/17/Hall-SPSS-factsheet.source.prod_affiliate.91.pdf. Megtekintve: 2019. augusztus 14.
- „Juicio por el encubrimiento del atentado a la AMIA. Alegato de memoria activa,”
Centro de Estudios Legales y Sociales, 2018.03.19,
<https://www.cels.org.ar/web/2018/03/juicio-por-el-encubrimiento-del-atentado-a-la-amia-alegato-de-memoria-activa/>. Megtekintve: 2018. november 27.

- „Kétszázmilliós kokainfogás Ferihegyen!” *444.hu*, 2015.01.14,
<https://444.hu/2015/01/14/ketszazmillios-kokainfogas-a-repteren>. Megtekintve:
2019. április 03.
- „Lawmaker urges feds to monitor Hezbollah in Mexico,” *Fox News*, 2012.10.29,
<https://www.foxnews.com/world/lawmaker-urges-feds-to-monitor-hezbollah-in-mexico>. Megtekintve: 2019. június 3.
- „Mexican official says Spanish, Islamic 'Terrorist Groups' Use Mexico as Refuge,”
BBC Monitoring /Notimex, 2001.05.30. xxx
- „Mexico Arrests Members of Terrorist Groups,” *Special Warfare* 14, no. 2 (2001
tavasz), <http://www.call.army.mil/fmso/sof/issues/spring01.htm>. Megtekintve:
2019.07.07.
- „Mexico Peace Index 2019,” *Vision of Humanity*,
<http://visionofhumanity.org/indexes/mexico-peace-index/>. Megtekintve: 2019. június
3.
- „Mitrohin-archívum: A KGB állt a hetvenes-nyolcvanas éves palesztin terrorakciói
mögött,” *MTI hírárchívum*, 2016.11.04, <http://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. Megtekintve: 2019. május 2.
- „Multiple Cause of Death 1999-2017,” *Centers for Disease Control and Prevention*,
National Center for Health Statistics, 2018, <https://www.drugabuse.gov/related-topics/trends-statistics/overdose-death-rates>. Megtekintve: 2019. március 14.
- „Mysterious Venezuelan round-trip "terror flight" to Iran canceled,” *Homeland Security
News Wire*, 2010.09.16, <http://www.homelandsecuritynewswire.com/mysterious-venezuelan-round-trip-terror-flight-iran-canceled>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.
- „Óriási kokainfogás Budapesten,” *HVG*, 2018.08.13,
https://hvg.hu/itthon/20180813_kokainfogas_kabitoszer_budapest_nemzeti_nyomozo_iroda. Megtekintve: 2019. április 3.
- „Ötvenmilliós kábítószerfogás Budapesten,” *Dél-Magyarország*, 2018.10.31,
https://www.delmagyar.hu/belfold_hirek/otvenmillios_kokainfogas_budapest_-_video_fotok/2578045/. Megtekintve: 2019. április 03.

- „Panama on track for record illegal drug haul,” *Euronews*, 2017.11.21,
<https://www.euronews.com/2017/11/21/panama-on-track-for-record-illegal-drug-haul>. Megtekintve: 2019. június 5.
- „Paraguay and Taiwan sign trade pact,” *Taipei Times*, 2017.07.13,
<http://www.taipeitimes.com/News/biz/archives/2017/07/13/2003674426>.
 Megtekintve: 2019. május 2.
- „Paraguay: Alleged Hezbollah financier detained,” *ABC Color*, 2013.01.24.xxx
- „Police: Lebanese expat transferred \$50K-\$200K per deposit to fund terrorist training”
Money Jihad, 2013.01.29, <https://moneyjihad.wordpress.com/2013/01/29/police-lebanese-expat-transferred-50k-200k-per-deposit-to-fund-terrorist-training/>.
 Megtekintve: 2018. január 7.
- „Rekordmennyiségű kokaint találtak egy teherhajón Philadelphiában,” *Index*,
 2019.06.19,
https://index.hu/kulfold/2019/06/19/kokain_teherhajorol_philadelphiaban/.
 Megtekintve: 2019. július 6.
- „Religion in Latin America”, *Pew Research Center*, 2014.11.13,
<https://www.pewforum.org/2014/11/13/religion-in-latin-america/#>. Megtekintve:
 2019. július 30.
- „Study Overview: Changes In The European MDMA Market,” *The Drog Classroom*,
 2016.05.09, <https://thedrugclassroom.com/overview-changes-european-mdma-market/>. Megtekintve: 2018. augusztus 26.
- „The Global Religious Landscape,” *Pew Research Center*, 2012.12.18,
<https://www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-christians/>.
 Megtekintve: 2019. július 30.
- „Thirty Years of America’s Drug War. A Chronology,” *Frontline*,
<https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/drugs/cron/>. Megtekintve: 2019.
 március 13.
- „Trafficking Statistics,” *Drugabuse.com*, <https://drugabuse.com/statistics-data/drug-trafficking/>. Megtekintve: 2019. március 28.
- „Treasury Sanctions Prominent Venezuelan Drug Trafficker Tareck El Aissami and His
 Primary Frontman Samark Lopez Bello,” *U. S. Department of Treasury Press*

Center, 2017.02.13, <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/as0005.aspx>. Megtekintve: 2019. június 14.

„Treasury Targets Hizballah Fundraising Network in the Triple Frontier of Argentina, Brazil, and Paraguay,” *U.S. Department of the Treasury*, 2006.06.12, <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/hp190.aspx>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.

„Venezuela hivatalosa is a csőd szélére került,” *Index*, 2017.11.03, http://index.hu/gazdasag/2017/11/03/venezuela_allamadossag/. Megtekintve: 2017. november 27.

„Visionary Cactus Guide,” *EROWID: Documenting the Complex Relationship Between Humans & Psychoactives*, <https://www.erowid.org/plants/peyote/peyote.shtml>. Megtekintve: 2018. augusztus 17.

„Zapatista lázadás Mexicoban,” *Munkások Újságja Online*, 2011.10.17, <https://muon.hu/zapatista-lazadas-mexicoban/>. Megtekintve: 2019.07.13.

„Геополитическая Доктрина Брежнева,” 1996.12.19, <http://www.gromyko.ru/Russian/DA/an2.htm>. Megtekintve: 2017. szeptember 20.

Törvények, levéltári dokumentumok

„Mitrohin-archívum: A KGB állt a hetvenes-nyolcvanas éves palesztin terrorakciói mögött,” *MTI hírchívum*, 2016.11.04, <http://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. Megtekintve: 2019. május 2.

„Report N° 13/04 Petition 136/03 Admissibility Eduardo Nicolas Cruz Sanchez,” *Inter-American Commission on Human Rights*, 2007.02.27, <http://www.cidh.org/annualrep/2004eng/Peru.136.03.eng.htm>. Megtekintve: 2019. március 1.

BTK 176 – 180 §§ aj) pont.

Controlled Substances Act 102. szakasz (9) és (16) bekezdés, Public Law 91-513-Oct. 27, 1970, 1243–1244.

Harrison Narcotics Tax Act, 1914, Chapter 1,

https://www.naabt.org/documents/Harrison_Narcotics_Tax_Act_1914.pdf.

Megtekintve: 2019. március 12.

Ley N° 4024 / Castiga los hechos punibles de terrorismo, asociación terrorista y financiamiento del terrorismo (2010. 06. 24) <http://www.bacn.gov.py/leyes-paraguayas/3557/ley-n-4024-castiga-los-hechos-punibles-de-terrorismo-asociacion-terrorista-y-financiamiento-del-terrorismo> Megtekintve: 2019.

augusztus 07.

Pure Food and Drug Act, no. 384, 1906.06.30,

[http://library.clerk.house.gov/reference-](http://library.clerk.house.gov/reference-files/PPL_059_384_FoodDrugCosmeticAct.pdf)

[files/PPL_059_384_FoodDrugCosmeticAct.pdf](http://library.clerk.house.gov/reference-files/PPL_059_384_FoodDrugCosmeticAct.pdf). Megtekintve: 2019. március 13.

The Bukovsky Archives

<https://bukovskyoldarchive.files.wordpress.com/2015/07/10-jan-75-2-pp-55-a-ov1.pdf>. Megtekintve: 2017. december 30.

The Bukovsky Archives

<https://bukovskyoldarchive.files.wordpress.com/2015/07/16-may-75-1218-a-ov.pdf>. Megtekintve: 2019. augusztus 12.